ASOCIAŢIA MOLDOVENEASCĂ DE ŞTIINŢĂ POLITICĂ

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

UNIVERSITATEA DE STUDII POLITICE ŞI ECONOMICE EUROPENE “CONSTANTIN STERE”

CATEGORIA “C”

MOLDOSCOPIE

(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.1 (LXVIII), 2015

REVISTĂ ŞTIINŢIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIŞINĂU – 2015

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – nr.1 (LXVIII), 2015. - Chişinău: USM, USPEE, AMSP, 2015. – 201 p.

Ideile şi opiniile expuse în materialele prezentate aparţin autorilor şi nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacţie

Articolele apar în redacţia autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică:
http://uspee.md/ro/2013-03-18-08-28-54/2013-03-18-08-32-27.html
http://usm.md/cercetare/reviste/moldoscopie/

ISSN 1812-2566

S U M A R

SUMMARY

COMPARTIMENTUL
GUVERNAREA POLITICĂ SI ADMINISTRAREA PUBLICĂ

FINANȚAREA POLITICILOR SOCIALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Mariana IAŢCO
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Ştiinţe Politice și Administrative
Doctor în ştiinţe politice, lector universitar

One of the most important aspects of the welfare state is developed public expenditure management. Therefore, this problem becomes more acute in the transition and economic crisis, as is the case with Moldova.

We can say that in the XXI century, the welfare state has imposed a rapid growth rate of national product. But there is a threshold figure from which it can be said that the welfare state started, but we can take as an important quantitative indicator of the development of the welfare state, social spending 3 of PIB, national origin as an indicator of the welfare state.

Introducere

Unul dintre cele mai importante aspecte ale statului bunăstării dezvoltat este administrarea cheltuielilor publice. Prin urmare, această problemă devine mai stringentă în perioada de tranziţie şi a crizei economice, precum este şi cazul Republicii Moldova.

Putem spune că în secolul XXI, statul bunăstării a impus un procent de creştere rapidă a produsului naţional. Însă nu există o cifră reper de la care se poate spune că statul bunăstării a pornit, dar putem lua drept indicator un important aspect cantitativ al dezvoltării statului bunăstării, cheltuielile sociale de 3% din PNB, ca **indicator naţional al originii statului bunăstării** [5, p.12].

De fapt, finanţarea politicilor sociale se concentrează pe momentul ce se face cu "prăjitura guvernamentală", adică cum se împarte şi cum se administrează structura cheltuielilor sociale. Problema eficienţei politicilor sociale, a optimizării utilizării bugetului social are însă o componentă importantă ce ţine de stagiul anterior, de etapa colectării resurselor pentru politicile sociale, pe partea de venituri a bugetului.

Desigur, **bugetul de stat şi bugetele locale** sunt principalele resurse de care dispune statul şi autorităţile locale pentru a finanţa politicile în domeniul public. Bugetul de stat şi bugetele locale se constituie prin colectarea de taxe şi impozi-

te. Alte resurse ale statului sunt **fondurile sociale**, constituite prin intermediul unor contribuţii speciale şi având o destinaţie specifică.

De fapt, nivelul taxelor şi impozitelor reprezintă obiectul politicilor fiscale. Politica fiscală are însă şi repercusiuni asupra modului de realizare a bunăstării şi protecţiei sociale într-o societate democratică. Taxe şi impozite ridicate, de exemplu, pot duce la o stimulare redusă a consumului diferitor servicii private în domeniul social, influențând astfel, raportul între stat şi piaţa privată ca furnizori de servicii în domeniul social.

Deşi obiectivele principale ale politicii fiscale nu este protecţia socială, adesea prin intermediul politicii fiscale statul poate interveni în domeniul protecţiei sociale: deducerea de impozit pe acele venituri cheltuite în cumpărarea unor servicii sociale furnizate de piaţa privată (ce de exemplu servicii educaţionale, de sănătate, dar şi asigurări) sau deducerea de impozit în funcţie de numărul persoanelor aflate în întreţinere (copii, persoane dependente şi fără venituri, persoane cu dezabilităţi).

Surse de finanțare ale politicilor sociale

În continuare vom ilustra principale momente de finanţare ale politicilor sociale valabile pentru oricare guvernare, inclusiv folosite şi de Guvernul din Republica Moldova. Un guvern poate opta pentru una dintre următoarele măsuri: ca să îşi crească resursele sau să reducă cererea de protecţie socială.

Resursele pentru politicile sociale pot fi crescute din următoarele măsuri:

● prin creşterea economică (sau PIB). Creşterea economică este una din metodele cele mai agreate de guvern, cele mai cunoscute şi legitime, de unde rezultă și creşterea în valoarea reală a cheltuielilor sociale;

● o altă modalitate este creşterea ratei de impozitare şi taxare. Aceasta este însă deseori o măsură lipsită de suport social care, în plus, reduce competitivitatea firmelor în concurenţa cu cele din alte ţări cu o rată inferioară de impozitare. Oricum, există limite începând de la care impozitarea exagerată este contraproductivă, una dintre consecinţele supraimpozitării fiind scăderea bazei de impozitare şi sporirea economiei tenebre;

● împrumuturi guvernamentale. Deşi, utilizate de mai toate ţările pentru a depăşi perioadele de declin economic, împrumuturile nu sunt o soluţie eficientă pe termen lung, întrucât depăşirea unei anumite rate de îndatorare împovărează prea mult bugetele ulterioare cu cheltuieli pentru serviciul datoriei publice care, dacă nu sunt compensate prin creştere economică, reduc automat resursele pentru alte cheltuieli, precum cele sociale;

● privatizarea – vânzarea proprietăţilor statului. Pentru anumite perioade (precum a fost tranziţia postcomunistă în unele state), privatizarea unor proprietăţi de stat poate aduce fonduri serioase la buget. Problematica privatizării este una extrem de actuală pentru Republica Moldova. Oricum, şi această sursă este

una limitată, conjuncturală şi nu poate rezolva finanţarea politicilor sociale pe termen lung.

● creşterea contribuţiei la fondurile de asigurări sau introducerea de taxe noi pentru serviciile sociale. Problemele create sunt similare cu cele ale creşterii ratei de impozitare şi ţin de suportabilitatea populaţiei, de încurajarea angajării „la negru" pentru a evita plata contribuţiilor sociale prea mari, ceea ce exclude multe persoane din sistemul de asigurări şi împovărează mai târziu asistenţa socială cu cei neasiguraţi.

● creşterea veniturilor statului pe alte căi. De exemplu prin primirea unor ajutoare nerambursabile. Este o sursă caracteristică pentru ţările aflate în situaţii foarte dificile, sărace şi / sau aflate în procese de integrare în diverse structuri economice, militare sau politice. Pe lângă faptul că ajutoarele nerambursabile sunt limitate ca sumă şi ca perioadă de timp, ele mai sunt adesea însoţite şi de condiţionări clare impuse de cei care le acordă şi adesea neacceptabile pentru beneficiari.

Desigur, sunt şi alte forme de creştere ale resurselor bugetare, precum veniturile datorate descoperirii unor noi resurse naturale, etc. Dar în acelaşi timp, scăderea cererii de protecţie socială, respectiv a cheltuielilor publice sociale se pot realiza prin următoarele căi:

● transferul responsabilităţii de la stat către alţi furnizori de bunăstare, precum companiile private, ONG-uri, etc. Este o metodă tot mai răspândită mai ales în cazul asigurărilor care sunt parţial trecute în sectorul privat de unele state, cu costuri sociale aferente;

● încurajarea unor beneficiari să recurgă la servicii private. Să renunţe la cele de stat, prin reduceri de taxe, de exemplu la servicii de sănătate, etc.

● să reducă numărul de beneficiari prin înăsprirea criteriilor de acordare a unor ajutoare necontributorii. Metoda este utilizată în sistemele de asigurări de pensii, unde se ridică periodic vârsta de pensionare pentru a reduce numărul de beneficiari aflat în creştere datorită măririi speranţei medii de viaţă;

● reducerea cuantumului beneficiilor sau a calităţii serviciilor sociale. De exemplu, neindexând la timp sau complet beneficiile cu coeficientul de inflaţie. Un bun exemplu este şi reducerea perioadei de acordare a unor beneficii precum ajutorul de şomaj;

● reducerea cheltuielilor bugetare prin reducerea numărului angajaţilor bugetari sau a salariilor acestora. Metoda este utilă pentru politicile sociale dacă se reduc salariaţii guvernului care nu au legătură cu sistemul de politici sociale pentru că adesea reducerile de personal ating şi personalul bugetar din serviciile sociale, ceea ce reduce calitatea serviciilor sociale;

● utilizarea unor noi tehnici de management care să îmbunătăţească performanţele. Câteva posibile metode: încurajarea competenţei, promovarea eficienţei, introducerea unor bugete anuale pentru programele sociale, etc.;

● implicarea comunităţilor în administrarea unor programe sociale. Fapt ce ar conduce la reducerea cheltuielilor statului. Este o metodă extrem de „la modă”, dar trebuie însoţită de crearea condiţiilor ca şi resursele necesare să apară în comunităţi, deoarece descentralizarea responsabilităţilor fără resurse locale accentuează problemele sociale, nu le rezolvă [5, p.12].

Oricare dintre modalităţi de mai sus poate fi utilizate într-un context sau altul, cu toate acestea, sursele de finanțare cele mai dorite de îmbunătăţire a raportului dintre resursele existente şi satisfacerea nevoilor sociale ţin de creşterea eficienţei, fie că ea este economică, fie că este managerială şi se referă la finanţarea sistemului de politici sociale.

În cazul Republicii Moldova trecerea spre o economie de piață și retragerea statului în mare parte din domeniul social a adus în perioada tranziției la fenomene sociale cu caracter advers cum ar fi sărăcia, șomajul, migrația populației, care la rândul lor au dat naștere la efecte negative în plan educațional, sanitar, cultural, care afectează calitatea vieții populației.

Fiindcă, de eficiența și eficacitatea guvernării în administrarea bugetelor asigurărilor sociale și a programelor sociale depinde nu doar calitatea vieții păturilor vulnerabile, dar și soluționarea diverselor probleme sociale atât în termen scurt, cât și de lungă durată.

Analiza finanțării politicilor în Republica Moldova

În pofida faptului că vectorul de dezvoltare al ţării declarat de către fosta Alianţă pentru Integrare Europeană (AIE I și II), este spre integrarea europeană, aceasta s-a axat pe trecerea de la politicile bazate pe consum la cele bazate pe dezvoltare economică, priorităţile de ordin social au continuat să deţină o pondere semnificativă în agenda guvernului și a promisiunilor electorale ale acestuia. De menţionat că, însăşi soluționarea problemelor cu caracter social de regulă este destul de dificilă şi costisitoare, iar perceperea măsurii realizării acestora de către populație depinde de cultura socială şi politică a acesteia care au aşteptări în acest sens. Astfel, dacă am face o analiză a nivelului de îndeplinire ale promisiunilor electorale în perioada anilor 2010-2014 s-ar reflecta că, din totalitatea acestora, aproape nici o jumătate n-au reuşit să fie realizate într-o măsură care poate fi calificată ca excelentă sau bună, majoritatea rămânând a fi nerealizate. Cu toate acestea, pe parcursul anilor 2010–2014, au fost realizate o serie de schimbări importante în cadrul sectorului social, care reprezintă o dezvoltare a politicilor sociale.

Nivelul cheltuielilor publice, respectiv al cheltuielilor publice sociale ca asistenţă socială, beneficii categoriale, asigurări sociale de pensii, sănătate, şomaj, educaţie, locuire, în Republica Moldova este relativ scăzută faţă de alte ţări din Europa Centrală şi de Est. Datorită contribuţiilor relativ crescute la bugetul de stat şi la diferite fonduri sociale, puterea de cumpărare a indivizilor de servicii

de protecţie socială pe piaţa privată este scăzută, determinând o pondere scăzută a componentei private la nivelul protecţiei sociale a cetăţenilor. În continuare vom prezenta un tablou al cheltuielilor şi veniturilor sociale propus de către Casa Naţională de Asigurări Sociale a Republicii Moldova.

Estimarea indicatorilor generali ai bugetului asigurărilor sociale de stat pe anii 2013-2014 a fost efectuată în baza analizei tendinţelor şi performanţelor înregistrate în anii precedenţi, precum şi a direcţiilor de bază ale politicii în domeniul protecţiei sociale, elaborate de către Ministerul Muncii Protecţiei Sociale, şi a Familiei şi prognoza indicilor macroeconomici, stabiliţi de către Ministerul Economie şi Ministerul Finanțelor. La elaborarea Bugetului de Asigurări Sociale sunt utilizaţi indicii macroeconomici prognozaţi pe anii 2009-2013 [2, p.5-6].

Observăm că analiza evoluţiei cheltuielilor pentru suportul reformelor în domeniul social arătă că, acestea continuă să predomine în cadrul cheltuielilor publice. În acest sens, pentru anul 2013 cheltuielile de ordin social au constituit 26% în PIB sau 67.3% din totalul cheltuielilor bugetului public naţional(BPN). Cu toate că a fost observată o tendinţă de descreştere a cheltuielilor date în raport cu anii precedenţi, cu 5.8% în PIB faţă de anul 2009 şi cu 3.8% în PIB faţă de anul 2010, acestea însă nu s-au situat sub cotele pe care le deţineau în timpul guvernării comuniste [3].

Așadar, observăm că continuă să predomine economia bazată pe consum. Ponderea cea mai semnificativă de circa 49% în totalul cheltuielilor de ordin social a continuat să revină cheltuielilor pentru protecţia socială (asigurări şi asistenţă socială), care în anul 2013 au constituit 12.7% din PIB. Analiza evoluţiei bugetului asigurărilor sociale de stat (BASS) pentru anii 2010–2013 a reflectat că, în pofida creşterii veniturilor (din contribuţii de asigurări sociale, transferuri de la bugetul de stat, precum şi alte venituri), acesta continuă să se confrunte cu un deficit cronic de resurse. Astfel, în anul 2010 cheltuielile BASS au prevalat asupra veniturilor cu 213.3 mii lei (sau cu 2.5% mai mult), iar în anul 2013 acestea au prevalat cu 126.3 mii lei (sau cu 1.2% mai mult).

Referitor la structura celorlalte cheltuieli ale sectorului social, pe locul doi după protecţia socială s-au plasat cheltuielile pentru educaţie care în anul 2013 au constituit 7.1% din PIB, diminuându-se în raport cu anul 2010 cu 2%. Cheltuielile pentru sănătate în anul 2013 au constituit 5.2% din PIB, reducându-se în raport cu anul 2010 nesemnificativ cu 0.4%. Pe ultimul loc s-au plasat cheltuielile pentru cultură, artă, sport şi tineret care în anul 2013 au constituit circa 1% din PIB reflectând asupra unor tendinţe de creştere în raport cu anul 2010 cu 0.2%, rămânând totuşi a fi foarte mici pentru a putea produce careva reforme sesizabile.

În acest sens veniturile bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2014 au fost aprobate la nivel de 12.035.836,6 mii lei, cu o creştere cu 1.501.062,5 mii lei sau cu 14,2% în raport cu veniturile aprobate pentru anul

2013**. Contribuţii de asigurări sociale de stat** au fost aprobate în sumă de 8.569.729,2 mii lei, cu o creştere de 623.511,3 mii lei (7,8%) faţă de suma contribuţiilor aprobate pentru anul 2013. **Transferurile de la bugetul de stat** pentru anul 2014 sunt prevăzute în volum de 3.462.687,4 mii lei, din care pentru acoperirea deficitului bugetului asigurărilor sociale de stat în sumă de 1.081.431,3 mii lei [4].

Cheltuielile totale ale bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2014 se propun la nivel de 12.155.836,6 mii lei sau cu o creştere de 1.541.062,5 mii lei, sau 14,5% faţă de suma cheltuielilor aprobate pentru anul 2013. Cheltuielile pentru prestaţii de asistenţă socială finanţate din bugetul de stat şi plătite prin intermediul sistemului public de asigurări sociale au fost prevăzute în sumă de 2.335.970,2 mii lei sau cu 653.080,5 mii lei mai mult faţa de anul precedent. Bugetul asigurărilor sociale de stat pe anul 2014 se estimează cu o depăşire a cheltuielilor asupra veniturilor în sumă de 120.000,0 mii lei, care va fi acoperită din contul soldului format la conturile CNAS la începutul anului [8].

După cum observăm din datele analizate bugetele asigurării sociale de stat din Republica Moldova sunt echilibrate și în ultimele perioade acestea denotă o evoluție în creștere. Fapt care probabil va continua datorită ponderii bugetelor asigurării sociale în PIB țării. În pofida acestui fapt un șir de factori de ordin demografic, și anume majorarea ponderii persoanelor în vârsta de pensionare, va crea provocări majore pentru guvernare și societate fapt care va necesita formularea unor strategii pe termen lung.

În aceeași ordine de idei, dacă e să răspundem la întrebarea: bugetul public național al Republicii Moldova are sau nu caracter social, putem menționa cu siguranță din cele analizate anterior că avem un buget orientat social, cu o creștere a ponderii segmentului social.

În continuare vom prezenta o scurtă prezentare a veniturilor şi cheltuielilor bugetului social a Republicii Moldova propus de guvernare pe anul 2015 [6].

Tabelul 1. Sinteza bugetului asigurărilor sociale de stat la venituri şi la cheltuieli pe anul 2015 (mii lei)

VENITURI – TOTAL	13845225,8
I. Venituri proprii	9147154,6
1. Venituri curente	9143254,6
2. Alte venituri	3900,0
II. Transferuri	4698071,2
CHELTUIELI – TOTAL	13845225,8
1. Pensii de asigurări sociale	8841731,5

2. Indemnizaţii de asigurări sociale	1455565,9
3. Alte prestaţii de asigurări sociale	30000,0
4. Cheltuieli de organizare şi funcţionare a sistemului public de asigurări sociale	261218,6
5. Creditare netă	-1 600,0
DEFICIT (–); EXCEDENT (+)	0
Sursele de finanţare	0
Modificarea soldurilor la conturi	0

Sursa: Elaborare proprie în baza Proiectul Legii BASS, 2015

Amintim că, din an în an se observă o creştere constantă a veniturilor şi cheltuielilor bugetului asigurărilor sociale de stat. Componentul principal al veniturilor bugetului asigurărilor sociale de stat vor rămâne contribuţiile de asigurări sociale de stat, care se vor menţine la nivelul ridicat din suma totală a veniturilor [7]. La calcularea contribuţiilor de asigurări sociale de stat s-a ţinut cont de următorii factori:

1. redistribuirea tarifului total al contribuţiei de asigurări sociale de stat de 29% între patron şi salariat în proporţie de 23% de către angajator şi 6% de către salariat.
2. aplicarea tarifului total de 22% la fondul de remunerare a muncii al persoanelor angajate în baza contractului individual de muncă în sectorul agricol, din care 5% vor fi subvenţionate de la bugetul de stat;

De remarcat faptul că, Bugetul asigurărilor sociale de stat propus pe anul 2015 estimează o depăşire a cheltuielilor asupra veniturilor. De aceea şi în anul viitor, problema achitării integrale şi în termen a contribuţiilor de asigurări sociale de către agenţii economici va rămâne una din cele actuale.

În cele din urmă, caracterul social al unui buget și stabilirea criteriilor de performanță pentru programele sociale depind în mare măsură de consensul social privind gradul de distribuire a bunăstării către populație și nivelul de echitate existent în societate. Dacă în UE standardele respective sunt la scală medie pe societate, având obiectivul integrării depline al păturilor vulnerabile ale populației în viața comunității, în Republica Moldova obiectivele date sunt mult mai modeste și adesea se referă la minimul de existență. Astfel, se atestă pe de o parte capacitatea destul de redusă a statului să asigure un nivel decent de viață pentru păturile vulnerabile ale societății, iar, pe de altă parte existența unei conștientizări slabe a problematicii date în general în societate, de unde rezultă implicarea și poziția civica redusă a cetățenilor.

În acest sens importanța armonizării politicilor sociale a Republicii Moldova cu cele ale UE trebuie realizată atât de instituțiile statului, cât și de societatea civilă, care determinând rolul sistemelor de securitatea socială, care favorizează în același timp coeziunea socială și dinamismul economic [1, p.5-6]. Astfel, este garantat nivelul decent de viață al grupurilor sociale aflate în dificultate, permițându-le să se adapteze la evoluțiile economice și sociale.

În concluzie, desigur putem afirma că momentul finanţării sectorului social este una majoră pentru administraţia fiecărui stat, şi de operarea acestor finanţe depinde în mare măsură bunăstarea întregii societăţi. În general, cheltuielile sociale în perioada de tranziţie au un nivel mai ridicat şi cererea de politici sociale este una ridicată, fapt ce implică responsabilităţi financiare majore din partea întregii administraţii de stat, dar numai a acestei, în prezent de asemenea creşte şi rolul comunităţii locale în administrarea finanţelor publice şi a problemelor sociale.

Bibliografia

1. Eficiența bugetelor publice în domeniile sociale. – Chișinău: CAAP, Fundația Soros-Moldova, 2014
2. Evoluţia cheltuielilor bugetului public naţional 2000–2013, în termenii clasificatorului economic. Ministerul Finanțelor. http://www.mf.gov.md/news/5
3. Evoluția reformelor în sectorul social (2010-2014) http://www.promis.md/analitica/evolutia-reformelor-sectorul-social-2010-2014
4. Legea Bugetului Asigurărilor Sociale de Stat pe anul 2014 nr.329 din 23.12.2014. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.17-23 din 24.01.2014
5. Pop L.M. Politici sociale: elemente de teorie, analiză şi evaluare a politicilor sociale. – Bucureşti: Editura Economică, 2005
6. Proiectul Legii bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2015. http://www.particip.gov.md/public/documente/139/ro_1759_proiect.pdf
7. Raportul anual de activitate al Casei Naționale de Asigurări Sociale pentru anul 2013. http://www.cnas.md/ro/comments/view.
8. Raportul anual privind executarea bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2013. http://www.cnas.md/ro/comments/view.ph

Prezentat la redacție
la 16 februarie 2015

ПРОЦЕСС ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННЫХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ: КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ

Николай ЦВЯТКОВ
Республика Молдова, Кишинёв, Академия наук Молдовы, Институт юридических и политических исследований, старший научный сотрудник
Доктор политологии

As the differentiation of human sciences number of theoretical approaches to decision-making process has increased significantly. In this article we will consider only the theoretical approaches that seem most relevant to study. Approach to the problem of political decision-making process also includes questions of leadership skills, goal-setting, questions of human interaction and influence of scientific and technological progress. Each of the various theories has its advantages, but the final analysis is not always successful in explaining the effectiveness or ineffectiveness of decisions. The main approaches to decision-making process can be divided into general and situational approaches. Universal approaches sets to find the most efficient style of management, as the amount of system features and behavior statements. Situational stress the lack of recipes suitable for any situation, so effective political decision-making process is regarded as a set of situational factors.

Одна из главных проблем, с которым сталкивается сегодня молдавское общество – это устаревшее или даже ошибочное понимание современного общества, его благосостояние и перспективы развития. Мы попытаемся обозначить более подробно данные проблемы и определить понимание государства и гражданского общества в соответствии с современными требованиями и реалиями.

По мере дифференциации гуманитарных наук количество теоретических подходов к процессу принятия решений значительно увеличилось. В данной статье мы рассмотрим лишь те теоретические подходы, которые кажутся наиболее релевантными для проводимого исследования. Подход к проблеме принятия политических решений включает в себя также вопросы лидерских качеств, целеполагания, вопросы взаимодействия людей и влияние на них научно-технического прогресса. Каждая из различных теорий содержит свои преимущества, но окончательный анализ не всегда успешен при объяснении эффективности или неэффективности принимаемых решений. Основные подходы к принятию решений можно условно разделить на универсальные и ситуационные подходы. Универсальные задаются целью найти наиболее эффективный стиль управления, как сумму

системных черт и поведенческих установок. Ситуационные подчеркивают отсутствие рецептов, подходящих под любые ситуации, т.е. эффективное принятие политических решений рассматривается как набор ситуативных факторов.

Как отмечают российские специалисты В.П.Пугачев и А.И.Соловьев «в настоящее время в политической науке сложилось два основных подхода к пониманию процесса принятия решений. Так, нормативная теория трактует его как процесс рационального выбора политических целей в сложных ситуациях. В качестве важнейших средств оптимизации такого выбора предлагаются различные математические модели, исследование операций и другие инструментальные приемы. Поведенческая теория, рассматривающая данный процесс как специфическое взаимодействие людей, сориентирована на описание разнообразных факторов, которые влияют на принятие решений в конкретной ситуации» [1, с.381].

Одним из первых подходов в изучении политических решений является *нормативный подход*, который подразумевает принципы для участия в принятии решения. Иными словами, ставится вопрос о факторах, влияющих на принятие решений в рамках существующих правил. Здесь надо учесть, что принятие решений может распространяться как на все общество, так и на ряд социальных процессов, влияющих на активность его граждан, выступающих в качестве объектов для принятия решений.

Нормативный подход рассматривают принятие решений как совокупность рационально обусловленных действий и процедур, последовательное применение которых способствует выдвижению оптимальных целей и средств их реализации (Р.Абельсон, А.Леви и др.). Такая исследовательская установка, тесно связанная с основными постулатами теории «рационального выбора», исходит из понимания человека как рационального существа, самодостаточного для выработки устраивающих его оптимальных и, в конечном счете, эффективных решений. С процессуальной точки зрения, таким образом понимаемое принятие решений представляет собой совокупность действий, жестко связывающих оценку проблемы, выбор решения и планируемый позитивный результат [2, с.332].

Поведенческий подход обусловлен постоянно меняющейся внутренней и внешней средой, для чего требуется адекватный ответ от субъектов политических отношений, и теория не в состоянии дать универсальный ответ на вопрос как реагировать в подобных ситуациях. Поведенческий подход доказывает, что невозможно заявить единственный стиль принятия решений, общего руководства для любой ситуации. В зависимости от различных факторов субъекты принятия решений выбирают тот или иной стиль поведения. Большое значение имеют характеристики руководителя, как впрочем, и других участников данного процесса, включающих в себя про-

шлый опыт, образование, общие знания, цели, ожидания. Выбор стиля руководства является детерминированным ситуативными факторами и должен быть приспособлен к размеру и структуре общества, социальному климату, уровню развития технологий и, конечно же, доминирующим типом политической культуры.

Таким образом, поведенческий подход к трактовке принятия решений (Г.Саймон) основывается на том, что реальные, стоящие перед человеком цели слишком сложны, чтобы их можно было описать с помощью не только количественных, но и качественных методов. Более того, возможных для решения задач альтернатив существует значительно больше тех, которые доступны для рассмотрения человеком, а уж способы реализации так или иначе сформированных целей в еще большей степени сокрыты от человека. В силу этого принятие решений представляет собой уникальный способ взаимодействия конкретных субъектов, формирующих целевую программу своих действий в каждый раз заново складывающихся условиях. Поэтому, как полагают Л.Планкетт и Г.Хейл, принятие решений – это ситуационный процесс, в котором цели, методы и прочие его компоненты постоянно варьируются в зависимости от изменения всего комплекса условий существования конкретной проблемы [2, с.333].

Выводы исследований, проведенных на основе поведенческого (бихевиористского) подхода показывают, что процесс принятия решений является многомерным и разнообразным. Многие авторы считают, что большую роль играют скорее навыки, приобретенные в ходе практики, чем устойчивые параметры принятия решений. Наиболее эффективное управление устанавливается требованиями и параметрами ситуации. Хороший руководитель является тем, кто использует знания, опыт и навыки, чтобы выбрать для данной ситуации наилучшее решение.

Исходя из предыдущего подхода, рассмотрим так называемые *ситуационные подходы.* Ситуационные подходы доказали свою ценность для подготовки и развития потенциала субъектов политических отношений, что подчеркивает необходимость для факторов принятий решений адаптироваться к различным отношениям в зависимости от поставленной задачи. Основная критика ситуационных подходов направлена на небольшое количество эмпирических исследований и неоднозначность некоторых полученных результатов. Можно сказать, что ситуационные подходы исследования позволяют создавать так называемые «руководящие профили». Тем не менее, они не в состоянии объяснить, почему некоторые решения более эффективным, чем другие, и как действует метод измерения данной эффективности, что делает их трудноприменимыми для понимания и использования [3, с.300-326].

Неспособность достичь однозначной эффективности в управлении ситуацией на протяжении длительного периода времени приводит к концентрации внимания по оказанию политического влияния на данную ситуацию. Учитывая взаимосвязь между стилем управления и эффективностью, кажется, что в данной ситуации подходит совмещение или чередование стилей управления. Таким образом, эффективность стиля руководства с одной стороны зависит от ситуации, а с другой, от ситуативных факторов и условий. Изучению ситуационных факторов эффективности принятия решений направлены работы некоторых британских исследователей, к примеру, П.Маккина, К.Купера и др. Такими ситуационными переменными считаются: структурирование целей и задач, отношения между субъектами, ясность роли каждого участника процесса, действующие нормы и правила, доступ к информации, уровень подготовки субъектов принятия решений. Ученые явно отвергают наличие универсальной модели принятия решений, которая бы изначально обеспечивала бы эффективность управления, так как конечный результат зависит не только от субъектов принятия решений, но и от ситуации в целом [4, с.65-90].

Таким образом, следует признать, что политическая власть реализуется через личное влияние управляющих и, несмотря, на регламентирующую роль правил и процедур принятия решений, привносит в этот процесс непредсказуемость и не-прогнозируемость. В конечном же счете процесс принятия решений представляет собой симбиоз рациональности и иррациональности, рационально организованного взаимодействия структур и институтов власти и значительного субъективизма управляющих [1, с.379].

Непредсказуемость, рассмотренная в ситуационном подходе, приводит нас к необходимости изучить отличительные черты лидера.

Концепция отличительных черт лидера. Первые попытки вникнуть в суть эффективных решений лидера привлекли внимание исследователей к индивидуальным особенностям, то есть к характеристикам лидеров. В специализированной литературе, подход, как правило, представлен под названием «Greatman». Данная теория стала доминирующей парадигмой в начале XX века. Лежащие в основе подхода предположения различают лидеров через их устойчивые личностные характеристики. Лидер определяется по наличию следующих характеристик: энергичность, интеллигентность и доминирование. Считается, что эти особенности чаще всего врожденные, а потому долговечны и могут быть использованы для прогнозирования эффективности лидера в ряде ситуаций. В исследовании рассматриваются такие факторы, как порядок рождения, культурные практики воспитание детей, ранняя социализация, социально-экономический статус родителей [3, с.300-326].

Уже к середине ’50-х годов XX века проводятся обширные исследования, в результате которых выявлены причинно-следственная связь между эффективностью руководства и качеством принимаемых решений. Концепция отличительных черт основана на следующих простых предположениях:

- Человек важнее ситуации;
- Если можно определить различные характеристики успешных лидеров, то исследователи найдут ключ к решению проблемы эффективного руководства и принятия решений;
- Если хорошие решения не могут быть созданы, то необходимо определить отличительные характеристики и выявить возможности для успешного выбора лучших решений.

Углубленный анализ многочисленных исследований в этой области показали, что только 5% необходимых черт представлены полностью у успешных лидеров. На основе этого открытия Ч.Хэнди приходит к выводу, что выявленные особенности плохо определены и остаются непригодными на практике для эффективного управления, и которые, как ожидается, должны быть найдены. Исследования, проведенные в рамках заданной парадигмы, могут дифференцироваться в следующие ключевые характеристики успешных факторов принятия решений:

- Интеллект, т.е., человек выше среднего, но не на уровне гениальности. Интеллект имеет особенное значение в решении общих и абстрактных проблем.
- Инициатива, т.е. независимость, креативность и способность для реализации инициатив на практике.
- Уверенность в себе, т.е. умеренно высокая оценка уровня компетентности, амбиций и мастерства по отношению к остальным представителям изучаемого общества [5, с.99].

Кроме этих качеств могут быть приведены и некоторые другие, которые характерны для успешных лидеров: крепкое здоровье, физический рост, социально-экономический статус в обществе, а также энтузиазм, мужество, энергичность, творческая натура и т.д. Владение всеми этими функциями, однако, не гарантирует достижение идеала. Можно привести много примеров субъектов политических отношений, принимающих активное участие в процессе принятия политических решений и не обладающих некоторыми из вышеперечисленных характеристик.

Более поздние исследования, однако, подвергают некоторой критике попытку определить совокупность черт идеально эффективного фактора принятия решений, ведь особенностью политических решений высокого качества заключается в способности направлять работу других путем орга-

низации и объединения усилий для достижения общих целей, потребность в профессиональном росте, интеллектуальных способностей, необходимости самоутверждения, решительности и уверенности в себе.

Важным открытием в теории особенностей является взаимосвязь между эффективным руководством и взаимосвязи между интеллектуальным уровнем руководителя и руководимых. В этом смысле черты лидера должны не игнорироваться, а скорее углубленно изучаться в контексте социально-когнитивной парадигмы. Личностные характеристики могут играть центральную роль в принимаемых решениях. Социальное восприятие важно для воплощения решений в человеческие когнитивные структуры. Эффективность в реализации принимаемых решений, таким образом, может быть достигнута путем обучения и развития, однако данные процессы могут быть растянуты на поколения.

Именно поэтому на практике процесс принятия решений, в том числе и политических, представляет собой сочетание особенностей, которые, безусловно, важны, но наличие их не всегда приводит к успеху, а может стать и причиной провала в достижении поставленных целей.

Следующий подход в принятии решений это *теория целеполагания*. *Теория целеполагания* также поддерживает идею того, что эффективность принимаемых решений зависит от ситуации. Согласно данной теории большое значение приобретает помощь субъекта в выполнении задач объектом решения на пути к достижению своих целей, давая ему необходимые указания, чтобы согласовать свои цели с общими целями группы или общества в целом. Иными словами, успешные руководители помогают своим подчиненным на пути достижения запланированных целей.

Теория целеполагания сосредоточена на том, каким образом лидер влияет на восприятие подчиненными оперативных целей и выгод, а также на их поведение и способы для успешного достижения целей. По словам Р.Хауса «поведение лидера является приемлемым для подчиненных в той степени, в какой он представляет собой непосредственный источник удовлетворения или будущего удовлетворения. Поведение лидера является мотивирующим, когда оно стимулирует поиск удовлетворения на основе эффективного выполнения задач и высокой производительности, необходимых для эффективного осуществления [6, с.409-473].

Направляющий стиль руководства необходим в случае неопределенности конечной цели. В таких случаях руководитель ставит цели и объясняет другим участникам процесса, что ожидается от них. Руководители устанавливают правила и процедуры в реализации, планировании и контроле деятельности всех участников процесса. Такие директивы уместны в ситуациях неопределенности, и поэтому необходима четкость поставленной задачи.

По мнению М.Ю.Зеленкова «политическое решение правомерно рассматривать как центральный элемент управления, состоящий в определении цели и механизмов (средств) ее реализации. Политические решения характеризуются следующей спецификой: область его прямого действия – политика, но влиянием охватываются все сферы жизнедеятельности людей в ситуациях выбора, затрагивающего различные социальные интересы; оно исходит от субъектов (должностных лиц, органов и организаций), имеющих определенные полномочия по использованию властных структур общества для осуществления тех или иных целей; это есть проявление властной воли субъекта для преодоления социально значимых противоречий на основе альтернативного выбора» [7, с.159].

Таким образом, применяемые в принятии решений технологии и механизмы непосредственно зависят от качественно очерченных процессов, тех их специфических особенностей, которые обусловлены сферой действия, типом функционирующих в ней субъектов, устойчивых обстоятельств и других структурных факторов. В связи с этим принято различать процессуальные особенности принятия решений в корпоративном секторе (на уровне отдельных организаций), публичных отношениях (общественном секторе) и сфере государственного управления [1, с.382].

Подводя итоги, заметим, насколько сложным и разнообразным является феномен политического решения. Различные факторы, влияющие на принятие решения, личностные характеристики участников процесса, а также оценки эффективности предполагают необходимость глубокого изучения всего процесса принятия решений в условиях современных политических процессов.

Литература

1. Пугачев В.П., Соловьев А.И. Введение в политологию. 4-е изд., перераб. и доп. – Москва: 2005.
2. Соловьев А.И. Политология: политическая теория, политические технологии. - Москва: Аспект Пресс, 2000.
3. Alimo-Metcalfe B., Alban-Metcalfe J. Leadership. // Warr P. Psychology at Work. - London: Penguin Books, 2002, pp.300-326.
4. Makkin P., Cooper C., Cox C. Managing People at Work. - London: The British Psychological Society, 1994.
5. Handy Ch. Understanding Organizations. – London: Penguin Books, 1999.
6. House R., Aditya R. The Social Scientific Study of Leadership: QuoVadis? // Journal of Management, 23 (3), 1997.
7. Зеленков М.Ю. Политология для юристов. – Москва: Юридический институт МИИТа, 2003.

Представлен в редакцию 2 февраля 2015

COMPARTIMENTUL
SOCIOLOGIA POLITICĂ

CONCEPTUALIZAREA POLITICO-JURIDICĂ A FENOMENULUI MIGRAŢIEI INTERNAŢIONALE A FORŢEI DE MUNCĂ

Vasile ANDRIEȘ
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politice și Administrative, doctor, lector superior

La migration internationale de main-d'œuvre est un phénomène qui vient aux proportions geoemtrice.

Le nombre total de migrants internationaux s'est accru ces dix dernières années, passant d'un montant estimatif de 150 millions de personnes en 2000 à 214 millions de personnes aujourd'hui. Autrement dit, une personne sur 33, dans le monde, est aujourd'hui un migrant (alors qu'en 2000, le rapport était d'une personne sur 35).

Selon des données du Haut Commissaire des Nations Unies pour les réfugiés, on comptait en 2010 15,4 millions de réfugiés, contre 15,9 millions en 2000 – soit un recul d'environ 500 000 personnes.

Dans le même temps, il existe différentes catégories de migrants, y compris les migrants de travail. De même, il y a des différences entre les migrants, réfugiés et les demandeurs d'asile.

Cette publication vienne avec une série d'explications théoriques de nature politico-juridique vis à vis de ces termes, commentant les dispositions de certaines structures internationales spécialisées dans le domaine. L'article est recommandé aux étudiants et masterands des spécialités droit, sciences politiques et sociologie, suivant les cours sur la migration.

Problema migrației internaționale a forței de muncă este reglementată de o serie de structuri internaționale, dintre care menționăm:

- **Organizația Internațională pentru Migrații (IMO),** fondată în 1951 și care regrupează în prezent 146 membri, este specializată în elaborarea și gestionarea politicilor și strategiilor privind migraţia.
- **Organizaţia Internaţională a Muncii (ILO)** este o agenţie a Organizaţiei Naţiunilor Unite, specializată în elaborarea politicilor şi programelor şi promovarea unei munci decente pentru toţi, regrupînd reprezentanţii guvernelor, patronatelor şi angajaţilor.

- **Grupul Global pentru Migraţie (GMG)** este un grup interdepartamental ce reprezintă reuniunea şefilor de agenţii vizând promovarea unei aplicări mai largi a tuturor instrumentelor internaţionale şi regionale relevante în domeniul normelor referitoare la migraţie.

În cadrul acestor structuri au fost adoptate o serie de acte internaţionale care reglementează din aspect juridico-politic problema în cauză, menţionînd:

- **Convenţia ILO privind migraţia în scop de angajare din 1949 (C-97)** prevede bazele pentru tratamentul egal al cetăţenilor şi al migranţilor regulari în procedurile de recrutare, condiţii de trai şi de muncă, şi accesul la justiţie, impozite şi securitate socială. Ea stabileşte detaliile privind condiţiile contractuale, participarea migranţilor în instruiri legate de locul de muncă sau promovare, prevederi privind reunificarea familiei şi modalităţi de apel contra terminării nejustificate a contractului de muncă sau expulzării, precum şi alte măsuri de reglementare a întregului proces de migraţie.
- **Convenţia ILO privind muncitorii migranţi (Prevederi suplimentare) din 1975 (C-143)** prevede îndrumări specifice privind tratamentul migraţiei iregulare și facilitarea integrării migranţilor în societăţile gazdă. Articolul stabilește pentru statele care au ratificat convenţia obligaţia de a "respecta drepturile fundamentale ale omului în privința tuturor muncitorilor migranţi", indiferent de situaţia lor juridică din statul gazdă. Partea II descrie în detaliu standardele privind integrarea muncitorilor migranţi de termen lung.
- **Convenţia internaţională pentru protecţia drepturilor tuturor muncitorilor migranţi şi ale membrilor familiilor acestora din 1990 (CIDMM)** aplică expres drepturile consacrate în Bilul internaţional al drepturilor (Declaraţia universală a drepturilor omului şi Pactele internaţionale cu privire la drepturile politice şi civile şi cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale) la situaţia specifică a muncitorilor migranţi şi membrilor familiilor lor [1].

Ea extinde considerabil cadrul juridic al migraţiei, tratamentul aplicat migranţilor şi prevenirea exploatării şi a migraţiei iregulare. Ea cuprinde întregul proces de migraţie a muncitorilor migranţi şi a membrilor familiilor lor: pregătire, recrutare, plecare și tranzit; şederea în statele de angajare; întoarcerea potenţială şi reintegrarea în ţara de baştină sau statele de reşedinţă.

CIDMM oferă şi o definiţie actualizată a noţiunii de muncitori migranţi, inclusiv categorii diferite de muncitori migranţi, bazate pe angajarea într-o "activitate remunerată", cuprinzînd astfel migranţii cu activităţi în sectoarele neformale şi formale.

Conform Art.2 al Convenţiei Internaţioale pentru Protecţia Drepturilor Tuturor Muncitorilor Migranţi şi ale Membrilor Familiilor Acestora, se recunosc următoarele categorii:

1. Expresia *„muncitorii migranţi”* desemnează persoanele care vor exercita, exercită sau au exercitat o activitate remunerată într-un stat străin.

2. a) Expresia *„muncitori frontalieri*” desemnează muncitorii migranţi care îşi păstrează reşedinţa în statul de origine (statul vecin) şi în care revin în fiecare zi sau cel puţin o dată pe săptămînă.

b) Expresia *„muncitori sezonieri*” desemnează muncitorii migranţi, ai căror activitate, după natura sa, depinde de condiţiile sezoniere şi nu poate fi exercitată decît într-o perioadă a anului.

c) Expresia *„oamenii mării*” desemnează muncitorii migranţi (în special pescarii) angajaţi pe o navă aparţinînd statului ai cărui cetăţeni nu sunt.

d) Expresia *„muncitori ai platformei maritime*” desemnează muncitorii migranţi, angajaţi pe o staţie maritimă, aflată sub jurisdicţia altui stat decît cel de origine.

e) Expresia *„muncitori ambulanţi*” desemnează muncitorii migranţi, care avînd reşedinţa în statul de origine, în virtutea activităţii lor sunt obligaţi periodic să se deplase în alt stat pentru prestarea serviciilor.

f) Expresia *„muncitori angajaţi în bază de proiect*” desemnează muncitorii migranţi, care au fost admişi în statul de angajare exclusiv pentru a exercita anumite activităţi prevăzute într-un proiect.

g) Expresia *„muncitori angajaţi pentru o muncă specifică*” desemnează muncitorii migranţi, care:

i. au fost trimişi temporar de către angajatorii săi într-un alt stat în vederea prestării unor servicii speciale, sau a efectuării unor lucrări.

ii. exercită pentru un timp limitat şi determinat nişte lucrări, care reies din aptitudinile sale profesionale specifice.

iii. în baza demersului angajatorului din ţara de activitate, efectuează nişte lucrări de scurtă durată sau de o durată stabilită

h) Expresia *„muncitori independenţi*” desemnează muncitorii migranţi care exercită o activitate remunerată, care nu este stipulată în contractul de muncă şi în baza căreia îşi asigură propria existenţă şi cea a familiei [2].

De fapt, în linii generale, migraţia de muncă este definită ca o mişcare transfrontalieră, motivată de dorinţa migranţilor de a obţine un loc de muncă peste hotare. Din acest considerent, nu există o definiţie universală unanim acceptată şi înregistrăm diferenţe în abordare şi interpretare a termenilor şi fenomenului.

Astfel, Organizaţia Internaţională a Muncii vine cu următoarele aprecieri:

Migrant – Este aplicat individului, care fiind motivat de raţionamente personale a luat decizia voluntară de a emigra, ne fiind influenţat de nişte factori externi de constrîngere. Prin urmare migrantul este acea persoană, care se deplasează într-o altă ţară sau regiune în vederea ameliorării condiţiilor sale materiale sau sociale, de asigurare a unui viitor mai bun pentru sine sau familia sa.

Migrant de muncă – Migrantul care deţine o înaltă calificare în domeniul său profesional, fiind acceptat de o instituţie unde îşi desfăşoară activitatea. De regulă acest tip de migrant beneficiază de un tratament privilegiat în ceea ce pri-

veşte intrarea şi ieşirea din ţară, condiţiile de muncă şi de trai, familia sa şi durata şederii.

Migrant economic – Migrantul care și-a părăsit ţara de origine pentru a se instala pe teritoriul unui stat străin, în vederea ameliorării condiţiilor existente. El diferă de refugiat, care a fost silit să emigreze în rezultatul persecutărilor. Termenul este la fel aplicat persoanelor care au intrat într-o ţară fără autorizare sau apelînd la procedura de azil fără motiv legitim, precum şi munictorilor sezonieri [3].

Prin urmare, OIM (ILO) distinge două categorii: ***migrant de muncă*** şi ***migrant economic***, care deseori sunt utilizate ca sinonime. Totodată, reieşind dintr-o altă abordare, migrantul economic poate fi considret şi individul care desfăşoară activitate de antreprenoriat în altă ţară, pe cînd migrantul de muncă ar avea o conotaţie mai restrictivă, limitată doar la exercitarea unor lucrări.

ILO defineşte principalele categorii ale muncitorilor migranţi:

a) ***muncitorii migranţi sezonieri*** sunt cei care muncesc într-o altă ţară decît cea de origine, exclusiv pe parcursul unei anumite perioade a anului, dat fiind faptul că munca prestată de ei depinde direct de condiţiile sezoniere (agricultorii);

b) ***muncitorii migranţi care activează în baza unui contract de angajare*** – muncesc în altă ţară decît cea de origine în baza unui contract, ce specifică limitile temporare de angajare şi tipul lucrărilor la care muncitorul migrant va fi angajat. În urma intrării în ţară, muncitorul nu va avea dreptul să-şi schimbe locul de lucru, fiind obligat să părăsească statul imediat după expirarea contractului, chiar dacă obiectul muncii nu este finisat.

c) ***muncitorii migranţi temporari*** sunt admiși în altă țară decît cea de origine în scopul efectuării unei munci, sau prestării unor servicii pe parcursul unei anumite perioade de timp. Această categorie de muncitori poate schimba angajatorii şi extinde termenul de muncă fără părăsirea teritoriului ţării gazde.

d) ***migranţii navetişti*** sunt comercianţii, activitatea cărora constă în plecarea şi revenirea regulată în ţara de reşedinţă permanentă. Frecvenţa şi durata acestor călătorii variază în funcţie de obiectivele activităţii.

e) ***muncitorii migranţi stabiliţi*** – beneficiază de permisiunea de aflare şi de muncă pe teritoriul ţării gazdă fără nici o restricţie sau limită, în rezultatul stabilirii în această ţară pe parcusul mai multor ani. Ei nu sunt obligaţi să părăsească ţara de stabilire, chiar dacă şi-au pierdut loculde muncă, fiind protejaţi social. În plus, beneficiază de drepturi sociale, inclusiv de reîntregire a familiei (ex. Moldovenii din Italia) [4].

OIM mai specifică două categorii de migranţi, reieşind dintr-o altă abordare:

Migrant iregular – cel care contravine cadrului legal al ţării de origine, de tranzit sau destinaţie. Nu există o conceptualizare a termenului migrant iregular

în ceea ce priveşte ţara de intrare. Este vorba de procesul de intrare, aflării şi muncii pe teritoriul unui stat, ne avînd autorizarea respectivă. Această categorie vizează persoanele care au intrat ilegal, fie depăşind contravenţional frontierele, fie în baza paşapoartelor false, fie în baza altor modalităţi. În cadegoria de imigrant iregular poate fi inclus individul care a părăsit ţara în rezultatul neconformării cu actele de procedură administrativă.

Migrant regular – persoana străină care are permisiunea legală de intrare, de aflare pe parcrusul unei perioade anumite de timp şi de muncă în țara respectivă.

Totuşi, dincolo de cadrul politico-juridic internaţional, fiecare stat îşi gestioanează politica migraţională, reieşind din propriile probleme şi interese, restricţionînd sau favorizînd anumite categorii profesionale, sau grupuri etnolingvistice.

Deoerece proporţiile şi durata migraţiei forţei de muncă din Republica Moldova atît pe vectorul Vestic (Italia, Spania, Portugalia, Franţa, SUA, Canada), cît şi cel Estic (Rusia) au înregistrat creşteri semnificative, ea poate fi asociată cu emigrarea. Nu vom încerca să stabilim cauzele emigrării, menţionînd doar că fiecare stat îşi stabileşte criteriile acceptării imigranţilor. Aceste criterii, de regulă sunt stabilite şi acceptate de către două categorii de instanţe:

- Angajatorul – este instituţia care acceptă muncitorul în vederea prestării anumitor lucrări;
- Serviciile publice – stabilesc necesitatea acceptării unei forţe de muncă şi impactul său asupra pieței naționale de muncă, în special dacă migraţia nu va produce efecte negative asupra propriilor salariați şi sistemului de angajare.

Unul, dintre modelele relevante ale migrației forței de muncă, care preocupă îndeosebi cetăţenii Republicii Moldova este Canada, legislaţia căreia prevede opt condiţii importante de acordare a dreptului de muncă, care conduc la dreptul de şedere permanetă, oferind perspectiva dobîndirii cetăţeniei:

1. Testarea posibilităţilor de reuşită economică, axată pe următoarele criterii:
   - Studiile,
   - Vîrsta,
   - Competenţele profesionale,
   - Cunoaşterea limbilor,
   - Aparteneţa la o familie sau acceptarea de către mediul profesional,
   - Alţi factori care conduc la integrarea reuşită în mediu.
2. Existenţa cerinţei din partea angajatorului, motivînd necesitatea specialiştilor într-un domeniu concret.
3. Prezenţa unui sistem transparent de angajare şi de evaluare a competenţelor.

4. Lipsa antecedentelor penale.
5. Respectarea cotelor anuale de admitere a migranţilor în baza calificărilor.
6. Diferenţierea categoriei de muncitori calificaţi, intraţi în baza unui program, de cea a muncitorii necalificaţi sau sezonieri.
7. Prevalarea interesului de angajare în cîmpul muncii publice decît în cea privată.
8. Existenţa unui mecanism de control în privința respectării drepturilor migranţilor de muncă [5].

Vom încerca să identificăm încă două categorii de persoane:

- ***Migranţii de muncă sau economici (indiferent de formă: regulari sau iregulari);***
- ***Refugiaţii.***

Conform unor opinii, în categoria migranţilor intră şi refugiaţii, solicitanţii de azil şi chiar persoanele intern deplasate. Statutul **refugiatului** este reglementat de Convenţia privind statutul refugiaţilor încheiată la Geneva la 28 iulie 1951.

Articolul 1 stipulează că termenul de refugiat se va aplica oricărei persoane, care (1) a fost considerată refugiat potrivit aranjamentelor din 12 mai 1926 și 30 iunie 1928 sau potrivit convenţiilor din 28 octombrie 1933 şi din 10 februarie 1938 şi protocolului din 14 septembrie 1939 sau ca urmare a aplicării Constituției Organizației Internaționale pentru Refugiați. Hotărîrile de neadmitere ca refugiat luate de Organizația Internaționala pentru Refugiați in timpul mandatului sau nu constituie o piedica pentru acordarea calității de refugiat persoanelor care îndeplinesc condițiile prevăzute de paragraful 2 din prezenta secțiune;

(2) în urma unor evenimente survenite înainte de 1 ianuarie 1951 si unor temeri justificate de a fi persecutata datorită rasei, religiei, naționalității, apartenentei la un anumit grup social sau opiniilor sale politice, se afla in afara tarii a cărei cetățenie o are si care nu poate sau, datorita acestei temeri, nu dorește protecția acestei țări; sau care, neavînd nici o cetățenie si găsindu-se în afara țării în care avea reședința obișnuită ca urmare a unor astfel de evenimente, nu poate sau, datorita respectivei temeri, nu dorește să se reîntoarcă.

Studiul nu are ca scop determinarea factorilor refugierii şi a categoriilor de refugiaţi. Este de menționată doar că determinarea statutului de refugiat este un proces de examinare făcut de către autoritatea unei ţări sau de UNHCR, dacă o persoană care a depus o cerere de azil este într-adevăr refugiată. Solicitantul de azil este rugat să-şi spună povestea în detaliu unui asistent social, care pune întrebări încercînd să stabilească toate faptele petrecute. Adesea, procesul este facilitat de către un interpret. Apoi, asistentul social compară istoria de viaţă a persoanei cu rapoarte detaliate, precum practica privind Drepturile Omului, informaţii despre ţara de origine pentru a se stabili dacă persoana are într-adevăr o

temere bine întemeiată de persecuţie sau riscă să se confrunte cu ameninţări grave în cazul în care s-ar reîntoarce în ţară de origine.

Reieşind din subiectul central al studiului, vom menţiona încă o prevedere a Convenţiei. ***Articolul 17. Profesiuni salarizate*** declară că:

1. Statele contractante vor acorda oricărui refugiat avînd reşedinţă obişnuită pe teritoriul lor tratamentul cel mai favorabil acordat, in aceleaşi împrejurări, cetăţenilor unei tari străine in ce priveşte exerciţiul unei activităţi profesionale salarizate.

2. In orice caz, masurile restrictive impuse străinilor sau angajării străinilor, in scopul protecţiei pieţei naţionale a muncii, nu vor fi aplicabile refugiaţilor care au fost deja dispensaţi de acestea la data intrării in vigoare a acestei convenţii de către statul contractant interesat sau care îndeplinesc una din următoarele condiţii:

a) au 3 ani de rezidenta in tara respectiva;

b) au ca sot o persoana posedind cetatenia tarii de resedinta. Un refugiat nu poate invoca beneficiul acestei dispozitii in cazul cind si-a abandonat sotul;

c) are unu sau mai mulţi copii posedînd cetăţenia tarii de reşedinţă.

3. Statele contractante vor primi cu bunavointa adoptarea de masuri tinzind sa asimileze drepturile tuturor refugiatilor in ce priveste exercitarea de profesiuni salarizate cu acelea ale cetatenilor lor, in special pentru refugiatii care au intrat pe teritoriul lor in aplicarea unui program de recrutare de forta de munca sau a unui program de imigrare [6].

Totodată, în mai multe tari există restricţionări privind dreptul la muncă, aplicate în cazul influxului masiv de migranţi. Adică, ei beneficiază de o indemnizaţie, dar sunt limitaţi în libertatea de mişcare, de a munci sau accesul adecvat la studii.

Revenind la deosebirea dintre cele două categorii vom menţiona că în mod normal, un ***migrant*** îşi părăseşte voluntar tara, in căutarea unei vieţi mai bune. Pentru un ***refugiat***, condiţiile economice din tara de azil sunt mai puţin importante decît propria siguranţă. In mod practic, diferenţa poate fi uneori greu de stabilit, dar nu este mai puţin esenţială: un migrant se bucura de protecţia guvernului din ţara de origine; un refugiat nu.

Dreptul internaţional şi cel naţional mai distinge încă două categorii de persoane:

- **Refugiatul**
- **Solicitantul de azil**

În prezent reglementările în materia refugiaţilor, complementare Convenţiei ONU din 1951, atît cele instituite pe plan regional, cît şi în dreptul intern al statelor, tind să absoarbă dreptul de azil (de regulă instituit la nivel constituţional), ceea ce duce de multe ori la tratarea simultană a celor două probleme. În

practică, în dreptul intern al mai multor state, se regăseşte un amestec al noţiunilor.

Distincţia nu este însă facilă, deoarece în realitate mobilitatea grupurilor de oameni este extrem de complexă iar mişcările refugiaţilor se intersectează cu migraţia în multiple feluri. Populaţia care se deplasează dintr-o ţară spre alta sau de pe un continent pe altul poate să includă şi pe cei care necesită protecţie internaţională, precum şi pe cei care nu se află în această situaţie. Mai mult, adesea se întâmplă ca ţara de origine să fie afectată simultan de încălcări ale drepturilor omului, declin economic şi de absenţa posibilităţilor propriilor cetăţeni de a se bucura de un trai normal. În plus, o persoană care avea un anumit statut la un moment dat poate să se găsească în situaţia de a schimba categoria din care face parte.

Conceptul de refugiat nu trebuie confundat cu cel al solicitantului de azil. În mod tradiţional, azilul era considerat dreptul la refugiu al solicitantului de azil. Dreptul de azil era acordat în situaţia refugierii în alt stat decât cel în care rezida în mod iniţial solicitantul. Cu timpul, totuşi, termenul a ajuns să fie din ce în ce mai mult interpretat ca reprezentând o prerogativă a statelor de a acorda protecţie exilaţilor şi refugiaţilor şi nu un drept în sine al individului [7, p.47-48].

Între statutul de refugiat şi dispoziţiilor privind azilul nu se poate pune semnul egalităţii. Dreptul de azil este reglementat atît în unele norme de drept internaţional cît şi la nivelul dreptului intern, în constituţii şi în alte texte. Cea mai importantă asemănare este aceea că ambele instituţii sunt forme de protecţie a străinilor. Din punct de vedere istoric, dreptul de azil a fost reglementat anterior statutului de refugiat. Din punct de vedere juridic, atât acordarea statutului de refugiat cât şi acordarea statutului de azilant sunt de competenţa statului de primire care-şi exercită în acest fel suveranitatea.

Amîndouă formele de protecţie au în vedere străinii persecutați pentru opiniile, credinţele sau apartenenţa lor politică ori apartenenţa lor la un grup, fiind discriminaţi pe criterii de rasă, religie, naţionalitate, urmăriţi din aceste motive sau pentru că au săvîrşit infracţiuni politice. Beneficiarul statutului de refugiat sau al dreptului de azil nu poate fi expulzat. Pe de altă parte, statutul de refugiat presupune şi acordarea unei protecţii imediate chiar şi în situaţia unui pericol iminent sau plauzibil să se producă. Dreptul de azil implică de regulă o protecţie definitivă.

Statutul de refugiat cuprinde caracteristicile şi elementele dreptului de azil, cu excepţia duratei protecţiei, stabilită ca temporară, solicitantul neputând exercita un drept de şedere permanentă. De remarcat totuşi că, în majoritatea cazurilor, dreptul de azil constituţional, acolo unde există, tinde să fie absorbit de ordinea juridică statuată în temeiul Convenţiei ONU privind refugiaţii. Practic, prin

sintagma „statutul de refugiat”, pot fi înţelese, în funcţie de context, două noţiuni diferite.

Astfel, pe de o parte normele complementare regionale şi interne desemnează un refugiat în sensul în care o face Convenţia ONU din 1951, adică de îndată ce solicitantul îndeplineşte cerinţele cuprinse în definiţia acestui instrument de drept internaţional, el este considerat „refugiat”, ceea ce are loc în mod necesar anterior momentului în care se petrece acordarea formală a statutului. În acest sens, „statutul de refugiat” reprezintă condiţia solicitantului – de persoană care caută refugiu. Pe de altă parte, ulterior acestui prim moment, intră în mişcare sistemul de drepturi şi obligaţii care decurge din acordarea statutului de refugiat şi care, potrivit Înaltului Comisariat ONU pentru Refugiaţi, este mai bine descris prin termenul „azil” [8, p.93]

Refugiaţii, mai mult ca niciodată, reprezintă o parte a complexului fenomen migrator în care factorii politici, etnici, economici, de mediu şi de drepturi şi libertăţi ale omului determină mişcări de populaţie. Realităţile gestionării fenomenului şi politicile guvernelor ţărilor de destinaţie au demonstrat imposibilitatea de a păstra o separare strictă între refugiaţi şi imigranţi. Refugiaţii reprezintă un grup distinct de oameni, dar afirmarea deosebirilor dintre ei şi celelalte categorii de populaţie în mişcare nu este facilă. Convergenţa migraţiei economice cu migraţia forţată a dus la reliefarea a numeroase probleme în încercarea de a defini, de a încadra într-o categorie strictă şi de a face distincţia între refugiaţii reali, care sunt confruntaţi cu persecuţia aşa cum este ea definită de Convenţia ONU din 1951 şi de instrumentele adiacente şi imigranţii economici, porniţi la drum în căutarea unei vieţi mai bune. Drept rezultat, refugiatul este privit acum mai mult ca niciodată drept o persoană cel puţin potenţial legată de imigrarea ilegală şi de migranţii „economici” [9, p.39].

La baza deciziei de acordare a statutului de refugiat stă, evident, definiţia conţinută de Convenţia ONU din 1951, folosită pentru a diferenţia care dintre solicitanţi sunt îndreptăţiţi la beneficiul protecţiei internaţionale şi care nu. Potrivit Convenţiei, statutul de refugiat nu se acordă persoanelor care îşi părăsesc ţara de origine datorită condiţiilor economice de acolo. La fel, nu se acordă celor care fug de foamete şi/sau din cauza unor catastrofe naturale. Statutul de refugiat nu se acordă celor care trăiesc sub limita de subzistenţă. Aceste persoane sunt catalogate drept *migranţi economici*.

Distincţia dintre ***refugiaţii „politici”*** şi ***migranţii economici*** reprezintă frontiera între cei care se pot bucura de dreptul la protecţia internaţională acordată în calitate de refugiaţi şi cei care sunt lăsaţi să se descurce prin propriile mijloace. Această distincţie provine din (aparenta) ruptură dintre drepturile civile şi politice care este de esenţa Convenţiei ONU din 1951. Definiţia refugiatului, aşa cum este ea consacrată în acest instrument juridic, nu se adresează tuturor cauzelor posibile de refugiu. Cu toate acestea, migranţii economici au totuşi po-

sibilitatea de a se califica pentru acordarea statutului de refugiat prin intermediul conceptului de persecuţie şi prin legătura acestuia cu discriminarea. Dacă solicitantul reuşeşte să demonstreze că dificultăţile economice prin care trece se datorează oprimării, discriminării, încălcării drepturilor omului, atunci considerăm că cerinţa existenţei persecuţiei este întrunită. Nu mai puţin real este că, potrivit art.33 al Convenţiei ONU din 1951, solicitantul ar fi în acelaşi timp obligat să probeze că încălcarea drepturilor sale economice sau sociale a fost atât de gravă încât i-a pus sau îi pune viaţa ori libertatea în pericol, pentru a putea primi statutul de refugiat [10].

Astfel, chiar dacă drepturile economice şi sociale statuate în Convenţia ONU din 1951 privind refugiaţii pot face obiectul unor limitări, în temeiul Pactului Internaţional cu privire la Drepturile Economice, Sociale şi Culturale, statele au obligaţia de a adopta măsuri pentru asigurarea exercitării efective a drepturilor economice şi sociale. Per a contrario, se poate considera că încălcarea acestei obligaţii reprezintă o măsură de persecuţie, dacă cel interesat poate demonstra că statul în cauză a adoptat măsuri contrare acestui text. Aceste dispoziţii trebuie corelate cu alineatul 2 al art.2 al Convenţiei Internaţionale menţionate, care interzice discriminarea întemeiată, printre altele, pe originea naţională. Din acest punct de vedere, chiar dacă statul este sau nu parte la Convenţia ONU din 1951 privind refugiaţii, el este ţinut de obligaţiile ce-i revin cu privire la orice persoană în temeiul Convenţiei Internaţionale cu privire la Drepturile Economice, Sociale şi Culturale.

Bibliografie

1. International labour migration: A rights-based approach, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/--dcomm/documents/publication/wcms_160049.pdf
2. Convention internationale sur la protection des droits de tous les travailleurs migrants et des membres de leur famille, 18 décembre 1990, http://www2.ohchr.org/french/law/cmw.htm
3. http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration/key-migration-terms/lang/fr
4. Introduction sur la migration du travail , http://www.senegal.iom.int/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=19&Itemid=78
5. http://www.iom.int/jahia/Jahia/managing-migration/immigration-systems/economic-labour-immigration/cache/offonce/lang/fr
6. CONVENŢIE privind statutul refugiaţilor, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951, http://www.unhcr-centraleurope.org/ro/pdf/resurse/conventii/conventia-privind-statutul-refugiatilor/conventiei-din-1951.html

7. Moroianu-Zlătescu I. şi col. Refugiaţii şi statutul lor juridic. - Bucureşti, 1992.
8. Moderne F. Le droit constitutionnel d'asile dans les États de l'Union européenne, ed. II. - Paris, 1998.
9. Iancu Gh. Dreptul de azil. Privire comparativă cu statutul juridic al refugiatului. - Bucureşti, 2002.
10. Executive Committee of the UN High Commissioner for Refugees / EXCOM, Note on International Protection, 7 iulie 2000, paragr.71, www.unhcr.org, EXCOM Summary Records.

Prezentat la redacție
la 21 februarie 2015

COLABORAREA INSTITUȚIILOR SOCIETĂȚII CIVILE ȘI AUTORITĂȚILOR STATALE ÎN ELABORAREA POLITICILOR PUBLICE

Carolina BUDURINA-GOREACII
Republica Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Limbi Străine Aplicate
Magistru în Științe Politice, doctorandă, lector

Selena STEJARU
Republica Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale, Secţia Limbi Străine Aplicate
Magistru în Studii Americanistice, doctorandă, lector

In Moldova civil society is a strategic partner of public authorities both at central and local levels. Civil society plays an important role as a mediator for the interests of citizens. The former communist abusive practices were eliminated and state institutions do not longer act as guardian against non-governmental organizations or uncomfortable political parties.

The transition to a democratic society involves modeling the behavior of the new citizen. Thus, they are involved in the creation and development of new democratic values in the country. A democratic society requires overcoming the following barriers: central and regional traditional hierarchies, social inequalities, ethnic intolerance, exclusion of vulnerable groups and centralization.

In this article we aim to analyze the openness of the authorities and forms of involvement of civil society institutions in the decision-making process in Moldova.

Key words: public policies, participation, central administrations, citizen, civil society institutions

Introducere

La începutul anilor 1990 nu au existat forme de participare a cetățenilor la viața publică. Astăzi, există modalități eficiente de cooperare între societatea civilă și autoritățile publice, prin implicarea reprezentanților societății civile în cadrul dialogului social, susţinerea consolidării organizațiilor non-guvernamentale, etc. Dezvoltarea culturii de comunicare, participare, precum și interacțiunea eficientă între societatea civilă și administrația publică reprezintă prioritatea guvernului de dezvoltare în contextul cooperării cu actorii nonstatali, precum și consolidării formelor de implicare a cetățenilor în soluţionarea problemelor.

Parteneriatul strategic dintre societatea civilă și autoritățile publice a evoluat pe baza valorilor și principiilor respectului reciproc, participării, activismului civic, responsabilităţii, independenței politice a inițiativelor civice, dezvoltării durabile, egalităţii de şanse, precum și dezvoltării la nivel regional și local.

În general, statul protejează drepturile sectorului civil. El se bucură de condiții relativ simple de înregistrare și nu se confruntă cu presiuni nejustificate din partea autorităților. Dacă e să descriem în cîteva fraze poziția socială sau rolul sectorului non-guvernamental în stat, atunci acestea se referă la:

- Identificarea problemelor sociale;
- Monitorizarea acţiunilor statului privind protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;
- Implicarea activă în procesul de luare a deciziilor publice;
- Utilizarea resurselor umane, materiale, informaţione şi financiare în realizarea interesului public.

În Moldova instituțiile socităţii civile şi-au asumat rolurile descrise mai sus și s-au implicat activ în problemele statului și activități de monitorizare. În multe cazuri, ele au informat autoritățile despre cazuri de încălcare a drepturilor omului, au venit cu un avertisment cu privire la probleme grave.

Referindu-ne la evoluția relației dintre autorități și al treilea sector, putem menționa că între anii 1991 și 2000, consultările publice s-au limitat la aplicarea democrației electorale. Mai tîrziu, în 2000, odată cu adoptarea legii privind accesul la informație a fost prevăzut dreptul persoanelor de a avea acces la orice informație de interes public (art.34). În general, pînă la adoptarea legii autoritățile publice aveau percepții eronate precum că consultarea publicului se referă doar la informarea cetățenilor cu privire la rezultatul procesului de luare a deciziilor. Însă, conform legii, la inițiativa cetățeanului, autoritățile urmau să ofere informațiile privind activitățile pe care le desfășoară prin intermediul diferitor instrumente. Subiectul respectiv este încă destul de problematic în Republica Moldova. Cu toate acestea, trebuie să remarcăm faptul că legea accesului la informație include în mod obligatoriu furnizarea de informații de către instituțiile publice în termen de 15 zile, dacă informația nu este clasificată. Conform Raportului privind Drepturile Omului pentru anul 2006, elaborat de Promo-Lex [36, p.27], în 2006, ei au observat o tendință pozitivă în ceea ce privește accesul la informații. Acest lucru se datorează legislației publicate pe site-ul Ministerului Justiției, precum și publicarea ședințelor Parlamentului difuzate pe internet.

În perioada 2001-2003 între guvern și societatea civilă nu a existat o cooperare deschisă. La sfîrșitul anului 2005, cu toate acestea, mai multe instituții de stat, în primul rînd Parlamentul şi Ministerul de Externe au declarat intenția de a instituționaliza cooperarea cu societatea civilă. Împreună cu Oficiul Consiliului Europei la Chișinău, Parlamentul a aprobat Concepția de cooperare cu societatea civilă pe data de 29 decembrie 2005.[14]

Astfel, de la acea perioadă cooperarea Parlamentului cu societatea civilă a fost stabilită în formă de consilii de experți, întîlniri ad-hoc, audieri publice, inclusiv cu comisiile parlamentare, precum și conferințe anuale organizate împreună cu instituțiile societății civile), autorizarea în direct de radiodifuziune pe canale publice cu acoperire națională a ședințelor Parlamentului (oprite înainte de alegerile locale generale din anul 2007) și publicarea stenogramelor ședințelor și a proiectelor de acte legislative pe site-ul legislativului.

Lansarea conceptului de cooperare dintre Parlamentul Republicii Moldova și societatea civilă este considerat începutul cooperării între autorități și societatea civilă concretizat într-o serie de principii și metode de cooperare între organul legislativ al țării și instituțiile societății civile. Multe aspecte incluse în document au fost realizate" [32]. Instituțiile societății civile au obținut un rol consultativ în dezvoltarea și finalizarea proiectelor de legi, astfel încît utilizarea în continuare a acestui mecanism a dus la socializarea procesului de luare a deciziilor și elaborarea politicilor, contribuind astfel la promovarea democrației participative în Republica Moldova.

Un alt document care a fost adresat parteneriatului dintre autorități și societatea civilă îl constituie Planul de Acțiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană, care este un document politic, semnat în 2005 între UE și Republica Moldova şi care stabilea programul, obiectivele strategice și prioritățile relațiilor Uniunea Europeană - Republica Moldova pentru 2005-2007. În contextul integrării europene și Planului de Acțiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană, societatea civilă a primit un nou impuls în dezvoltarea și consolidarea democrației participative, fragil la acel moment în Republica Moldova. Planul de acțiune Republica Moldova - Uniunea Europeană, oferea sprijin pentru dezvoltarea societății civile prin efectuarea următorilor pași: modificarea legii privind întrunirile în conformitate cu cerințele Convenției Europene a Drepturilor Omului și facilitarea sprijinului dezvoltării societății civile, a consolidării dialogului și cooperării [5].

În raportul privind aplicarea planului, pregătit în 2007 de către Guvern, în capitolul „Eforturile de asigurare a egalităţii de șanse pentru femei și bărbați în societate și viața economică bazată pe nediscriminare" au fost incluse ca fiind realizate adoptarea Legii cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați [22] și Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie [23] în care s-a lucrat în parteneriat cu asociațiile non-guvernamentale.

În capitolul „Facilitarea și susținerea dezvoltării societății civile", dialogul și cooperarea au fost consolidate cu autoritățile centrale și au inclus un număr de acțiuni în parteneriat la inițiativa ONG-urilor. Această direcție este descrisă ca fiind încă în proces de realizare.

De asemenea, în cadrul aplicării acestui plan, reprezentanții instituțiilor societății civile au exprimat că chiar dacă au existat multe dificultăți, cel puțin Pa-

rlamentul și Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova au reușit să avanseze în colaborare cu societatea civilă, deşi modalitatea în care s-a realizat cooperarea a scos în evidenţă şi capacitatea foarte slabă a acesteia din urmă de a fi eficientă în procesul de cooperare [5, p.30].

În conformitate cu documentul „Strategia de dezvoltare a societății civile pentru anii 2009-2011", societatea civilă din Republica Moldova este în proces de tranziție către o prezență instituțională durabilă în dezvoltarea națională și locală. Strategia arăta că instituțiile societății civile constituie un partener de încredere în colaborare cu autoritățile și întreprinderile, atît la nivel național, cît și local. Situația creată era influențată, pe de o parte, de profesionalismul, deschiderea și implicarea activă a instituțiilor societății civile în diferite domenii în problemele cu care se confruntă statul, pe de altă parte, necesitatea de a pune în aplicare standardele europene care necesitau implicarea activă a societății civile în procesul de luare a deciziilor.

Acțiuni prioritare pentru implicarea instituțiilor societății civile au fost descrise în același document, după cum urmează: necesitatea conectării cu dezvoltarea monitorizării legislative, politice și promovării serviciilor sociale, consolidării capacităților de advocacy și lobby. Acesta trebuia de asemena să consolideze eforturile de dezvoltare a unei culturi de comunicare, participare și interacțiune eficientă între organizațiile guvernamentale atît la nivel național, cît și local.

Menționăm că Strategia din 2012-2015 continuă eforturile demarate în cadrul Strategiei precedente a dezvoltării a societăţii civile 2009-2011. Totuși, participarea scăzută a societăţii civile în procesul decizional are la bază și o serie de cauze, inclusiv carenţe de ordin legislativ privind asigurarea transparenţei decizionale, practici instituţionale defectuoase la nivelul APC şi APL, capacităţi reduse ale instituțiilor societății civile de a participa la procesul de luare a deciziilor, carenţe ale sistemului educaţional privind cetăţenia democratică, nivelul de dezvoltare social economic şi, în consecinţă - lipsa unei clase de mijloc viguroase şi interesate în participarea publică, probleme de percepţie prin care se privea participarea publică a instituțiilor societății civile drept implicare politică, lipsa de programe ale donatorilor care ar fi stimulat mai activ participarea societăţii civile. O altă cauză care determină diminuarea capacităţilor instituțiilor societății civile este lipsa de suport la nivel naţional pentru asociaţiile care monitorizează implementarea politicilor publice şi contribuie activ la identificarea acţiunilor de optimizare a acestora. Punerea în aplicare a unor astfel de mecanisme ar contribui semnificativ la creşterea participării instituțiilor societății civile în procesele de luare a deciziilor şi monitorizare a implementării politicilor.

Potrivit aceluiași document se menționează că actualmente în Republica Moldova, la nivelul autorităţilor publice centrale lipseşte o structură de coordonare a cooperării cu societatea civilă. Asemenea structuri există şi activează cu

succes în mai multe state europene, inclusiv Franţa, Marea Britanie, Ungaria, Macedonia, Slovacia, Cehia, Croaţia [13].

Un pas important în dezvoltarea parteneriatului între ONG-uri şi instituţiile de stat a fost adoptarea Legii privind transparenţa în procesul decizional în anul 2008.

Pînă în acea etapă, consultări publice au avut loc nesistematic la elaborarea documentelor de politici, de multe ori ca rezultat al insistenței donatorilor [35, p.952-953].

Legea privind transparența procesului de luare a deciziilor a intrat în vigoare numai după alegerile parlamentare din aprilie 2009. Printre punctele forte ale acestui act legislativ este faptul că aceasta servește ca o lege cadru pentru toate instituțiile publice care administrează cheltuielile fondurilor publice. Conform Legii nr.72 din 04.05.2010 [24], mai multe acte legislative importante (Regulamentul Parlamentului privind sistemul și procesul bugetar, privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale, cu privire la administrația publică locală) au fost modificate conform cerințelor procesului de consultare publică în procesul de luare a deciziilor.

Totuși, există un șir de carențe în ceea ce privește conținutul documentuui. Legea nu prevede în mod expres publicarea proiectelor de decizii împreună cu anunţul despre iniţierea elaborării, pe paginile web ale Autorităţilor Administraţiei Publice Centrale (AAPC), ceea ce creează confuzii la aplicare. Termenul-limită de cel mult 15 zile lucrătoare pentru prezentarea recomandărilor asupra proiectelor de decizii oferă posibilitate AAPC de a stabili termene nejustificat de scurte şi astfel limitează participarea părţilor interesate la procesul decizional. Similar, Regulamentul cu privire la procedurile de asigurare a transparenţei în procesul de elaborare şi adoptare a deciziilor [19] (Regulamentul), permite informarea discreţionară de către AAPC cu privire la proiectele de decizii iniţiate, evitînd informarea obligatorie despre elaborarea tuturor proiectelor de decizii iniţiate. Regulamentul nu prevede includerea în dosar a recomandărilor parvenite, ceea ce duce la diminuarea încrederii cetăţeanului în acest proces. Regulamentul conţine prevederi difuze privind accesul la dosar şi sinteza recomandărilor, ceea ce duce la plasarea selectivă a acestora [34].

La sfîrșitul anului 2011, ADEPT a lansat un apel privind transparența și informarea publicului asupra activităților Parlamentului Republicii Moldova, la care au semnat 36 de ONG-uri. Prin acest apel lansat, ONG-urile au avertizat că Parlamentul Republicii Moldova nu aplică pe deplin în practică procedurile stabilite prin Legea 239-XVI din 13 noiembrie 2008 privind transparența în procesul decizional și în Regulamentul Parlamentului, și anume:

- Pe site-ul Parlamentului, regulile și procedurile pentru organizarea și desfășurarea consultărilor publice nu sunt listate;

• Lipsa anunțurilor despre organizarea consultărilor publice asupra proiectelor de acte normative;

• Nu există informații publicate despre coordonatorii de consultare publică în comisiile parlamentare;

• Nu este asigurată publicarea și consultarea proiectelor de acte normative în timp util;

• Lipsesc rapoartele anuale ale comisiilor parlamentare;

• Nu există înregistrări obţinute în cadrul întrunirilor publice ale comisiilor permanente, iar cele publicate se fac cu întîrzieriere.

Ca rezultat, pe site-ul Parlamentului au fost publicate informații despre prezența deputaţilor în sesiunile parlamentare și despre activitatea lor legislativă.

În acest context, trebuie să subliniem faptul că parteneriatul dintre administrația publică și instituțiile societății civile organizat în mod constructiv și eficient poate avea rezultate pozitive. Astfel, instituțiile guvernamentale pot identifica și ajusta politicile publice adoptate, iar cetățenii pot promova direct interesele și nevoile lor. Însă pentru aceasta este nevoie ca autoritățile locale să ia inițiativă, ceea ce se întîmplă de fapt în foarte puține cazuri în Moldova.

Din informațiile prezentate mai sus, observăm că încă în anul 2008, instituțiile societății civile s-au confruntat cu o serie de probleme care limitează participarea lor la procesul politicilor publice. A fost necesar să se determine modele concrete de consultare și de politici publice pentru a stabili instrumente de participare la elaborarea, monitorizarea, evaluarea și aplicarea politicilor publice.

Pentru a contribui la realizarea acestor obiective, au fost propuse o serie de acțiuni de asigurare a cooperării instituțiilor societății civile cu autoritățile de stat.

Analizînd evoluțiile viitoare, constatăm că un pas important în participarea publică a fost crearea Consiliului Național pentru Participare (CNP) de către Guvernul Republicii Moldova în baza Hotărârii Guvernului nr.11 din 19 ianuarie 2010 și care acționează ca un organism consultativ independent. CNP este format din treizeci de membri ai ONG-urilor care revizuie și oferă feedback cu privire la toate politicile guvernului și documentele strategice. Termenul mandatului este de doi ani. CNP este destinat să faciliteze participarea părților interesate în dezvoltarea, aplicare, monitorizarea, evaluarea și actualizarea documentelor de planificare strategică. Misiunea CNP este de a contribui la elaborarea deciziilor politice în scopul de a satisface interesele societății [30]. Astfel, CNP își propune să dezvolte și să promoveze parteneriatul strategic între autoritățile publice, societatea civilă și sectorul privat pentru a consolida democrația participativă în Republica Moldova prin facilitarea procesului de comunicare a părților interesate în identificarea și dezvoltarea priorităților strategice ale țării în toate etapele și crearea capacităților instituționale de a asigura implicarea părților interesate în procesul de luare a deciziilor.

După patru ani de activitate a Consiliului, au fost înregistrate o serie de acțiuni și activități care au o contribuție majoră la asigurarea procesului de guvernare participativă. Acțiunile sunt descrise în rapoartele grupurilor de lucru: justiție și drepturile omului, dezvoltarea economică, politică externă, securitate și apărare, politica socială, educație și tineret, cum ar fi: dezbateri publice și reacțiile la deciziile guvernamentale, observații cu privire la proiectele de legi, hotărîri de guvern, strategii, monitorizarea conformității cu procesul de transparență a procesului decizional, informații cu privire la încălcările autorităților competente.

Pentru a avea mai multă influență, organizațiile formează coaliții. O coaliție creată din 62 de ONG-uri condusă de către Centrul de Asistență Juridică pentru Persoane cu Disabilităţi (CAJPD) şi-a fortificat eforturile în organizarea acţiunilor de advocacy în 2010. Ca rezultat, Parlamentul a ratificat Convenţia ONU privind Drepturile Persoanelor cu Disabilităţi [25]. Dacă e să descriem gradul de deschidere al autorităților publice în Republica Moldova în elaborarea politicilor participative, putem menționa că observăm o îmbunătățire a situaţiei față de anii anteriori. Acest proces este remarcabil, atît la nivelul guvernului central, cît și administrației locale. Ministerele au început să ofere mai multe consultări online la diferite proiecte de legi sau să organizeze dezbateri publice. Toate aceste schimbări, deși în general văzute ca modificări de forme sunt schimbări pozitive care ulterior vor duce și la modificări de conținut.

Un exemplu elocvent în acest sens îl reprezintă inițiativa lansată la începutul anului 2012, de către Centrul de guvernnare electronică cu privire la proiectul planului de acțiuni „Guvernare deschisă", privind colectarea de propuneri. Documentul a fost aprobat de către guvern [15], iar printre obiectivele expuse pot fi menționate: consolidarea integrităţii publice prin asigurarea unui proces decizional participativ/implicarea cetăţenilor şi creşterea transparenţei în procesul de guvernare, gestionarea eficientă a resurselor publice prin sporirea transparenţei cheltuielilor publice, îmbunătăţirea calităţii prestării serviciilor publice. Astfel, de la acea perioadă au fost inițiate un șir de consultări publice, seminarii informative, runiuni specializate la care au participat reprezantanți ai Centrului de Guvernare electronică, Cancelariei de stat și a instituțiilor societății civile. Remarcăm, în acest sens, rezulatele remarcabile pe care le-au obținut în dezvoltarea propunerilor de politici publice. Una din prioritățile Cancelariei de Stat a fost elaborarea Ghidului metodologic pentru analiza ex-ante a impactului politicilor publice [2]. Procesul de pilotare a ghidului a fost inițiat în anul 2010, iar pînă la moment au fost elaborate peste 35 de propuneri de politică publică. Printre cele mai importante menționăm următoarele:

- Crearea parcurilor industriale - în rezultat a fost elaborată și adoptată Legea nr.182/2010 cu privire la parcurile industriale;

• Eficientizarea mecanismului de interacţiune dintre migranţi/diasporă şi autorităţile statului - în rezultat a fost constituit Biroul pentru Relații cu Diaspora din cadrul Cancelariei de Stat;

• Învăţămîntul secundar profesional: competenţe adaptate pentru piaţa muncii - în rezultat a fost elaborată Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional / tehnic pentru anii 2013-2020;

• Dezvoltarea capacităţilor manageriale ale universităţilor prin extinderea autonomiei universitare - din 2013 universitățile din Republica Moldova au trecut la autonomie financiară.

Începînd cu 2011, relațiile între instituțiile societății civile și alte instituții de stat au fost caracterizate în mare parte de organizarea și desfășurarea de seminare, training-uri și mese rotunde care au oferit un grad constant de cooperare, implicare și participare.

Cu susținerea organizațiilor internaționale a fost elaborată o listă de părți interesate în procesul legislativ, sistematizate în domeniile comisiilor permanente. Lista părților interesate în procesul legislativ a fost dezvoltat în 2011 de către Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) - „Susţinerea pentru dezvoltarea Parlamentului" [38], care a lucrat pentru dezvoltarea strategiei de comunicare a Parlamentului pentru anii 2011-2013. [33] Această listă făcea referință la organizațiile interesate în procesul legislativ sistematizate în domeniile comisiilor parlamentare permanente. Printre obiectivele propuse în strategie pot fi menționate: să ofere asistenţă în determinarea unor activităţi pentru îmbunătăţirea procesului de comunicare a Parlamentului cu diferite grupuri din societate, precum şi să sporească transparenţa activităţii instituţiei legislativului. Diversificarea instrumentelor de comunicare ale Parlamentului cu diferite grupuri au constituit priorităţile pe termen scurt pentru a spori eficienţa comunicării. Scopul major al acţiunilor planificate pentru perioada 2011-2013 prevedea creşterea credibilităţii Parlamentului prin promovarea unui Parlament transparent, deschis şi receptiv la nevoile cetăţenilor. Reorganizarea funcţională şi structurală a sistemului de comunicare a Parlamentului a constituit o activitate decisivă în reformarea procesului de comunicare, astfel fiind instituită în 2012 o subdiviziune specializată în comunicare – Direcţia comunicare şi relaţii publice.

Totuși, conform concluziilor prezentate în raport se menționează că rezultatele obținute în această perioadă au fost rezervate, iar progresele fiind puţin semnificative. Din totalul de 54 de acțiuni planificate au fost realizate doar 23 de acțiuni (42%), iar neîndeplinirea unor acțiuni, care urmau a fi realizate a fost influenţate de: neinformarea la timp a Secretarului general despre mersul implementării Strategiei de comunicare a Parlamentului; neprezentarea de către responsabil a rapoartelor anuale privind implementarea Strategiei de comunicare a Parlamentului pentru anii 2011-2013 către Secretarul general şi Biroul permanent şi neaprobarea acestora prin Hotărîre a Biroului permanent; neelaborarea

planurilor de acţiuni anuale privind implementarea Strategiei de comunicare şi neaprobarea acestora prin Horărîre a Biroului permanent; neasigurarea că toate activitățile sunt efectuate la timp; neîntreprinderea unor măsuri de ajustare şi corectare a modului de implementare a Strategiei de comunicare; resursele implicate nu au fost utilizate corespunzător şi suficient; nu a fost găsită soluția de a mobiliza responsabilul pentru implementarea Strategiei de comunicare. Astfel, se impunea realizarea, în termeni restrînşi, a acţiunilor privind: elaborarea Rapoartelor anuale pe anii 2011, 2012 și 2013 conform priorităților și indicatorilor de performanță prevăzuți în Strategie, şi prezentarea acestora spre informare Secretarului general şi Preşedintelui Parlamentului, iar ulterior Biroului permanent spre examinare şi aprobare; elaborarea unei Note Președintelui Parlamentului privind constituirea Grupului de lucru pentru supravegherea implementării Strategiei de comunicare şi crearea unui Grup de lucru pentru implementarea Strategiei, precum și asigurarea transparenţei monitorizării privind implementarea Strategiei de comunicare.

Conform raportului USAID privind sustenabilitatea instituțiilor societății civile elaborate în anul 2011, în Republica Moldova, eforturile de advocacy și de angajare au devenit mai instituționalizate în activitatea organelor de stat, inclusiv relansarea parteneriatului cu Inițiativa Societății Civile din cadrul Ministerului Justiției [28].

Datele Indexului Sustenabilității Organizaţiilor Societăţii Civile 2013 [20], au arătat că Republica Moldova continuă să aspire la calitatea de membru al UE. Cea de-a 5-a reuniune a Forumului Societăţii Civile în cadrul Parteneriatului Estic a avut loc în octombrie, 2013 la Chişinău, oferind oportunităţi pentru a discuta strategia Republicii Moldova de integrare în UE. Acordul de Asociere dintre UE şi Republica Moldova, care promitea să accelereze asocierea politică şi integrarea economică a Moldovei cu UE, a fost parafat la sfîrşitul lunii noiembrie 2013, semnat pe 27 iunie 2014 la Bruxelles, ratificat pe 2 iulie 2014 de către legislativul Republicii Moldova, iar ulterior ratificat la ședința plenară a Parlamentului European din 13 noiembrie 2014 [6].

Aceste două evenimente au forţat Guvernul să consolideze cooperarea cu instituțiile societății civile. De exemplu, Acordul de Asociere include un apel clar pentru o participare sporită a societăţii civile la procesul decizional şi stabilirea unui dialog deschis şi regulat între instituţiile publice şi societatea civilă.

Forme de implicare a instituțiilor societății civile în procesul de elaborare a politicilor publice

Fiecare guvern are propria sa agendă politică care să se creeze schimbări în multe domenii de politici. Deoarece resursele bugetului de stat sunt limitate, nu toate ideile pot fi puse în aplicare. De obicei, acestea pot fi găsite pe agenda po-

litică a problemelor curente care sunt importante pentru societate și care trebuie să fie abordate.

Ciclul de planificare a politicii constă în mai multe etape care sunt înțelese a fi norme, documente de politici unitare aprobate prin Hotărîrea Guvernului nr.33 din 11 ianuarie 2007 [18].

Trebuie să menționăm în acest context faptul că implicarea instituțiilor societății civile în procesul de luare a deciziilor se poate face în fiecare etapă a ciclului de politici pentru fiecare etapă a ciclului reprezentînd un număr de caracteristici legate de aplicarea efectivă a participării. Astfel, vor fi descrise cele mai importante caracteristici cu privire la participarea instituțiilor societății civile din Republicii Moldova la fiecare dintre aceste etape.

De asemenea, este important să remarcăm faptul că rata de participare este determinată de mai mulți factori:

• gradul de deschidere al autorităților. Este extrem de important ca autoritățile centrale să poată să aprecieze valoarea reală a sectorului non-guvernamental. Acest lucru ar putea fi realizat dacă reprezentanții guvernului ar putea fi convinşi să participe la Forumul ONG nu numai la sesiunile plenare de deschidere, ci şi la dezbateri.

• Cadrul juridic. Începînd cu anul 2000, Moldova a adoptat practic principalele legi care stimulează și încurajează participarea; rămîne să fie îmbunătățit mecanismul lor de funcționare.

• Experienţa instituțiilor societății civile în politicile publice. Este greu de a determina exact cît de profesionale sînt organizațiile în acest domeniu. Practica ultimilor ani arată că organizațiile naționale sunt active și interesate în procesele de elaborare a politicilor publice, acest fapt fiind exprimat prin: consultări, întîlniri locale, dezbateri, etc.

Primul pas - *identificarea problemelor,* necesită observațiile cererilor și inițiativelor, atît din partea instituțiilor publice, precum și de la alte părți interesate.

Este important să se ia în considerare faptul că instituțiile societății civile sunt de obicei cele mai receptive la producerea schimbărilor de importanță majoră, lansarea de noi idei, prestări de servicii și îmbunătățirea competențelor. Este evident că acestea sunt aptitudini care vor fi diseminate în mediul instituțiilor societății civile, organismelor guvernamentale și cetățenilor din mediul rural care nu au fost încă elaborate sau îndreptate spre beneficiul public. Fiind o combinație de mai multe interese a cetățenilor, prin experiența lor de muncă în diverse domenii, instituțiile societății civile sunt, pe de o parte, la îndemîna guvernului de a se implica în politica publică și, pe de altă parte, chiar la promovarea interesului beneficiarilor de a-i obliga să se implice.

Din aceasta, putem spune că instituțiile societății civile din Moldova care lucrează la nivel național și au mai mulți ani de experiență sunt foarte active în această inițiativă și vin cu noi formulări de politici sau reformulări a celor exis-

tente. De fapt, instituțiile societății civile și instituțiile media sunt principalele surse importante prin care aceste probleme sunt abordate și prezentate la nivel național pentru sensibilizarea autorităților.

Acest lucru se datorează faptului că instituțiile societății civile sunt specializate într-o anumită zonă de activitate și au informații detaliate cu privire la activitatea lor. Odată cu elaborarea inițiativelor de dezvoltare în mod independent, se creează condiții pentru planificarea și punerea lor în aplicare care este un punct destul de important. Odată cu crearea CNP s-a format un teren favorabil pentru organizațiile membre de a participa la procesul de luare a deciziilor prin consultări cu privire la inițiativele legislative, întîlniri și interacțiuni cu membrii guvernului.

Anterior, aceast fapt era mai dificil ca inițiativele instituțiilor societății civile să fie luate în considerație. Mai multe instrumente au fost folosite pentru a atrage atenția asupra unor aspecte, cum ar fi de advocacy, campanii de sensibilizare și campanii media.

Unul dintre primele coaliții de ONG-urile din Moldova a fost Coaliția pentru promovarea legii și activităților cu privire la Voluntariat (Coaliția Voluntariat), care a fost creată pentru a dezvolta și promova proiectul de lege cu privire la voluntariat la Ministerul Tineretului. Coaliția este o structură non-formală și are ca scop promovarea și consolidarea politicilor de stimulare a voluntariatului în Republica Moldova, precum și facilitarea implicării tinerilor în activități de voluntariat organizate de către persoane juridice de drept public și privat non-profit [10].

Un alt mod de a aborda anumite probleme este faptul că instituțiile societății civile elaborează diverse studii care prezintă diferite probleme existente în societate sau de încălcare a drepturilor omului. Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD) poate fi un exemplu elocvent în acest sens, care ca rezultat al prezentării într-un studiu al unor cazuri de hărțuire sexuală, a fost adoptată Legea cu privire la egalitatea de șanse între femei și bărbați [4].

Următorul pas este *formularea de politici publice*, iar instituțiile societății civile se numără printre actorii implicați și care înterprind măsuri importante.

În această etapă, sunt identificate, definite și selectate alternativele, care au fost folosite pe larg pe parcursul anului 2006-2007. Coaliția Voluntariat a organizat 11 discuții publice cu diferite grupuri mari ale societății civile de pe întreg teritoriul țării, implicînd reprezentanții tuturor partidelor politice, în special organizațiile lor de tineret. De asemenea, în 2007, s-a efectuat o analiză cost-beneficiu a proiectului de lege a voluntariatului [3],

În parteneriat cu Ministerul Tineretului și Sportului, Coaliția Voluntariat a lucrat asupra mecanismelor de aplicare a Legii Voluntariatului, adoptată de Guvernul Republicii Moldova la 18 iunie 2010. Coaliția Voluntariat a promovat cele mai importante activități de voluntariat organizate anual în Republica Mol-

dova: Săptămîna Națională a Voluntariatului, Festivalul Voluntarilor și Conferința Națională cu privire la Voluntariat.

De asemenea, în această perioadă, autoritățile centrale au venit cu propuneri de modificare a Legii cu privire la asociațiile obștești fără a informa sau consulta societatea civilă. Acest fapt a creat un val de nemulțumire din partea instituțiilor societății civile din Republica Moldova. Principalele obiecții privind elaborarea proiectului de modificare a Legii cu privire la asociațiile obștești erau legate de:

• Legea prevedea înregistrarea organizațiilor care nu încalcă bunele moravuri. Avînd în vedere expresia ambiguă a termenului, aceasta putea servi drept bază pentru un refuz nefondat în înregistrarea noilor organizații sau lichidarea celor deja active.

• În conformitate cu noua lege, organizațiile publice trebuiau să urmărească o cauză morală, ceea ce înseamna că unele organizații de caritate trebuiau să-și oprească activitățile lor.

• Proiectul de lege prevedea includerea în actul constitutiv a datelor cu caracter personal a fondatorilor care putea cauza o interferență excesivă în viața lor privată.

• Proiectul de lege propunea o listă nelimitată de documente necesare pentru înregistrare care putea permite funcționarilor să abuzeze de această clauză și să întîrzie procesul de înregistrare.

• Acest proiect includea, de asemenea, evaziunea de stat de la răspundere pentru cazurile de lichidare a organizațiilor neguvernamentale. Acest lucru putea duce la abuzuri în aplicarea lichidării organizațiilor publice și a funcționarilor de stat în scăderea răspunderii pentru astfel de acțiuni [7, p.29].

În plus, reprezentanții societății civile au adus critici dure asupra unor articole din lege care nu respectau practicile europene, cum ar fi lipsa de transparență în activitatea ONG-urilor, a principiilor de auto-guvernare, independență și autonomie, etc.

Ca urmare, ONG-urilor implicate în dezbaterea legii au cerut Parlamentului:

• să trimită documentul către Consiliul Europei pentru examinare.

• să organizeze audieri parlamentare cu participarea ONG-urilor cu privire la expertiza primită de la Consiliul Europei.

• să discute acest proiect în a doua lectură numai după primirea rezultatelor de expertiză a Consiliului Europei și audierilor publice organizate.

O altă inițiativă a fost lansată în anul 2011, de către Consiliul Național al Tineretului (CNTM) în cadrul proiectului „Monitorizarea și evaluarea bugetelor Centrelor locale pentru Tineret”. Una dintre activitățile proiectului s-a axat pe monitorizarea și evaluarea activității a 13 Centre Regionale de Resurse pentru Tineri care au primit susținere financiară de la bugetul de stat administrat de autoritatea locală.

Conferința Națională „Îmbunătățirea mecanismului de finanțare a Centrelor locale de tineret” a fost o altă activitate organizată în cadrul proiectului și s-a axat pe elaborarea recomandărilor pentru eficientizarea mecanismului de finanțare și aplicarea activităților locale de tineret. În cadrul conferinței a fost prezentat și raportul cu datele despre evaluarea națională a bugetelor administrațiilor locale pentru anul 2011. De asemenea, au fost prezentate rezultatele preliminare ale evaluării Centrelor de Resurse pentru Tineri, iar împreună cu reprezentanţii Ministerului Tineretului şi Sportului la eveniment au fost prezentate propuneri pentru îmbunătățirea sustenabilităţii finanțării pentru centre. La conferință au participat experți de tineret, ai instituțiilor societății civileși și reprezentanți ai Ministerului Tineretului și Sportului și Guvernul Republicii Moldova. În urma conferinței, participanții au venit cu recomandări legate de schimbarea metodologiei de finanțare a centrelor de tineret și activități de tineret, pentru a stimula participarea tinerilor la nivel local prin intermediul consiliilor locale ale tinerilor și specialiști de colectare a fondurilor care sunt promotori ai politicilor locale de tineret.

Ca urmare a activităților proiectului și recomandărilor colectate, informațiile obținute în procesul de monitorizare au servit ca suport informațional în lansarea noii proceduri de finanțare a centrelor de tineret și elaborarea de politici publice „Consolidarea capacităților Centrelor de Resurse pentru Tineri”, inițiat de Ministerul Tineretului și Sportului a Republicii Moldova [31].

De asemenea, în formularea de politici publice CNTM a organizat în parteneriat cu MTS și o întîlnire cu Cancelaria de Stat și Centrele de Tineret regionale (CRRT), în scopul de a consulta documentele de politici publice, de a modifica mecanismul de finanțare CRRT. Astfel, CNTM a facilitat dialogul dintre centrele regionale de tineret și guvernul central pentru a îmbunătăți activitatea lor.

Astfel, poate fi uşor de observat că parteneriatul între instituțiile societății civile și de guvern s-a îmbunătățit în ultimii ani, în comparație cu 2006-2007, cînd organizațiile au trebuit în primul rînd să convingă autoritățile despre necesitatea unor politici specifice, pentru a atrage atenția și apoi să înceapă să lucreze asupra lor.

Cea de-a treia etapă a ciclului se referă la *adoptarea de politici publice.* Există multe discuții despre participarea publicului în procesul de luare deciziilor. De fapt, procesul de luare a deciziilor este doar o etapă în procesul de elaborare a politicilor publice, precum și de foarte multe ori este folosită această expresie pentru că, de obicei, decizia se face fără a avea în acest domeniu o politică publică clară.

La 20 iulie 2007, proiectul de modificare a legii „Legea cu privire la asociațiile obștești”, a fost adoptat de Parlament, iar recomandările efectuate de reprezentanții societății civile au fost puțin luate în considerație [29]. Autoritățile publice nu au luat în considerare toate propunerile și recomandările lansate de so-

cietatea civilă. Noi modificări și completări la Legea cu privire la asociațiile obștești diminuează organizațiile independente și auto-guvernamentale. În același timp, fondatorii ONG-urilor sunt obligaţi să furnizeze informaţii cu privire la viața lor privată, iar organizațiile publice urmează a fi lichidate dacă acestea încalcă anumite dispoziții ale legilor.

Aceasta a fost situația din 2007, cînd relațiile dintre autorități și instituțiile societății civile au fost la un stadiu incipient de colaborare. La sfîrșitul anului 2007, în cazul inițiativei legislative cu privire la voluntariat, Ministerul Educației a prezentat analiza cost-beneficiu a legii voluntariatului la toate ministerele pentru aprobare. Atunci cînd proiectul de lege urma să fie prezentat de către MTS în ședința de guvern, ex Vice-ministrul Ion Ceban a demisionat și toate documentele cu care s-a lucrat cu ONG-urile au fost pierdute de către MTS. Practic, efortul Coaliției a fost în zadar.

Un an mai tîrziu, în decembrie 2008, proiectul de lege a fost pus pe ordinea de zi a reuniunii Cabinetului de Miniștri. La această întîlnire, Cabinetul de Miniștri a adoptat proiectul de lege, dar a fost necesar din partea Serviciului de Informații Secrete și Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Moldovei să-și exprime în continuare opinia cu privire la proiectul de text al legii. Avizul Ministerului Afacerilor Externe și SIS a durat pînă în martie 2009 şi deoarece campania alegerilor electorale a fost lansată, lucrările asupra proiectului de lege au fost blocate.

Coaliția a folosit alte instrumente, cum ar fi conferința din 2009 privind „Cooperarea dintre Parlament și societatea civilă”, în care Coaliția Voluntariat a cerut Guvernului să urgenteze procedura de depunere a proiectului de lege a voluntariatului ca o inițiativă legislativă. Speaker-ul a dat asigurări că proiectul legii voluntariatului și legea de utilitate publică va fi adoptat de către noua legislatură, care urma să fie stabilită după 5 aprilie - 28 iulie 2010. Avînd în vedere faptul că procedura de înregistrare a inițiativei legislative pentru promovarea proiectului de lege cu privire la voluntariat pentru ministerul s-a dovedit a fi dificilă, Coaliția Voluntariat a promovat proiectul de lege cu privire la voluntariat ca inițiativă a membrilor Parlamentului. Acest lucru a fost convenit de către 12 membri, care au fost implicați în activități de voluntariat desfășurate de voluntarii coaliției, să semneze proiectul de lege cu privire la voluntariat ca autorii Legii voluntariatului. În procesul de promovare a legii a fost implicat și Consiliul Național al ONG-urilor. După înregistrarea proiectului de lege ca inițiativă legislativă privind voluntariatul, Consiliul a fost implicat în procesul de prezentare a proiectul de lege Guvernului. Astfel, au fost organizate sesiuni cu următoarele instituții guvernamentale: Ministerul Tineretului și Sportului, Ministerul Educației, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei.

După patru ani de activități de advocacy și lobby Coaliția Voluntariat proiectul de lege a voluntariatului a fost aprobat în prima lectură de către Parlament

în luna mai, 2010. Aici vom vedea că, instituțiile societății civile pot face un efort considerabil, pot intra în coliziune cu birocrația instituțiilor de stat care afectează în mod negativ elaborarea sau adoptarea de politici.

În Moldova, pe lîngă faptul că instituțiile societății civile funcționează independent există și o comisie guvernamentală formată de către stat, care a inclus reprezentanți ai ONG-urilor, creînd astfel spațiu pentru discuții și abordări din perspective diferite.

La sfîrșitul anului 2011, a fost creată Comisia Guvernamentală pentru Tineret [16] alcătuită din 21 de membri, care includea prim-ministrul Republicii Moldova, miniștri și miniștri adjuncți, reprezentanți ai instituțiilor de învățămînt superior și 9 reprezentanți ai organizațiilor de tineret.

În această comisie, CNTM, împreună cu Ministerul Tineretului și Sportului au discutat propunerile cu privire la politicile publice descrise mai sus și au venit cu argumente și informații în favoarea adoptării ei.

Un alt proiect de lege, care a fost pus în discuție de mai multe părți interesate din Republica Moldova este legea anti-discriminare. Guvernul a aprobat în unanimitate la 10 februarie 2011 un proiect de lege anti-discriminare. Atunci, proiectul de lege trebuia să fie adoptat de Parlament cu un plan de consolidare a politicii anti-discriminare și un mecanism pentru aplicarea legii. Imediat după aprobarea acesteia de către guvern, într-o declarație publică, șase organizații care promovează drepturile omului, printre care: Amnesty International Moldova, Centrul de Resurse Juridice, CreDO și Promo-LEX, au salutat aprobarea guvernului a legii împotriva discriminării și cerea Parlamentului ca membrii să voteze legea, în ciuda apelurilor provenite din alte organizații și biserici. Totuși, legea a fost adoptată pe data de 25.05.2012, și a intrat în vigoare la 01.01.2013 [26].

La acea perioadă legea anti-discriminare era împiedicată de o serie de conflicte între ortodocși și persoane cu orientări sexuale netradiționale. Reprezentanții Bisericii nu acceptau nici o formă de relație între cuplurile de același sex, în timp ce lesbienele, gay-ii, bisexualii și transsexualii cereau să le fie acordate drepturi depline în societate. În cursul anului 2011, au existat o serie de proteste împotriva adoptării legii anti-discriminare organizată de către Mitropolitul Moldovei și mai multe asociații creștine [12].

O mare parte a organizațiilor non-guvernamentale susținea adoptarea legii anti-discriminare, adoptată la 17 martie 2011. Consiliul Național al ONG-urilor a lansat un Apel către Parlament pentru adoptarea Legii cu privire la prevenirea și combaterea discriminării argumentînd că discriminarea și marginalizarea anumitor grupuri de persoane crește în Republica Moldova. 30% dintre respondenți într-un studiu național afirmau că discriminarea a crescut în ultimii 5 ani [27, p.70]. Parlamentul întîrzia cu adoptarea legii și era determinată de mai mulți factori:

- Instabilitatea situației politice (criza alegerilor prezidențiale);

• Opunerea vehementă a unei părți a societății, inclusiv biserica și unele partide politice;

• Inexistența unui cadru legislativ adecvat cu privire la discriminare (legile existente nu furnizează mecanisme efective și eficiente de apărare în cazul în care diferite categorii de persoane sunt tratate discriminatoriu).

• Republica Moldova nu este încă o țară candidată pentru aderarea la UE, ci doar o parte a politicii de vecinătate a UE. Acest lucru înseamnă că Republica Moldova nu are nici o obligație de a armoniza legislația cu directivele UE în prezent.

Între timp, Coaliția nediscriminare (actualmente asociație obștească) [21], care include mai multe ONG-uri, a organizat mai multe activități de lobby și advocacy pentru susținerea legii, deoarece în Republica Moldova există încă discriminarea persoanelor cu dizabilități și minorităților sexuale, grupuri care ar fi mai bine protejate de legea anti-discriminare.

Implementarea politicii este pasul următor, iar principalele sale instrumente sunt planificarea, conducerea și coordonarea, precum și monitorizarea evaluării implementării. Planul detaliat de implementare trebuie să fie dezvoltat după decizia de adoptare a politicii. În acest stadiu, planificarea trebuie să includă toate detaliile: sesiuni de lucru de grup, întîlniri de consultare și activități concrete.

În această etapă, rolul instituțiilor societății civile este incontestabil și presupune implicarea în:

• Elaborarea planurilor de acțiuni locale cu participarea societății civile;

• Mobilizarea fondurilor private pentru proiecte de parteneriat;

• Alocarea veniturilor suplimentare din bugetul local;

• Îmbunătățirea calității serviciilor oferite de administrațiile locale, din cauza ajutoarelor pentru investiții.

Instituțiilor societății civile din Moldova sunt implicate în aplicarea unor politici publice, dar sunt separate de acțiunile autorităților publice. În anii precedenți, organizațiile își desfășurau activitatea în conformitate cu scopul lor de activitate și pentru a acoperi nevoile beneficiarilor și, prin urmare, în mod indirect, au contribuit la punerea în aplicare a unor politici publice.

În februarie 2006, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat în a doua lectură Legea privind egalitatea de șanse între femei și bărbați. În august 2006, Guvernul Republicii Moldova a aprobat planul național „Promovarea egalității de gen în societate pentru perioada 2006-2009”, un instrument important pentru aplicarea legii menționate.

În Republica Moldova, este acum esențial ca femeilor să le fie asigurate oportunităţi reale în ceea ce privește accesul la educație, formarea profesională și ocuparea forței de muncă, pentru a crea o familie și a participa la luarea deciziilor publice și elaborarea politicilor, care reprezintă un determinant major al consolidării societăților democratice și dezvoltate.

În ciuda faptului că instituțiile societății civile care promovează egalitatea de gen și drepturile femeilor au raportat de mai multe ori inegalitățile dintre femei și bărbați în Republica Moldova, instituțiile de stat au abordat egalitatea de gen doar sporadic și fără consistență. Cu toate acestea, în conformitate cu declarațiile pro-europene, îndeplinirea anumitor standarde în acest sens este unul dintre criteriile de bază pentru negocierile eficiente cu UE [4, p.30].

Societatea civilă din țară şi-a exprimat dintotdeauna îngrijorarea cu privire la tratamentul inegal între femei și bărbați. Aceasta atestă discrepanțe publice și private deschise, bazate pe apartenența la o categorie de sex sau alta. Adoptarea Legii cu privire la egalitatea de șanse între femei și bărbați a prezentat modificări semnificative.

Voluntarii coaliției, după aprobarea legii Voluntariatului, au lucrat asupra mecanismului de aplicare a acesteia. Astfel, începînd cu anul 2011 au fost organizate anul mai multe evenimente dedicate acestei tematici: Conferința Națională a Voluntariatului, Săptămîna Națională a voluntariatului, etc.

Evaluarea politicilor publice. Cele descrise mai sus reprezintă un pas foarte important, iar rolul instituțiilor societății civile în procesul respectiv este binevenit și chiar necesar, deoarece acestea lucrează cu beneficiarii de politică publică și comunitățile care pot fi afectate de aceste politici. În plus, o evaluare externă de către o altă organizație care nu a coordonat aplicarea politicilor publice, dar care a participat la crearea sa este una favorabilă.

Instituțiile societății civile din Republica Moldova participă la aceasă etapă de organizare a proceselor de monitorizare prin elaborara rapoartelor de evaluare la nivel național.

În ceea ce privește ONG-urile locale observațiile permanente duc la procesul de implementare a politicilor, astfel încît datorită activităților pe care le desfășoară, au loc consultări cu cetățenii în timpul evenimentelor organizate.

Un an de la adoptarea legii privind egalitatea de șanse, organizația Gender-Centru a inițiat monitorizarea Legii cu privire la egalitatea de șanse între femei și bărbați și a Planului Național „Promovarea egalității de gen în societate pentru perioada 2006-2009".

Potrivit raportului, deși există unele progrese cu privire la participarea femeilor în sistemul politic, în realitate a existat o diferență semnificativă între femei și bărbați în posturile de conducere. Analiza arăta că o bună parte din femei nu participă la procesul de luare a deciziilor. Numarul de femei care ocupă posturi de parlamentari sau miniștri în cabinet este departe de a fi egal cu cel al bărbaților.

În conformitate cu art.7 alineatul (2), legea obligă partidele și alte organizații social-politice să asigure egalitatea de gen. Dar documentul nu prevede cote de participare sau sancțiuni prevăzute pentru încălcarea acestei prevederi legale.

Ulterior a fost adoptată o altă hotărîre cu privire la aprobarea Programului naţional de asigurare a egalităţii de gen pe anii 2010-2015 [17] prin care se menționează că cadrul normativ prezentat mai sus creează premisele necesare pentru dezvoltarea politicilor relevante în domeniul egalităţii genurilor. În republică au fost create structuri instituţionale cu competenţe specifice, cum sînt: Comisia Guvernamentală pentru egalitate între femei şi bărbaţi, Direcţia politici de asigurare a egalităţii de gen şi prevenirea violenţei în cadrul Ministerului Muncii, Protecţiei Sociale şi Familiei şi unităţi gender în cadrul unor ministere de resort. Pe parcursul ultimilor ani ciclic au fost atestate unele progrese în promovarea egalităţii de gen, manifestate prin creşterea numărului de femei la posturi decizionale, desfăşurarea programelor de informare a populaţiei, de dezvoltare a capacităţilor specialiştilor cu competenţe în domeniu etc. Republica Moldova s-a plasat în topul primelor 20 dintre 130 de state din lume cu privire la egalitatea genurilor, potrivit celui de-al treilea Raport cu referire la indexul global al egalităţii de gen, lansat de Forumul Economic Mondial (2008).

În pofida adoptării cadrului normativ cu privire la asigurarea egalităţii genurilor, se atestă o multitudine de probleme ce vizează implementarea în practică a acestuia: Creşterea economică din ultimii ani nu a fost însoţită de o creştere pe măsură a numărului de locuri de muncă; diferenţele înE remunerarea muncii bărbaţilor şi a femeilor sînt segregarea orizontală şi cea verticală; sporirea riscului pentru femei de a fi expuse discriminărilor, din cauza atitudinile şi percepţiile de gen care se schimbă greu în societatea noastră.

În 2010, Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului a elaborat un raport privind evaluarea impactului asupra schimbărilor legislative referitoare la utilitățile publice ale organizațiilor sociale; introducerea unor cerințe suplimentare de certificare, în scopul de a obține statutul de utilitate publică.

Raportul conține date precum că aceste modificări afectează organizațiile non-guvernamentale identificîndu-se plusurile, minusurile și costurile suplimentare pe care le suportă. Raportul finaliza cu o serie de recomandări privind îmbunătățirea mecanismului de utilitate publică a ONG-urilor.

Concluziile:

Este destul de dificil de observat implicarea instituțiilor societății civile în procesul de politici publice. Pentru aceasta este necesar să se facă o cercetare amplă și să se colecteze informații cu privire la organizații și autorități.

Este important să se elucideze formele de implicare pe parcursul procesului și nivelul de deschidere al autorităților și elaborarea participativă a politicilor publice.

Ceea ce putem spune cu certitudine este că progresul legislativ privind reformele în Republica Moldova în ultimii ani a fost un rezultat direct al advocacy

al instituțiilor societății civile cu mai mulți ani de eforturi. Nivelul guvernului de deschidere spre cooperare a crescut.

Potrivit raportului USAID [37] mai multe istituții ale societății civile susțin numărul de întîlniri pe care le-au avut cu reprezentanții guvernului în 2013 a fost mai mare decît pînă atunci. Reprezentanții în mod regulat sun invitați să participe ți sunt membri ai diferitor comisii guvernamentale și grupuri de lucru. De exemplu, Ministerul Justiției a relansat Partnenriatul cu societatea civilă și a numit un reprezentant al Institututlui pentru Drepturile Omului din Moldova (IDOM) în calitate deconsilier privind aspecte legate de drepturile omului. În mod similar, Departamentul vamal a creat consilii civile de monitorizar formate din reprezentanți ai ONG-urilor, deși ar fi fost mai ușor pentru ONG-uri să acceseze factori de decizie din guvern și parlament.

În noiembrie 2010, Asociația IDIS Viitorul, Asociația pentru Politică Externă (APE), Expert-Grup, precum și partenerii lor din Slovacia și Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova au lansat Convenția Națională pentru Integrare al UE pentru Moldova [11]. Acest proiect își propune să sprijine procesul de adoptare a legislației europene, cu participarea societății civil. Îmbunătățirea capacității de advocacy și activitatea a fost vizibilă, de asemena, printre coalițiile de ONG-uri. Coalițiiile deja existente și-au intensificat activitățile lor, în special – Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte [9] și Alianța Anticorupție [1]. Mai multe coaliții la nivel regional cu accente pe participare civică și dezvoltare regională au fost, de asemenea, formate (cum ar fi Centrul Regional de Dezvoltare Durabilă (CRDD) în Ungheni) [8]. Au fost de asememenea, create coaliții coaliții ad-hoc, grupul de inițiativă pentru un stat laic, de exemplu, a reușit-prin proceduri legale – să oprească referendumul privind introducerea în curriculum-ul universitar școlar disciplina *Religia* ca obiect obligatoriu.

Este important să subliniem că instituțiile societății civile din Republica Moldova sunt conștiente cu privire la contribuția lor în procesul de politici publice și anume: generarea de inițiative și identificarea problemelor, promovarea lor în societate, care pot fi rezolvate printr-o decizie politică, monitorizarea, implicarea și examinarea politicilor publice și chiar participarea la dezvoltarea politicilor publice, atît la nivel local, cît și central.

Reprezentanții instituțiilor societății civile văd implicarea lor pe de o parte, în funcție de domeniile lor de competență și interes, care contribuie în mod eficient la luarea deciziilor publice. Apoi, ei pot fi un „intermediar" în comunicarea dintre stat și cetățeni. Un rol important este, de asemenea, de a stimula și de a ajuta oamenii să contribuie efectiv la luarea deciziilor publice.

Printre obstacolele care împiedică cel mai bine participarea reprezentanților instituțiilor societății civile au fost evidențiate: reticența autorităților care nu țin desori cont de recomandările ONG-urilor. În plus, foarte puține ONG-uri au capacitatea de a se angaja în procesul de elaborare a politicilor publice din cauza

lipsei de experiență în domeniu. Un alt obstacol identificat îl reprezintă tradițiile și dependența autorităților publice de partidele politice.

Trebuie să menționăm și procedura grea de elaborare a politicilor publice care este necesară pentru a schimba sau modifica o lege. Din păcate, cetățenii sau instituțiile și, uneori, organizațiile nu sunt foarte motivate să colaboreze. Instituțiile societății civile și persoanele uneori cred că nu pot fi de succes, uneori nici nu știu cum s-o facă. Instituțiile publice sunt uneori supărate atunci cînd cineva din exterior vrea să intervină. Organizațiile non-guvernamentale de asemenea, nu cunosc și nu folosesc instrumente și canale eficiente de a influența politica publică. O modalitate în acest context îl reprezintă contactul direct cu autoritățile relevante.

Astfel organizarea și participarea comună la diverse reuniuni, întîlniri, mese rotunde, conferințe care să culmineze cu propuneri și recomandări ar fi elocventă în acest sens. Alte activități precum desfășurarea conferințelor de presă, comunicate și declarații de presă, interviuri, evenimente în colaborare cu mass–media locală și națională ar consolida parteneriatele și ar duce la rezultate vizibile și durabile.

Organizațiile cu experiență în monitorizarea politicilor publice trebuie să se axeze pe următoarele instrumente: să publice rapoarte de monitorizare și evaluare a politicilor publice și să le distribuie autorităților competente, prin așa–zisa metoda „litigării strategice, prin care deciziile cu impact sunt realizate la nivel național și de către instanțele internaționale, după care autoritățile sunt obligate să-și schimbe politica publică sau să adopte noi documente de politici publice; să organizeze campanii de informare pentru a crește gradul de conștientizare și de sensibilizare a autorităților cu privire la anumite aspecte.

Unele organizații au subliniat cîteva instrumente care pot fi netradiționale, dar eficace, în opinia lor: relațiile personale, demonstrarea profesionalismului, crearea parteneriatelor cu autoritățile locale, presiuni prin inițierea cazurilor în instanțele de judecată, formarea consiliilor locale, rețelelor de ONG-uri, participarea la audieri publice, emisiuni TV, participarea în cadrul grupurilor de lucru, reprezentarea structurilor societății civile, cum ar fi Consiliul ONG, CNP, dezvoltarea parteneriatelor multi-dimensionale - la nivel local, regional, național și internațional.

Deși instituțiile societății civile încearcă prin intermediul unor programe internaționale de asistență financiară și tehnică să pună presiuni asupra factorilor de decizie birocratice, totuși în prezent foarte puține organizații continuă să își îndeplinească rolul de promovare a politicilor publice.

În contextul impactului și rolului consultărilor dintre instituțiile societății civile și administrația publică, s-a menționat:

• Consultările în cea mai mare parte se fac doar pentru *bifă* pentru a imita procesul democratic și a raporta organismelor internaționale că autoritățile sunt

transparente și cooperează cu societatea civilă. De fapt recomandările ONG-urilor sunt luate în considerare la nivel central și acestea au loc foarte rar.

• Consultările au loc atunci cînd sînt încheiate parteneriate între ONG-uri și autoritățile locale.

• Consultările deseori sunt formale, deoarece cererile de procedură sau timpul alocat pentru consultări de multe ori destul este foarte limitat.

Referindu-se gradul de deschidere a autorităților față de inițiativele ONG-urilor, unii reprezentanți ai instituțiilor societății civile le descriu ca fiind rezervate. Autoritățile se referă adesea la resurse financiare limitate, dar, de fapt, nu doresc să-și asume sarcini suplimentare. Alte organizații le descriu ca semi-deschise. Unele autorități iau chiar în considerare propunerile instituțiilor societății civile, iar rezultatele sunt vizibile. Dar pentru cea mai mare parte, autoritățile sunt destul de reticente și uneori chiar resping în mod deschis inițiativele.

Alții susțin că depinde de inițiativă - inițiativele locale sînt luate mai simplu și sînt mai ușor de realizat. Deoarece autoritatea care adoptă decizia este la nivel local. Cu cît mergem mai sus lucrurile mai sunt mai birocratice și este nevoie de timp.

Bibliografia:

1. Alianța Anticorupţie. [Accesat 16.01.2015]. Disponibil: http://www.alianta.md
2. Analiza ex-ante și evaluarea ex-post a politicilor publice. (Ghiduri metodologice). [Accesat 14.01.2015]. Disponibil: http://cancelaria.gov.md/lib.php?l=ro&idc=361
3. Analiza cost-beneficiu a proiectului de lege cu privire la voluntariat. Proiect de raport deschis discutiilor și comentariilor, decembrie 2007. [Accesat 13.01.2015]. Disponibil: http://www.credo.md/site-doc/policypaperlegeavoluntariat_1.8.pdf
4. Bodrug-Lungu V., Terzi-Barbăroşie D. Raportul „Monitorizarea realizării Legii cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi şi a Planului naţional „Promovarea egalităţii genurilor în societate pentru perioada 2006-2009”, – Chișinău.: CEP USM, 2007.
5. Boțan I. (coord.) Planul de Acţiuni UE – Moldova: doi paşi înainte, un pas înapoi. // Guvernare şi democraţie, Revistă semestrială de analiză şi sinteză, Nr.1 Ediţia I, Chişinău, 2008, [Accesat 13.01.2015]. Disponibil: http://www.e-democracy.md/files/guvernare-democratie.pdf
6. Ce înseamnă Acordul de Asociere UE - Republica Moldova? Pagina informațională despre integrare europeană. [Accesat 16.01.2015]. Disponibil: http://gov.md/europa/ro/content/ce-este-acordul-de-asociere-cu-ue
7. Cenuşa D. Consolidarea societăţii civile din Republica Moldova. – Chişinău: Bons Offices, 2007.

8. Centrul Regional de Dezvoltare Durabilă. [Accesat 16.01.2015]. Disponibil: http://www.crdd.md/?page_id=9
9. Coaliția Civică pentru Alegeri Libere şi Corecte. [Accesat 16.01.2015]. Disponibil: http://alegeliber.md/?page_id=152
10. Coaliția pentru promovarea legii și activităților de voluntariat. [Accesat 13.01.2015]. Disponibil: http://www.cntm.md/ro/coalitii/118-coalitia-pentru-promovarea-legii-si-activitatilor-de-voluntariat.html
11. Convenția Națională pentru Integrare al UE pentru Moldova (Octombrie 2011 — decembrie 2012). [Accesat 16.01.2015]. Disponibil: http://www.serviciilocale.md/public/files/conventia/IDIS_final.pdf
12. Declaţie împotriva proiectului de lege privind prevenirea şi combaterea discriminării, Ediţia de Vineri Nr.20118 din 04 martie 2011. [Accesat 13.01.2015]. Disponibil: http://www.flux.md/editii/20118/articole/11434
13. European Practices on Implementation of Policy Documents and Liaison Offices that Support Civil Society Development. ECNL, ICNL (2011). [Accesat 19.01.2015]. Disponibil: http://www.icnl.org/research/resources/ngogovcoop/paperpol.pdf
14. Hotărîre Nr.373 din 29.12.2005, pentru aprobarea Concepţiei privind cooperarea dintre Parlament şi societatea civilă. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.5-8 din 13.01.2006
15. Hotărîre Nr.195 din 04.04.2012, cu privire la aprobarea Planului de acţiuni pentru o Guvernare Deschisă pe anii 2012-2013. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 65-69 din 06.04.2012
16. Hotărîre cu privire la crearea Comisiei guvernamentale pentru politicile de tineret Nr.733 din 29.09.2011. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.166-169 din 07.10.2011
17. Hotărîre cu privire la aprobarea Programului naţional de asigurare a egalităţii de gen pe anii 2010-2015 Nr.933 din 31.12.2009. // Monitorul Oficial al Repubicii Moldova Nr.5-7 din 19.01.2010
18. Hotărîre cu privire la regulile de elaborare şi cerinţele unificate faţă de documentele de politici Nr.33 din 11.01.2007. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.006 din 19.01.2007
19. Hotărîre Nr.96 din 16.02.2010 cu privire la acţiunile de implementare a Legii nr.239-XVI. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.30-31din 26.02.2010
20. Indexul sustenabilităţii organizaţiilor societăţii civile 2013 – Republica Moldova, iunie 2014. [Accesat 13.01.2014]. Disponibil: http://www.fhi360.md/docs/INDEXUL%20SUSTENABILIT%C4%82%C5%A2II%20ORGANIZA%C5%A2IILOR%20SOCIET%C4%82%C5%A2II%20CIVILE%202013%20%E2%80%93%20REPUBLICA%20MOLDOVA.pdf

21. Informație generală. Coaliția nediscriminare. [Accesat 16.01.2015]. Disponibil: http://nediscriminare.md/despre-cnd/informatie-generala/
22. Legea Republicii Moldova cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi nr.5 din 09.02.2006. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.47-50 din 24.03.2006
23. Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie Nr.45 din 01.03.2007. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.55-56 din 18.03.2008
24. Legea Republicii Moldova pentru modificarea şi completarea unor acte legislative Nr.72 din 04.05.2010. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.94-97 din 11.06.2010
25. Legea Republicii Moldova privind ratificarea Convenţiei Organizaţiei Naţiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi Nr.166 din 09.07.2010. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova în Monitorul Oficial Nr.126-128 din 23.07.2010
26. Legea Republicii Moldova cu privire la cu privire la asigurarea egalităţii Nr.121 din 25.05.2012. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.103 din 29.05.2012
27. Malcoci L. Percepțiile populației din Republica Moldova privind fenomenul discriminării (Studiu sociologic). - Chișinău, Ed: Cartier, 2011.
28. NGO Sustainability Index, for Central and Eastern Europe and Eurasia (2010), 14th edition – November 2011. [Accesat 13.01.2014]. Disponibil: http://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/2010complete_document.pdf
29. Opinions about bill of modification and completation Law no.837XIII din 17 mai 1996 related to public associations, 31 octombrie 2006, Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului (CREDO), www.credo.md
30. Prezentarea generală a CNP. Consiliul Național pentru Participare.[Accesat 15.01.2015]. Disponibil: http://cnp.md/ro/despre-cnp/prezentarea-generala
31. Propunere de politică publică iniţiată de ministerul tineretului și sportului privind consolidarea capacităților Centrelor de Resurse pentru Tineri, [Accesat 13.01.2015]. Disponibil: http://www.particip.gov.md/public/files/publication/ppp_mts_consolidarea_capacit_centrelor_de_resurse_tineret.pdf
32. Raport de monitorizare „Activitatea Parlamentului Republicii Moldova în anul 2011”, Chişinău, Ianuarie 2012. [Accesat 13.01.2015]. Disponibil: http://www.e-democracy.md/files/raport-monitorizare-parlament-2011.pdf
33. Raport de monitorizare a implementării în anul 2013 a Strategiei de comunicare a Parlamentului pentru anii 2011-2014. [Accesat 14.01.2015]. Disponibil:

http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=inhoqasH6Lw%3D&tabid=211&language=ro-RO
34. Raport final de monitorizare a respectării transparenţei decizionale. (Iulie – decembrie 2011), ADEPT [Accesat 19.01.2015]. Disponibil: http://www.e-democracy.md/files/final-report-transparency-2011.pdf
35. Reisinger W., Miller A., Hesli V. Public Behavior and Political Change in Post-Soviet States. // Journal of Politics, Vol.57, No.4 (Nov., 1995), pp. 941-970. [Accesat 19.01.2015]. Disponibil: http://ir.uiowa.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1056&context=polisci_pubs
36. Report:”Human Rights in Moldova”, Retrospective 2006. - Chișinău, Promo-Lex, 2007, [Accesat 13.01.2015]. Disponibil: http://www.promolex.md/upload/publications/en/doc_1233068032.pdf
37. The 2013 NGO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia Developed by: United States Agency for International Development Bureau for Europe and Eurasia Office of Democracy, Governance and Social Transition / Moldova
38. Suport pentru Dezvoltarea Parlamentului Republicii Moldova. [Accesat 14.01.2015]. Disponibil: http://www.undp.md/projects/cards/pdf_eng/2010/Parliament_rom.pdf

Prezentat la redacție
la 12 ianuarie 2015

MISMES PROJECTS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE MOBILITY PARTNERSHIP[1]

Valeriu MOSNEAGA
Republic of Moldova, Chisinau, Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of Political and Administrative Sciences
Dr.Sc (Political Science), professor

Introduction

The main objective of this study is to provide evidence-based, policy-oriented inputs to guide EU cooperation with Neighbourhood partner countries in the field of legal migration. It maps the range of migrant support measures from a skills and employment perspective with the aim of assessing 1) their cost-effectiveness and 2) their impact on labour migration process outcomes.

For the purposes of this study, the definition of Migrant Support Measures from an Employment and Skills Perspective (MISMES) in countries of origin includes specific policy interventions such as providing information, training or services to potential or return migrant workers aimed at

1) improving the labour market integration of migrant workers (by facilitating labour mobility and job matching, as well as access to labour market information and the protection of migrant workers' rights), and/or

2) reducing the underutilization of skills of individual migrant workers and improving skills-matching more generally.

This excludes general policy measures and regulations such as bilateral agreements, international conventions on the recognition of qualifications and social security agreements.

A Global Inventory aiming to develop a typology of migrant support measures from an employment and skills perspective, categorizing them in terms of migration phase (before, during, after migration or multidimensional MISMES), objectives and stakeholders (migrants, funding and implementing institutions, NGOs, state bodies). The Global Inventory aims to identify factors of success and common denominators, including contextual factors that may affect the impact of MISMES, and map the challenges in implementing each category of migrant-support measures.

The main models of MISMES identified and analysed are the following: - international job matching and placement services; - pre-departure information,

[1] *This research was supported by European Training Foundation, Service contract n° CON/13/ ETF/0014 "Provision of expertise for an inventory of migrant support measures from a skills and employment perspective" (2013-2014)*

orientation and training; - professional skills development for migration; - facilitating access to labour market information and protection in destination countries; - temporary return of skilled migrants; - promotion of the return of highly-skilled migrants; - assessment, certification, validation and recognition of migrants' skills and qualifications; - return employment information platforms; - targeted entrepreneurship and income generating schemes for returnees; - assisted voluntary return and reintegration; - migration resource centres; - pre-departure and pre-return information platforms and call centers; - migrant welfare funds.

This study compiles and analyzes an inventory of migrant support measures from an employment and skills perspective (MISMES) that contribute to the integration of migrant workers from Moldova and returnees in the labor market, and to the reduction of skills underutilization among migrant workers at home and abroad. The focus is on MISMES implemented in Moldova by the Moldovan or foreign governments, local and international organizations and entities (but not the private sector). There is a focus on the EU-Moldova Mobility Partnership and MISMES implemented within the Mobility Partnership.

Characteristics of MISMES projects in the Republic of Moldova

Under the EU - Republic of Moldova Mobility Partnership there are 124 projects implemented /being implemented, of which 106 projects (see Table 1) belong to a specific theme. These are the ones presented in the typology of the Mobility Partnership Scoreboard published by the Ministry of Foreign Affairs[2].

As Table-1 shows, most projects are conducted under the "Consolidation of the National Migration Management System": 29% of projects implemented under the Moldovan Mobility Partnership. Next come projects on "Social protection of migrants and their families" 18.28%. Then there is "Diaspora consolidation and co-development", 10.75% and "Labor migration schemes", "Development of the Moldovan labor market", "Cooperation in border management, identity and travel documents, fight against illegal / irregular migration and trafficking in human beings" all at 9.68%.

Table 1. Distribution of the projects by their policy focus implemented in Republic of Moldova within the Mobility Partnership, 2008-2014**

Policy Focus of Projects	*ongoing projects*	*completed projects*	*projects for consideration*	*total*
Monitoring migration flows	2	0	0	2
Consolidation of the National Migration Management System	3	25	2	28 (2)*

[2] *This list is not regularly updated, and should not be regarded as comprehensive.*

Information on legal migration and assistance for returning migrants	2	3	0	5
Labor migration schemes	3	6	0	9
Voluntary return and reintegration schemes	1	1	0	2
Diaspora consolidation and co-development	7	3	2	10 (2)*
Social protection of migrants and their families	3	14	0	17
Development of the Moldovan labour market	6	4	1	10 (1)*
Visa and readmission	1	3	0	4
Cooperation in border management, identity and travel documents, fight against illegal / irregular migration and trafficking in human beings	6	4	4	10 (4)*
TOTAL	34	63	9	97 (9)*

* The number in the brackets indicates the number of projects for consideration.

*** Source: http://scoreboard.mfa.gov.md/projects, access July 19, 2014. This typology is presented using the project classification in the Scoreboard, published in the framework of the Mobility Partnership by the Ministry of Foreign Affairs of Moldova.*

Although MISMES are not listed specifically, the examination of projects implemented in the framework of the Mobility Partnership indicates that MISMES is present as a subtopic. This mapping of implemented projects showed that the proportion of the projects in which MISMES is incorporated (in different forms) represents 51,61% of the total number of ongoing or already implemented projects in Republic of Moldova.

The mapping of MISMES projects is arranged by migration phase (pre-migration, during migration, post-migration). Additionally, projects or policy measures that addressed several stages of migration or incorporated several models of MISMES were classified in the category of "multidimensional" MISMES. Thus, this study has relied on the following criteria for MISMES mapping clas-

sification: pre-migration; during migration; post-migration; and multi-dimensional.

My analyses of 124 implemented and in the process of implementation projects in the context of Mobility Partnership, as reflected in the Scoreboard of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration, as elucidated in others sources (IOM archives, etc.), allowed to identify 64 MISMES projects (see ANNEX), which can be classified as follows:

Table 2. Classification of the MISMES projects in Moldova in correspondence with migration phases.

Migration phase	***number***	***%***
Pre-migration	9	14.06
During migration	0	-
Post-migration	30	46.88
Multi-phasial & Multi-dimensional	25	39.06
TOTAL	**64**	**100.00**

Source: Scoreboard of the Mobility Partnership, published by the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of Republic of Moldova; IOM archives.

The bigger part of the Moldovan MISMES projects deal with the "post-migration" phase. Basically, every second project is MISMES (48.44%). A third of the them (39.06%) are „multi-phasial" and „multi-dimensional". At the same time, there's a serious lack of projects dealing with the "during migration" phase. There is also a meager number of "pre-migration" phase projects (14.06%). It is considered that such a repartition of MISMES is not beneficial in the context of Mobility Partnership.

Implementation of the absolute majority of the projects occurs on the basis of the financial support of the international / foreign actors (76.56%). Co-financing was notices among only 4 projects (6.25%), whereas the financing of 1 projects was materialized only by the Moldovan part (1.56%). 10 projects (15.63%) have an undetermined (or unclear) of the funding source.

Table 3. MISMES projects repartition according to their funding source

Funding source	***number***	***%***
International / foreign actors	49	76.56
International / national actors	4	6.25
National actors	1	1.56
Undetermined	10	15.63
TOTAL	**64**	**100.00**

Source: Scoreboard of the Mobility Partnership, published by the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of Republic of Moldova; IOM archives.

According to the actors, involved in the implementation of MISMES projects, the situation in Moldova is following. Among the international / foreign actors, the international organization are most frequent presented – they participate literally in every second project (48.44%). Every forth / fifth project (23.44%) is implemented with the participation of the state authorities of foreign states. Whereas the state authorities are the most active among the Moldovan actors, they participate in the implementation of four out of five MISMES projects (78.12%). Literally every forth / fifth project (23.44%) in the Republic of Moldova is implemented with the participation of non-governmental organizations.

Table 4. Representativeness (intensity of participation) of various actors in the implementation of MISMES projects in Moldova

Actors	***number***	***%***
International organizations	31	48.44
State authorities of the foreign states	15	23.44
Non-governmental organizations of the foreign states	4	6.25
State authorities of the Republic of Moldova	50	78.12
Non-governmental organizations of the Moldova	15	23.44
Private sector (business) of the Republic of Moldova	1	1.54

Source: Scoreboard of the Mobility Partnership, published by the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of Republic of Moldova; IOM archives.

The main proportion of the projects (more than a half) covers the period of 2008-2009, when the EU – Republic of Moldova Mobility Partnership Agreement was signed. About 2/3 of projects was implementing AVRR model in this period. In the same time, the tendency of decreasing of project activity in Moldova in the framework of Mobility Partnership could be categorically noticed. To the portion of MISMES projects, which implementation started in 2012, is attributed only the eleventh part of the general number of projects. The tendency towards to the reducing of the project activity of the international actors in Moldova is noticed.

Table 5. Classification of the MISMES projects in correspondence with the years of the beginning of the implementation of the project in Moldova

The year of project launch	***number***	***%***
2008	18	28.12
2009	17	26.56
2010	7	10.94
2011	12	18.75

2012	5	7.81
2013	1	1.56
No data	4	6.25
TOTAL	**64**	**100.00**

Source: Scoreboard of the Mobility Partnership, published by the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of Republic of Moldova; IOM archives.

Table 6. The length of the implementation of MISMES projects in Moldova

Length of project (months)	*number*	*%*
Up to 6 months	11	17.19
Up to 12 months	15	23.44
Up 24 to months	10	15.62
Up to 36 months	17	26.56
More than 36 months	8	12.50
No data	3	4.69
TOTAL	**64**	**100.00**

Source: Scoreboard of the Mobility Partnership, published by the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of Republic of Moldova; IOM archives.

As the table shows, the main body of the project is of relatively longstanding character, that creates real opportunities for the successful implementation of the projects, obtaining the visible result, creation of prerequisites for its sustainability. The short-duration projects constitute about third part of the general number of projects and, generally, were relevant for the period of 2008-2009.

The average length of the implemented MISMES projects in Moldova is 23.72 months (in other words, 2 years). This is a good indicator of the lengths of projects, as represents real opportunities for the obtaining of the stated objecttives. Moreover, this time frame creates favorable conditions for the successful intra-project monitoring, evaluation of the efficiency of the project's implementation.

A National Inventory of Past and Present Migrant Support Measures in Moldova from an Employment and Skills Perspective

What are the main MISMES models, applied in Moldova?

Pre-Departure Phase of Migration

Job-search and recruitment services for potential migrants are primarily provided by private employment agencies.

Thus, even though MISMES by private employment agencies is not in the focus of this research, it is still important to discuss it to fully understand the Moldovan context.

Table 7. Distribution of private employment agencies, established in Moldova for job-matching objectives of migrants in Moldova and in countries of destination.

Country	*Number of agencies*
Republic of Moldova	20
USA	20
Canada	3
Israel	12
Russian Federation	2
Poland	9
Cyprus	3
Japan	2
United Arab Emirates	2
Turkey	2
Romania	5
Qatar	1
Italy	2
Belarus	1
Lithuania	1
Total	85

Source: [31]

In accordance with Moldovan legislation, private employment agencies must play an active role, and provide brokerage / intermediary services (recruitment, selection, and professional training). In reality, they do not do so, because people (potential migrants) find the agencies themselves, thanks to their social networks. Job-placement (e.g. compiling a database of jobs and providing a database of job seekers) is carried out in a truncated form: most often an agency focuses its activities on one patron, on one type of activity, which leads to instability in their activities and to scarcity of information about jobs. Candidate selection is often limited to CV screening. Thus, job candidates are offered jobs that require low qualifications. Occasionally job candidates are provided professional training before going abroad. Mediation as a form of negotiation with foreign employers is not actually carried out, for these employers peremptorily impose their own conditions. And foreign employers often do not pay private agencies for their intermediary services; rather it is the migrant workers who typically pay fees for job placement. In addition, migrant workers often pay their social guarantee contributions before leaving to work abroad [31].

The role of agencies in the employment of migrant workers is rather modest due to: a general lack of trust in these services; the lack of awareness of their activities; a weakness in attracting active employers; and gaps in the law. On that last point, it is more beneficial for an employment agency to operate without license and registration, in order not to spend finances on negotiations; coordination of intermediary services with foreign employers; and coordination of projects of individual contractors with the National Employment Agency; or on social guarantees, etc. Moreover, the fine paid by an employment agency that has no license is small, only 60 U.S. dollars [31]. This is why foreign partners are unwilling to cooperate with private employment agencies, and, instead, prefer collaborating with government agencies, in particular with the National Employment Agency.

Private employment agencies are monitored through their statistical Reports, sent to the National Agency, which reflects data concerning the number of mediated and persons employed abroad. During 2013, private employment agencies, registered in the Republic of Moldova, signed 43 cooperation agreements with foreign employers from more than ten countries. Most cooperation agreements were signed with foreign employers from Israel – nineteen agreements. Also, there were signed agreements with employers from six EU member-states: Lithuania, Poland, Netherlands, Czech Republic, Romania and Cyprus [26].

According to the relevant reports, private agencies have registered more than three thousand job seekers during the year: 50% represented women, 38% aged 16-29; and 63% rural inhabitants. About 700 persons (23%) of the total number of registered person got jobs abroad through the agencies, 90% of whom were women and 70% of whom from rural areas. Most were employed in Israel - 416 (59%) persons, followed by Poland with 116 (17%) persons [26].

Given all this the need for legal employment opportunities abroad is needed for Moldovans. This would involve circular migration and temporary employment programs, especially within the EU member-states in the framework of the EU–Moldova Mobility Partnership.

And while private employment agencies are active in Moldova, several job-matching services for potential migrants are offered by various international policy interventions. Targeted Initiative for Moldova (TIM) “Strengthening the Moldova Capacity to Manage Labour and Return Migration” (Swedish Public Employment Service, see in the multidimensional MISMES later), which host a number of projects in Moldova, has accumulated a great deal of experience in dealing with the Moldovan National Employment Agency since 2009. Among other projects, which work together with the Moldovan National Employment Agency (NEA) we note “Implementation of the Bilateral Agreement on Labor Mobility Between Italy and Moldova” (implementation - Italian Ministry of La-

bour and Social Policies, IOM International Organization for Migration, Moldovan NEA), etc. There are also projects that aim to improve the role and activity of private employment agencies. One such project is "Exchange of information on a systematic basis with Moldovan 'focal points' about private employment agencies involved in labor mobility between the two countries" (2009-2010) – financed and implemented by Moldova and Cyprus.

Pre-departure information, orientation and/or training. This form of MISMES is widely reflected in various projects given that before the Joint Declaration on the Mobility Partnership was signed, migration projects in Moldova focused on human trafficking and irregular migration. Therefore, the implementers concentrated on informing people about the dangers of irregular migration, and human trafficking in the field of employment. Sexual or criminal exploitation were important aspects of implementing projects on "Migration and Security." After 2008 (or rather after 2010) the projects regarding "Migration and Development" began to dominate the total number of projects.

There have been some changes in the content of pre-departure information for potential migrants. In addition to warnings about the dangers and risks of irregular migration, the emphasis has also shifted to the pre-departure training of potential migrants in terms of: language, culture, traditions, history, politics and laws of the country; human rights and migrant protection mechanisms for regular / irregular migrants; and on the verification of professional skills and the professional training of potential migrants.

There were many projects implemented using this MISMES model, and this helped flag up certain problems related to the application of this MISMES model in Moldova.

The problems were the following: Potential migrants think concretely and pragmatically. For them, attending training courses before migration is only worthwhile in achieving their main goal, e.g. getting a job, visa abroad, etc. If this connection between training and their ultimate goal is not maintained, information learnt loses its significance and people ignore training schemes. For example, the organizers of the Greek project (2009) failed to achieve their goals for informing relatives of actual and potential Moldovan migrants headed to Greece[3], and thus were unable to provide them with Greek language lessons or lessons on culture, aspects of integration and adaptation in the host society. *No one* has shown interest in the project. This, in my opinion, was caused by the fact that the Project was limited to information and training schemes, but it did not have

---

[3] Project "Facilitation of the Social Integration of Moldova Potential Migrants in Greece" (September – November 2009).

any access to the real mechanisms of leaving, family reunification, adaptation and integration in Greece.

Lack of interest in pre-departure orientation and training occurs even in other MISMES models, such as Migrant Resource Centers (discussed later as part of multi-dimensional MISMES), that also conduct pre-departure orientation for migrant workers. For example, during the implementation of the Hilfswerk Austria International project a problem was revealed – people do not want to participate in seminars. There was a danger of not reaching the intended number of pre-departure trainings. The project covered only 200 people instead of 400 as initially planned. Why? People want to go abroad for work, but they do not want to participate in training courses, and they do not consider them an asset in achieving their goals for going abroad. Thus the project managers had to involve a project partner, specifically the Centre of NGOs in Moldova "Contact", which, using its capabilities, provided the required number of participants.

In this regard, the Greek[4], Italian[5] projects on informing migrants about the host country, language trainings, and developing professional skills are of great interest. We underline the positive aspects, associated with the pre-departure information, with language help, professional training on integration problems in Italian (or Greek) society, while at the same time, training for professional skills was carried out at the primary level, that was not associated with the acquisition of qualified skills. The Moldovan side was not acquainted with training curricula, certification and was not notified about the professional skills that Moldovan citizens lacked. As a result, the Moldovan side could not contribute to providing / guaranteeing their professional rights and competences in the host country. At the same time, we emphasize that the Greek and Italian partners expressed their willingness to cooperate in the implementation of these projects but with state employment agencies, not private ones. This reflected, in my opinion, a level mistrust in terms of quality and transparency and undermined the sustainability of Moldovan private agencies working with Moldovan citizens going abroad.

Free courses continued (2011-2014) in the framework of the project **"**Implementation of the Bilateral Agreement on Labor Mobility between Italy and Moldova**.** Labour migration schemes". With the purpose of conducting Italian courses, the Ministry of Labor and Social Policies of Italy identified four employment companies in Italy (SIAS, ACLI, JoB, ETJKA), which conducting Ita-

---

[4] Project "Information on legal migration and assistance for returning migrants" (August – December 2009), financed by the Ministry of Foreign Affairs of Greece, also aimed at a pre-departure training for Greek language, history, culture, and integrational aspects in Greek society. A seminar concerning professional orientation of potential emigrants was held within the project.

[5] Project "Implementation of the Bilateral Agreement on Labor Mobility Between Italy and Moldova. Labour migration schemes" (2011-2014).

lian courses for 294 persons from the Republic of Moldova, beginning April 2013. The courses were aimed, particularly, towards the possibility of employment of Moldovans in Italian companies or as self-employed workers in Italy. After graduating the courses, 205 persons successfully passed the exams and obtained the certificates of knowledge of Italian language at elementary level A1, recognized at the European level. Simultaneously, their names were introduced in the database of the Ministry of Labor and Social Policies of Italy as potential candidates to be employed in Italy in terms of vacant jobs, which correspond to the calcification and/or skills of the beneficiaries [26].

In the framework of the Moldova-Israel Agreement (signed 16 October 2012, entered into force 6 January 2013), 1349 candidates were selected by the territorial employment agencies. This framework, it might be noted, foresees the hiring of 1000 temporary workers qualified in construction with the following specializations: wooden formwork, armaturer, floor and walls covering with tiles and plaster works. 214 persons were employed on the territory of the State of Israel in the given period of time. Implementation of the agreement contributed to ensuring the protection of the rights of the Moldovan workers, in correspondence to the relevant Israeli laws and norms, including working and living conditions [26].

In this regard, the "Website on legal migration" should be mentioned, the goal of which is "Informing potential migrants about forms of legal migration to the European Union and legal employment in the Member States, as well as about the risks of irregular migration, and assistance for returning migrants", a project started in 2010, and implemented with the assistance of Greece.

During Migration

Despite having 320,000 migrants abroad in the EU member-states, the number of MISMES focusing on Moldovan migrant workers abroad is very low: at least in terms of the MISMES identified for this study. This trend has been consistent since before the Mobility Partnership. Thus, direct policy interventions targeting migrant workers abroad have been few even in the framework of Mobility Partnerships, despite the objective of stimulating legal labor migration and circular migration patterns between the EU and Moldova. Instead, most policy oriented activities have evolved on a bilateral basis between Moldova and EU member-states, and have focused on the social rights of migrants. I elaborate this below.

***Bilateral Agreements for transfer of social rights in the countries of destination*.** Of course, bilateral agreements are not directly a MISMES, at least in the terms of the definition of MISMES adopted for this study. However, they constitute the basis on which interaction and cooperation can and must be built between the two countries and the host countries of Moldovan labor migrants.

With regard to the transfer of social rights, 2009-2014, the Republic of Moldova signed agreements on social protection for Moldovan migrant workers with 11 EU countries: Austria, Bulgaria, Italy, Luxembourg, Romania, Portugal, the Czech Republic, Estonia, Poland, Hungary, and Lithuania. With CIS countries, Moldova signed multilateral agreements On guaranteeing the rights of CIS member-state citizens in the field of pensions (in 1992); and on cooperation in the field of labor migration and social protection of migrant workers (in 1994); and the Protocol on Amendments and Additions to the Agreement on Cooperation in the field of labor migration and the social protection of migrant workers (in 2005).

The role of bilateral agreements for MISMES is very important. It is well known that some Moldovan labor migrants, entering EU countries, attend training courses in the host country, even in such areas as home care for children, or for sick and elderly people.[6] The Skype and telephone surveys conducted in the framework of this MISMES study among Moldovan labor migrants in the EU, March-April 2014, showed that 41% of respondents received training in the host country, related both to language, and professional training.

It seems that these kinds of seminars and training schemes can be carried out more actively by Moldovan state structures, the Moldovan Diaspora and by non-governmental organizations. This will positively affect the migrants' attitude for Moldovan state institutions, and for the diaspora. But it will also shape the relationship of public institutions and non-governmental organizations of

[6] ***Alexei, 61, a migrant worker in Spain (labor migration experience - 11 years in Germany, Greece, and Spain)**: "Arriving in Spain, I attended with my wife the courses for nursing care, including both physically and mentally sick people, even those who were dangerous to others. We got a diploma and started to work. First, we both got an old, mentally sick man. He was a rich man who practised boxing. And under certain circumstances, he could beat [people] using his boxing, skilled knowledge. My wife was doing the housework and cooking. I cared for him, as a nurse. We didn't have any problems with him. But the other people who were around us faced some misunderstandings with him. He hit them and even inflicted injuries. Then, when he was in a normal state, however, he paid them good money. So we worked for a while, and then went and found an easier and well-paid job.*

My wife began to take care of an old lady, and I got a night nurse to a fairly young woman (40-45 years), who was paralyzed. She had been in a car accident, was completely paralyzed, and did not speak. I communicated with her specifically. I asked her, she replied, lowering her eyelids ... The whole alphabet characters. So I have worked for half a year. It was a great time. I was well paid, fed, with very few problems. During the day another person looked after her. I worked only at night. Basically, my job consisted of turning her from one side to the other one and it happened once or twice a night. All the time I lived in her house. During the year, we went several times from Madrid for a month to the sea, or to a country estate. The people were very wealthy. She was taken care by her mother and her daughter who paid for our services – me, as a day nurse, the cooker and the driver. When leaving Madrid, they fed us and we were paid 20 percent more. I left this family, because this woman died. I met my wife on Sundays. We didn't have our own house".

host countries with the Moldovan diaspora and Moldovan state institutions. This would be a real and working cross-border skills programs with all the promise that this holds.

The information and awareness raising campaign for Moldovan migrants in Italy "Nobody is alone on Earth" offered Moldovan migrants comprehensive information on related to legal, economic, social, psychological and cultural aspects of their stay in Italy, addressing their needs and concern and seeking concrete solutions to their problems.

Post-Migration MISMES

***Targeted entrepreneurship and income generating support schemes for return-migrants*.** Only two pure MISMES projects emphasizing assistance of migrant workers to open or to develop their own business in the homeland have been implemented in Moldova. The first is the program PARE 1+1, the most successful pilot program for remittances' investment in the country's economy, run by the Organization for the Development of Small and Medium Enterprises in Moldova. The program was adopted from the positive experience of Mexico and other countries in supporting migrant workers and their families to invest money earned abroad in starting a business in the country of origin. The PARE 1+1 is based on a co-share principle: the migrant and the state contribute an equal level of funding ($1 of migrant capital is met with $1 of public investment). However, the limit of public funding is set at MDL 200,000 (equivalent to 16,000$ or 11,000 EUROS).

In 2011, 370 people out of 1,157 candidates (migrant workers or their close relatives) opened/developed their own businesses. However, as a necessary condition for participation in the program, future beneficiaries are required to participate in an educational program in business, management, accounting, fiscal procedures, etc. Around a third of participants (370 people) applied for the business start-up grant. The implementation of the Program PARE 1+1 meets the needs of migrant beneficiaries by becoming more transparent and fostering trust between program partners (state and the individual-beneficiary).

The Hilfswerk Austria International Project (a multidimensional MISMES) is also based on the principle of 1+1, however, according to the project managers, it differs in several respects from PARE 1+1. For example, a candidate for funding within PARE 1+1 must prove his or her investments in their business, before they can pass through to evaluation. Just having money for investment does not make the person eligible for PARE 1+1: that money has to be invested in production. Only after proof of investment, is the business plan evaluated and the possibility of financing assessed. Instead, the Hilfswerk funding process was simplified, and lacked detailed verifications and assessments.

The Program Managers of PARE 1+1 and the Hilfswerk Austria International project, have noted that the requirement for educational programs was strengthened – where it was impossible to participate in grant competition on opening / developing businesses in Moldova without an educational certificate of some kind. Moreover, participants who lost the opportunity for funding were awarded certificates that further allowed them to participate in other programs.

The EU-funded project "Supporting the implementation of the migration and development component of the EU-Moldova Mobility Partnership", (SIMP) launched in winter 2011, has been finalized. It was part of the Program on the economic empowerment of rural youth and women. 101 persons have benefited.

The Program was comprised of free training course in launching businesses and development (540 persons trained) and was followed by grant award which had the aim of reducing the pressure on pursuing (illegal) migration through supporting income generating activities in home communities. The identified and selected beneficiaries were chosen on a competitive basis and received in-kind grants of up to 2000 Euro in terms of equipment. Most business ideas were related to the agricultural sector (growing vegetables, animals breeding, cereal growing), fewer dealt with the service sector (photocopying and photo services, accounting, cleaning, painting, hairdressing). Moreover, the young people were monitored, consulted on various issues in business running and were referred to other existing programs to develop their businesses. One of the most important principles in awarding the grant was the condition for the beneficiary to act as a legal person on the basis of any legal organizational form of enterprise (patent, individual enterprise, farmer household, ltd). Due to this, young people were encouraged and taught to be responsible towards the fiscal and social systems, the latter having a beneficial effect in terms of pensions in later years. The Program was also implemented by the OSMED in partnership with the IOM Mission to Moldova.

Implementation of MISMES projects occurs in line with the actions of the Moldovan Government. Action Plan on supporting the reintegration of returning migrants for 2014-2016 (approved by Governmental Decision no. 339 from 20 May 2014), sets out concrete objectives and actions to be implemented by the state in order to support a given category of persons. The activities mainly refer to reviewing / amending legal framework, strengthening capacity building for employment agencies, providing training for return migrants, consultancy for business and entrepreneurial activity for returned migrants, etc.

Recognition of qualifications and certification of skills**.** This aspect of MISMES also becomes relevant for the Republic of Moldova, for the recognition of informal skills, acquired by Moldovan labor migrants abroad [1].

With the purpose of improving and adjusting the secondary vocational education to the needs of the labor market, more projects were implemented: the Project “Vocational school as the source of education and training for the water and sanitation sector in the Republic of Moldova”, financed by the Austrian Development Cooperation, implemented by the Institute of Training Professional Capacities (2010-2013); Project “Activity of training in entrepreneurship and employment” (MEEETA-II), financed by the International Foundation Liechtenstein Development Service, implemented by the Winrock Moldova, (2009-2013); Regional project of the European Training Foundation (ETF) “Life-long education in the East European countries” (2011-2013)[7]; CONSEPT Project “Consolidation of Technical Professional Education in Moldova”, supported by the International Foundation Liechtenstein Development Service, (2008-2014); ADA Project, implemented by the “Austrian Organization Kulturkontakt” (2004-2013); Project “InWEnt”, Memorandum, signed between the Chamber of Craftsmen from Koblenz and Chamber of Commerce and Industry from the Republic of Moldova (2007-2013); and the Project “Efficient management of labor migration and skills” (ILO).

The example of the Ministry of Education, Ministry of Labor, Social Protection and Family, other Ministries and public authorities of Moldova proves that the experience, accumulated in these projects is beneficial. It allows for the consolidation of cooperation between national and international actors; and for the realization of structural decision making.

Thus, particularly, with learning being honed towards labor market relevant competences, on the basis of the National Framework of Qualifications and Occupational Standards, the Ministry of Education elaborated a number of normative acts, among which: the Concept of the System of Validation of Non-formal and Informal Learning in the Republic of Moldova, Educational Code, etc.

All of them fit in the long-term development strategy - National Development Strategy “Moldova 2020”, where it calls for the “adjustment of the educational system to the demands of the labour markets, so as to increase labour force productivity and to increase the employment rate in the economy”. Moldova has also developed, since 2011, the National System of Validation of Non-formal and Informal Learning, compatible with EU Standards. This is important for the implementation of agreements signed with EU states-members, for the recognition of diplomas, academic degrees, qualifications and competences.

---

[7] *ETF has implemented a number of projects in Moldova. ETF project “Promotion of recognition of skills and qualifications. Development of the Moldovan labor market” (2009-2011, 2012-2013), ETF Country Project Republic of Moldova. Development of the Moldovan labor market (from 2012). European Training Foundation (ETF) implements these projects with Moldovan partners – Ministry of Education; Ministry of Labor, Social Protection and Family; National Employment Agency, etc.*

16 December 2011 the Government's Decision no.952 introduced the *Methodology regarding elaboration and reexamination of the occupational standards for blue-collar jobs*. This was elaborated with the methodological support of the Project of European Training Foundation (ETF) in the framework of the EU–Moldova Mobility Partnership. On the basis of Occupational standards, the standards for professional training of the labor force, in conformity with the requirements of employer, are elaborated with the purpose of ensuring: the quality of professional training of the workers; the correlation of the fields of training of workers, according to the requirements of the labor market; as well as for the recognition of the qualification of the labor migrants, obtained abroad by the citizens of the Republic of Moldova [24].

In accordance with this Decision, the institutions in charge of the elaboration of the drafts of standards are: the Sectoral Committee for professional training, which forms Working Groups for the occupational analyses, as well as for elaboration of occupational standards; the Standing Committee for the verifycation and validation of sectoral occupational standards. One of the key objectives of the Sectoral Committee represents the identification of qualified worker demands in various economic sectors in, as well as providing proposals for the integration of the educational training system with labor market needs.

The process of elaboration of the occupational standards begins with the adoption, by the Sectoral Committee, of the decision concerning the drafting occupational standard or reexamination of the existing standards for blue-collar jobs in the corresponding occupational field, on the basis of the tabled proposals by the interested parties.

The elaboration or re-examination of the occupational standard takes place in four phases: occupational analyses; elaboration and re-examinational of the drafts of occupational standards; verification and validation of the drafts of occupational standards and approval of the draft of occupational standards by authorized bodies.

By the force of the Decision no.4 28 February 2012 the National Commission for the collective consultancies and negotiations, the Framework Rules of Proceeding concerning the activity of the Sectoral Committee on professional training was approved. Four Sectoral Committees exist: Agriculture and Food Industry; Transport and Road Infrastructure; Technology of Information and Communications, actions for creation of new sectoral committees are taken.

The process of the elaboration and re-examination of occupational standards is coordinated by the National Council for occupational standards and for the certification of professional competencies, approved through the Government's Decision no.717 16 June 2008. The Council, after examination and acceptance of the draft of occupational standards, presented by the Sectoral Committee, recommended it to the Ministry of Labor, Social Protection and Family, as well as

to the Ministry of Education, which approves the draft of the occupational standards via a common decree.

Four occupational standards were elaborated by the Sectoral Committees in Constructions; Agriculture and Food Industry: painter, locksmith-plumber of sanitary equipment; vineyard and confectioner, which were approved through common Decree no.18 on 01.02.2013 of the Ministry of Labor, Social Protection and Family and the Ministry of Education no. 64 on February, 11 2013. The occupational standards of the following jobs are in the final stages: blacksmith-bender and stonemason-builder; while a number of other standards are being elaborated. However, due to limited financial possibilities, this process is very slow.

The National Council for Occupational Standards and Certification of Professional Competencies, created by the Government's Decision nr.717 16.06.2008 represented a platform of social dialogue. It was composed of: the representatives of the central public administration; businessmen; the employers' association; and the trade union. It was founded with the purpose of launching permanent cooperation dialogue concerning the promotion of state policy in the elaboration of occupational standards, professional training and it continues the professional training of qualified and competitive staff for the national economy. It also offers assessment and certification of professional skills in blue-collar jobs, in accordance with labor market requirements.

The aim of the Council is to coordinate the elaboration, modification or cancellation of occupational standards, on the proposal of specialized bodies of public administration, professional associations, employers' associations, trade unions, enterprises, secondary vocational educational institutions, as well as the coordination of the evaluation and certification of blue-collar professional competencies [24].

The Council has to ensure the synergy between the vocational/technical education, labor market and national economy. This is correlated to the seconddary vocational education institutions and adjusted to the requirements of the labor market, through the promotion of elaborated occupational standards; it is on the basis of this that training, assessment and certification of the labor force necessary for the national economy will take place. This will contribute to securing the quality of training qualified workers in accordance with occupational and educational standards, National Qualifications Framework of the Republic of Moldovan and European Qualifications Framework.

One of the ETF purposes for this year was to provide support to the Ministry of Education in their developments for the Life Long Learning (LLL) Strategy for 2020. The recent ETF Study on "*Demand assessment of continuous vocational training in the agro-food sector of the Republic of Moldova*" is evidence

concerning the necessity for Moldovan society as a whole to consider the subject of LLL in a systematic and coherent way.

Additionally, the Ministry of Education and Ministry of Labour, Social Protection and Family provide a last review of the regulation and guidelines for developing vocational qualifications for occupational standards. ETF trained a group of facilitators to support the development of occupational standards using the existing regulations. As a result of three weeks of training, three additional occupational standards were prepared.

As the Republic of Moldova received direct budget support for VET reform, there will be need for five sectoral committees, to develop four new occupational standards this year and next year for ten qualifications in four sectors each.

The Ministry of Education is planning to develop 30 new vocational qualifications this year. ten will be for level three- based on occupational standards and another 20 will be for level four based on the identification of "qualification characteristics". There is the intention to involve sectoral committees in the development and validation of the qualifications.

***AVRR - Assisted Voluntary Return and Reintegration*.** This MISMES direction has grown quite popular with a number of projects[8]. In the early phase (prior to 2010) the main goal of AVRR was to combat human trafficking and irregular migration, informing people about the dangers of irregular migration, and human trafficking. Furthermore, a great deal if not most attention, in the post-migration phase, was given over to the rehabilitation of victims of human-trafficking, their retraining, and the evaluation of their professional skills. This was seen as a way of helping with successful employment in Moldova and discouraging departure for employment abroad.

After the shift of Moldova's migration policy emphasis from migration-security to migration-development nexus, the role of AVRR projects – which aim to bring migrants back home, reintegrate them, and help them open businesses locally – has increased.

The main financer of AVRR is the IOM and its partners. On a national scale, the program is implemented by governmental structures (mostly by the Moldovan NEA), and by NGOs. In order to help migrants reintegrate, they are given

[8] *For example, project "Support to Reintegration Mechanism in Moldova for Readmitted and Returned Moldovan Nationals" (July 2011 – June 2013, implementer - IOM); project "Rescue, return, rehabilitation and reintegration of (potential) victims of trafficking in Moldova" (December 2011 – December 2014, implementer - MLSPF); project "Proactive Prevention of Irregular Migration and Trafficking in Persons in the Transdnistrian Region of the Republic of Moldova and Support to Moldovan Citizens Identified in Neighboring Ukraine" (March 2011 – December 2011, implementer - MLSPF, local NGOs) and many others.*

medical and socio-psychological support; migrants can sign up for business-management training; are provided grants for VET and learning (professional orientation and preparing); and are consulted, etc.

The government does not, however, have the resources to continue supporting return migrants after the project's end. This is why national structures do not organize project-promoting campaigns that are based on the AVRR. Experience with AVRR projects has shown that people do not trust law enforcement agencies with information regarding projects. But when the Moldovan NEA (National Employment Agency) took up project promotion, the number of interested people increased. Business grants are the most attractive component of AVRR projects. A good example is the "Support to Reintegration Mechanism in Moldova for Readmitted and Returned Moldovan Nationals" project (2011-2013). In Moldova, over two years, 50 return migrants benefitted from the program (seven re-emigrated) and 39 start-up businesses were either supported or created (31 of which continued to function during monitoring)[9].

Another example - The project "Support to Implementation of EC Readmission Agreements with the Republic of Moldova, the Russian Federation and Ukraine: Facilitation of Assisted Voluntary Return and Reintegration (SIREADA)" 2011-2013, financed by the European Union and co-funded by Austrian Development Cooperation. Among the main directions of activity was the sustainability of the services for migrants within the Migrants Accommodation Center under Bureau for Migration and Asylum upon the end of the SIREADA Project. There was a range of measures proposed in line with the objectives of the National Strategy on Migration and Asylum (2011-2020). These have been taken by the Bureau for Migration and Asylum in accordance with the Government budget[10].

Multi-Dimensional MISMES

***The Pre-departure and Return Employment Information Platforms*. **This model MISMES play an important role among the mechanisms for implementing the reintegration of migrants in the national labor market. In particular, this refers to Targeted Initiative of Moldova (TIM), implemented by the Swedish Employment Service.

The TIM idea was discussed as far back as 1999. In 2006, the idea finally turned into an initiative, and was supported by the Swedish SIDA in 2008. Starting in 2009, the Targeted Moldovan Initiative was implemented in projects run during 2009-2011 and 2012-2014. The main goal of those projects was to support the institutional capabilities of the Moldovan National Employment Agen-

[9] *Interview with Mr Gh.Cretu (OIM officer), 2014.*
[10] *http://www.iom.md/attachments/110_report_avrr_en.pdf.*

cy (NEA)[11]. In order to provide NEA sustainability, the Call Center, and the Job Export Center were created within the NEA. Employees were taught to find potential jobs for potential migrant workers on job websites relating to the EU. NEA assists returnees. People propose their business-initiatives, and are taught business management in Moldova.

NEA also strives to collaborate with the Moldovan diaspora in Italy, Germany, Spain, Portugal, and other countries. With this in mind, workplace fairs have been organized in Milan, Padua, Berlin, etc., where the situation of the Moldovan labor market was analyzed. NEA employees and Moldovan businessmen took part in the meetings with Moldovan labor migrants. However, Moldovan labor migrants are still skeptical about the investment potential of the Republic of Moldova.

TIM promotes the idea of a social dialog between Moldovan governmental structures, businesses, and labor unions; with the development of a unified collaboration agreement. This is important both for the national labor market, and for the promotion of social dialogues and EU standards in Moldova. Social dialogue plays an important part in successful project realization. The Social Dialogue Platform for Moldova was signed 3 June 2014 between the Ministry of Labour, Social Protection and Family of the Republic of Moldova, the National Confederation of Trade Unions and the National Confederation of Employers. The document represents the agreed parties' statements and commitments in the areas of collective bargaining/agreements, wage formation, labor dispute resolution and capacity building for organizations.

Another example is the project "Better access to quality information and services for rural women and potential or returned migrants in Moldova" (2010-2013). The Implementers (UN Women Program "Women's Economic Empowerment through Increasing Employability in the Republic of Moldova", MLSPF, etc.) have continued these activities through the Joint Information and Services Bureaus (JISB). They have done so in districts adjacent to Nistru River expected to attract population, especially women and the most vulnerable from Transnistria to receive services and information in different areas. By now there are already 21 JISB active.

Another priority for the policies in the field of labor migration is the need for correct information about employment opportunities in the country and abroad. In 2013 citizens were informed about the possibility of employment, as well as about the meaning of protection in the case of unemployment, which were accomplished through: the territorial employment agencies; the Labor Market Informational Center, Call-Center, located in the premises of Employment

[11] *MISMES Questionnaire (Swedish Public Employment Agency), Interview with Per Lindberg (TIM).*

Agency of the municipality of Chişinău; and the electronic information resources of the National Agency (site and portal).

The ODIMM and IMM portal's web-page has continued its activity, publishing information about emigrants and their businesses in Moldova. The web-page is continuously updated with the news, events, and useful information for entrepreneurs and for those people, who are eager to launch a business in the country.

The implementation of the Program on Attracting Remittances in the Economy "PARE 1+1" continued. Thanks to this program, the following actions took place during 2013: 1,850 consultations (in the office, by phone and email) were offered and 11 training courses were organized, in which 185 labor migrants participated, of which 30.2% were women; 220 applications to participate in the Program were registered: 91 of 220 participation request have been made; 91 contracts of financing in the form of grants were signed, and 33% were signed for financing businesses already founded/administrated by women. The total of grants is 16.6 million. MDL, that favors some 58,43 million MDL of investment in the country. It is hoped that every MDL, allocated from "PARE 1+1", will attract 3.5 MDL as investments in the national economy.

***Migrant Resource Centers*.** Migrant Resource Centers have been created within various projects. Examples of migration resource centers include: the National Employment Agency for Labor Force TIM projects; a project of Hilfswerk Austria International; as well as the "Online Service Centre" established, within the IASCI-NEXUS project[12]. IASCI-NEXUS "is a prototype of an integrated and durable provider of migration services. It offers practical solutions to help Moldovan migrants/Diaspora achieve their goals through a platform that enables conversation and builds community. In doing so, IASCI-NEXUS directly supports the personal, social and economic development opportunities of migration. The IASCI-NEXUS project aims to provide relevant, timely and evidence-based information and consultancy services about migrant interests and their needs for its network of private and public sector partners; to assist partner-clients to deliver high quality advice, goods and services to migrants. It involves combining one-stop-shops in the four pilot areas – Cahul, Edineț, Ungheni and

[12] *Project "Strengthening the link between migration and development: testing an integrated service provider to Moldovan migrants and their communities" (2013-2015). Donor: Swiss Agency for Development and Collaboration (SDC). Implementing partner: International Agency for Source Country Information (IASCI), Vienna, Austria. Partners: State Chancellery of the Republic of Moldova / Bureau for Diaspora Relations; Delegation of the European Union to Moldova Centre of Sociological, Politological and Psychological Analysis and Investigations, CIVIS Moldova, Soros Foundation Romania (SFR), Foundation for Social Inclusion and Cohesion (FICS-Romania); District and municipal authorities in Cahul, Edinet and Ungheni, etc.*

Chișinau – and an online service centre. The online portal provides migrants / Diaspora the products-services they need with an intuitive and user-friendly interface"[13].

Table 8. Products and services offered by IASCI-NEXUS Online Service Centre (one-stop-shop)

Potential migrants	**Current migrants**	**Returning migrants**
information on visa regimes and employment conditions in popular countries of migration	savings, insurance, pension investment and related products designed to match changing objectives of migrants.	wealth management and personal financial planning
recruitment services in regions of migration housing	access to social media and self-help	return and reintegration assistance
preparation of job resumes	long-term high interest savings products and bonds	business start-up training and on-going support
pre-departure language and cross-cultural training	Education on saving accounts and funds	business registration support
personal financial planning, financial literacy and training programs	transferable pension plans	finance for SME development
savings, insurance, pension and related products designed to match personal objectives and migration cycle	personal and SME credit facilities; e.g., transnational home loans	business development services
travel services / products	remittance transfer services	
personal advertisements	communication capacities	
social networking services	investment services (for migrants wishing to support a business in their home community)	

[13] *IASCI-Nexus. (n.d.). The Nexus. Moldova project summary provided by its implementation team.*

	professional development opportunities	
	recruitment services (place of return)	
	travel services / products	
Source: Table borrowed from the Nexus-Moldova project summary provided by its implementation *team.*		

It should be noted that we have come across the use of a multidimensional MISMES within the IASCI-NEXUS project, a MISMES relevant for all migration phases. It is like an online store, which proposes a wide array of products and services to migrants, in order to engage and maintain the active participation of significant service providers from government, private and civil society sectors.

Topics such as: the risks of illegal migration; the advantages and opportunities of legal migration; assistance in return – are all covered by projects organized by the Swedish Public Employment Service and the Moldovan National Employment Agency, (ANOFM)[14], and the German CIM[15] center.

Call Centre**.** Call Centre was created as part of the project "The Consolidation of the Institutional Capacities of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration". It was implemented by the United Nations Development Program (UNDP) in Moldova, with financial support from the Royal Norwegian Ministry of Foreign Affairs and the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA). It was launched 17 December 2009[16]. Call Centre[17] was designed to assist and inform Moldovan citizens within the country and abroad, as well as Moldovan labor migrants with a special interest in the rights of citizens and migrant workers. The Center has proved itself: in 2013, there were 4,346 calls from Moldova and abroad (588 appeals from 53 countries of the world).

---

[14] *Project SIDA «Strengthening Republic of Moldova capacity to manage labor and return migration. Information on legal migration and assistance for returning migrants» (2009-2012), Project SIDA «Consolidation of migration management capacities in the Republic of Moldova. Information on legal migration and assistance for returning migrants» (2012-2015).*

[15] *CIM special programme for flexible measures – Integrated expert for migration. Labour migration schemes (2013-2015), CIM project "Diaspora consolidation and co-development. Making Migration in Moldova work for Development. Diaspora consolidation and co-development" (2013-2015), etc.*

[16] *Information obtained from the questionnaire survey sent to the Ministry of Foreign Affairs of Moldova.*

[17] *http://www.mfa.gov.md/centrul-apel/.*

Table 9. Distribution of appeals in Call Centre of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova in 2013, by month.

Period / month	***Total number of calls***
January	303
February	292
March	311
April	438
May	360
June	388
July	473
August	426
September	462
October	461
November	432
Total	**4346**

Source: Information obtained from the questionnaire survey sent to the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova.

Similar Call Centres were opened with the financial support of the EU and implemented by the Swedish Public Employment Service and National Employment Agency of Moldova; Information Centre in Moldovan Embassies and Consulate Offices (decision of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova).

The main problem of Centre is that it lacks permanent and adequate financing with consequent problems in terms of functionality and sustainability. Furthermore, there are the issues of the migrants' and the center's beneficiaries' feedback; and the issue with the quality of information provided by the Center. There is, too, the fact that not everyone is aware that the centre exists or the services that it offers.

Challenges

1. The importance and value of the Mobility Partnership should be self-evident. At the same time, we would like to note that the balance of the pillars of the Mobility Partnership is a challenge. More initiatives in the field of legal

and circular migration are needed. There should be more projects, oriented and focused on migrants themselves.

2. Analyses of implemented MISMES projects in Moldova shows a disproportion of distribution of MISMES projects by migration phase: There is lack of the MISMES projects, aimed at the period “during migration”. At the same time, there is also a deficit of MISMES projects, directed towards development with a check on skills, related to “pre-migration” and “post-migration” periods and for return migrants.

3. The issues related to the duplication of the projects, the multiplicity and randomness of financially small and short-term projects, which are not able to ensure coherence and subsequence of the MISMES, also became apparent. Duplication was especially evident at the time when AVRR were dominant models and migration policy was linked to the concept of security. But with the shift to the migration-development nexus there is less duplication and some “soft power” coordination is evident between donors and implementing actors.

4. First of all, this fact relates to the first stage of implementation of Mobility Partnership projects, where the AVRR component dominates. This is caused by the efficiency of cooperation and training of multiple national and international actors, involved in implementation of MISMES projects.

5. The problem of the sustainability of MISMES projects exists. The existing criteria of project evaluation implementation monitoring, post-project development and consolidation of the results demonstrate a lack of efficiency and sustainability.

The lack of sustainability of MISMES projects is linked also with insufficient consideration for the socio-cultural and material-financial context in the country. The low level of wages, the slight opportunities for the launch and the realization of a business in comparison with destination countries leads to difficulties. After the accomplishment of the project, beneficiaries prefer to emigrate again. Effectively, the MISMES effect is limited by the gained skills and experience of participation in the projects, which, in the best case, will be implemented in the host country.

6. The problem of information awareness and transparency in projects is also salient. The inadequacy and disproportion of “information for ordinary user” vs. “information for donors, international and national actors” ultimately, leads to the indifference, isolation from information and an increase in mistrust from Moldovans and particularly Moldovan migrant workers.

Conclusions

A number of conclusions were drawn from the research presented here. The Republic of Moldova, as implementer of a Mobility Partnership with the EU, has many projects that involve MISMES. Usually, MISMES is multidimensio-

nal, and concerns every phase of the migration process. In the primary stages of Mobility Partnership implementation projects (and MISMES within these projects) would focus on combating irregular migration, human trafficking, and irregular migration, not to mention “Migration and Safety”. Now with the transition to a global approach to migration - “Migration and Development,” – the MISMES spectrum used in Moldova has been updated.

The use of MISMES at all stages of migration leads to increased trust and collaboration among migration actors. It is also global in migration terms, and creates a unity of migration policies not only nationally, but also regionally and globally.

Implementation of MISMES projects serves the consolidation of the institutional potential of cooperation between national and international actors. State authorities, participating in project implementation, , largely implement the strategy of taking and ensuring structural decisions. This contributes to the creation of a necessary institutional and legal framework for the active involvement of local national actors, above all, in rural areas.

References

1. Antonov V., Ciurea C., Frunzaru V. Recognition of prior learning (RPL) for returning migrants in Moldova: realities and trends. – Chisinau, IDIS „Viitorul”, 2012, http://viitorul.org/doc.php?l=ro&idc=299&id=4045&t=/STUDII-IDIS/Social/Recunoasterea-invatarii-anterioare-RPL-pentru-migrantii-intorsi-in-Moldova-realitati-si-tendinte, access 12 May, 2014
2. Assessment of links between education and migration in Moldova / Centre CIVIS, Moldova International Labour Organization, European Commission. – Chisinau, 2012, ILO_CIVIS_MigrationandEducation_EN_draft.pdf
3. Buletin informativ Parteneriatul de Mobilitate Moldova – Uniunea Europeană. Ediţia Nr.1 Martie 2009, http://www.mfa.gov.md/img/docs/BI_MP_nr1_md_final.pdf, access 9 June, 2014
4. Parteneriatul de Mobilitate Moldova - Uniunea Europeană. Buletin informaţional. Ediţia 2 - mai 2010, http://www.mfa.gov.md/img/docs/buletin-parteneriat-mobilitate-21_05_2010-ro.pdf, access 9 June, 2014
5. Information newsletter Mobility Partnership European Union – Moldova. Edition No.3 - January 2011, http://www.mfa.gov.md/img/docs/buletin-parteneriat-mobilitate-III-eng.pdf, access 9 June, 2014
6. Buletin informaţional Parteneriatul de Mobilitate Uniunea Europeană – Moldova. №4, noiembrie 2011, http://www.mfa.gov.md/img/docs/buletin-parteneriat-mobilitate-IV-rom.pdf, access 9 June, 2014

7. Buletin informaţional Parteneriatul de Mobilitate Uniunea Europeană – Republica Moldova. No.5, mai 2012, http://www.mfa.gov.md/img/docs/buletin-parteneriat-mobilitate-V-rom.pdf, access 9 June, 2014
8. Buletin informaţional No.6 Parteneriatul de Mobilitate Uniunea Europeană – Republica Moldova, noiembrie 2012, http://www.mfa.gov.md/img/docs/buletin-parteneriat-mobilitate-VI-rom.pdf access 9 June, 2014
9. Buletin informaţional No.7 Parteneriatul de Mobilitate Uniunea Europeană – Republica Moldova, mai 2013, http://www.mfa.gov.md/img/docs/buletin-parteneriat-mobilitate-VI-rom.pdf access 9 June, 2014
10. Uniunea Europeană – Republica Moldova Parteneriatul de Mobilitate. Decembrie 2013, No.8. Buletin informational, http://www.mfa.gov.md/img/docs/bulletin-information_8_ro.pdf access 9 June, 2014
11. Collyer M., Bardak U., Jansova E., Kärkkäinen O. Migration and skills in Armenia, Georgia and Marocco. Comparing the comparing the survey results. / European Training Foundation, July 2013
12. Di Bartolomeo A., Bonfanti S. Calling into Question the Link between Educational Achievement and Migrant Background. // EUI Working Paper / Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Migration Policy Centre, RSCAS 2014/44, April 2014
13. Profilul Migraţional Extins al Republicii Moldova, 2007-2012. Raport analitic. - Chişinău, Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova Biroul Migraţie şi Azil, 2013, http://mai.gov.md/sites/default/files/images/Raportul%20analitic%20PME-2013%20full%2020140109_0.pdf, access 15 January, 2014
14. European Commission, Migration and development: some concrete orienttations, COM(2005) 390, Brussels, 2005
15. European Commission, Circular migration and Mobility Partnerships between the EU and third countries, COM(2007) 248 final, Brussels, 2007;
16. European Commission, Mobility Partnerships as a tool for the global approach to migration, Commission staff working document, SEC(2009) 1240, Brussels, 2009;
17. European Commission, The Global Approach to Migration and Mobility, COM(2011) 743 final, Brussels, 2011;
18. European Commission, Migration and development, Commission staff working paper, SEC(2011) 1353 final, Brussels, 2011.
19. Government Decision no.1009 of 26.12. 2011 regarding the approval of the Action plan for 2011-2015 regarding the implementation of the National

Strategy in the field of migration and asylum (2011-2020). // Monitorul Oficial (Official Gazette) no.1-6/1, from 06.01.2012, http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=341743&lang=1, access 23 April, 2014

20. Moşneaga V., Bătrînescu V. Research regarding the influence of migration towards community's development: sociological research report: in the vision of the households from the former Orhei county. / Hilfswerk Austria International, Center of Sociological Investigations and Marketing Research "CBS–AXA". - Chișinău, Policolor, 2013
21. IASCI-Nexus. (n.d.) Strengthening the Link between Migration and Development: Testing an Integrated Service Provider to Moldovan Migrants and their Communities, NEXUS Moldova Summary received with the circulated questionnaire.
22. Popa A., Kolyshko R., Popova N., Panzica F. Research and Analysis of Vacancies and Skills Needs in the European Union, in the Republic of Moldova and Ukraine. International Labour Organization, Decent Work Technical Support Team and Country Office for Central and Eastern Europe. – Budapest: ILO, 2013, http://www.ilo.org/budapest/what-we-do/publications/lang--en/index.htm
23. Prohnitchi V., Lupusor A. Options for harnessing emigrants' remittances and savings for the development of the Republic of Moldova. - Chişinău, IOM / UNDP, 2013, http://iom.md/attachments/110_Options%20for%20harnessing%20emigrants%20EN.pdf
24. Raport cu privire la realizarea, în perioada anilor 2008-2013, a Convenţiei Organizaţiei Internaţionale a Muncii nr.142/1975 "Privind orientarea profesională şi pregătirea profesională în domeniul valorificării resurselor umane. – Chisinau, Ministerul Muncii, Protectiei Sociale si familiei, 2014;
25. Raport social anual 2013. – Chisinau, Ministerul Muncii, Protectiei Sociale si familiei, 2014;
26. Raport Anual 2013. – Chisinau, Ministerul Muncii, Protectiei Sociale si familiei, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, 2014
27. Sintov R., Cojocaru N. Assessment of Links between Education, Training and Labour Migration in Moldova. International Labour Organization, Decent Work Technical Support Team and Country Office for Central and Eastern Europe (DWT/CO-Budapest). – Budapest: ILO, 2013, http://yandex.ru/yandsearch?text=essessment%20between%20education%2C%20formation%20and%20migration&lr=10313&csg=2568%2C44357%2C53%2C148%2C0%2C1%2C0

28. Success stories. PARE 1+1. Programme on attraction of remittances into economy. Together we create the future home! / ODIMM. – Chișinău, Ministry of Economy of Moldova, 2014
29. The European Union - Republic of Moldova Mobility Partnership 2008-2011: Evaluation Report, 10 January, 2012, http://www.mfa.gov.md/img/docs/eu-moldova-mobility-partnership-evaluation.pdf, access 3 March, 2014
30. Vremiș M., Craievschi-Toartă V., Burdelnîi E., Herm A., Poulain M. Extended Migration Profile of the Republic of Moldova 2005-2010. – Chișinău, OIM, 2012
31. Vaculovschi D., Lipcanu O., Popova N., Panzica F. Private employment agencies in the Republic of Moldova. – Chisinau: ILO, 2013

ANNEX.

Abridged list of MISMES Inventory for Moldova by title of the project and implementer.

NN	*Title of project/MISMES*	*Implementer*
	Pre-migration phase	
1	Addressing the Negative Effects of Migration on Minors and Families Left Behind	Italian Ministry of Labour and social Policies, Moldovan Ministry of Labour, Social Protection and Family, IOM
2	Circular migration projects which include support for the reintegration of returning migrants	Czech Republic (CZ), Moldova (MD)
3	Educational Program in Moldova (Pre-departure measures)	National Employment Agency, Greek Government
4	Facilitation of the Social Integration of Moldova Potential Migrants in Greece	IOM
5	IOM monitoring and reporting of the project Reconstruction and Opening of the Centre for Street Children „Speranţa" in Cahul	Centre for Street Children "Speranta"
6	Pre-departure training. Information on legal migration and assistance for returning migrants	Ministry of Interior of Greece, International Organization for Migration - Mission in Greece, International Organization for Migration - Mission in Moldova
7	Prevention of Irregular Migration and Trafficking in Persons in the Transnistria Region of the Republic of Moldova (2009)	MLSPF, local NGOs
8	Strengthening Local Capacities to Prevent and Counteract Trafficking in Human Beings	MLSPF, MEY, Ministry of Foreign Affairs and European Integration (MFAEI), Local NGOS incl. Transnistrian
9	Exchange of information on a systematic basis with Moldovan "focal po-	Cyprus, Moldova

	ints” about private employment agencies involved in labour mobility between the two countries	
	During-migration phase:	
	No separate MISMES models for this phase. Most MISMES focusing on during-migration phase are part of multi-phase or multi-dimensional MISMES (please, see below).	
	Post-migration phase	
1	Joint activities in the field of prevention of trafficking in human beings (THB)	Centre for Assistance and Protection (CAP)
2	Combating Trafficking In Human Beings In Ukraine & Moldova	IOM Ukraine, IOM Moldova, Governments of Ukraine and Moldova, Civil Society
3	Coordination of the Return and Reintegration Assistance for Voluntary Returnees to Moldova – Phase II	MLSPF
4	Direct Assistance to Victims of Trafficking in Moldova: Road towards Sustainability (2008 - National)	IOM Ukraine, IOM Belarus; La Strada Ukraine, Belarus, Moldova; OSCE Ukraine, Belarus, Moldova
5	Prevention of Irregular Migration and Trafficking in Persons in Transnistria Region of the Republic of Moldova	Ministry of Labour, Social Protection and Family (MLSPF), local NGOs
6	Prevention of trafficking in women, Moldova	Child rights information Centre
7	Proactive Prevention of Irregular Migration and Trafficking in Persons in the Transnistrian Region of the Republic of Moldova and Support to Moldovan Citizens Identified in Neighbouring Ukraine	MLSPF, local NGOs
8	Programme Against Human Traffick-	MLSPF, La Strada, Permanent

	ing in Eastern and South-Eastern Europe 2009-2011 (Phase II) – National Component	Secretariat
9	Programme Against Human Trafficking in Eastern and South-Eastern Europe 2009-2011 (Phase II) – Regional Component	IOM Ukraine, IOM Belarus; La Strada
10	Programme Against Human Trafficking in Eastern and South-Eastern Europe 2009-2011 (Phase II) – Unallocated 2011 Component	MLSPF, Permanent Secretariat
11	Protection and empowerment of victims of human trafficking and domestic violence	UNDP, UNFPA, OSCE, MLSPF, La Strada
12	Protection of Victims of Trafficking in Moldova	MoH, MLSPF, MoI, NGOs and Intern. Org. in Moldova
13	Psychological and Medical assistance for victims and potential victims of trafficking	CAP
14	Psychological assistance for victims and potential victims of trafficking	CAP
15	Reintegration project for Moldovan migrants including awareness on remittances and financial literacy raising	MLSPF
16	Rescue, return, rehabilitation and reintegration of (potential) victims of trafficking in Moldova	MLSPF Moldova
17	SIDA regional 2007-2008 (Local action and Direct Assistance to Victims of Trafficking)	NGOs, National Governments, National and Local Law Enforcement and Social Assistance Institutions and International Organizations in Albania, BiH, Bulgaria, Kosovo, Macedonia, Moldova, Montenegro, Romania, Serbia and Turkey

18	Support to Implementation of EC Readmission Agreements with the Republic of Moldova, the Russian Federation and Ukraine: Facilitation of Assisted Voluntary Return and Reintegration (SIREADA)	European Commission (EC), IOM, Ministry of Internal Affairs Moldova (MD)
19	Support to Reintegration Mechanism in Moldova for Readmitted and Returned Moldovan Nationals (Note: co-funding to SIREADA Project above)	IOM, Ministry of Interior, National Employment Agency
20	Supporting the implementation of the migration and development component of the EU-Moldova Mobility Partnership	IOM
21	Voluntary assisted return from Czech Republic for Moldovan Migrants	IOM
22	Anti-trafficking work, Moldova: Prevention and Protection Assistance for victims of trafficking and at-risk cases	CAP, local NGOs incl. Transnistrian region
23	Local Settlement of Refugees / Strengthening of the Asylum system in Moldova	UNHCR, Migration and Asylum Bureau, Business Advisory Centre, Law Centre of Advocates, “Salvati Copiii” Moldova, Society for Refugees, Charity Centre for Refugees, ULIM
24	Continuation of the implementation of a project on the vocational training reform	Sweden (SE), Moldova (MD)
25	ETF Country Project Republic of Moldova	Moldovan Ministry of Labour, Social Protection and Family; Ministry of Economy, ETF
26	Promotion of recognition of skills and qualifications (phase-1)	ETF (ETF), Moldovan Ministry of Education (MD)
27	Promotion of recognition of skills and qualifications (phase-2)	ETF (ETF), Moldovan Ministry of Education (MD)

28	Selection of Qualified Foreign Workforce: Information Campaign (2008)	National Employment Agency, Czech Govt
29	Beyond Poverty Alleviation: Developing a Legal, Regulatory and Institutional Framework for Leveraging Migrant Remittances for Entrepreneurial Growth in Moldova	IOM/ILO, Ministry of Economy and Trade, Ministry of Education; Chamber of Commerce, Financial Institutions
30	PARE 1+1	Moldovan Small and Medium Sized Development Organization (ODIMM)
	Multi-phase and Multi-dimensional MISMES	
1	Building Institutional Capacity of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration	Ministry of Foreign Affairs and European Integration, Bureau for Diaspora within the State Chancellery
2	Strengthening the Link between Migration and Development: Testing an Integrated Service Provider to Moldovan Migrants and their Communities	International Agency for Source Country Information (IASCI)
3	ILO-ICMPD project "Elimination of human trafficking from Moldova and Ukraine through labour market based measures"	MMPSF, NEA and CNSM, CNPM, National Statistics Bureau, Ministry of Foreign Affairs and European Integration, Ministry of Interior, Centre to Combat Trafficking in Persons, OSCE, IOM, European Commission, Irish Aid, ILO, ICMPD
4	Website on legal migration	Greece, Moldova
5	DEVINPRO Moldova 2009/2010: Strengthening the link between migration and development through developing and testing replicable migration-related products and services for migrants and their communities	Centre of Sociological, Politological, and Psychological Analysis and Investigations (CIVIS);
6	IASCI-NEXUS Moldova	Consortium: the State Chancellery of the Republic of Moldova collabora-

		ting with three rayon and three municipal authorities in Cahul, Edinet and Ungheni; IASCI-Austria, CIVIS-Moldova, Soros Foundation Romania (SFR) and Foundation for Social Inclusion and Cohesion (FICS-Romania)
7	Providing information on routes for legal migration to the EU, legal employment in the EU Member States, dangers and negative effects of illegal migration as well as return and reintegration, with active participation of interested MS	DEG –Deutsche Investitions- und Entwicklungs¬gesellschaft http://www.deginvest.de and other European development finance institutions http://www.edfi.be/, Moldovan ministry of Economy
8	Socio-Economic Reintegration Assistance for Victims of Trafficking in Moldova: Vocational Training and Economic Empowerment	National Employment Agency, local NGOs
9	Strengthen the development dimension of migration	European Commission (EC)
10	Support for voluntary return projects	Germany (DE), Moldova (MD)
11	Better managing the mobility of health professionals in the Republic of Moldova	IOM, WHO, UNAIDS, Ministry of Health, NEA, State Medical and Pharmaceutical University, National College of Medicine and Pharmacy, Bureau of Diaspora Relations
12	Managing the Impact of Migration on the Healthcare System of Moldova	IOM, WHO, UNAIDS, Ministry of Health
13	Better Opportunities for Youth & Women	Ministry of Labour and Social Protection, Local Public Authorities Social Reintegration Centers, National Employment Agency, IOM, private sector
14	Consolidation of Migration Management Capacities in the Republic of Moldova	EU Member States: Germany (Federal Ministry for Economic Cooperation and Development and Centre for International Migration and Develop-

		ment); Italy (Ministry for Labour and Social Policies); Romania (the Ministry of Labour, Family and Social Protection/ the National Employment Agency); Hungary (Department of International Cooperation Office of Immigration and Nationality); Bulgaria (Ministry of Labour and Social Policy); Lithuania (Lithuanian Labour Exchange); Czech Republic (Ministry of Interior); France (Pôle-Emploi, Headquarters – Monitoring, Prospective and International Direction); Sweden (Ministry of Justice, Swedish Public Employment Service). European Training Foundation (ETF)
15	Strengthening Moldova's capacity to manage labour and return migration within the framework of the mobility partnership with the EU	Swedish Public Employment Service in cooperation with the National Employment Agency (NEA) of Moldova
16	Support to Migration Management in Moldova with Emphasis on Labour Migration - Phase II (2009)	MLSPF
17	Support to migration management in Moldova with the emphasis on labour migration and reintegration – phase III in 2010	MLSPF
18	Effective Governance of Labour Migration and its Skill Dimensions	IOM, ILO, Ministry of Labour, Social Protection and Family; Ministry of Education; National Bureau of Statistics; National Confederation of Trade Unions, National Confederation of Employers' Organizations
19	Remittances Developing Moldovan Communities. Sustainable Use of Remittances by Generating Local Income in the Republic of Moldova	Hilfswerk Austria International – Osterreichisches Hilfswerk Fur Internationale Zusammenarbeit, CONTACT Centre for National Assistance and Information of NGOs from Moldova; remittances recipients & local communities in 4 target regions of Cent-

		ral Moldova
20	Better access to quality information and services for rural women and potential or returned migrants in Moldova	Sweden, UN Women Programme “Women’s Economic Empowerment through Increasing Employability in the Republic of Moldova”, Ministry of Labour, Social Protection and Family and the Ministry of Economy
21	Supporting activities aimed at preventing trafficking in persons, illegal migration and risks of Summer Work and Travel program	Ministry of Education and Youth (MEY)
22	Enhancing the Government of Moldova’s Capacity in Diaspora Engagement	State Chancellery of the Republic of Moldova (SCRM), International Organization for Migration (IOM)
23	Consolidation of migration management capacities in the Republic of Moldova	Swedish Public Employment Service and Moldovan NES (ANOFM), Ministry of Labour, Social Protection and Family, National Bureau of Statistics and other state public authorities, German Centre for International Migration and Development (CIM)
24	Implementation of the Bilateral Agreement on Labour Mobility Between Italy and Moldova	Italian Ministry of Labor and Social Policies, IOM International Organization for Migration
25	Making Migration in Moldova work for Development	ODIMM (Moldova), Centre for International Migration and Development, Germany (CIM), International Organization for Migration (IOM)

Prezentat la redacție
la 20 decembrie 2014

EXPUNEREA MEDIATICĂ A ACTORILOR POLITICI: FOCALIZAREA OPINIEI PUBLICE PRIN PSEUDOEVENIMENTUL ELECTORAL

Aurelia PERU-BALAN
Republica Moldova. Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Insititul de cercetări Juridice și Politice
Doctor în științe politice, conferențiar

Ecaterina TOFAN
Republica Moldova. Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Insititul de cercetări Juridice și Politice
Doctoranda

This article will refer to techniques of media exposure of political actors. One of these techniques is the pseudoevent or special event organized by PR specialists to popularize politicians. A special model of event promoted with zeal is the discourse of power. The proposed article will refer to the US president's annual message, known as the State of the Union message.

Keywords: *public relations, pseudoevent, political discourse, Barack Obama, Vladimir Putin, politicalcampaign, electionrally, LDPM, DPM, SPRM.*

Procesul de democratizare a distribuit roluri importante și distincte pentru mass-media şi actorii politici. În unele circumstanţe, mass-media înseşi se transformă în actori politici, care promovează, pe risc propriu, un mesaj distinct în societate.

Comunicarea a devenit axa principală în sistemul politic, care asigură schimbul de informaţii, opinii şi replici, sub diferite forme, dintre alegător şi puterea politică. În câmpul comunicării politice PR-ului politic îi revine un loc distinct [1].

Brian McNair pledează pentru abordarea PR-ului politic ca management mediatic. *Managementul mediatic* îşi propune ca scop maximalizarea accesului politicienilor la expunerea mediatică gratuită [2]. Acesta presupune, în primul rând, organizarea evenimentelor (*medialities*) tentante pentru presă, care menţin la un nivel ridicat atenţia publicului faţă de partid. Această activitate, pe de o parte, menţine vizibilitatea partidului, iar pe de alta – prezintă problemele şi soluţiile propuse de partid într-un domeniu anumit. În acest sens, managementul mediatic mai poate fi definit şi ca *management al problemelor*. Termenul *„management mediatic"* se referă la varietatea largă de practici prin care actorii politici pot căuta

să controleze, să manipuleze ori să influenţeze instituţiile mediatice prin metode ce corespund obiectivelor lor politice. Pentru politicieni, aceasta înseamnă punerea la dispoziţia organizaţiilor mediatice a tot ceea ce îşi doresc aceştia, în termeni de ştiri sau de divertisment, exercitând în acelaşi timp o anumită influenţă asupra modului în care acest ceva este mediatizat şi prezentat publicului [3, p.180].

În știința comunicării politice, un exemplu edificator de management al problemelor, care implică focalizarea atenției mass-media sunt discursurile anuale ale președinților americani, cunoscute sub denumirea de *Starea Națiunii.* Mesajele anuale tradiţionale ale preşedinților Americii adresate în Congresul SUA au devenit, un ritual politic şi spectacol mediatic.

George Washington este primul președinte care a rostit un astfel de discurs pe 8 ianuarie 1790, în New York, care era la acea dată capitala provizorie a SUA.

Modelat după tipicul discursurilor monarhice ținute în unele state europene la inaugurarea unei noi sesiuni a Adunărilor Legislative, acest discurs despre starea națiunii este prevăzut în Constituţia SUA ca o îndatorire a șefului Executivului american [4].

In 1801, Thomas Jefferson (1743-1826), întrerupe tradiţia, considerând că ceremonialul are accente regaliste. Următorii preşedinţi au preferat să trimită un reprezentant care să le lectureze mesajul în Parlament. În schimb, într-un discurs pe care l-a susținut, personal, în 1807, în fața Congresului, a combinat pentru prima dată cuvintele *relații* și *public* în sintagma *relații publice*, pentru a defini starea de spirit a cetățenilor în interiorul unei comunități politice [5].

Abia în 1913, preşedintele Woodrow Wilson revine în fața Congresului. Discursul lui Calvin Coolidge in 1923 a fost primul de acest gen difuzat la radio, iar cel al lui Harry Truman, din 1947, a fost primul televizat.

In perioada mandatului lui Franklin Roosvelt, *Mesajul anual al președintelui* către Congres începe să se numească *„Discurs despre starea națiunii*". Curând, liderii de la Casa Albă au înțeles că discursul anual le oferă o buna ocazie pentru a convinge nu doar parlamentarii, ci întregul popor american de justețea programului lor politic [6].

Aceste mesaje sunt cu impact asupra stării națiunii, deoarece trasează, de regulă, obiectivele propuse de președinte și nominalizarea realizărilor obținute de acesta. Din tabelul de mai jos se vede evoluția în dinamică a politicilor promovate de Casa Albă în perioada mandatului 1 și 2 Obama:

Barack Obama, teme centrale în discursurile anuale despre Starea națiunii care s-au memorizat:

2009	**Barack Obama a dezvăluit un plan ambițios de a pune capăt** recesiunii prelungite prin care trec Statele Unite. Sute de miliarde de dolari au fost promise sectorului financiar american, îngenunchiat de criza imobiliara. Barack Obama a cerut Congresului, cât mai rapid, o lege pentru reglementarea sistemului financiar. Era cheltuielilor extravagante trebuie sa se încheie, a opinat președintele american. (Discursul președintelui american a fost întrerupt de 65 de ori de aplauze).
2010	Obama a avertizat că SUA şi-ar putea pierde statutul de numărul unu la nivel mondial din cauza problemelor economice, în condiţiile în care state ca Germania, India sau China vin puternic din urmă: Nu voi accepta al doilea loc pentru SUA.
2011	Președintele Statelor Unite ale Americii, Barack Obama, a făcut un apel la politicienii americani pentru a depăși efectele crizei economice și a face țara din nou competitivă, comparând situația cu cea din 1957, când sovieticii reușiseră să depăşească SUA în cursa spaţiala, după ce reușiseră lansarea satelitului Sputnik. Obama a propus măsuri pentru reducerea deficitului bugetar al SUA, pe care l-a numit una din cele mai mari probleme ale țării.
2012	Obama a amintit că America nu mai este amenințată de Osama bin Laden, pentru prima oară în primii 2 de ani. Economia SUA este pe cale să-și revină după recesiunea din 2007-2009, deși rata șomajului rămâne de 8,5%. Se referă la reforma fiscală, care impune un nivel de minim 30% asupra veniturilor milionarilor. Obama a discutat despre imigrație și necesitatea unei legi, care nu ar permite expulzarea tinerilor care vor să deschidă afaceri și să apere această țară. Discursul lui Obama a fost construit pentru a-i aduce avantaje în cursa electorală președintelui democrat.
2013, 12 februarie	Obama s-a referit la bugetul şi nivelul datoriei publice, legislația privind vânzările de arme și reforma legilor privind imigrația. (Data de 12 februarie corespunde aniversarii naşterii fostului președinte american Abraham Lincoln, care constituie adesea o sursă de inspirație pentru Barack Obama). Barack Obama a spus ca va reduce cu mai mult de jumătate numărul trupelor americane din Afganistan, in anul 2014.

Surse: tabelul este realizat în baza surselor de pe http://www.ziare.com/articole/barack+obama+starea+natiunii [7].

Şi preşedintele rus, Vladimir Putin, a transformat în spectacol politic

mediatizat *Mesajul către naţiune,* acesta devenind o strategie de megacomunicare politică [8].

La 5 decembrie 2103, Vladimir Putin a ţinut tradiţionalul discurs anual în faţa camerelor reunite ale Parlamentului. Mesajul său a fost dominat de o retorică antiamericană, etalări de forţă militară şi acuzaţii la adresa Occidentului pentru situaţia din Ucraina. Putin a avertizat că este gata să ţină piept şi provocărilor militare. „Nimeni nu va reuşi să obţină superioritate militară asupra Rusiei. Armata noastră este modernă şi capabilă de luptă sau, cum se spune în prezent, amabilă, dar de temut [9].

Un model de eveniment special PR este *clubul de la Valdai.*[18] Discursul președintelui rus Vladimir Putin în cadrul clubului Valdai (28 octombrie 2104) a atras atenția presei internaționale. Acesta a fost unul dintre cele mai agresive discursuri la adresa Occidentului de când Rusia este condusă de Vladimir Putin. Președintele rus a afirmat că *„Războiul Rece s-a încheiat", dar niciodată „nu s-a ajuns la semnarea păcii" care să stabilească noi reguli ale jocului în relaţiile internaţionale.* Vladimir Putin a subliniat că nu îşi doreşte refacerea URSS, dar a avertizat că Rusia nu va renunţa la ambiţii: „*Ursul nu are nevoie de permisiunea nimănui. El este considerat stăpân peste taiga. El nu va da nimănui taigaua lui*" [10]. Au asistat la discursul vehement peste 100 de experți din 25 de ţări, inclusiv foști premieri și președinți.

Aceste discursuri justifică teza despre spectaculorizarea comunicării politice prin organizarea de evenimente speciale sau cum le numește Boorstin – *pseudoevenimente*.

*Pseudoevenimentu*l reprezintă unul din cel mai eficient instrumentar al PR-ului. Actualmente, putem constata că fenomenul în cauză reprezintă un trend al strategiilor de comunicare politică.

Aceste pseudoevenimente, în opinia noastră, sunt cu impact persuasiv asupra publicului, deoarece mizează pe ambele căi de persuasiune, la care se referă Richard Petty și John Cacioppo**:**

- *calea centrală*, care implică elaborarea cognitivă - meditarea asupra conținutului unui mesaj, asupra ideilor și informațiilor conținute în acesta.

- *calea secundară* de persuasiune sau procesarea periferică - concentrarea asupra indicilor care nu au legătură directă cu substanța mesajului, prevalează forma nu conținutul. De exemplu, concentrarea asupra atractivității fizice a sursei, asupra unei melodii ușor de reținut etc [11].

---

[18] *Clubul Valdai este un cadru de discuţii pe teme de politică externă şi internă a Rusiei, la care iau parte analişti politici şi militari, profesori de la marile universităţi din lume, oficiali ruşi şi străini. Pe scurt, Clubul adună, în fiecare an, elitele care influenţează deciziile politicienilor. Clubul a fost botezat după lacul Valdai, în apropierea căruia a avut loc, în 2004, prima reuniune a grupului de discuţii.*

Zecile de mii de susținători, adunați la mitingurile organizate de partidele politice sunt de fapt un model de persuasiune prin validare socială, aceasta constituind una dine *legile persuasiunii*. Prezenta zecilor de mii de susținători inspiră atât cetățenii prezenți, cât și pe cei care privesc reportaje televizate despre eveniment. Ca rezultat, numărul simpatizanților poate crește. Aceasta era miza ideologiei sovietice - cu subtext propagandistic - în timpul marşurilor de solidaritate organizate cu prilejul Zilelor de 1 mai, 7 noiembrie sau de 9 mai - Ziua Victoriei. Sunt evenimente care au alimentat mitul politic al unității în regimurile autoritare. Fără dramatizare, opinează G.Balandier, puterea s-ar aboli pe ea însești. Regimurile totalitare recurg la păstrarea unei puternice sacralizări a puterii, la desfășurarea ceremonială, la teatralizarea marilor manifestări, a specificat G.Balandier. Media facilitează mai ales provocarea imitației, suscitarea și glorificarea conformității [12, p.117]. Actualitatea demonstrează că și elitele politice din regimurile democratice recurg la metode de persuasiune prin organizarea unor mitinguri de susținere, în anumite circumstanțe.

Părintele fondator al PR-ului, Edward Bernays, dar și cel care dă naștere conceptului de consilier de relații publice, în anul 1920, a definit PR-ul drept *inginerie a consimţământului*. În anii ’60 James Combs, Dan Nimmo vor declara că consilierul PR nu numai ca știe ce valoare au știrile și este în poziţia de a face știrile să se întâmple, dar este şi un creator de evenimente în jurul ideilor sale.

Mai târziu profesorul britanic Daniel Boorstin, constatând omniprezenţa pseudoevenimentului PR, face următoarea descriere:

- crearea P. presupune bani: deci cineva are interesul de a le difuza, de a le face publicitate, de a le exagera pentru a le prezenta ca pe nişte evenimente demne de atenţie şi de încredere.

- provoacă proliferarea altor P. într-o progresie aritmetică, dominându-ne conştiinţa doar prin faptul că sunt numeroase şi din ce în ce mai multe [13].

Desigur, pseudoevenimentul din epoca lui Bernays a evoluat de la simple conferințe de presă la ample mitinguri electorale cu participarea a zeci de mii de susținători. Aceste spectacole electorale au traversat oceanul, pentru a face deliciul practicienilor PR în Europa.

De exemplu, campania prezidențială din Franța, 2012. La primul miting de campanie al lui Nicolas Sarkozy de la Marseille, au participat peste douăzeci mii de simpatizanţi şi circa 300 jurnalişti. În ultima săptămână de campanie, duminică, principalii candidaţi la alegerile prezidenţiale din Franţa, preşedintele în exercițiu Nicolas Sarkozy şi socialistul Francois Hollande, au participat la mitingurile susţinute la Paris. Nicolas Sarkozy a ales Place de la Concorde, în timp ce Francois Hollande a mers la Chateau de Vincennes.

La mitingul candidatului socialist Fr.Hollande (de pe Chateau de Vincenne) au fost prezenţi circa 100.000 de oameni. La cel de pe Place de la Concorde - în jur de 70.000 de susținători [14].

Rusia. Și staff-ul lui V.Putin în electoralele-2012 nu a neglijat puterea persuasivă și mobilizatoare a pseudoevenimentului de amploare, dar și atractivitatea acestuia pentru media.

Sâmbătă, 18 februarie, cu două săptămâni înainte de scrutin, sute de mașini au circulat prin Moscova cu placarde pro-Putin. La 23 februarie, profitând de Ziua Armatei, acesta a participat la un miting de susținere pe stadionul Lujniki, unde au fost peste 80 de mii de admiratori și a rostit un discurs electoral emotiv în faţa admiratorilor săi.

Pe de altă parte, opoziția a organizat alte pseudoevenimente. La 19 februarie Boris Nemțov, liderul Partidului Poporului Liber, a organizat un autocros, *Străzile albe*, la care au participat aproximativ 2000 de vehicule cu sloganuri anti-Putin, decorate cu baloane şi funde albe.

Concomitent, opoziția a organizat așa-numitele *„lanțuri vii”*, în timpul cărora participanții fluturau baloane albe, iar la piept purtau panglici albe, care au devenit simbolul mişcării ample de protest faţă de regimul de 12 ani al lui Putin. Politologul american Gene Sharp, autorul *teoriei revoluțiilor pașnice* și al lucrării *„De la dictatură la democrație”(2005)* declara într-un interviu, acordat pentru postul de televiziune RTR / *Novosti nedeli* / că el este autorul acestei tehnologii, dar aceasta nu a avut efectul scontat în Rusia. „Lanțul viu”, la sugestia lui Sharp, a fost aplicat pentru prima dată în ‘89 în statele Baltice. La acțiune au participat peste 700.000 de persoane, iar „lanțul viu” se întindea pe o lungime de circa 600 de kilometri [14].

România. Uneori, evenimentul special poate fi suprapus cu unul inedit. Astfel, în România, candidatul Partidul Social Democrat, pentru Cotroceni,Victor Ponta, se lansează oficial în campanie chiar de ziua lui de naştere - 20 octombrie 2014. Evenimentul are loc pe Arena Naţională, unde au venit peste 50.000 de membri de partid și simpatizanți din toată ţara. Aproximativ 1.000 de autocare cu simpatizanți au sosit la București [15].

Republica Moldova. Trendul activităților PR în Republica Moldova ne demonstrează și tendința actorilor politici moldoveni spre *grandomanie*, spre acţiuni și evenimente de amploare cu diverse ocazii. Astfel, pseudoevenimentul a devenit deosebit de prezent în câmpul comunicării politice din Republica Moldova. Pseudoevenimentele au dat tonul tendințelor PR în campania pentru alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014. Principalele partide politice și-au înviorat agenda publică cu pseudoevenimente PR.

Pseudoevenimete organizate de PDM

- Cea mai de amploare acțiune-pseudoeveniment au fost alegerile primare din 28 septembrie; organizate pentru prima dată în Republica Moldova și, desigur, însoțit de o energică campanie de mediatizare;

- *Expresul PDM „Vocea Moldovei”* (Caravana PDM). Începând cu septembrie și până la sfârșitul lunii noiembrie, autocarul în care urcă miniștri PDM, lideri de opinie, merg prin satele Moldovei pentru a discuta cu alegătorul. Seara aceste întâlniri sunt mediatizate la televiziunile din holding-ul controlat de unul din liderii PDM.

Pseodoevenimente organizate de PLDM

Pe data de 7 septembrie, în Piața Marii Adunări Naționale, este organizată Acțiunea: *„PLDM pentru Europa*”. Este un miting electoral, la care PLDM se lansează simbolic în cursa electorală și la care participă circa 100 de mii de susținători. Astfel, amploarea mitingurilor electorale de la Chișinău devine comparabilă cu cele de la Paris: 100 de mii!

Și Partidul Socialist din opoziție vine cu un pseudoeveniment de acest gen în campanie. La 14 septembrie, ca o replică la mitingul forțelor proeuropene, acesta desfășoară propriul marș ***„Pentru Moldova în Uniunea Vamală” .***

Astfel, mitul politic al Unității dintre putere si popor a perpetuat și s-a pliat bine și în condițiile democrației moldovenești.

Pseudoevenimentele au devenit o tehnică de manipulare a mass-media, inventată de staff-urile politice.

În acest sens, descoperim ca relevantă una din teoriile despre evoluțiile imagologice în sfera politică, ce-i aparține cercetătoarei ruse, M.Ossovskaia, în opinia căreia cele mai radicale schimbări imagologice se produc în timpul revoluţiilor şi după. Clasa învingătoare impune modelele sale de imagine clasei învinse, dar deosebirile dintre imagine sunt radicale în timpul revoluţiei şi în prima fază post-revoluţionară. Cu timpul însă, clasa învingătoare / elita guvernatoare / renunţă la propriile modele imagologice, încercând să le asimileze, să le simuleze pe cele ale clasei învinse, pe care anterior le respingea.

Tabelul 1. Evoluţii imagologice [1]

Anul	***Imaginea respinsă***	***Imaginea promovată***	***Imaginea rezultată post-factum***
1917	Aristocraţia privilegiată	Proletariatul - adept al egalității, fraternității	Birocrat partinic privilegiat
1991	Birocrat de partid privilegiat	Democratul – luptător împotriva privilegiilor	Birocratul – democrat privilegiat

Ca și concluzie, venim cu o nouă teorie în domeniul PR - *teoria turnului de vizibilitate*. Ea are în epicentru crearea *pseudoevenimentul* și plasarea actorului politic în epicentrul pseudoevenimentului. Fenomenul asigură acoperirea mediatică și substituie, eventual, deficitul de popularitate sau notorietate.

În contextul crizei, generate de embargoul impus de Federația Rusă la importul fructelor din țara noastră, politicienii de la Chișinău au organizat un pseudoeveniment autentic. Premierul Leancă (atunci) a declarat că împreună cu membrii Cabinetului de miniștri urmează să organizeze un eveniment ce ar putea ulterior intra în Cartea Recordurilor. Este vorba de o plăcintă cu mere autohtone, la pregătirea căreia să participe membrii Executivului. Inițiativa a fost mediatizată cu sloganul „*Plăcinta care ne unește*”. Evenimentul s-a produs la 12 august 2014 [16].

Unul din pionierii PR, americanul S.Black considera că PR-ul, în orice sferă ar fi aplicat, este incompatibil cu manipularea, minciuna, impunerea agresivă a unei idei, fiind utilizat în exclusivitate în baza unor principii etice de influenţare a societății. În această ordine de idei, pseudoevenimentul nu minte. Nu manipulează. El mobilizează și seduce. Pentru că PR-ul este o seducere. Și poate avea două finalităţi - sau diabolizarea sau idealizarea.

Bibliografice

1. Peru-Balan A. PR-ul politic și comunicarea de criză în Republica Moldova (2009-2010). - Chişinău: SRL „Imuna Grup”, 2010..
2. McNair B. Introducere în comunicarea politică. - Iași: Polirom, 2009
3. Mihnea A. Discursul despre starea naţiunii, un ritual politic contestat, http://www.zf.ro/politica/politica-externa/discursul-despre-starea-natiunii-un-ritual-politic-contestat-3015057/ (accesat 22.02.2015).
4. Newson D., Turk J., Kruckeberg D. This is PR: the Realites of Public Realtions. - Belmont, California: Wadswordth Thomson Learninng, 2004.
5. Cora M., Vasilescu B. Scurt istoric al mesajelor preşedinţilor SUA, http://www.curierulnational.ro/print/69828, accesat 2.02.2015.
6. http://www.ziare.com/articole/barack+obama+starea+natiunii (accesat 2.02.2015)
7. http://www.europalibera.org/content/article/25198796.html. (accesat 14.01.2015).
8. http://www.prime.md/rom/news/externe/item14724/ (accesat 14.01.2015).
9. http://www.digi24.ro/Stiri/Digi24/Extern/Europa/Presa+internationala+despre+discursul+lui+Vladimir+Putin+de+la+S (accesat 10.02.2015).
10. Petty R., Cacioppo J. Communication and Pesuasion. - New York, Sprihger-Verlag, 1986.
11. Balandier G. Scena puterii. - București: AION, 2000.

12. Boorstin D. The image: A guide to pseudo-events in America. - New-York, Harpet-Row, 1961.
13. Popescu C.Fl. Dicționar explicativ de jurnalism, relații publice și publicitate. - București: Trotonic, 2002.
14. Peru-Balan A. Managementul PR-ului politic. Vânătoarea de voturi electorale. - Chișinău: Cartier, 2014.
15. Victor Ponta şi-a lansat candidatura la prezidenţiale, pe http://www.hotnews.ro/stiri-politic-18144200-victor-ponta-isi-lanseaza-sambata-candidatura-alegerile-prezidentiale-ziua-arena-nationala-sunt-asteptati-70-000-oameni.htm (accesat 1.11.2014).
16. http://agora.md/stiri/2918/placinta-care-ne-uneste-planul-de-solidaritate-al-guvernului-cu-producatorii-agricoli (accesat 12.08.2014).

Prezentat la redacţie
la 4 februarie 2015

REFORMULAREA CONCEPTULUI DE LIBERTATE ARTISTICĂ

Mihaela RUSU
Republica Moldova, Chişinău, Institutul de Istorie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei,
Doctorandă

The concept of artistic freedom is a morphological indicative attested in any type of musical culture. In the creation of Ch.Ives, J.Cage, I.Xenakis, investigated by the author of this article, we find the notion of freedom reformulated and connotative-multidimensional, referring to the artistic thinking, to the new possibilities to make value, to the music release of tempered system, as well as opening new ideational horizons by means of research and collaboration between musicians and scientists.

In the case of musical culture from the second half of the 20th century, the works of composers J.Cage and I.Xenakis are the argument to implementing the theory of K.Popper, according to which the artistic creation presents the largest manifestation of free choice. From another point of view, was determined, in the case of these thinkers of sounds art: J.Cage - the founder of aleatoric music and I.Xenakis - the founder of stochastic music, the reformulation of the concept of artistic freedom due to the tendency of detachment of the creator of spiritual values from any type of constraints: from the choice of sound material which will serve to formulate the artistic message until the manner of interpretation of the work in its final version.

Keywords: *musical culture, creation, spiritual value, artistic freedom, sound material.*

Conceptul de libertate artistică este un indiciu morfologic prezent în cadrul oricărui tip de cultură muzicală. În creaţia lui Ch.Ives, J.Cage, I.Xenakis, investigată de către autoare în acest articol, regăsim noţiunea de libertate reformulată şi multidimensională conotativ, referindu-se la modul de gândire artistică, la noile posibilităţi de realizare a valorii, la eliberarea muzicii de sistemul temperat, precum şi deschiderea de noi orizonturi ideatice prin cercetare şi colaborarea dintre muzicieni şi oamenii de ştiinţă.

În cazul culturii muzicale din a doua jum. a sec.XX, lucrările compozitorilor J.Cage şi I.Xenakis sunt argumentul transpunerii în practică a teorii lui K.Popper, conform căreia creaţia artistică prezintă cea mai amplă formă de manifestare a liberului arbitru. În altă ordine de idei, a fost determinată, în cazul acestor gânditori ai artei sunetelor: J.Cage - fondatorului muzicii aleatorice şi I.Xenakis - fondatorul muzicii stohastice, reformularea conceptului de li-

bertate artistică datorită tendinţei de detaşare a creatorului de valori spirituale de orice tip de constrângeri: de la alegerea materialului sonor din care va fi constituit mesajului artistic până la modalitatea interpretării a lucrării în varianta finală.

Cuvinte-cheie: *cultură muzicală. creaţie, valoare spirituală, libertate artistică, material sonor.*

Procesul de creaţie a valorii muzicale presupune inspiraţie, imaginaţie, talent, muncă, dar şi condiţii necesare de realizare a ideii şi de prezentare spre receptare de către public. În cazul culturii muzicale a sec.XX, libertatea artistică este una dintre aceste condiţii. Raportată la gândirea muzicală ea constituie capacitatea de manifestare a personalităţii creatoare. În acest context este necesar să menţionăm orientarea ce poartă, în termeni de specialitate, denumirea *Marii Independenţi.* Muzicologii şi teoreticienii artei componistice i-au clasificat aici pe creatorii ce au contribuit considerabil la dezvoltarea esteticii muzicale a sec.XX, dintre care îi menţionăm pe Ch.Ives, E.Varèse şi H.Cowell. O astfel de grupare ne permite să remarcăm, la toţi aceşti gânditori şi făuritori de noi universuri sonore, următoarele particularităţi:

1. detaşarea de determinismul serialist al reprezentanţilor Noii Şcoli Vieneze şi cel al explorării valorilor tradiţionale, ce va alimenta crearea inovaţiei muzicale de către compozitorii Curentului din Est,
2. libertatea asociată cu unicitatea produsul estetic creat: aceşti trei compozitori nu au aparţinut nici uneia dintre şcolile menţionate, fiecare dintre ei formulându-şi propriu demers muzical,
3. contribuţia la dezvoltarea artei muzicale prin creare de inovaţii originale, înrădăcinate ulterior în cultura muzicală de la finele sec.XX – înc. sec.XXI.

Revenind la conceptul de libertate menţionăm cele două teorii de bază formulate în sistemele filosofice ale diverşilor gânditori: teoria liberului arbitru şi teoria libertăţii – înţelegere a necesităţii. Liberul arbitru, după cum cunoaştem, este noţiunea prin care reprezentanţii filosofiei medievale creştine denumeau capacitatea şi dreptul fiinţei umane de a alege între bine şi rău. Pentru filosoful german Im.Kant ideea de liber arbitru stă la baza întemeierii moralităţii. Existenţialismul lui J.-P.Sartre, prin afirmaţia „omul este condamnat să fie liber" a definit cea mai radicală formă a noţiunii de liber arbitru. Conform filosofului francez fiinţa umană este liberă prin natura sa. Actualul termen liber arbitru exprimă puterea de detaşare de orice tip de constrângeri interioare sau exterioare şi controlul deciziilor privind acţiunile întreprinse de către om.

Teoria libertăţii ca înţelege a necesităţii a fost formulată de către adepţii determinismului. Exemplu clasic este filosofia stoicilor, conform căreia libertatea poate fi obţinută prin cunoaştere şi acceptarea de către fiinţa umană a determinismului cosmic. În filosofia modernă, noţiunea stoică de libertate, conform căre-

ia ideile şi acţiunile noastre sunt determinate, va fi preluată şi îmbogăţită semantic de către Spinoza. Conform teoriei sale de libertate, calificată prin sintagma *resemnare înţeleaptă,* fiinţa umană ar trebui să înţeleagă şi să accepte că ceea ce i se întâmplă este ceva necesar.

Promotoare a individualismului, filosofia modernă va renova conceptul de libertate prin sintagma utilitaristului J.S.Mill „absenţă a constrângerilor”. În lucrarea *Despre libertate* J.S.Mill va pleda pentru dreptul fiinţei umane de a acţiona conform propriei dorinţe, însă nu în detrimentul celorlalţi, cât şi pentru dreptul de exprimare. Ideea respectării libertăţii individuale, după părerea sa, este garantul progresului intelectul şi social.

În cazul filosofiei sec.XX numele lui I.Berlin este cunoscut datorită noţiunilor *libertate negativă* şi *libertate pozitivă.* Primul tip de libertate este definit doar prin înlăturarea constrângerilor şi asigurarea libertăţii de acţiune a cetăţeanului, iar al doilea – intervenţia statului în libertatea individuală pentru a oferi fiecărei persoane mijloacele ce i-ar permite atingerea scopurilor (Ex: resurse materiale şi financiare, condiţii de participare la viaţa politică).

În cazul compozitorilor de la înc. sec.XX - reprezentanţi ai orientării *Marii Independenţi* conceptul de libertate va fi raportat la activitatea de creare a valorii şi expresia gândirii artistului contemporan. Remarcăm deci, aderarea la teoria liberului arbitru, dar cu o conotaţie amplificată. Ne referim aici la libertatea individuală a creatorului în formularea conceptuală a valorii muzicale, alegerea materialului sonor şi tehnicilor de realizare a ideii, selectarea publicului capabil de a-i recepta mesajul. Idea liberală a lui J.S.Mill de acţiune, în conformitate cu propriile intenţii, dar nicidecum în defavoarea celorlalţi, îşi va regăsi corespondenţa în înţelegerea şi respectarea de către muzicienii sec.XX a importanţei factorului comunicativ şi cognitiv al valorii.

Însăşi denumirea acestei orientări *Marii Independenţi* indica asupra faptului că creaţiile compozitorilor respectivi nu sunt derivatul unei detaşării de realitatea culturii muzicale a sec.XX, ci mai curând o reuşită încercare de exprimare a libertăţii individuale şi o integrare armonioasă în ierarhia axiologică.

În acest context, meritul compozitorului american Ch.Ives constă în deschiderea căii spre postmodernismul muzical şi formularea polistilismului. Aceste rezultante ale libertăţii individuale în muzică îşi au originea în preocupările autorului, încă din copilărie, faţă de efectul produs de melanjul de structuri ritmice, de armonii şi de tonalităţi. Astfel, încă de la începutul carierii componistice lipsa de prejudecăţi în utilizarea materialului sonor îi va permite exprimarea practică a propriului punct de vedere vizavi de categoria estetică de frumos. Drept exemplu, menţionăm lucrarea *Întrebare fără răspuns* (1906), perceptibilă de către public drept unitate de diverse straturi sonore şi complexă arhitectură ideatico-melodică derivată din manifestarea interesului vădit faţă de circulaţia dinamică şi spaţializarea sunetului. Spectatorii asistă la o comunicare în grup a

actorilor implicaţi în procesul de interpretare a lucrării: o trompetă, situată în afara scenei, va formula întrebarea pe care Ives o va denumi „privind existenţa”, la care vor veni cu răspunsul sonorităţile cvartetului de coarde amplasat în faţa publicului. Tema întrebării va suna de şapte ori, la finalul fiecăreia intervin cele patru flaute menite să exprime efortul căutării răspunsului. A şaptea formulare a întrebării în cadrul acestui dialog sonor, nu va avea răspuns, finalul lucrării lăsând cale liberă meditaţiei prin sunetele de trompetă dispersate în liniştea sălii de concert. Această originală soluţie de comunicare prin muzică va situa publicul în atmosfera de mister şi visare, incitându-l spre o libertate a gândirii încadrată în parametrii eternei şi profundei reflecţii filosofice.

După A.Goléa, creaţia muzicală „tipic americană” a lui Ch.Ives, în care autorul va excela prin posedarea propriei tehnici de mixaj de impresii şi influenţe diverse, este o asumare a pluralităţii şi o integrare a eterogenului şi disparatului [7, p.241]. În cazul polistilismului, creaţia muzicală a lui Ch.Ives se încadrează în tradiţia de renovare a orchestrei şi acusticii sonore. Astfel, o primă încercare de acest tip a fost realizată în sec.XVII de fraţii Giovanni şi Andrea Gabrielli prin crearea reliefului acustic datorită amplasării a două coruri în bazilica San Marco. În opera *Don Giovanni* pentru amplificarea efectului acustic Mozart va împărţi orchestra în trei compartimente, iar Berlioz, cu acelaşi scop estetic, va solicita utilizarea a patru coruri şi patru orchestre pentru interpretarea lucrării sale *Requiem.* Compozitorul şi dirijorul austriac G.Malher va inspira creaţia compozitorilor sec.XX prin inovaţia sa cunoscută în termenii de specialitate sub denumirea de orchestră simfonică supradimensională, în cadrul căreia materia sonoră va fi generata etajat, sub formă de fragmente sonore suprapuse.

În încercarea de depăşire a propriilor posibilităţi, Ch.Ives şi-a permis libertatea de a crea unul dintre cele mai utopice proiecte muzicale *Simfonia Universului* (1911-1916, 1927-1928). Ea era concepută pentru a fi interpretă de cât mai multe orchestre, ceea ce ar transpune ideea de măreţie a Universului. Conceptul ontologic *timp* este o altă idee de bază acestei ambiţioase lucrări divizate în trei compartimente tematice: 1. trecutul - parte ce ar fi reprezentat sonor geneza pământului şi apelor, 2. prezentul – unde muzica simultană ar fi transpus evoluţia naturii şi a omenirii şi 3. viitorul – compartiment în care înaltul cerului ar fi fost ilustrat prin sunetele rezultate din repartizarea spaţială a orchestrelor. În istoria muzicii acest proiect a fost doar parţial realizat de către L.Austin, unul dintre discipolii lui Ives, căruia i-a reuşit o readaptare fragmentară a lucrării în baza unor schiţe rămase de la dascălul său. Astfel, premiera unei variante a *Simfoniei Universului* a avut loc în 1995, în cadrul Festivalului *Toamna Varşoviană.*

În creaţia lui Ed.Varèse noţiunea de libertate este una multidimensională, găsindu-şi o realizare practică prin modul original de gândire, încercarea de a face „muzică cu sunete, nu cu note” [7, p.493], convingerea unei radicale schimbări a valorii muzicale.

Conform celor relatate de compozitor, noile posibilităţi de explorare a universului sonor i-au fost sugerate de defecţiunea sălii Pleyel (Paris, Cité de la Musique) în care a audiat simfonia a VII-a de Beethoven. Binecunoscuta lucrare i-a apărut total diferită: întregul demers muzical era fragmentat în multiple obiecte sonore. Profund impresionat de acel efect acustic cauzat accidental, Ed.Varèse va fi preocupat de crearea în manieră proprie a unei astfel de muzici noi. În perioada interbelică, creaţiile *Amériques* (1920-1921) şi *Arcana* (1926-1927) reprezintă experimentarea unor facturi sonore de dimensiuni mari. Spre exemplu, la premiera lucrării orchestra care a interpretat *Arcana* (Paris, 25 februarie 1932, dirijor N.Slominsky) includea: 68 instrumente cu coarde (32 viori, 14 alto, 12 violoncele şi 10 contrabaşi), 19 instrumente de suflat din lemn, 19 instrumente de suflat din alamă şi 5 instrumente de percuţie. La scrierea acestei lucrări Ed.Varèse s-a inspirat din gândirea filosofică a lui Paracelsus, citându-i una dintre lucrări *(Astronomia hermetică),* în care este evocată prezenţa a şase stele veşnice şi o a şaptea – imaginaţia fiinţei umane. După Paracelsus, a şaptea stea este cea care poate da naştere unei noi stele şi unui nou cer. Însăşi denumirea lucrării, în traducere din franceză semnifică *elixir magic* şi sugerează procesul de creaţie a compozitorului contemporan, care este la fel de misterios şi deschizător de noi universuri precum activitatea alchimiştilor.

Este o muncă obsedantă şi similară experimentului cu rezultate imprevizibile, efectuat neobosit şi repetat din dorinţă ambiţioasă de obţinere a pietrei filosofale. La fel, Ed.Varèse era preocupat de cunoaşterea unor noi metode de creaţie şi inventarea unor sonorităţi insolite. În acest sens, lucrarea *Ionizare,* scrisă în 1927, pentru 37 de instrumente de percuţie, este o curajoasă investigare a muzicii la nivel de ritm, dar şi elemente arhitectonice ale mesajului sonor.

În anii '30 colaborarea cu L.Teremin îi va alimenta obsesia pe care o avea pentru crearea unui nou instrument capabil „să elibereze muzica de sistemul temperat" [11, p.579]. În anii următori (1930-1960), colaborarea cu cercetătorii din diverse domenii va continua până la scrierea muzicii electronice „înainte să existe conceptul de muzică electronică" [11, p.578].

În această ordine de idei, menţionăm lucrarea *Ecuatorial,* creată pentru a fi interpretată de solist şi cor monodic, instrumente electronice şi ansamblu instrumental constituit din pian, 4 tromboane, 4 trompete, orgă şi instrumente de percuţie. Prima variantă a lucrării a fost concepută pentru a fi interpretată cu două instrumente electronice noi pentru acea perioadă – *terminvox.* Această lucrare reprezintă o premieră a încercării de unificare în cadrul unei lucrări a instrumentelor electronice cu cele tradiţionale. Plecarea lui L.Teremin din SUA (în 1938) l-a întristat pe compozitorul francez care se găsea în situaţia dificilă de reinterpretare a acestei creaţii. În 1950, imposibilitatea de publicare a acestei lucrări l-a determinat pe Ed.Varèse să o transcrie pentru alte instrumente electronice. Ast-

fel, în 1961, a apărut varianta *Ecuatorial* reeditată pentru două instrumente *Unde Martenot.*

Proiectele muzicale *Désert* (1954), *Poème électronique* (1958), create pentru instrumente tradiţionale şi bandă magnetică, sunt un argument vădit al libertăţii de acţiune şi cea a gândirii prezente în procesul de creaţie artistică.

La fel ca şi Ed.Varèse, compozitorul H.Cowell a avut ocazia să lucreze împreună cu L.Teremin, sfidând efortul regimului totalitarist de a interzice cetăţenilor statului sovietic să treacă hotarul unei societăţi închise. Investigaţiile realizate în comun de către fizicianul rus şi compozitorul american aveau drept scop soluţionarea unui şir de probleme ce ţin de factura ritmică a materialului sonor, precum şi posibilitatea îmbogăţirii sale prin inventarea a noi mijloace.

După H.Cowell, poliritmiile pe care le păstra în memorie pentru crearea viitoarelor sale lucrări muzicale „depăşeau capacităţile umane” [7, p.124]. Ritmiconul – instrument de percuţie cu clape, apărut în 1931, a constituit reuşita soluţionare a problemei ştiinţifice a celor doi cercetători. În acelaşi an, noul instrument a fost utilizat pentru interpretarea lucrării cu denumirea sugestivă *Rhytmicana.*

În domeniul tehnicii componistice, H.Cowell este considerat inventatorul procedeului *cluster*. În prezent, acesta este deseori utilizat în interpretarea muzicii jazz. Astfel aplicat, procedeul dat are menirea de a întregi ideea de libertate, susţinută de improvizaţia ad-hoc, care ocupă un loc central în cazul creaţiilor ce aparţin acestui gen de muzică. Noţiunea *cluster* provine din engleză, se traduce *ciorchine*, şi semnifică unificarea mai multor elemente sonore (prin lovirea clapelor de pian cu palma sau antebraţul). Rezultanta utilizării, în interpretarea lucrării muzicale, a procedeului dat este efectul sonor disonant ce va contribui la modificarea tradiţionalului nostru mod de percepere a muzicii în acorduri armonioase şi consonante. Piesa pentru pian *Dimamic motion* (1916) de H.Cowell este un exemplu clasic de utilizarea a clusterelor. Ea înaintează noi cerinţe de tehnică interpretativă faţă de pianist. Acesta va mai trebui să dea dovadă, în cazul respectivei lucrări, de multă abilitate şi energie: se va interpreta nu doar cu degetele de la mâini, ci şi cu ambele antebraţe.

Pentru H.Cowell, nu doar elaborarea, ci promovarea muzicii de avangardă au constituit obiectivele primordiale ale activităţii sale profesionale. În calitate de profesor l-a cunoscut şi a fost prieten cu Bartok şi Berg, l-a avut ca elev pe reprezentantul de vază al aleatorismului J.Cage, iar în 1927 a fondat societatea pentru publicarea lucrărilor de muzică contemporană *New Music Quarterly.*

În cazul culturii muzicale din a 2-a jum. a sec.XX conceptul de libertate artistică a fost reformulat datorită tendinţei compozitorilor perioadei de a se lipsi de orice tip de constrângeri: nu doar la nivel de interpretare a lucrării, dar şi cel al mijloacelor de exprimare a ideii muzicale.

În atare condiţii, prin caracterul său determinist, serialismul integral şi-a creat doi adversari pe măsură: J.Cage şi I.Xenakis. Creaţiile acestor doi compozitori pot fi cu uşurinţă încadrate în şirul de exemple ale teoriei indeterministe, susţinută de către K.Popper, care considera că forma cea mai amplă a *liberului arbitru* este prezentă anume în cadrul creaţiei artistice.

În lucrarea *Termenii filosofiei greceşti* Fr.E.Peters explică noţiunea *mousike* şi o prezintă drept artă a Muzelor, dar şi „mijloc de restabilire a liniştii în suflet" [10, p.310]. Anume o astfel de interpretare a muzicii a realizat J.Cage prin piesa pentru pian *Silence 4'33"*, derivată din înţelegerea în esenţă a acestei arte şi transpunerea în practică a unei acestei modalităţi de cunoaştere la gradul superlativ.

În istoria artei componistice J.Cage este considerat reprezentantul principal al muzicii aleatorice. Însăşi denumirea acestui curent indică asupra originii sale conceptuale, unde marea „libertate improvizatorică în care hazardul joacă un rol determinant" constituie unul dintre elementele sale referenţiale [9, p.14]. Aleatorica lui J.Cage este nu doar improvizaţie liberă în interpretare sau creare a unor noi lucrări, dar şi efect afectiv neaşteptat. Această atmosferă-surpriză nu va avea la bază un eveniment accidental, precum în cazul muzicii noi a lui Ed.Varèse, ci o sete permanentă de cercetare a sunetului. Astfel, *Silence 4'33"*, în care publicul devine martorul unei şederi a pianistului timp de 4 min. şi 33 sec. în faţa pianului, nu este altceva decât un lucru de laborator efectuat în scenă în scopul unei explicări, cât mai aproape de adevărul ştiinţific, a noţiunii de durată muzicală.

Această originală lucrare a lui J.Cage are şi o profundă conotaţie gnoseologică. Ea reflectă înţelegerea fenomenului de cunoaştere muzicală sub 2 aspecte: cel de comunicare spre exterior şi de comunicare în interior. Meditaţia, tăcerea, pauza muzicală este o cale de comunicare în interior, dialectică a Eului cu propria conştiinţă. În întreaga evoluţie a umanităţii este remarcată prezenţa acestor două trepte gnoseologice. În filosofia orientală, din care s-a inspirat J.Cage pentru a-şi formula o parte din ideile artistice, tăcerea nu este ceva lipsit de importanţă, o realitate vidă, ci sunetul suprem. Gânditorii orientali au remarcat faptul că sunetul poate fi perceput prin contrast cu pauza. Aceasta i-a condus spre înţelegerea faptului că liniştea (tăcerea), asemenea culorii albe în pictură, este sunetul tuturor sunetelor.

În filosofia creştină adresarea către Divinitate constituie o treaptă a căii de transcendere a fiinţei umane spre alte lumi ontice, diferite de realitatea vieţii cotidiene. În acest sens, este important să menţionăm faptul că milostivii se roagă în gând – acţiune foarte exact denumită prin termenul *reculegere,* care exprimă acel suflu spiritual absolut necesar pentru geneza forţei fizice a fiinţei umane pentru a înfăptui ceea ce îi este predestinat de codul genetic al realităţii vitale.

Revenind la experimentul lui J.Cange, efectuat în secolul progresului ştiinţifico-tehnologic, concluzionăm că compozitorul a reuşit să ne dea lecţia de filosofie a tăcerii, a cărei tematică este axată pe comprehensiunea duratei muzicale în calitatea sa de interval „de timp scurs între producerea sunetului şi extincţia sa” [9, p.114].

Modificarea proprietăţilor acustice ale instrumentelor tradiţionale, pentru J.Cage a constituit scopul unei noi cercetări a universului sonor. Dintre invenţiile sale cele mai ingenioase, *pianul transformat* s-a bucurat de cea mai mare popularitate. În interiorul acestui instrument compozitorul a plasat diverse corpuri străine (pietre, bucăţi de gumă) pentru ca să-şi uimească publicul cu lucrări interpretate şi audiate într-o manieră neordinară. În ansamblu, acesta este „o explorare a indeterminării la nivelul materialului sonor” pe care autorul a înserat-o în structura lucrărilor *Sonate şi Interludii* (1946-1948), *Concertul pentru pian şi orchestră de cameră* (1951) [7, p.83].

Hazardul lumii sonore în creaţiile lui J.Cage a fost inspirat din arta unor jocuri precum aruncatul cu zarul sau datul cu banul. Un alt exemplu este lucrarea *Muzic of Changes* (1958), care însumează impresiile autorului rezultate din lectura *Cărţii schimbărilor* (I.Ching). Această scriere antică constituie sursa principală a *Doctrinei despre yin şi yang.* Filosofii chinezi explicau transformarea tuturor lucrurilor şi evenimentelor prin interacţiunea a două principii cauzale: *yang* (masculin, activ, luminos) şi *yin* (feminin, pasiv, întunecat). Opt trigrame, formate din linii drepte şi întrerupte simbolizau forţele naturii şi proprietăţile lor (ex.: cerul – forţa, tunetul – mişcarea, focul - strălucirea). Combinaţia lor în hexagrame, rezultate din calculul numeric 64 (8x8) forma sistemul ordinator comun al tuturor forţelor cosmice. Toate acestea serveau la înţelegerea legăturii dintre schimbările ce au loc în natură şi viaţa omului. Lucrarea *Muzic of Changes*, care conţine patru părţi: Cartea I (scrisă la 16 mai 1951), Cartea II (2 august 1951), Cartea III (18 octombrie 1951), Cartea VI (13 decembrie 1951), a fost creată de J.Cage pentru a exprima ideea că toate regulile sofisticate inventate de către contemporanii săi (avea în vedere reprezentanţii serialismului integral) vor fi depăşite de eterna regulă a hazardului.

La fel ca şi J.Cage, I.Xenakis a sesizat limitele serialismului integral, pe care îl considera prea complicat pentru creaţia muzicală. După părerea sa, procedeele statisticii matematice sunt mult mai flexibile şi mai accesibile pentru a fi aplicate la constituirea muzicii noi. Ele pot integra şi reprezenta concis fenomene globale şi precum un slogan vor motiva aspiraţiile auditive ale publicului contemporan.

Conform celor menţionate de L.Toma-Zoicaş, creaţia lui I.Xenakis a fost puternic marcată de libertatea gândirii şi libertatea de operare pe de o parte cu materialul sonor, iar pe de alta – cu noile mijloace de compoziţie, constituite prin apel „la valori ale gândirii ştiinţifice” [12, p.53]. Astfel, va apărea, în do-

meniul componisticii, noţiunea *nor de sunete,* datorită căreia imaginea muzicii de fenomen dinamic va deveni mai clară, mai înţeleasă. Aplicarea unor modele matematice în procesul de creaţie muzicală, precum: teoria probabilităţii, teoria mulţimilor, teoria deciziei (denumită şi *game theory*) sunt alte inovaţii de thenică componistică gândite şi implementate în practică de către I.Xenakis. Toate acestea constituie argumentul unei reuşite fuziuni a trei realităţi ale vieţii sale spirituale: muzica – arhitectura – matematica.

O.Messiaen, care în 1951 i-a fost profesor de compoziţie la Conservatorul din Paris, i-a descoperit talentul, l-a îndrumat şi l-a încurajat să fie în armonie cu Eul său şi să profite de faptul că este grec, arhitect şi că a studiat matematica superioară. Astfel, compozitorul care realiza proiecte arhitectonice în colaborare cu Le Corbusier, se va afirma în domeniul artei componistice prin construirea unui nou tip de discurs muzical. Prima sa lucrare de succes *Metastasis* (1954), scrisă pentru 61 de instrumente, care interpretează 61 de partide diferite, este o masivă creaţie, cu o structură matematică, conţinutul căreia a fost schiţat prin grafice similare celor din arhitectură, total diferite de sistemul de notaţie tradiţională. A.Golèa va clasa această lucrarea xenakiană în şirul de realizări sonore arhitectonice, ale căror grafice şi desene constituie „o etalare în timp a unei concepţii globale” [7, p.531].

În 1958, cu ocazia creării pavilionului Philips la Expoziţia de la Bruxelles, I.Xenakis îşi prezintă publicului talentul său de autor de spectacole de muzică şi lumină. În aceeaşi perioadă va scrie diverse lucrări pentru muzică instrumentală, prin aplicarea unor teorii ce vor traduce modul său de gândire şi formulare a discursului prin apel la noţiunile abstracte ale ştiinţei. Astfel, în *Achrorripris* (1957) şi *Duel* (1959) se va folosi de teoria jocului, iar în *Analogice A* şi *B* va îmbina sonorităţile de instrumente tradiţionale cu cele de pe bandă magnetică (1960), în timp ce *Eonta* (1963), pentru pian, două trompete şi trei tromboane tenor, este una dintre primele compoziţii creată la calculator.

O bună parte dintre invenţiile lui I.Xenaxis şi-au găsit explicarea teoretică în lucrarea *Muzici formale* (1963). Aceasta, cursurile de compoziţie a muzicii asistate de calculator, dar şi crearea unor lucrări de muzică instrumentală spaţială îi aduc notorietatea binemeritată. Un exemplu, în acest sens, este lucrarea *Terretektorth* (1966), pentru orchestră de 88 muzicieni, care nu interpretează pe scenă, ci fiind dispersaţi printre spectatori. Însăşi denumirea lucrării, care se traduce *acţiune prin acţiune,* sugerează intenţia autorului de a realiza o imagine completă a deplasării masei sonore în spaţiu şi al traiectoriilor acestei mişcări ordonate pentru a transmite neobişnuite experienţe auditive. Alte exemple de muzică instrumentală spaţială le găsim în lucrările: *Nomos Gamma* (1969) – pentru 98 de muzicieni răspândiţi în public, *Persephassa* (1969), scrisă pentru şase percuţionişti răspândiţi în jurul publicului.

În lucrarea *Pléiades* (1979) discursul muzical, constituit din trecerea graduală de la un element sonor la altul, este un cu totul alt tip deplasare, realizată liniar, în crescendo. Ea traduce ideea lui I.Xenakis că muzica este asemenea unor bolovani antici de piatră, pe care sunt inscripţionate valoroase informaţii despre civilizaţii apuse. La fel ca şi aceste obiecte ea are o formă şi un conţinut. Publicul este cel care o îi va decripta semnele, însă fără a reuşi să le înţeleagă în totalitate, râmând în lumea misterioasă a cunoaşterii.

Ideea despre timp pe care o formulează practic în creaţiile sale muzicale şi teoretic în culegerea de articole *Muzici şi forme,* îi va satisface ambiţia de fi cât mai aproape de activitatea filosofilor greci. I.Xenakis îşi va formula propria teorie, la baza căreia stau cele două noţiuni: *timp în afară* şi *timp înăuntru. Timpul înăuntru* are un trecut şi un viitor, este specific seriei sau melodiei tradiţionale şi constituie relaţia muzicii de *timp în afară* cu *timpul.* Natura ne furnizează o muzică ce ne este livrată instantaneu, ei I.Xenakis i-a atribuit categoria de *timp în afară.* Ritmul, conform acestei teorii xenakiene, este, în termeni de realitate sonoră, muzica pură a *timpului înăuntru.*

O altă orientare a activităţii componistice a lui I.Xenakis constituie realizarea unui şir de proiecte din domeniul artei audiovizuale, prin aceasta înţelegându-se încercarea de creare a unor spectacole desăvârşite de armonie dintre sunet, formă, lumină şi culoare. În acest caz, compozitorul va renova limbajul din domeniul tehnicii componistice cu noţiunea *politrop.* Acest termen, care derivă din greacă de la *poli* (cu semnificaţia *mult)* şi *topos* (în traducere *loc*), a fost utilizat de către compozitor pentru a denumi conceptul unor experimente live de fuziune a dimensiunii auditive şi cea vizuală, cu rol de principiu unificator al ideii artistice.

Bibliografie

1. Bunge M. Ştiinţă şi filosofie. - Bucureşti, Editura Politică, 1984
2. Devitt M., Sterelny K. Limbaj şi realitate. O introducere în filosofia limbajului. - Iaşi şi Bucureşti: Editura Polirom, 2000.
3. Didier J., Dicţionar de filosofie. - Bucuresti, Editura Univers Enciclopedic, 2009.
4. Flew A. Dicţionar de filozofie şi logică / traducere din engleză de D.Stoianovici. – Bucuresti, Humanitas, 1996.
5. François-Sappey B. Istoria muzicii în Europa. ed. Matei Bănică, trad. I.Littera. - Bucureşti: Grafoart, 2007.
6. Georgiu G. Filosofia culturii. - Bucureşti, 2001.
7. Goléa A., Viginal M. Dicţionar de Mari Muzicieni. Traducere şi completări privind compozitori români O.Şerban-Pârâu. - București: Univers enciclopedic, 2006.

8. Kendall A. Cronica muzicii clasice. Traducere din engleză I.Danubiu, D.Tocuţ. - Oradea: Editura Aquila, 2007.
9. Lupu J., Racu N., Oprea G.-C., Sandu E.-P., Caraman-Fotea D. Dicţionar universal de muzică. - Bucureşti: Editura Litera internaţional, 2008.
10. Peters Fr.E. Termenii filozofiei greceşti. Traducere de D.Stoianovici. – Bucureşti: Humanitas, 1997.
11. Schonberg H.C. Vieţile marilor compozitori. Traducere A.I.Ionescu. – Bucureşti: Editura Lider, 1997.
12. Toma-Zoicaş L. Universul gândirii xenakiene. - Bucureşti: Editura Muzicală, 2002.

Prezentat la redacție
la 27 februarie 2015

POLITICI INTEGRAȚIONISTE ÎN CONTEXTUL MODERNIZĂRII SOCIAL-POLITICE A REPUBLICII MOLDOVA

Victor SACA
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politice şi Administrative
Doctor habilitat în științe politice, profesor

Pantelimon VARZARI
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere", Catedra Științe Politice și Relații Internaționale
Doctor habilitat în științe politice, profesor

This article examined the main aspects of integration policy which is currently underway in the country. These are filed in a dialectical relation with the social and political modernization of the country. Thus, efforts to modernize and Republic of Moldova's European integration occur simultaneously and aim the country's advancement towards democracy.

Of particular importance in promoting integration policies have initialling, signing and ratification of the Association Agreement between Moldova and the European Union. Inplementarea this historic document will help modernize our country and to continue assimilation by Moldovan citizens of European democratic values.

Also, the article addresses the problems faced by Moldova's integration into European political and social modernization. These issues reflect, in particular, misunderstandings and conflicts between different political actors: government and opposition coalition spheres of government, political leaders, including party leaders etc. Clashes between these actors are determined by certain interests, in particular, the interests of power.

The article also analyzes the problems of creating Moldova Alliance for Europe (APME). This alliance is composed only of two parties, does not have enough weight to effective governance. It is a minority and face great difficulties in establishing that the Government and the implementation of the Association Agreement and to deliver the modernization of the country.

Key words: Integrationist policies, government policies, European integration, social and political modernization, strategic management, Moldova Alliance for European Politics, Political Agreement, Association Agreement minority coalition.

Transformările complexe, cantitative și calitative, ce au loc la etapa actuală în domeniul politic al Republicii Moldova și, respectiv, impactul lor *largo și stricto sensu* asupra modernizării sociale în ansamblu, generează un interes sporit al cetățenilor țării față de problemele guvernării. Devin tot mai relevante preocupările pentru eficiența managementului strategic în materie de politică internă și externă, iar de aici și mai relevant interesul pentru cunoașterea la justa valoare a condițiilor și manierei în care se iau și se implementează deciziile politico-administrative de modernizare a țării. Acestea se discută frecvent la forurile științifico-practice naționale și internaționale, se abordează de către savanți, analiști, practicieni în diverse aspecte, în special în termeni de capacități ale guvernanților de a elabora și implementa strategii de natură integraționistă, axate pe menținerea, consolidarea și valorificarea în continuare în țara noastră a vectorului european. Anume, orientarea europeană a devenit din 2009 încoace piatra de temelie a politicilor de guvernare, condiția *sine qua non* de modernizare social-politică a Republicii Moldova.

Ce reprezintă astăzi politicile integraționiste ale guvernanților din Republica Moldova? Ce semnificații au ele în raport cu rigorile actuale ale unor procese integraționiste adecvate necesităților de modernizare a țării? În ce măsură corespund astăzi indicii managementului strategic al politicilor de guvernare și modernizare din Republica Moldova oportunităților de *euro-asociere* (iar în perspectivă și de *euro-integrare)* a țării la marea familie a statelor europene - *Uniunea Europeană*?

Răspunsul la aceste întrebări nu poate fi unul simplist și univoc. Cu atât mai mult, că în ultimii ani din partea unor înalți demnitari ai acestui organism european internațional au răsunat nu odată, de rând cu opinii de susținere a țării noastre, și opinii despre necesitatea unei anumite încetiniri a procesului de acceptare a noi membri în rândurile sale într-un viitor apropiat. Cauza principală după ei fiind insuficienta pregătire a țărilor din spațiul ex-sovietic pentru o eventuală aderare la UE, instabilitatea, criza și conflictele din cadrul lor (iar în cazul Ucrainei, confruntări militare locale de mari proporții între forțele militare ale țării și insurgenții din regiunile Donetsk și Lugansk, regiuni separatiste susținute de Federația Rusă). Plus la aceasta unii guvernanți actuali ai Republicii Moldova deja se pronunță pentru a amâna termenul de prezentare a cererii la capitolul aderării țării noastre la Uniunea Europeană.

Desigur, a defini și a aprecia astăzi la justa valoare politicile integraționiste într-o țară de tipul Republicii Moldova, aflată în tărăgănata tranziție (unii savanți o mai numesc *paralizantă* [1, p.13-14]) spre democrație, cu mari restanțe la capitolul modernizării social-politice, înseamnă a aborda aceste politici ca un tot întreg, a cărui caracter, componente și evoluție depind în special de corelațiile între factorii interni și externi. Atare politici, în cazul nostru, reflectă doar parțial sensul *sui-generis* al noțiunii respective, percepută drept *artă și știință de a*

guverna, adică de a dirija și administra [2, p.338-339], al *politicilor guvernului axate pe acțiuni rezonabile și eficiente ca răspuns la problemele de modernizare a țării care vin dinspre societate și din exterior.* Medităm despre politici în care autoritățile publice centrale sau locale să demonstreze capacități de a elabora și implementa programe de acțiuni bine coordonate în timp și spațiu, în stare să modifice în mod adecvat mediul de activitate internă și externă al actorilor sociali.

Promovarea unor politici integraționiste eficiente, indiferent de condițiile de dezvoltare ale țării, etapa pe care aceasta o parcurge (a democratizării sau a consolidării democrației), trebuie să se bazeze, de obicei, pe interesele publice majore, ca componente indispensabile, de prim ordin, ale interesului național al țării. Totodată, cei de la guvernare sunt chemați să demonstreze însușiri valorice necesare la nivel de mentalitate și comportament, care să ofere substanța adecvată politicilor de guvernare și respectiv de modernizare a țării. E vorba mai întâi de o bună cunoaștere și interpretare a intereselor publice și private din societate, dar și de identificare a tangențelor între ele; de capacități de optimizare a raportului între ambele tipuri de interese ca factor indispensabil al modernizării societății, necesar pentru binele comun al tuturor segmentelor sociale; de coerență și pragmatism în determinarea scopurilor și mijloacelor de realizare a politicilor integraționiste; de abilități, flexibilitate, creativitate și, desigur, responsabilitate în promovarea acestor politici etc.

Practica integraționistă a Republicii Moldova, în pofida unor discrepanțe, chiar necorespunderi, între calitățile sus-menționate ale actorilor puterii, cunoaște o oarecare avansare la capitolul edificării și implementării politicilor de modernizare, fapt dovedit de un ansamblu de măsuri strategice. Ne referim la o serie de strategii în diverse domenii ale vieții sociale, care după 2009 încoace vin să contribuie la modernizarea țării, europenizarea ei din interior, să apropie societatea noastră de valorile europene în vederea asimilării acestora pentru a face față rigorilor și standardelor UE. Astfel, o viză puternică asupra proceselor integraționiste o au următoarele documente [3]: Strategia națională de sănătate publică pentru anii 2014-2020 (aprobată prin Hotarire de Guvern nr.1032 din 20.12.2013)

- Strategia inovaţională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovaţii pentru competitivitate"(aprobată prin Hotarire de Guvern nr.952 din 27.11.2013)
- Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030 (aprobată prin Hotarire de Guvern nr.102 din 05.02.2013)
- Strategia de dezvoltare a societății civile (aprobată prin Legea nr.205 din 28.09.2012)
- Strategia naţională de descentralizare pentru anii 2012–2015 (Legea nr.68 din 05.04.2012)

- Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova (aprobată prin Hotarire de Guvern nr.153 din 15.07.2011)
- Strategia naţională pentru siguranţă rutieră (aprobată prin Hotarire de Guvern nr.1214 din 27.12.2010
- Strategia naţională de dezvoltare regională (aprobată prin Hotarire de Guvern nr.158 din 04.03.2010)
- Programul de reformare a serviciilor publice 2012-2015 (aprobat prin Hotarire de Guvern nr.797 din 26.10.2012)
- Programul strategic de modernizare tehnologică a Guvernării (e-Transformare) aprobat prin Hotarire de Guvern nr.710 din 20.09.2011)
- Programul național strategic în domeniul securității demografice (2011-2025) aprobat prin Hotarire de Guvern nr.768 din 12.10.2011)
- Programul Național pentru eficiență energetică 2011-2020 (aprobat prin Hotarire de Guvern nr.833 din 10.11.2011)

Documentele enunțate, dar și altele din domenii concrete, pot fi considerate astăzi baza strategică a politicii de modernizare, ele având instrumentele teoretice, practice şi metodologice necesare pentru realizarea scopurilor şi obiectivelor euro-asocierii și euro-integrării. Conform acestor strategii politica statului optează pentru programe sociale, economice etc. de dezvoltare adecvate cerințelor timpului în care teoria și practica evoluează mână-n mână ca un tot întreg. Realizarea lor e posibilă în baza unui sistem de abilităţi prin care se planifică şi se desfăşoară acţiunile și relațiile de valoare publică, dar și privată. Astăzi avem tot temeiul să menționăm că documentele strategice ale țării noastre adoptate cu susținerea Uniunii Europene au pus în aplicare mijloacele și resursele noastre, fie și modeste, de care dispunem, generând activități sporite în diverse sfere: educației, sănătății, administrației publice, transportului, businessului mic și mijlociu etc.

Traseul constitutiv al unei politici de modernizare, de obicei, este punctat de anumite decizii. Acestea se impun drept element cheie al managementului strategic de interes public, determinându-i în ultima instanță caracterul și capacitățile de impunere prin diversele forme de identificare și alocare a resurselor ce se stabilesc și se valorifică pe parcurs. În acest context practica decizională a majorității statelor în tranziție spre democrație este una mai mult sau mai puţin mixtă, de natură democratică-autoritară, în care coerciţia este mereu prezentă, având urmări duble - pozitive și negative, cu o dominare, în funcție de circumstanțe, a unei sau altei variabile. Elementul autoritar, în cele mai dese cazuri, se regăsește în metodele și mijloacele guvernanților ce intervin pe parcurs, nu rareori, în realizarea obiectivelor decizionale, fapt urmărit de obicei în condițiile democratizării societății, dar și a consolidării democratice, realizării *de facto* a programelor de modernizare social-politică.

Operând cu cazul Republicii Moldova, aflăm că decizionalul managementului strategic al politicilor de modernizare are aici aspecte atât generale, cât și specifice. Cadrul său general, caracteristic, de obicei, pentru toate țările ce parcurg tranziția democratică, ține de delimitarea scopurilor și obiectivelor procesului democratic (democratizarea societății, trecerea la economia de piață, alegerea și promovarea continuă a vectorului extern etc. și respectiv a căilor de reformare), acestea fiind stabilite și reglementate în funcţie de anumite valori, norme şi interese. Iar particularul țării noastre la acest capitol constă în exprimarea modalităților de valorificare a scopurilor și obiectivelor strategice, capacităților celor ce guvernează de a mobiliza opinia publică, cetățenii şi diversele grupuri sociale în devenire la susținerea proceselor reformării democratice, inclusiv de euro-asociere și euro-integrare a Republicii Moldova. Mai mult ca atât, la coparticiparea în aceste procese.

Ținând cont de faptul că deciziile luate în vederea implementării strategiei politice de modernizare afectează poziția și comportamentul diverselor comunități din societate (sociale, politice, teritoriale, profesionale, demografice, etnice etc). remarcăm că mijloacele și metodele managementului strategic al majorității guvernărilor din țara noastră au fost și continuă să fie cu multe abateri de la sensul adevărat democratic al scopurilor și obiectivelor preconizate. Asistăm la fenomene și procese cu multe controverse și discrepanțe în manifestare, când liberalismul și democratismul strategiilor sunt alimentate frecvent de autoritarismul și conservatorismul tacticilor. Așa a fost la etapele inițiale ale tranziției, când se demarau și evoluau în mod turbulent procesele de instituționalizare a democrației, așa este în mare măsură și acum când se trece la consolidarea lor. Acest fapt este confirmat de implementarea diverselor decizii ce vizează mai întâi sfera politică, apoi și alte sfere sociale – economică, socială *stricto sensu,* culturală etc.

În această ordine de idei practic majoritatea legilor, inclusiv Legea fundamentală, dar și a deciziilor guvernamentale și de alt ordin luate în baza lor, au imperfecțiuni în realizare. ceea ce a devenit o piedică reală în calea democratizării și modernizării ca proces, iar odată cu ele și în calea proceselor integraționiste. În astfel de condiții vectorul european, până nu demult, n-a avut suport adecvat care să fie suficient alimentat cu substanță și energie democratică. Din această cauză relația de tip „democratizare – modernizare - integrare" a devenit una controversată, cu deficit complementar, de sintetism. Atare relație mult timp a fost dominată de combinări artificiale a elementului democratic cu cel autoritar, pentru a deservi interese înguste – ale liderilor, corporative, de partid.

În calitate de exemple relevante ce denotă corelația paradoxală între caracterul democratic al scopurilor și obiectivelor strategice, pe de o parte, și preponderent autoritar al metodelor, pe de altă parte, pot servi politicile guvernării comuniste între anii 2001-2009. La ele pot fi aliniate parțial și politicile guvernări-

lor de coaliție, îndeosebi cele ale Alianței pentru Integrare Europeană - 1 (AIE-1) și Alianței pentru Integrare Europeană - 2 (AIE-2).

Astfel, în perioada aflării Partidului Comuniștilor la putere discordanța evidentă între componenta teleologică (scopuri și orientări) și cea tehnologică (mecanisme, metode, mijloace) a managementului politic a stopat în mare măsură reformele democratice, modernizarea țării în ansamblu. Practic elementul democratic se reducea atunci mai mult la democrația procedurală (minimalistă) sau la decor democratic (declarații), pe când aspectul de conținut al democrației, în special asigurarea drepturilor și libertăților omului în contextul normelor internaționale, avea caracter deficitar. Atare situație se răsfrângea negativ și asupra proceselor integraționiste, menținerii și promovării vectorului european. Deși conducerea comunistă depunea eforturi în stabilirea și menținerea relațiilor cu structurile europene (au fost elaborate, semnate și parțial îndeplinite două Planuri de Acțiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană), ea n-a fost capabilă să asigure viabilitate, coerență, caracter sistemic acestor relații. În acest sens, principala caracteristică comportamentală a liderilor guvernării comuniste ține de insuficiența de voință politică în determinarea priorității vectorului european față de cel estic. Ei considerau important și necesar a recunoaște și promova o politică cu caracter dublu al vectorului extern. Iar uneori, în funcție de conjunctură, apărea paradoxul reorientării bruște de la un vector spre celălalt. Astfel de turbulență vectorială în politica externă prejudicia imaginea țării, obiectivele modernizării acesteia.

O altă pondere valorică a avut managementul strategic al politicilor AIE-1 și AIE-2. El era orientat mult mai concret și consecvent spre valorile europene. În timpul aflării la putere a forțelor Alianței vectorul european a căpătat mai multă consistență și stabilitate, iar structurile europene sau dovedit a fi mai active în susținerea aspirațiilor de euro-integrare a țării noastre. În pofida unor ciocniri acute de interese între membrii Alianței, în perioada guvernării acesteia a fost pusă o bază solidă a relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Comunicarea între liderii Alianței și liderii structurilor europene a devenit una activă, programată și realizată în mod continuu în funcție de scopuri și obiective, de interese ale ambelor părți.

Cu toate acestea, relațiile AIE-1 și AIE-2 cu instituțiile europene puteau fi mai productive la capitolul euro-asocierii dacă nu interveneau interese înguste din interior. Bătăliile pentru liderism și influență, desfășurate în cadrul Alianței, au reținut pe un timp procesul de euro-asociere. Aceste bătălii între lideri (îndeosebi între M.Ghimpu și V.Filat, V.Plahotniuc și V.Filat) afectau serios reformele democratice, reflectând discordanțe evidente între scopuri și mijloace, scopuri și procese, procese și rezultate ale transformării. Acestea din urmă deseori erau opuse așteptărilor. Ambele Alianțe erau dominate de interese de partid, lipsite de elementul consensual, interese axate strict pe repartizarea posturilor, ba-

zate frecvent pe metode și mijloace ce provocau neînțelegeri și conflicte la capitolul funcționalității actului de guvernare. Astfel de situație poate fi asociată într-o oarecare măsură cu relațiile conflictuale de partid din România dintre cele două războaie mondiale, evaluate pe drept de către istoricul român Nicolae Iorga drept relații de luptă între partide pentru putere, slavă, avantaj, când în locul *Marelui steag al Țării* (interesului național – V.S., P.V.) se puneau în cele din urmă *stegulețele de partid* (interesul de partid – V.S., P.V.), care în fond devalorizau interesul național, degradau și dezonorau *Țara* [4, p.363].

Astfel de relații în Republica Moldova, cu unele mici deosebiri, se regăsesc în managementul strategic al diferitelor guvernări de până acum. Principala caracteristică a acestora, întruchipată în dimensiuni de mentalitate, comportament, acțiuni și relații ale actorilor respectivi, este *dezbinarea* la nivelul valorilor, intereselor, identității. Drept rezultat fenomenul *dezbinării,* perceput în sens larg, s-a extins în întreaga societate, cuprinzând absoluta majoritate a segmentelor sociale: elitele politice, inclusiv cea conducătoare și de opoziție; intelectualitatea; tineretul; oamenii de vârsta a treia; comunitățile socio-profesionale, etnice, teritoriale etc.

Deci, asistăm la un paradox poate că unic pentru noi cei din spațiul moldovenesc, când aspirăm cu mare râvnă la modernizare dar suntem complet dominați de microbul dezbinării. Din acest considerent avem tot temeiul de a evalua strategiile politicilor de modernizare de până acum drept strategii care duc lipsă de mecanisme reale de integrare a acțiunilor și relațiilor la nivel de societate, dar și de regiune, raion, oraș, comună. Se folosesc preponderent mecanisme depășite de timp, care privite prin prisma conținutului nu corespund rigorilor democratice. Astfel, tendința principală a politicilor de guvernare constă în a uni într-un tot, în cadrul managementului modernizării, strategii de formație democratică cu tactici conforme mentalității vechi și comportamentului respectiv, acestea fiind prezente pe aripile vestigiilor regimului totalitar în regimul tranzitoriu, care se vrea a fi democratic. În asemenea condiții și apare fenomenul *mixtum compositum* în mentalitate și comportament, care oferă și alimentează și alte tipuri de paradoxuri în procesul democratic [5, p.81-84], dar și în cel al modernizării sociale în ansamblu.

În literatura de specialitate din ultimii ani cercetătorii sunt de comun acord că elaborarea și realizarea oricărei strategii de succes în procesul modernizării depinde direct de capacitățile de a lua în considerație diversele interese din societate. E vorba de interese publice, private, general-naționale, specifice a diferitor grupuri sociale etc. Mai mult, în viziunea noastră sunt necesare eforturi susținute de a identifica punctele de tangență a acestor interese și, respectiv, de a căuta cele mai eficiente căi de juxtapunere și îmbinare a lor, iar de aici de a lua decizii bine definite ca sens, bazate pe metode și tactici benefice procesului reformator în general, și necesităților diverselor segmente sociale în particular.

Doar pe calea consensului de interese în luarea și implementarea deciziilor guvernanții pot conta în ultima instanță pe susținerea și realizarea *de facto* a strategiilor de modernizare, pe rezultate aşteptate de majoritatea populației.

Problematica locului şi rolului strategiei de guvernare și modernizare în realizarea proceselor integraționiste generează numeroase dezbateri. Acestea pot fi divizate pe trei paliere importante:

1. *Strategia ca componentă imanentă a acţiunilor și relațiilor politice ce presupune o anumită manifestare de forţe, obiective, mijloace şi eforturi, din care rezultă necesitatea unor principii şi abilităţi clar definite in evaluarea şi prognozarea situaţiei, în organizarea şi planificarea activităţilor în timp şi spaţiu.* Racordarea acestui palier la procesele de euro-asociere, euro-integrare și modernizare a Republicii Moldova denotă capacități diferite ale forțelor ce susțin și dimpotrivă ale acelora ce resping procesele în cauză. Deja s-a menționat despre potențialul integraționist de care a dat dovadă AIE-1 și AIE-2. E important că ceea ce a fost pozitiv în cadrul Alianței, la capitolul integrare europeană, s-a preluat și multiplicat de către Coaliția Pro-Europeană. Principala deosebire a acesteia de predecesori constă în reușita asigurării stabilității actului de guvernare.

Plus la aceasta, remanierile guvernamentale legate de numirea și funcționarea guvernului Leancă, dar și cele parlamentare ce țin de alegerea și activitatea în calitate de speaker a dlui I.Corman, au condus la îmbunătățirea substanțială a imaginii țării pe arena internațională, inclusiv și îndeosebi în structurile europene. Buna guvernare, cunoștințele și abilitățile de care au dat dovadă forțele respective ale Coaliției în relațiile cu UE (și desigur factorul extern favorabil) au accelerat parafarea (noiembrie 2013), semnarea (iunie 2014) și ratificarea (iulie 2014 de către Parlamentul Republicii Moldova și noiembrie 2014 de către Parlamentul European) Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană. Practic astăzi țara noastră se află deja în proces de implementare a Acordului, ceea ce necesită din partea tuturor actorilor socio-politici eforturi maxime, responsabilitate maximă în realizarea obiectivelor strategice ale acestui document.

Însă, în Republica Moldova sunt forțe de opoziție care neagă sau chiar resping cu totul strategia de euro-asociere și euro-integrare (în special din rândurile Partidului Socialiștilor). În cadrul campaniei electorale din 2014, dar și după alegeri, aceste forțe au folosit din plin dificultățile sociale cu care se confruntă societatea moldovenească pentru a manipula și debusola segmentul majoritar al populației care aspiră la valorile europene, la euro-integrare și a-l reorienta spre est, spre valorile Uniunii Vamale.

2. *Strategia ca instrument al politicilor de guvernare, ancorată într-un cadru valoric strict determinat, în care libertatea strategică în traseul modernizării firește că este oarecum limitată, manifestarea ei fiind planată în dimensi-*

uni geo-cronometrice concrete de natură economică, socială etc. Confruntând acest palier cu practica integraționistă a Republicii Moldova, observăm că strategiile guvernărilor de până acum vis-a-vis de relațiile lor în timp cu structurile europene au avut unele abateri (chiar retrogradări în promovarea liniei politice) de la obiectivele țintă ale modernizării țării. Drept relevantă în acest sens poate fi considerată perioada de la sfârșitul anilor 90, când guvernul Sturza milita să fortifice legăturile cu UE, dar în cadrul guvernării erau și forțe care se opuneau cursului dat. Acestea au reușit în ultima instanță să demită guvernul Sturza și să frâneze pe un timp orientarea *de facto* spre valorile europene.

Iar în perioada guvernării Partidului Comuniștilor scopurile strategice privind relațiile cu structurile europene erau umbrite, după cum s-a menționat mai sus, de dublajele politice ale liderilor comuniști. Ei își schimbau în mod arbitrar prioritățile de orientare când spre Vest, când spre Est. Important este să conștientizăm că vectorul european era ales atunci nu atât din necesitățile de prosperare a țării și de asimilare mai reușită a valorilor democratice europene, cât din ambițiile nesănătoase ale guvernanților comuniști de a-și realiza interesele de partid, din incapacitatea de a promova stabil vectorul estic. Astfel de politică este una cu o dinamică negativă, chiar anti-strategică în raport cu procesul de modernizare a țării.

Devierile de așa natură deseori conduc până la urmă la deformarea cursului strategic al politicilor de guvernare. Acesta, în ipostază denaturată, privit prin prisma proceselor integraționiste, devalorizează sensul adevărat al acestor procese (cum ele trebuie să fie) în țările de tipul Republicii Moldova. Cu atât mai mult acum când unele forțe de opoziție din Parlamentul Republicii Moldova (în particular I.Dodon, Președintele Partidului Socialiștilor) nu odată sau pronunțat pentru denunțarea Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană. Sau alte forțe de opoziție din Legislativ (fracțiunea comunistă) nu se pronunță hotărât împotriva cursului european, dar consideră că Acordul de Asociere nu poate contribui la modernizarea țării.

În pofida dificultăților de ordin intern, dar și extern, ce apar în realizarea strategiilor de reformare democratică a țării, procesul de pregătire a Republicii Moldova pentru o aderare într-un viitor relativ mediu la UE nu poate fi oprit sau anulat. Despre aceasta ne vorbesc și rezultatele alegerilor parlamentare din 30 noiembrie 2014, care au confirmat așteptările electoratului pro-european de a păstra și consolida în continuare vectorul european. Victoria comună la alegeri a partidelor pro-europene - PLDM, PD și PL - cerea iminent de la acestea crearea unei guvernări de coaliție eficiente, care să elaboreze și să promoveze politici integraționiste întru implementarea cât mai bine posibilă și mai puțin anevoioasă a obiectivelor strategice ale Acordului de Asociere. Politici care să țină cont de erorile comise până acum de către celelalte coaliții în calea euro-asocierii și euro-integrării.

Or, negocierile între aceste trei partide au decurs ca și în trecut în mod anevoios, în prezent de o durată mult mai mare, mai bine de două luni din data alegerilor, într-o atmosferă deja cunoscută din timpul creării AIE-1 și AIE-2, atmosferă pătrunsă iar de neînțelegeri în problema repartizării posturilor. Numai că acum rezultatul a fost altul, neașteptat – o guvernare de coaliție creată doar din două partide. PL, cu orientarea sa strictă spre trecut, de a beneficia din plin de aceleași ministere pe care le-a avut în cadrul alianțelor precedente, a respins orice consens cu partenerii. La rândul lor, PLDM și PD, cu refuzul lor la fel de hotărât de a ține cont de interesele liberalilor, de a le accepta doleanțele, dar, totodată, cu încercarea de a colabora cu fracțiunea comunistă din opoziție, au fost până la urmă capabili să producă doar o coaliție *minoritară* de guvernare, numită *Alianța Politică pentru Moldova Europeană (APME)*, care în fond întrunește 42 de mandate, insuficiente pentru crearea Guvernului și asigurarea funcționalității normale a acestuia. Chiar dacă principalul document al acestei alianțe – Acordul Politic privind constituirea și funcționarea APME [6] – este unul bine pus la punct, strict elaborat ca conținut prin prisma rigorilor actuale ale guvernării de coaliție, el nu a provocat susținere din partea altor fracțiuni. Mai mult, astfel de alianță minoritară, practicată cu succes în cadrul guvernărilor de coaliție din unele țări europene, în Republica Moldova, cu un nivel de cultură politică relativ scăzut, inclusiv al guvernanților, nu are în opinia noastră capacități funcționale de manifestare pe întreaga durată a mandatului.

Asemenea situație a devenit clară deja la 13 februarie curent când candidatul la postul de prim-ministru Iu.Leancă a prezentat în Legislativ Programul de activitate a noului guvern. Acesta n-a acumulat necesarul (minimum 51%) de voturi, fapt condiționat din nou de dominarea intereselor de partid.

3. *Strategia ca componentă indispensabiltă a puterii politice, care se manifestă într-un mediu de consonanță cu capacitățile și posibilitățile acesteia, relaţia dintre ele fiind una de interdependenţă şi intercondiţionare*. Relația „strategie – putere”, luată în condițiile euro-integrării pentru o modernizare de ansamblu a țării, trebuie să se regăsească adecvat în câmpul noțiunilor de **strategie politică** și **politică strategică**, să corespundă sensului *sui-generis* al ambelor noțiuni, al corelațiilor complexe dintre ele, în funcție de anumite limite geo-cronometrice, În acest sens, o ***strategie de guvernare pentru modernizare ar fi totalitatea obiectivelor și acţiunilor puterii pe care un guvern decide să le realizeze în dimensiuni corelative de timp și spațiu.***

În cazul Republicii Moldova strategia euro-integrării și modernizării corespunde doar parțial calificativului unor acțiuni bine coordonate în astfel de dimensiuni. Ea este chemată să acorde *expertiza* necesară politicului pentru o perioadă strategică de reformare valorică a tuturor domeniilor sociale, să confirme care sunt forţele, mijloacele şi resursele necesare pentru ca decizia politică să facă față standardelor europene, să fie implementată cât mai rațional și să corespundă

specificului nostru național. În astfel de circumstanțe nu poate exista și nu trebuie admisă o luptă pentru intâietate intre strategie şi politică. Corect este ca acestea să se impună drept tándem, dar mai întâi fiecare să-și rezolve la timp problemele sale, politicul pe cele ale politicului, iar strategicul ale strategicului, chiar dacă graniţa dintre ele, ca două mari componente ale oricărei acţiuni geocronosociale preconizate, este greu de delimitat.

Însă indiferent de locul unde este plasată şi de rolul care i se acordă în procesele integraționiste strategia modernizării trebuie să corespundă adecvat unei sau altei cerinţe politice și de altă natură (cerinţă acţională multiplană), ea având ca domenii de impunere teoria şi practica acţiunii (politice, nonpolitice sau mixte) de transformare, selecţionarea, compunerea, pregătirea şi folosirea rațională a forţelor şi mijloacelor pentru desfăşurarea acestei acţiuni, organizarea şi planificarea în timp şi spaţiu a activităţilor care ţin de respectiva acţiune, prevederea rezultatelor, corectarea în caz de necesitate a erorilor, optimizarea procesului, consolidarea sistemului dinamic acţional.

Deci, corelația dintre strategia și política modernizării și euro-integrării este deosebit de complexă, ea având în vizor soluționarea de probleme politice, dar și economice, sociale, informaţionale, culturale, militare etc., care să acopere necesitățile securității în ansamblu ale țării. Despre aceasta ne vorbesc și necesitățile stringente ale Republicii Moldova. Astăzi țara nu poate să-și asigure de una singură securitatea *largo sensu* fără relații strânse și permanente cu UE. De aceea, implementarea Acordului de Asociere și Acordului de Liber Schimb este pentru noi condiția *sine cua non* a modernizării țării și a aderării ei ulterioare la UE.

Eficiența proceselor integraționiste la capitolul implementării Acordului de Asociere între Republica Moldova și UE depinde de capacitățile de utilizare a anumitor indicatori strategici ai politicilor de guvernare. E binecunoscut faptul, că orientările strategice bine puse la punct ale acestor politici constau din metode speciale de identificare, stabilire, implementare şi evaluare a proceselor socio-politice, care în ultima instanță și garantează o bună guvernare. Determinarea și aplicarea unei metode de guvernare mai responsabile şi mai competente cere în condițiile euro-integrării măsuri concrete de sporire a eficienţei guvernului, de deschidere şi transparenţă în activitatea acestuia, dar totodată de implicare a cetăţenilor şi instituţiilor societăţii civile în afaceri publice. Deci, politicile de guvernare și modernizare trebuie axate pe mai mulți indici (chiar un sistem de indici), care luați în ansamblu să asigure consecvență și stabilitate în desfășurarea proceselor integraționiste.

Primul indiciu important de care depinde mersul modernizării social-politice și promovarea politicilor integraționiste este constituirea unei baze analitice adecvate pentru luarea deciziilor. Astfel de bază constă dintr-un mediu cognitiv prielnic, care permite persoanelor și organelor ce iau decizii să găsească

argumentul exhaustiv al problemelor ce apar în cadrul politicilor de guvernare, determinanţii acestora, căile alternative de soluţionare a lor, riscurile şi oportunităţile ce însoţesc aceste soluţii, căile de evitare a ameninţărilor posibile, precum şi utilizarea suficientă a oportunităţilor apărute. Un mijloc semnificativ de constituire a unei astfel de capacităţi analitice de luare a deciziei sunt unităţile de consiliere chemate să coopereze eficient cu liderii politici, principalii oficiali administrativi şi specialiştii din domeniul elaborării şi implementării politicilor integraționiste.

Comunicarea în spaţiul public reprezintă un al doilea indice important ce contribuie la realizarea *de facto* a politicilor integraționiste. Cu privire la acest indiciu în programul de la Rotterdam pentru guvernare şi integrare europeană sunt abordate diverse sarcini de dezvoltare a administrării legate de factorul comunicării. Eficienţa administraţiei publice este inseparabil legată de o societate civilă activă fără de care o politica eficientă şi corectă a guvernului este mai puţin probabilă. Administrarea efectuată de guvern fără o comunicare permanentă cu societatea civilă nu poate să răspundă adecvat la necesităţile reale ale diverselor segmente sociale și ale indivizilor în parte în multe domenii ale politicilor de guvernare.

De aceea, guvernele trebuie să tindă spre parteneriate, spre cooperare şi spre luarea deciziilor în comun cu sectorul civil. Un exemplu relevant de asemenea parteneriat sunt Consiliile de elaborare a politicilor de guvernare din țările est-europene care deja au aderat la UE. Atare consilii constau din reprezentanţii guvernamentali, cetăţeni şi diferitele organizaţii pe interese care ajută la elaborarea metodelor de guvernare acceptate pe larg pentru implementarea acestor politici. Pornind de aici, necesitatea unei gândiri strategice în identificarea şi stabilirea coordonată şi durabilă a priorităţilor de guvernare printr-un dialog activ între guvern și societatea civilă a câştigat notorietate din anii 90 până în prezent în toate fostele ţări socialiste, care pe parcurs au valorificat calea modernizării, devenind astfel parte activă a spațiului comunitar european. Alegerea responsabilă a priorităţilor în diferite domenii a permis acestor ţări să-şi „croiască drumul propriu” pentru a se angaja într-o cursă imaginară cu grupul ţărilor prospere care se dezvoltă rapid, soluţionând în acelaşi timp importante probleme naţionale. Spre deosebire de aceste ţări cele care nu au ales astfel de priorităţi au rămas în urmă, împotmolindu-se în labirinturile *modernizării întârziate.*

Până nu demult din al doilea grup de țări (cele rămase în circuitul modernizării întârziate) făcea parte și Republica Moldova. Astăzi, însă, când țara noastră și-a ales deja prioritățile de guvernare și de valorificare a vectorului european, după modelul țărilor comunitare, dar adaptat la condițiile noastre naționale, apar posibilități care ne va permite în funcție de gradul de maturitate, de voință și cultură politică a clasei politice și a maselor să realizăm noi pași spre atingerea scopului strategic final - aderarea la UE.

Următoarea orientare strategică în vederea promovării politicilor integraționiste este medierea democratică a intereselor. Savanții în domeniu analizează astăzi diverse aspecte ale acestui indiciu, în special motivele diminuării interesului cetăţenilor în afacerile publice, dorinţa tot mai mică a acestora de a fi implicaţi în administrarea afacerilor publice. Un astfel de declin este atribuit crizei sistemului tradiţional de reprezentare a interesului, cauzat de un declin constant al încrederii în guvern, în instituţiile acestuia. Cu cât mai bine guvernul comunică cu cetăţenii, ține cont de părerile lor, cu atât mai mult el poate să identifice un numitor comun posibil care să stea la baza intereselor majore ale țării și respectiv cu atât mai bune pot fi rezultatele.

Dacă apelăm la realitățile politice ale țării noastre legate de procesele integraționiste, atunci observăm că guvernul Republicii Moldova s-a manifestat activ în relațiile cu structurile europene în vederea parafării și semnării Acordului de Asociere, însă el a avut o prestație pasivă în raport cu cetățenii țării la capitolul comunicării (a întârziat considerabil), pentru a forma la cetățeni un interes sporit față de acest document de importanță strategică pentru societatea noastră. În contextul celor menționate eficienţa guvernării vis-a-vis de reprezentarea intereselor ce țin de procesele integraționiste depinde în ultima instanță nu doar de democraţia reprezentativă, întruchipată în voința și capacitățile aleșilor poporului, ci și de democraţia participativă (în conexiune cu consolidarea accesului politic al sectorului civil) şi de democraţia directă (prin participarea activă a cetățenilor la referendumuri, mitinguri, audieri publice, discuții, prin forme electronice de îmbinare şi reflectare a intereselor sociale şi prin forme legale de lobbysm).

Un alt indiciu strategic orientativ, axat preponderent pe valențele modernizării *politice, este transparența partidelor politice.* Rolul acestora în medierea intereselor, inclusiv centrate pe euro-integrare, este crucial. Se știe că partidele actuale trec şi trebuie să treacă printr-un proces complex de transformări interne. Problema fundamentală pentru partidele din societatea post-comunistă este instruirea politică a membrilor, dar şi a celor care nu sunt membri dar susțin programul și activitatea partidului, politicile lui internă și externă.

Încercările de sporire a transparenţei în activitatea majorității partidelor din spațiul ex-sovietic denotă abateri, discrepanțe între declarații și fapte, punând deseori în pericol legitimitatea lor valorică şi provocând scepticismul poporului referitor la capacitățile lor de a juca rolul desemnat pentru ele în constituţie, în documentele de partid. Astfel, dacă luăm partidele de dreapta din Republica Moldova, relațiile dintre ele pe departe corespund orientării pro-europene, nu au destulă substanță de a face față standardelor europene. Atare relații, prin tensiunile și deficitul lor consensual, nu odată au pus în pericol însăși ideea și practica integrării europene, devalorizându-le ca sens și rol. Asemenea situație am urmă-

rit-o și în cazul negocierilor între partidele de orientare pro-europeană în vederea creării coaliției de guvernare.

La rândul lor partidele de stânga, cu orientarea lor pro-estică, la fel au demonstrat lipsă de cultură politică nu doar în relațiile cu partidele de dreapta ci și cu cele de orientare similară. Acest fapt a fost destul de relevant în special în perioada alegerilor parlamentare din 2014, dar și după alegeri.

Următorul indiciu ține de consolidarea continuă a capacităţilor administraţiei publice la nivel naţional, regional și internațional ca necesitate vitală pentru proiectarea proceselor integraționiste de perspectivă și, respectiv, pentru realizarea obiectivelor modernizării social-politice. O astfel de consolidare a capacităţilor presupune îmbunătăţirea şi perfecţionarea continuă a funcţiilor interne și externe a administraţiei publice, care să permită guvernului să se adapteze mai bine la condiţiile transformărilor actuale de natură integraționistă, să răspundă prompt la diversele riscuri sociale, provocări ale globalizării. Consolidarea capacităţilor necesită şi o mai mare responsabilitate a guvernului faţă de nevoile cetăţenilor și desigur un grad adecvat de profesionalism și eficiență în corelarea acestor nevoi cu obiectivele strategice de euro-integrare. Îmbinarea de către guvernare a profesionalismului, responsabilității și eficienței în promovarea politicilor integraționiste este condiția cheie în asigurarea stabilității sociale și politice din societate, în sporirea încrederii cetățenilor față de aceste politici.

Îmbinarea politicii, pieţii şi presei este poate că cel mai complex și controversat indiciu pe care democraţiile actuale încearcă să-l atingă. Ceea ce a devenit evident în condițiile societăților post-comuniste, care vor șă promoveze activ vectorul european, este necesitatea de a preveni utilizarea greşită a mass-media în interese economice sau politice preferenţiale, precum şi utilizarea politicilor în scopul prosperării intereselor economice oligarhice. Transformările din anii ’90 (dar parțial și acelea din prezent) au oferit diferitor actori sociali spaţiu considerabil pentru a beneficia de o îmbogăţire nejustificată printr-o influenţă camuflată asupra actului decizional. Transferuri mari de proprietate din sectorul public în sectorul privat au fost condiţionate de relaţiile personale dintre unii reprezentanți ai elitelor economice şi politice, de un cadru juridic neadecvat de efectuare a privatizării şi de funcţionare a băncilor şi altor instituţii financiare- toate acestea având drept consecinţă exproprierea masivă a proprietăţii publice.

Drept rezultat majoritatea cetăţenilor au rămas în pierdere, dat fiind faptul că ei nu au acces la sursele necontrolate şi nemeritate de bogăţie şi putere. Astfel de situație, dar și răspândirea pe larg a corupției în societate (practic în toate domeniile vieții sociale), subminează radical legitimitatea întregului aranjament politic. Imperativele viitorului, legate de integrarea europeană, necesită perfecţionarea continuă a reglementării proceselor post-privatizării şi supravegherea pieţelor financiare, a presei publice şi private, contractelor de achiziţii publice, finanţelor partidelor politice, ale sectorului public.

Transformările democratice au influenţat considerabil și puterea presei. Evoluția acesteia a fost una complexă, contradictorie, legată în special de folosirea intensă a mijloacelor electronice. Capacitatea ei de a influenţa gândurile şi acţiunile oamenilor s-a transferat departe de instituţiile politice şi administrative bazate pe reguli. Puterea la rândul său s-a transferat spre oficiile editoriale ale presei, în special cele ale televiziunii. De la începutul anilor '90 până în prezent au apărut și funcționează instituţii responsabile pentru reglementarea presei, care treptat au acumulat deprinderi de reglementare pe nou. Însă, practica mediatică ne demonstrează că pericolul pentru presa publică de a cădea sub influenţa partidului de guvernământ mai persistă și astăzi. În ceea ce priveşte presa privată ea are o libertate mai mare privind maniera şi conţinutul publicaţiilor, ceea ce determină faptul că există o sferă largă de acţiune pentru afaceri neoficiale reciproc avantajoase între politicieni şi actorii presei.

Reglementarea calitativă a presei publice şi private este astăzi mai mult decât necesară. Argumentul principal în acest sens sunt procesele integraționiste, locul și rolul cărora în câmpul mass-media trebuie să fie unul deosebit, să se regăsească în mod echidistant în abordările presei. Consiliile de presă până ce rămân în urmă în ceea ce priveşte capacitatea de a garanta accesul egal la canalele de informaţie şi a încuraja publicaţiile echilibrate care să contribuie la consolidarea vectorului european.

Eficiența managementului strategic al politicilor de modernizare în condițiile euro-integrării depinde în mare măsură de criteriile existente privind aderarea la UE. În acest context oficialii europeni nu odată au subliniat necesitatea asigurării unor posibilități similare de care să se bucure noile state-membre. Cu toate acestea în practică nu există o opinie univocă în ceea ce priveşte promovarea eficienţei economice sau calităţii sociale a vieţii pentru toţi. Criteriile pentru aderare au fost elaborate mai mult ca un instrument tehnic (economic şi politic) decît ca un instrument pentru dirijarea condiţiilor de trai a statelor candidate. În realitate observăm că prevalează aspectele juridice, economice şi politice în timp ce aspectele sociale au fost limitate, fiind reduse la păstrarea drepturilor individuale ale omului şi construirea unui cadru instituţional mai liber. Între timp corporaţiile multinaţionale au profitat de noile pieţe create, acestea fiind determinate de unele schimbări în politicile privind protecţia socială. Reforma sistemului naţional de pensii, de exemplu, a deschis uşa pentru fonduri private de asigurare prin introducerea asigurării private obligatorii. Astfel de reforme au oferit pieţii condiții lucrative dat fiind faptul că guvernele post-comuniste duceau lipsă de mentalitate strategică, de capacităţi necesare şi într-o mare măsură de legalitatea dezvoltării propriilor pieţe de asigurare. Capacităţile lor de reglementare erau mult mai slabe decât în statele membre, unde impactul globalizării asupra statelor bogate era mult mai puţin influent.

Datorită neglijării componentei sociale a transformărilor, prevederile tratatului de la Lisabona se confruntă cu dificultăţi privind păstrarea coeziunii sociale şi educaţiei în societate. Stabilirea politicilor pe termen lung necesită capacităţi de prevenire a *dezbinărilor sociale* şi respectiv modalităţi de reducere a ameninţării de excludere socială în economia de piaţă, politici coerente de angajare, sisteme viabile de protecţie socială, acces egal la serviciile de sănătate şi educaţie, politici elaborate pentru cei defavorizaţi şi pentru minorităţi.

Buna guvernare întru modernizarea țării nu poate fi implementată fără o educaţie adecvată a cadrelor privind elaborarea și promovarea politicilor publice. De aceea, este necesar de a crea organe speciale în funcţia cărora să fie instruirea analitică şi educaţională la nivel central al administraţiei de stat. Pentru aceasta e necesar de elaborat un program guvernamental cuprinzător orientat spre sporirea calităţii instruirii în domeniul politicilor publice şi administrării publice, educaţiei terţiare în domeniul politicilor publice prin programe specifice şi scheme de schimb cu instituţiile din afară.

În scopul eficientizării întregului mecanism de funcţionare a managementului strategic al politicilor de guvernare și modernizare este util de luat în seamă *contextul global de elaborare și implementare a acestor politici*. Dezechilibrul dintre modurile stabilite de guvernare şi condiţiile externe care afectează o astfel de guvernare devine tot mai mare. Totuși, sistemele de guvernare ale societăţilor dezvoltate, cu structură socială clar definită, se bazează în primul rând pe stabilitatea instituțiilor naţionale de stat. Impactul globalizării economice, riscurile globale pentru mediu şi atacul noilor tehnologii informaţionale şi de comunicare, la fel ca şi noile riscuri de securitate în aceste sisteme stabile nu le știrbește din potențialul lor valoric, din caracter și conținut.

Astfel de modele de guvernare e destul de problematic a le adapta la schimbările externe deosebit de anevoioase ale țărilor de tipul Republicii Moldova. Aici toate aspectele ce țin de securitate, de calitatea şi durabilitatea vieţii, chiar în unele cazuri, de drepturile fundamentale ale omului, sunt puse frecvent în pericol. În astfel de condiții o reformă consistentă și eficientă a managementului strategic în politicile guvernării de coaliție din Republica Moldova este pe cât de necesară pe atât de complicată, fiindcă resursele intelectuale, organizaţionale şi materiale ale țării sunt la moment insuficiente. Realizarea acestei reforme trebuie corelată în mod adecvat cu interesele naţionale bine definite ale țării în faţa globalizării şi integrării europene, cu o bună percepere și intuiţie de către analişti şi politicieni a contextului global ce se schimbă rapid la luarea naţională a deciziilor, cu capacităţi administrative naţionale pentru a participa la guvernarea supranaţională, cu managementul crizelor ce apar frecvent în cadrul alianțelor sau coalițiilor de guvernare.

Indicatorii sus-menționați se află într-o legătură dialectică, fapt ce necesită o bună conștientizare a lor la toate nivelurile procesului politic. Anume, de ca-

pacitățile guvernanților, dar și a opoziției, diverselor comunități sociale, maselor în ansamblu de a percepe în mod judicios acești indicatori, de ai sesiza și susține adecvat în dimensiuni conexe și depinde eficiența de mai departe a procesului de valorificare a vectorului european, de implementare a Acordului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană, a obiectivelor de modernizare social-politică a țării noastre.

Bibliografie

1. Filipescu N. Occidentalizarea postcomunistă. - Iași: Polirom, 2002.
2. Oxford Dicționar de politică. - București: Univers enciclopedic, 2001.
3. www.gov.md
4. Iorga N. Pagini alese. Vol.II. - Bucuresti, 1965.
5. Saca V. Impactul mentalității politice și comportamentului politic asupra procesului democratic din Republica Moldova. // Teoria și practica administrării publice. Materiale ale Conferinței științifico-practice cu participare internațională 23 mai 2014. – Chișinău: AAP, 2014.
6. Acordul Politic privind constituirea și funcționarea Alianței Politice pentru Moldova Europeană (APME), www.pldm.md, http://unimedia.info/stiri/doc-acordul-de-constituire-a-aliantei-politice-pentru-moldova-europeana-87567.html

Prezentat la redacție
la 10 februarie 2015

COMPARTIMENTUL
RELAŢII INTERNAŢIONALE

IS THE CONTEMPORARY INTERNATIONAL SECURITY SYSTEM AT CROSSROADS?

Marcel BENCHECI
Republic of Moldova, Chisinau, Academy of Sciences of Moldova, the Center for Strategic Studies
PhD student

Sandro KURTSKHALIA
Republic of Moldova, Chisinau, the University of European Political and Economic Studies "C.Stere",
MA student

In this article is analyzed such topics as the resizing of the current security environment, especially after the collapse of bipolar international system and terrorist attacks from USA in September 11, 2001, which generated the crisis of international relations, the reorganization of international security organizations and redefining concepts of fighting against international terrorism. More than this the power factors tend to enhance the structures that hold the main role in ensuring the most advantageous position in the new security architecture.

The profound transformations from beginning of the century, characterized by political changes and geostrategic interests, significantly influence the international security system. The latest events in Ukraine show that international security system expresses a significant change, including strategic reconfiguration of partnerships within various international security organizations, according to security interests and objectives of the main actors and the threat to international security - Terrorism.

The international security system includes national security of states, continental security, regional security and the security of international organizations. Among actors and factors presumed to guide international policy could be mention: people who share the same cultural, moral and ethnic or national political ideology, national identity, the systemic structure as well as global markets and multinational corporations or interstate system. The range size of security include non-state actors such as multinational corporations and human rights support groups or other systems and human institutions such as global markets and dissemination of scientific knowledge and technological know-how. These actors

and factors which affecting international security are very important for the stability of international security system.

A basic attribute of international security system is the international security environment, which has two fundamental characteristics: the "information age" and the development of security architecture. Security environment of the XXI century is characterized by substantial changes that require adaptation of the classic criteria for analysis of international security. New security challenges, generated by the overlapping phenomena such as globalization and fragmentation, add some classic forms of regional risks and vulnerabilities. Outbreaks of tension remain traditional, but their development is inherently influenced by the emergence of unconventional risks and cross-border as terrorism, organized crime and proliferation of weapons of mass destruction.

There is a functional interdependence between different types of security environments. National security environment can be viewed as a component of regional security environment, the latter is an essential element of the global security environment. So if major disruptions are present, out of control, at national level, they adversely affect the stability of international security environment. For example, the armed conflict between Israel and Hezbollah militia in southern Lebanon acted significantly on the international security environment, amplifying the sources of insecurity. Basically, the "Arab Spring" revolution called Arab or Arab awakening is a set of popular events scale variable which swept many countries in the Arab world since December 2010 [1, p.166].

The new security environment can be approached from two points of view: it begun to consolidate after the Cold War, when international relations become more complex and interdependent or after 2001 with the start of the war on terror, which showed that non-state actors began to play an important role. Whatever the conceptual orientation, the terrorist attacks of 11 September 2001 indicated the need to redefine the international security environment, the transition from the unipolar world of accounts after the end of the Cold War, where the USA had a dominant position, as a real advance towards all members of the world to multipolar one where were present new power poles Russia, China, India, Japan, Germany, Brazil [2, p.322].

After that attack inside the international security system began the changing of relationships between the major power centers of the world, the fragmentation of collective security mechanism, limiting its appeal to international law in relation to terrorist activities, as well as the emergence of the security model of unlimited self-defense, based on solidarity countries that share democratic values. Therefore international stability cannot be conceived today than under cooperation at various levels in the international community, through institutionalized dialogue, through increased involvement of major international organizations in defining the security state of the world [3, p.309].

Thus, the present actors with global impact on security are the USA, Europe, China, Japan, India, Brazil and Russia. According to Zb.Brzezinski the essence of the new security structure of the world is in relationship between USA and Eurasia [4]. He argues that the power poles - Europe and Japan clearly relies on the idea of stability and international security, while China and Russia remain open and interested in any geopolitical change. In this context, S.Huntington argues that the world created so-called "axis of instability" or "axis of crisis", which includes the Balkans, the Caucasus, North Africa, Middle East, Central and South Asia, separating the poor world by the rich [5, p.33-48].

The main actors in the international security environment are states and international organizations, including NGOs. In this context the current security environment instability are determined largely by emphasizing the phenomenon of proliferation of actors, resulting from the disintegration of the federal state, which is determined implicitly by increasing the number of countries and the increasing number of international organizations. Also, recently diversified economic ties and new markets have emerged a growing number of multinational companies and their intention to assert that international actors value. It is about the track in the foreground of political supranational organizations and then follows the technical, scientific and non-governmental organizations involved in solving global or regional problems [6, p.9].

According to Henry Kissinger, the duration of international security has decreased with each century. Thus, for example, the post-Westphalia order lasted 150 years, the international system created by the Congress of Vienna lasted 100 years, the order that characterized the Cold War existed for 40 years [7, p.160]. H.Kissinger emphasizes the balance of power as a tool of international relationships, adding that statesmen, especially those of great power like USA, manipulate the balance of power, in order to maintain international order where no state does dominate the other [8, p.163].

We believe that the end of the Cold War led to the creation of a new international security system with a new international order, based on reconsideration of general human values that bind together states and nations. The most important effect of the end of the Cold War was tearing down the barriers that have stalled globalization [9, p.23]. The application of military force as the main influence argument is not a priority; the focus is moved to the actions of force expressed by means and economic, technical, scientific and political methods. The military aspect between states remains in force as part of the national security system [10, p.25]. Some analysts, for example A.Bozeman, believe that the new international security system is more unstable than that of the Cold War, characterized by a seemingly predictable stability and security, and the balance of nuclear terror between the superpowers. Thus neorealism claims that bipolar systems are more stable than multipolar [12, p.881-909].

In their view, security system is characterized by the presence of the risk of increasing abundance of state and non-state centers of power. In this case the terrorists may attack a superpower and cause a global war against terrorism, without a clear and predictable end. Formerly close partners in NATO now disagree on global security policies, splitting already evident in difference of the opposite side from Europe and America to war on Iraq in 2003 (France and Germany opposed the war). Disagreements between the Western democracies are considered even deeper and more explosive than those of European and American components of the Western coalition. This system is threatened by clashes between the cultures of the world that seem to underpin interstate, ethnic, racial and national conflicts [13].

The main feature of the post-Cold War international security system was the dominant role of USA as "world policeman" - a characterization that not only summarizes the status of global hegemon, but also the permanent power challenged in one way or another, for one reason or another, for other actors in the international system. Since the early 90s the question arose whether unipolarity can be a sustainable formula in international politics [14, p.23-33]. As a result, in Western academic environment stood two schools of thought: the so-called declinists, who argue that the status of USA as a single superpower is a historic passing of international system and counterbalance of other major players will not delay to appear [15, p.667].

On the other hand, theorists who approved “USA rule” say that a unipolar system can be sustainable, because the USA has the resources and economic, political, military and technological tools. That’s why the rocking against USA is unlikely. At the same time, in their opinion a unipolar system dominated by the USA would be a peaceful and stable one [7, p.10-11].

The professor of Kornwell University W. La Feber, expert in leadership, makes the connection between international terrorism and triumphantly escalating of USA as one of the key actors of contemporary world politics. Interests focus on international policy strategies, external errors that do not account for realities of democratic pluralism and their shadow related to the increasing influence of non-governmental organizations, are noted as features of increasing power of USA, causing activation of international terrorism [16, p.8-9, 16-17].

We believe that the USA is the state whose soft power (sanctions, rewards, payments, trade-offs resulting from mediation, great arrangements) was the most effective in the twentieth century. Political, economic, financial, cultural opportunities had great appeal and were unstoppable, especially during the Cold War. But when the promotion of them in other areas have used excessive USA support of hard tools (recourse to armed violence), things started to get complicated. The anti-American power intensified no in the Muslim world only, but also in South America, for over two centuries considered the backyard of the Uni-

ted States, although the United States compared with other countries, are most heavily military and financial involved in managing security issues in the world [10, p.68-69].

There is the term “New World Order”, introduced by US President G.Bush to characterize the system of international relations that followed the collapse of the USSR [11, p.195]. A fair assessment of this new world order does Henry Kissinger, who argues that what is new in new international order is that the United States can neither retreat from the world, but not to dominate [17, p.707]. It is obvious that the future belongs to a multipolar world.

By setting antiterrorist coalition, political researches talk about "the fourth world war" that opposes two camps: super terrorism and antiterrorist coalition countries. The events of 11 September 2001 triggered unprecedented backlash terrorism on all fronts (diplomatic, legal, intelligence, financial, military, etc.). Firstly only France, Russia and China have expressed doubts in antiterrorism coalition. The next antiterrorism coalition against Afghanistan was challenged by all participating countries. In the case of Iraq, except Great Britain and the countries of Eastern Europe, other countries did not participate. Operation Enduring Freedom, launched on October 7, 2001 and consisted of more than 90 countries, will remain in history as the largest coalition ever formed. Up to that date, terrorist attacks were treated on their hazard extent and were not analyzed as fragments of a systematic and general war. Operations were considered isolated, as individual initiatives of some fanatics. In this context, these events review the global relations, the formation of new alliances based on mutual interests in terms of security. States with divergent positions, considered even ireconcilable until recently, are now on the same front in the fight against terrorism. War on terror does not imply classic military action, but is a new and very important remark in the legitimacy of terrorist attacks in general [18, p.167]. Or as G.Clemenceau said "War is a too serious thing to be left to militaries" [19, p.18].

Unfortunately the war against terrorism has turned into war through terrorism, after which whole peoples suffering [20, p.11]. Already there are military analysts who believe that intelligence structures form a fourth category of armed forces, along with the land, air and naval one [21, p.261]. We consider the war on that the terror more easily can be abolish by special services and cooperation between law enforcement authorities of different states than by arms.

The different kinds of international relationships are difficult putted under control, relying on their own possibilities and interests and created a vacuum of power which tends to be filled with all sorts of destructive forces. These were manifested by a large wave of terrorist acts that endangered the security of many states. Terroristic methods destabilize the existing social structure [22, p.4], built by actors of security system, who agree follow certain rules or conventions [23, p.6-7]. At the same time, the destroying of global and regional international

security's old structures is accompanied by the state disequilibrium. As a result in the world appeared more and more gaps, especially in the sphere of power. Areas where they occur become objects of attention and policy enforcement of international terrorism.

For this system is characteristic the increasing and diverse types of security actors in the emergence of new state actors with globalist trends, transnational security actors like terrorist groups, religious or ethnic movements, international NGOs; the trend of reform, dynamic and expanding of organizations responsible for contemporary security - the UN, NATO, EU, OSCE, etc - accompanied by transformation and negotiation of key security arrangements.

Currently, we are witnessing the emergence of new transnational and no state factors on the world stage, which have sufficient capacities to lead global action. Thus, the main features of the international security system are the end of bipolarity and the reorganization of power centers; the increasing number of countries and international organizations, including non-governmental one; the manifestation mode of terrorism, which has turned into a global player during the last period; the differentiated access of states to resources affects relationships between them. The collapse of some states, poor economic conditions, social disorder create conditions that some countries are not able to survive as a political entity, especially in states whose behavior is guided by ideological, political, cultural or religious reasons (for example in Afghanistan). In the created vacuum may interfere other countries and organizations, not necessary security or humanitarian one and many terrorist organizations take full advantage of the "hospitality" of such states.

Another feature of the international security system is the spread of ethno-religious conflicts. During the last decades the tendency toward the territorial claims' conflicts fell. Ethnic and religious conflicts had amplified instead of it. However, the increasing performance of military technology and its proliferation is one of the most pronounced features of the international security environment. Progress in science and technology, and the spread of more sophisticated IT offered many actors (state or nonstate) the purchase and possession of guns, sometimes disproportionate to needs of defense, power and their resources [24, p.7-8].

The current international security system has a number of countries adversarial relationship, domestic and international terrorism issues, which generates insecurity and deeply disturbing normal life of society, in defiance of law and international order. Due to the assimilation of new technologies and methods, contemporary terrorism is more dynamic now, amorphous and difficult to combat. Therefore we believe that any counter-strategy must combine military security, internal border control and development of special services, balanced and

coordinated with other levels of change influence - economic, social, political and educational.

We emphasize that in recent years the increased terrorist attacks has prompted a reassessment of the need to intensify the efforts of international actors to strengthen international security system. Today there are various forms of maintaining global, international, regional security, being driven by different size of geopolitical areas, by the degree of states' development, the economic policy orientation, the influence of political systems on international issues.

Some experts consider that the process of reforming the architecture of global security and creating a new world order where terrorism is an important one, can be determined including the impact of the global economic crisis, but also features an order of transition. Also, the current international security environment record terrorism as the main threat that's why the national security strategies and policies are directly connected to identify the most viable solutions to prevent and combat terrorist acts.

The specialists in the field have identified the predominant areas of conducting terrorist actions: the highly industrialized states, where terrorism is caused by serious social and economic contradictions of a strong sense of frustration and alienation, manifested especially among youth. The second area is the countries where national historical past and religious contradictions generated strong leading, for example, the Basque, the Irish and Muslims which move from resistance to terrorist violence, organized for recognition of their rights. The last area is the third world countries where dictator's terror corresponds with violence of extremist groups.

The identification of terrorism with worldwide counter-globalist movements (USA) or classification of national liberation movements as terrorist structures (Russia) are just two recent examples of the use of double standards in assessing impacts and threats posed by international terrorism. Even if the Government of USA identified the group of states that make up the "axis of evil" such as Cuba, Iran, Iraq, Libya, North Korea, Sudan and Syria, at the same time using the measures of preventive wars or economic embargoes to punish them, were not able to prevent the escalation of terrorism in the new millennium [25, p.138, 140, 141].

The policy of double standards takes and identifies some intentions of coalition of state terrorism. For example, the USA's response triggered by the realm of "war on terror" against the Afghan Taliban, state which sheltered Osama bin Laden. Many analysts have noted, however, that the overthrow of the Taliban was useful for Americans from other considerations: the giant petro-gas pipeline that would bill the huge reserves of oil and gas resources of the Caspian area, through Turkmenistan and Afghanistan to Pakistan and India (gas), China and Japan (oil). There are other examples of countries where there is a link bet-

ween terrorism, oil and gas reserves of vital importance to the United States and Western countries, including Saudi Arabia, Libya, Bahrain, the Gulf Emirates, Iran, Iraq, Egypt, Sudan and Algeria, Turkmenistan, Kazakhstan, Azerbaijan, Chechnya, Georgia and eastern Turkey. These regions have more than 65 percent of the world's oil and natural gas production. From these considerations are present views as the war against terrorism is seen by many as a war on behalf of U.S.A. companies: Chevron, ExxonMobil and Arco, British Petroleum, Royal Dutch Shell and other multinational giants, which have hundreds of billions of dollars invested in these regions [26].

Today Middle East region continues to be uncertain in terms of security, including countries that have nuclear weapons, support or are base for terrorist networks and is surrounded by countries that have nuclear powers (Russia, India, China, Israel, and Pakistan). In addition, Iran has ballistic missiles that could hit European countries [27, p.209-211]. In recent years the favorite target of terrorism in the Middle East constituted citizens, property and interests of the USA and the State of Israel, in the latter case even the national territory [28, p.154]. The crises of identity in the region, but also in North Africa and the Middle East have the potential to be transformed in the crisis of security. Thus the "Arab Spring" as called the popular uprisings in countries of North Africa and the Middle East, has benefited from the competition of large international and regional powers, that why the situation does not escalate and affect the already hopelessly conflict in the region. If USA and NATO participation was not a surprise element, in the war in Libya for example, the national contribution of France, which has doubled its political declarations with military efforts, was one of the most consistent, being exceeded only by the USA France demonstrated a pragmatic, even opportunistic attitude toward Libya [7, p.84].

International media reported on the Arab revolutions events called them either Arab uprisings or Arab Spring. The Islamic world across a relative increase in power, faces difficulty in identifying a unitary political line within the guidelines of Islam due to their two legal-political lines: the Sunni (traditionalist) and Shia (revolutionary). The first moderate and conciliatory tendency has its center in Saudi Arabia, second, prone to violence, in the Iranian.

As was told before, the contemporary terrorism knows big changes after the events of September 11, 2001, which caused a real shock in the world [29, p.89] and marked the beginning of a "new era" in international relations [30, p.1]. There are organizing no more terrorist acts, but terrorist operations like "Planes operation" on September 11, 2001, "Trains operation" on March 11, 2004, marking, according to American researcher H.Sicherman, the beginning of a new historical era "war against terrorism". Some authors call this new scourge "Islam fascism" because of the similarities between the Islamist-Jihadist current movement and Nazism - the desire to dominate the world, believes

in superiority of religion / their culture, which would legitimize their global domination, the hatred toward other religions and cultures, especially those of Western origin, incitement to genocide against Jews etc. [31, p.542-543].

According to Romanian researcher V.Diaconu among the immediate causes and conditions that generate the development of contemporary international terrorism are included: Palestinian-Israeli conflict, the conflict between rich and poor, conflicts between civilizations and between religions [32, p.59], which lead to the conclusion that people on the planet living at the same physical time, but not at the same historical time [33, p.35]. However, although the number and extent of the conflicts on territorial disputes decreased, the ways of solving ethnic and religious differences through power has grown and diversified [34, p.7], which in turn weakens the international political system, generating multiple forms of violent conflict, including terrorism.

The current international security system is marked by a number of factors which increase terrorism and destabilize the system, such as the support given by some fundamentalist states and NGOs to terrorist structures, transition from the security architecture based on the principle of bipolarity to unipolar structure with current trends towards multipolarism - where the nation states, groups states, NGOs and international organizations are trying to fill an advantageous position, the access of global terrorist structures to information, human, material, financial and demographic resources, trend of migration from poor countries to rich ones, exacerbating extremism and separatism, intolerance and their degeneration into violent manifestation of globalization, leading to the presence of certain vulnerabilities in the international security environment by taking advantage of international terrorist networks. Some states are unable to exercise effective control over its territory, allowing its exploitation by terrorists, criminals and insurgents, which create instability in international security system, often due to the stagnant economy, corrupted political institutions, poor public health system or those that have natural resources and are thus trapped in multinational competition for them. These are often sources of conflicts, which in turn are generating transnational insurgency and terrorism.

As a conclusion, we mention that in international security system is currently undergoing a number of changes, depending on the existing military-political alliances and strategies, currently economic and financial interests of the various states that make up alliances to promote national security interests. The functioning of these organizations is adapting to the new global geopolitical and geostrategic context. International relations policy should be based on the new realities of the world and based on accepted multipolarism principle, where, although the USA was for a time the only pole of world power, there is emerged the enhancing role of security organizations (UN, EU) in preventing and managing crises and terrorism. Also in the international environment is observed two

poles of power involved in defined geographical areas - the European Union, including the Russia and the states of South-East Asia. This is about China, because the high growth rate could give another dimension to its military power. However, the presence of regional actors in this geographic area which have nuclear power (Pakistan, India, North Korea) and their possible grouping around China are issues that contribute to the formation of a new power pole at the planet level. Besides China and other countries could come - smaller but with a remarkable economy or even less developed countries (Taiwan, Singapore, South Korea, Vietnam, etc.) who want to enjoy protection and access to resources.

Bibliography

1. Mearsheimer J. The false promise of international institutions. // International security, 19 (3), 1994-1995
2. Moştoflei C. (coord.) Perspective ale securităţii şi apărării în Europa. V.1. – Bucureşti, 2009
3. Moştoflei C. (coord) Dinamica mediului European de securitate. – Bucureşti: Universitatea Naţională de Apărare „Carol I”, 2007
4. Brzezinski Zb. (ed.) The Geostrategic Triad – Living with China, Europe and Russia. – Washington: The CSIS Press, 2001
5. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. // ПОЛИС, 1994, №2,
6. Moştoflei C. (coord) Politici şi strategii în gestionarea conflictualităţii. Raporturile dintre conflictualitate şi securitate. Vol.2 – Bucureşti: Universitatea Naţională de Apărare „Carol I”, 2008
7. Duţu P. (coord) Echilibrul de putere şi mediul de securitate, Vol.1 – Bucureşti: Universitatea Naţională de Apărare „Carol I”, 2011
8. Juc V., Varzari V. Interpretarea conceptului de securitate din perspectiva şcolii realismului politic. // Administrarea Publică, 2012, nr.1
9. Frunzeti T. Provocări la adresa securităţii şi strategiei la începutul secolului XXI. Sesiunea de comunicări ştiinţifice cu participare. – Bucureşti: Universitatea Naţională de Apărare „Carol I”, 2005
10. Rusnac A. Aspecte ale teoriei securităţii. – Chişinău: Fundaţia Draghiştea, 2005
11. Serebrean O. Dicţionar de geopolitică. – Bucureşti: Polirom, 2006
12. Waltz K. The stability of the bipolar world. - Daedalus, 1993
13. Huntington S. Ciocnirea civilizaţiilor şi refacerea ordinii mondiale. – Bucureşti: Antet, 1998
14. Krauthammer Ch. The Unipolar Moment. // Foreign Affairs, 1990/91, nr.1
15. Kennedy P. The Rise and Fall of Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000. - Vintage Books, 1989
16. La Feber W. The Post September 11 Debate Over Empire, Globalization, and Fragmentation. // Political Science Quarterly, 2002, Vol.117, N1.

17. Kissinger H., Diplomaţia. – Iaşi: Polirom, 2003
18. Pintilei N.G. Cooperarea internationala în combaterea terorismului international. // Revista administraţie publică, 2003, nr.3
19. Controlul parlamentar al sectorului de securitate: principii, mecanisme şi practici. // Ghid practic pentru parlamentari, 2003, N5
20. Новикова А. Антитеррор – комплексный подход. - Москва, 2007
21. Moştoflei C. (coord) Stabilitate şi securitate regional. – Bucureşti, Universitatea Naţională de Apărare „Carol I", 2009
22. Alexander Y. Terrorism: theory and practice. - Westview press, 1979.
23. Dinu M.-Ş. Influenţa factorilor etnic şi religios asupra dinamicii mediului de securitate. – Bucureşti, Universitatea Naţională de Apărare „Carol I, 2008
24. Moştoflei C. Dolghin N. (coord) Studii de securitate şi apărare. Vol.3. – Bucureşti, Universitatea Naţională de Apărare „Carol I, 2005
25. Gorincioi R. Probleme ale securităţii internaţionale în condiţiile globalizării. // Teosa V. (coord) Procesul de globalizare: provocări şi soluţii – Chişinău: USM, 2004
26. Viviano F., Energy future rides on U.S. war. San Francisco Chronicle: September 26, 2001. http://www.sfgate.com/cgiin/article.cgi?file=/chronicle/archive/2001/09/26/MN70983.DTL
27. Frunzeti T. Geostrategie. - Bucureşti, Centrul Tehnic Editorial al Armatei, 2009
28. Moştoflei C. (coord) Securitate şi Apărare în Uniunea Europeană: Sesiunea anuală de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională. - Bucureşti: Universitatea Naţională de Apărare „Carol I", 2008
29. Osmochescu N. Combaterea terorismului internaţional. // Teosa V. (coord) 11 septembrie 2001 : noul concept de securitate internaţională (materialele conferinţei internaţionale 9-13 septembrie 2002). - Chişinău, 2002
30. Schmitt M.N. Counter-terrorism and the Use of Force in International Law. // The Marshall Center Papers, November 2002, N5
31. Moştoflei C. (coord) Securitatea şi apărarea spaţiului Sud-Est european în contextul transformărilor de la începutul mileniului III. Secţiunea 3. Apărare şi securitate naţională. - Bucureşti: Universitatea Naţională de Apărare „Carol I", 2006
32. Diaconu D.V. Terorismul – repere juridice şi istorice. - Bucureşti, All Beck, 2004
33. Pânzaru P. Condiţia umană în perspectiva vieţii cotidiene – Bucureşti: Albatros, 1981

Presented for publication at February 1, 2015

STRATEGIILE FEDERAȚIEI RUSE DE MENȚINERE A SFEREI DE INFLUIENȚĂ ÎN SPAȚIUL EST-EUROPEAN[19]

Svetlana CEBOTARI
Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Stat din Moldova**,** Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale
Doctor în politologie, conferențiar

In quality of the successor of the URSS empire, the Russian Federation, for realising the objectives, especialy those of the mentaining in its influential sphere of ex-sovetical space, uses a series of traditional strategies so-called "hard power" such as the military actions (the participation in the military conflicts from the Republic of Moldova - Transnistia from 1992 and Georgy from 2008); economical santions (Ucraine, Republic of Moldova, Georgia and Belarus). In the last time, the administraton from Kremlin realised that the uses of traditional possibilities are not enough to realise the interests. In this context, Russia began the uses of the new strategies or - "soft power", being caracterized by electronic war, intimidation, bribing, propaganda through internet / mass-media (propagandist actions for exemple those from the Baltic states, the acusations of breaking the human rights; the influence of political situation (by supporting some pro-Kremlin parties).

This article submits to analyse the strategic size of Russian Federation to promote its interests on the international scene.

***Key words**: strategy, geopolitical interest, hard power, soft power, space, the interest sphere, conflict, economical santions.*

Introducere

Ca rezultat al metamorfozelor geopolitice din anii ’90 ai secolului trecut, Federația Rusă încearcă să-și recâștige pozițiile pierdute. Una dintre cele mai dezbătute teme a fost, în mod neîndoielnic, problematica noului rol pe care î-l deține Rusia pe arena internațională. La începutul anilor ’90 dominantă este ideia, care pornea de la existența unei singure superputeri, dar care nu evalua în mod realist consecințele multiple ale promovării noii ordini bazate pe această realitate politică indiscutabilă. Într-o situație mult mai complicată se afla Federația Rusă, care pretinde că Occidentul o asigurase că, după colapsul URSS, fos-

[19] *This research was supported by a „Marie Curie International Research Staff Exchange Scheme Fellowship within the 7th European Community Framework Programme’’. Acronym:EU-PREACC Grant Agrement Number:PIRSES-GA-2012-318911. Project period: 01.03.2013-28.02.2017.*

tele republici sovietice, precum și statele foste-sateliți ai URSS, urmau să rămână în sfera sa de influență sau, cel mult, să adopte statutul de neutralitate. Este cunoscut faptul că statele care au făcut parte din Tratatul de la Varșovia au aderat la NATO și/sau la UE. Chiar și cele trei state baltice – Estonia, Letonia și Lituania, foste republici sovietice, au procedat la fel. Rusia a perceput aderarea acestora la NATO, în 2004, ca pe o mare pierdere și o amenințare directă la adresa integrității și securității sale [1, p.133].

Geopolitic, spațiul CSI nu reprezintă un monolit. Factorul Rusiei este cel care determină divizarea geopolitică a CSI. Statele CSI, în relație cu Federația Rusă, pot fi divizate în două categorii - 1) statele orientate în politica lor externă în mare măsură spre cooperare cu Rusia – Belarus, Armenia și statele Asiei Centrale, și 2) statele tind spre autonomie în politica lor externă și independență față de Federația Rusă - Georgia (pînă în 2008, când făcea parte din CSI), Ucraina, Azerbaigian și Reăpublica Moldova. Prima categorie de state au creat, la inițiativa Rusiei, diferite organizații în cadrul CSI - Comunitatea Economică Euro-Asiatică, Uniunea statelor Asiei Centrale, Spațiul Economic European, Organizația Tratatului de Securitate Colectivă sau Organizația de Colaborare de la Șhanghai. Statele celei de-a doua categorii s-au organizat în GUAM [18, p.13].

Începând cu anii 2000, la un interval de o decadă de la sfârșitul Războiului Rece și a colapsului fostei URSS, Federația Rusă încearcă să-și restbilească statutul de mare putere, relaseanzând o politică ofensivă și tendința restaurării unei zonei de influiență în spațiul postsovietic [11]. În relațiile cu statele din vecinătatea apropiată / îndepărtată, în scopul asigurării unui viitor și pe arena internațională, Rusia are propriul modus operandi [21].

Strategiile hard pawer ale Federației Ruse de realizare a intereselor în spațiul est-european

Analizând principalele obiective și direcții a politicii externe a Federației Ruse expuse în "Strategia de Securitate a Federației Ruse până în 2020", aprobată prin Decret prezidențial la 12 mai 2009, putem deduce că interesul de lungă durată a Rusiei este de a transforma Federația Rusă într-o putere globală, iar sistemul internațional în unul multipolar. Vecinătatea apropiată (*blizhnee zarubezhie*), care de fapt este spațiul post-sovietic, este văzută de Moscova drept o zonă de influiență exclusivă, în care Federația Rusă manifestă interese geostrategice [13].

Pentru o mai bună comprehensiune a politicii externe a Federației Ruse este necesară analiză acestia prin prisma utilizării *hard power-ului* (politica dură), exercitată prin intermediul mijloacelor militare și economice cu scopul de a exercita presiune [8; 9]. Astfel, pentru a-și realiza obiectivele propuse, Federația Rusă utilizează o serie de măsuri tradiționale sau *hard pawer* cum ar fi acțiunile

militare (participarea în conflictele militare din Republica Moldova-Transnistia din 1992 și Georgia din 2008); sancțiuni economice (Ucraina, Republica Moldova, Georgia, Belarus).

Vladimir Putin, ajuns președinte al Federației Ruse în 2000, prin acțiunile întreprinse demonstrează faptul că dorește să reconstituie cât mai mult teritoriu din fosta Uniune Sovietică. Evident, un pas în acest sens îl reprezenta reintegrarea Ucrainei în aria de influență a Federației Ruse. Așadar, prin politicile sale, președintele Rusiei încearcă să reconstruiască influența rusă, în spațiul geopolitic, a spațiului fost al URSS, să readucă Rusia la statutul de mare putere globală și să promoveze această identitate civilizațională rusă nou recreată pe agenda interna]ională. În acest scop, Putin folosește tot instrumentarul politic, economic, diplomatic, imagologic şi militar de care dispune pentru a-şi atinge scopul numit de mulți specialiști ca fiind "*imperialist*". Astfel, Rusia a reînceput să își promoveze mai activ interesele pe mapamond, ceea ce a dus la confruntări directe cu puteri influente ale comunității internaționale. În acest context, al revitalizării economice a Rusiei, elitele politice și economice au început să susțină politica expansivă a președintelui Putin. Rusia a demonstrat că nu ezită să folosească forța armată când consideră că interesele sale sunt în joc [1, p.130].

Astfel, la 8 august, 2008 forţele armate ruse au intrat în Oseţia de Sud, utilizând tancuri, precum şi infanterie mecanizată sprijinită de aviaţie. Osetia de Sud era neoficial aliată cu Rusia, iar Rusia a acţionat pentru a preveni absorbţia regiunii de către Georgia. Contraatacul a fost planificat riguros şi a fost executat competent, iar în decurs de numai 48 de ore ruşii au reuşit să învingă forţă principală Georgiană pe care a obligat-o la retragere. La 10 august, ruşii îşi consolidaseră poziţia în Oseţia de Sud iar la 11 august, ruşii şi-au extins ofensiva pe solul Georgiei, atacând pe două direcţii. O direcţie a fost către sudul Osetiei de Sud spre oraşul georgian Gori. O altă direcţie a pornit din Abhazia, o altă regiune secesionistă a Georgiei aliată cu ruşii. Acest atac a fost proiectat că să taie drumul dintre capitală Tbilisi şi porturile georgiene. În acest moment, ruşii au bombardat aeroporturile militare din Marmeuil şi Vaziani şi se pare că au incapacitat radarele din aeroportul internaţional din Tbilisi. Aceste mişcări au adus forţele ruseşti la numai 40 de mile de capitala Georgiei, în timp ce au făcut foarte dificilă aprovizionarea materială şi afluirea de forţe de rezervă georgiene de întărire în caz ca ar fi dorit cineva să facă acest lucru.

Ca să înţelegem modul de gândire rusesc, trebuie să ne uităm la două evenimente. Primul este Revoluţia Portocalie din Ucraina. Din punctul de vedere al Statelor Unite şi al europenilor, Revoluţia Portocalie a reprezentat un triumf al democraţiei şi al influenţei occidentale. Din punctul de vedere al Moscovei, Revoluţia Portocalie a fost o tulburare a afacerilor interne a Ucrainei finanţată de CIA, ce a fost menită să atragă Ucraina în NATO şi să o adauge la încercuirea Rusiei. Preşedinţii Statelor Unite, George H.W. Bush şi Bill Clinton au promis

Rusiei ca NATO nu se va extinde în cadrul fostului imperiu sovietic. Această promisiune a fost deja încălcată în 1998 prin expansiunea NATO în Polonia, Ungaria şi Cehia, iar în 2004, prin expansiunea nu numai în restul fostilor aliaţi ai sovieticilor în ceea ce este acum Europa Centrală, dar şi în cele trei state baltice, care au făcut parte din Uniunea Sovietică.

Ruşii nu au tolerat toate acestea, dar discuţiile privind includerea Ucrainei în NATO au reprezentat o ameninţare fundamentală pentru securitatea naţională a Rusiei. Aceasta ar fi făcut ca Rusia să devină de neapărat şi ar fi provocat chiar o destabilizare a Federaţiei Ruse. Atunci când Statele Unite au mers atât de departe încât să sugereze ca să fie inclusă şi Georgia, ceea ce ar fi adus NATO în mijlocul Caucazului, concluzia rusească – făcută public – a fost că Statele Unite în particular au intenţia să încercuiască şi să fărâme Rusia. Al doilea eveniment, mai puţin important a fost decizia Europei şi a Statelor Unite de a susţine separarea Kosovo de Serbia. Ruşii sunt amicii Serbiei, dar intenţia adâncă a Rusiei a fost aceasta: de la al doilea Război Mondial, principiul Europei a fost că, pentru a se preveni conflictele, frontierele naţionale nu trebuiesc schimbate. Dacă acest principiu a fost violat în Kosovo, alte mişcări de graniţe – inclusiv cereri ale unor regiuni separatiste din Rusia – ar putea să urmeze. Ruşii au cerut atât public cât şi în discuţii private ca nu se dea Kosovo statutul de independenţă, ci să se continuie cu autonomia sa, care era cam acelaşi lucru în termeni practici. Cererile Rusiei au fost ignorate.

Federația Rusă a fost convinsă că Statele Unite s-au angajat într-u plan de încercuire strategică şi de strangulare a Rusiei. Având experienţa Kosovo, ei au tras concluzia că Statele Unite şi Europa nu erau pregătite să ia în consideraţie dorinţele ruseşti chiar în cele mai mici aspecte. Acesta a fost punctul de cotitură. Dacă dorinţele Rusiei nu pot fi acceptate chiar în problemele minore, atunci este clar ca Rusia şi Occidentul sunt în conflict. Pentru ruşi, aşa cum am spus, problema era cum să răspundă. Nerăspunzând în cazul Kosovo, ruşii au decis să atace acolo unde aveau toate cărţile în mânecă: în Osetia de Sud. Moscova a avut două motive, cel mai puţin important a fost să facă egal după episodul Kosovo. Dacă independenţa provinciei Kosovo a fost declarată sub oblăduirea occidenttală, atunci Osetia de Sud şi Abhazia, cele două regiuni separatiste ale Georgiei, pot fi declarate independente sub protecţie rusească. Orice obiecţie din partea Statelor Unite şi a Europei nu ar face decât să confirme această ipocrizie. Acest lucru a fost important pentru raţiuni de politică internă a Rusiei, dar al doilea motiv a fost mult mai important [8].

Astfel, analizând acțiunile lui Putin, se observă dorința nu de restabilire a Uniunii Sovietice, dar cea de restabilire a sferei de influenţă a Rusiei în fosta regiune a Uniunii Sovietice. Pentru a realiza acest lucru, el a avut de făcut două lucruri. Primul, a trebuit să restabilească credibilitatea armatei ruseşti ca o forţă de luptă, cel puţin la nivel regional. Apoi, a trebuit să arate că garanţiile occide-

ntale, incluzând apartenenţa la NATO, nu înseamnă nimic în faţa puterii ruseşti. El nu a vrut să se confrunte direct cu NATO, a dorit să confrunte şi să înfrângă o putere care era foarte aproape aliniată de Statele Unite, care avea sprijinul şi consilierii americani şi care era văzută ca fiind sub protecţia americană. Georgia era alegerea perfectă.

Prin invadarea Georgiei aşa cum a fost făcută de Rusia (competent dacă nu chiar exemplar), Putin a restabilit credibilitatea armatei ruseşti. De aceea, războiul din Georgia este reîntoarcerea publică a Rusiei la statutul de mare putere. Aceasta nu este ceva ce doar s-a întâmplat în ultimul moment – este un proces care s-a dezvoltat din momentul în care Putin a venit la putere. Scopul Rusiei este de-a utiliza instrumentele *hard power* pentru a-şi afirma noua realitate peste o regiune întreagă [9].

Dar fundaţiile geopolitice ale războiului s-au pus încă din anul 1992. Rusia a fost un imperiu timp de sute de ani. În acest context, este de menționat și staţionarea ilegală a trupelor ruse pe teritoriul Republicii Moldova. În paralel, Moscova menţine pe teritoriul regiunii transnistrene circa 20 mii tone de muniţii şi aproximativ 1000 de soldaţi însărcinaţi cu paza lor. Aceste trupe urmau să fie retrase necondiţionat şi complet de pe teritoriul Republicii Moldova în 2002, în conformitate cu Tratatul adoptat cu privire la Forţele Armate Convenţionale în Europa (FACE) şi Declaraţia Summitului OSCE de la Istanbul din 1999. În 2007, Rusia şi-a suspendat participarea sa la Tratatul FACE şi acum condiţionează retragerea completă a muniţiilor şi trupelor sale din Republica Moldova de soluţionarea politică a conflictului transnistrean. Această poziţie nu coincide, însă, cu cea a autorităţilor de la Chişinău, care se pronunţă pentru retragerea completă şi necondiţionată a muniţiilor şi trupelor ruse.

Anexarea Crimeii de către Rusia s-a demonstrat a fi cel mai periculos eveniment geopolitic din perioada post-*război rece* și poate chiar de după criza rachetelor din Cuba. Anexarea putea determina două tipuri de acțiuni, ambele fiind dăunătoare stabilității Europei pe termen lung. Prima variantă era aceea a recâștigării de către Rusia a influenței în regiune și a dreptului de a retrasa granițe și de a-și exercita puterea de veto asupra guvernelor statelor vecine. Cea de-a doua posibilitate era aceea ca guvernul ucrainean să riposteze, ajutat de vestici, ceea ce putea duce către un război civil în stil iugoslav. O operațiune *"antiteroristă"* a fost lansată de oficialii de la Kiev în luna aprilie 2014 cu scopul de a înăbuși insurecția armată prorusă în regiunile Donețk și Lugansk. Petro Poroșenko a devenit președinte al Ucrainei și chiar în discursul de învestire declara că va refuza orice *"compromis"* cu Rusia în privința orientării europene a țării sale și asupra apartenenței Crimeei la Ucraina. Un punct cheie al planului lui Poroșenko este reprezentat de crearea unor culoare umanitare solicitate de Moscova pentru a li se permite civililor să părăsească zonele de conflict din estul țării. Deși părea că situația se îndreaptă spre bine, sistarea livrării de gaze către

Ucraina de către *Gazprom* a demonstrat contrariul. Mai mult, după 10 zile de armistițiu oferit unilateral de forțele ucrainene, autoritățile au redeclanșat lupta antiteroristă. Oficialii NATO declarau că *"sunt preocupți de faptul că trupele rusești de la granița cu Ucraina pot reprezenta o amenințare la adresa sud-estului Ucrainei"*. Mai mult, după ce a concentrat masiv trupe rusești la granița cu Ucraina, Vladimir Putin declara că *"Rusia mizează de acum înainte pe relații egale cu statele occidentale, după ce și-a apărat interesele geopolitice în criza ucraineană, și va continua să apere interesele etnicilor ruși din alte state"*. Această declarație a președintelui rus nu face decât să confirme planul de recâștigare a influenței ruse în fostele state sovietice [1, p.128].

Față de evenimentele din Ucraina, în strategia militară a Federației Ruse pot fi identificate trei niveluri interrelaționate:

nivelul 1 – unilateralismul doctrinar. Rusia a mizat pe principiul conform căruia folosirea cu succes a forței generează legitimarea acțiunilor întreprinse. Reacția slabă a SUA și a UE a validat acest principiu.

nivelul 2 – aderarea puternică (aparentă) *la legalism*. Dincolo de aspectele reale ale legalității acțiunilor Federației Ruse în Ucraina, acestea au fost permanent sprijinite pe anumite acte juridice valide, creând aparența legalității, astfel:

- președintele Putin a solicitat Consiliului Federației Ruse, camera superioară a parlamentului rus, să *„autorizeze"* folosirea, la nevoie, a puterii militare în Ucraina. La 1 martie 2014, în mod natural, utilizarea armatei ruse în Ucraina a fost autorizată. Ulterior, din considerente ce țin de promovarea unei imagini legalist-pacifiste, la solicitarea aceluiați personaj politic, Consiliul Federației Ruse a revocat rezoluția ce autoriza folosirea armatei ruse în Ucraina. Decizia a fost luată cu 153 de voturi din 154 posibile și a intrat în vigoare din ziua aprobării;

- nefolosirea puterii militare în Crimeea, alături de autorizarea dată de către Consiliul Federației Ruse, este folosită de Putin ca semn al intențiilor sale pacifiste;

- faptul că trupele ruse existente în Crimeea nu au depășit plafoanele agreate prin acordul de staționare în Crimeea a Flotei Federației Ruse din Marea Neagră, chiar dacă numărul lor a crescut, este prezentat de Federația Rusă ca argument la afirmația că aceasta nu a ocupat Crimeea prin forța militară;

nivelul 3 – sprijinirea referendumului promovat de forțele politice pro-ruse din Crimeea. Federația Rusă își susține intervenția prezentând ca argument *dreptul la autodeterminare al populației Crimeei,* similar cazului din Kosovo. Campania recentă a Rusiei în Crimeea a fost o impresionantă demonstrație de *comunicare strategică*, una care, deși are multe aspecte similare celor din Osetia de Sud și din Abhazia, prezint totuși o serie de trăsături de specificitate, ca urmare a reflectării operaționalizării *noilor directive militare ale Rusiei* ce se doresc implementate până în anul 2020. Succesul acestei campanii este dat de faptul că, în doar trei săptămâni, moralul militarilor ucraineni a fost într-atât de afe-

ctat, încât toate cele 190 de unități au capitulat. În loc să se bazeze pe dislocarea masivă de tancuri și artilerie, în această campanie Rusia a folosit forțe de asalt a căror valoare însumată a fost mai mică de 10 000 de militari – deja staționați în Crimeea, în majoritate infanterie marină, sprijinită de câteva batalioane de trupe aeropurtate și comandouri de forțe speciale – *Spetsnaz*. În plus, cele mai grele vehicule utilizate au fost transportoarele blindate *BTR-80*. Acestea au combătut o forță de aproximativ 16 000 de militari ucraineni [1, p.133].

Este posibil ca un nou tip de război să satisfacă oarecum aspirațiile Moscovei, din perspectiva că o eventuală tensiune în relația cu Occidentul se consideră că îi va readuce Rusiei importanța politică, simbolică și statutul de superputere, pierdute la dezmembrarea URSS, oferindu-i și posibilitatea de a discuta de la egal la egal cu SUA. Toate acestea vor dura până la stabilirea unei noi balanțe de putere.

Rusia nu va ceda Ucraina Occidentului și, dacă va fi nevoită totuși să o facă, în niciun caz nu va fi dispusăsă plece din Crimeea și Sevastopol. Ucraina, în formatul ei teritorial actual, nu are nici o șansă să adere la UE sau la NATO, indiferent de entuziasmul discursului noilor lideri de la Kiev sau chiar de voința majorității populației din vestul țării. În aceeași situație se află și Georgia cu Abhazia și Osetia de Sud, unde perspectiva de aderare la structurile euroatlantice a statelor care le dețin formal este limitată. Restabilirea sferei de influență în Europa de Est, Caucaz și Asia Centrală, în statele foste sovietice, folosindu-se de etnicii ruși prezenți în acele teritorii este obiectivul primordial al politicii Rusiei [1, p.159].

De asemenea, un alt instrument *hard power* este cel economic, foarte des folosit de către Federația Rusă în scopul realizării intereselor sale în spațiul est-european. Petrolul și gazul, resursele cele mai prețioase ale Rusiei. După instalarea la putere, Putin a folosit dependența energetică a Ucrainei, Republicii Moldova și a multor state europene ca instrument politic de negociere și șantaj. Astfel, s-a întâmplat în 2006, ca și în iarna 2008-2009, în rezultatul unor neînțelegeri, Federația Rusă a sistat alimentarea cu gaz a Ucrainei pentru o perioadă. Hotărârea de a prelua Crimeea considerăm că a fost rezultanta unui cumul de factori, unul dintre ei fiind și acela că, în septembrie 2013, Ucraina a semnat acorduri de concesionare pentru explorarea și exploatarea zăcămintelor de gaze din Marea Neagră, un pas care i-ar reduce din dependența energetică față de Rusia. Acordurile priveau *"exploatarea unui perimetru gazeifer din nord-vestul Mării Negre, un zăcământ de gaze estimat la aproape 8-10 miliarde metri cubi"*.

În același timp, Rusia a demarat un proiect economic de construire a unei uniuni economice euroasiatice care să cuprindă cât mai mulți din foștii satelițI ai URSS. În prezent, în uniunea prefigurată a se lansa în 2015 au fost atrase doar Rusia, Belarus și Kazahstan. Aducerea Ucrainei în acest cerc economic euroasiatic ar fi urmat planul ambițios al președintelui Putin de readucere a Rusiei în

stadiul de actor esențial al scenei internaționale globale. Prin semnarea acordului economic de cooperare cu fostul președinte Viktor Yanukovych se părea că Ucraina a renunțat la drumul său către UE. Dar, Yanukovych a fost alungat de la putere de ctre popor și în viitorul imediat apropiat este imposibil pentru Rusia să-și recștige influența în Ucraina ca întreg, fapt ce considerăm că a dus la invazia din Crimeea, *"pentru a controla măcar o parte din teritoriul țării"* [2].

Economia este una din forțele relațiilor internaționale și unul din principalele atuuri ale Rusiei. Bogată în materie primă, Federația Rusă este o putere energetică, pe prim plan (dotată cu mai mult de 18% din rezervele mondiale de gaz se plasează pe a doua poziție în lume și 5% din rezervele mondiale de petrol). În spațiul postsovietic strategia Rusiei se articulează asupra unui proiect care vizează menținerea sub influiență a statelor ex-republici unionale cu care se află în conflict (Moldova, Georgia, din 2014 Ucraina care are o orientare euroatlantică) [11]. Analizând aspectul energetic, este de remarcat faptul că comportamentul dur al Gazprom-ului faţă de Ucraina şi Moldova are conotaţie de ordin (geo)politic şi (geo)economic, având tangenţă cu orientarea pro-occidentală a autorităţilor oficiale de la Kiev şi Chişinău. La nivel de declaraţii oficiale şi acţiuni, Moscova dă de înţeles într-o manieră expres că nu va accepta niciodată apropierea structurilor militare pan-occidentale în imediata vecinătate. Astfel, şantajul energetic faţă de Kiev şi Chişinău reprezintă doar un instrument de presiune în scopul asigurării securităţii naţionale ruse. Pe de o parte este un semnal pentru Occident în ceea ce priveşte extinderea influenţei sale spre Est (în special de ordin politic şi militar), care subminează interesul naţional al Rusiei în regiune. Pe de altă parte, aceste acţiuni reprezintă atenţionări permanente pentru Ucraina şi Moldova, determinându-le să-şi revadă propria poziţie vis-à-vis de aderarea sa la structurile occidentale. În context, urmează a fi menţionată intenţia Moscovei de a influenţa situaţia politică internă din aceste două state, care este instabilă din cauza unor diferenţe de poziţii şi disensiuni dintre diferite forţe politice [19].

În prezent industria gazului în Republica Moldova este dirijată din afară, fiind dependentă 100% de o singură piaţă de export – Federaţia Rusă, mai precis de un singur furnizor – S.A.R. „Gazprom". Ba, mai mult, toată industria gazului din ţară este în mâinile acestui monopolistului rusesc, Republica Moldova pierzând controlul acestei ramuri de o importanţă strategică. Situaţia delicată din sectorul energetic moldovenesc reprezintă un factor deosebit de grav, deoarece este deseori utilizat în diverse scenarii politice sau militare, practicate de Kremlin. Politica tarifară sau blocarea sistemelor de alimentare cu gaze naturale creează numeroase „mine cu explozie întârziată" pentru stabilitatea şi cursul democratic al Republicii Moldova, instituind dependenţe periculoase pentru cursul modernizator al ţării, luând în consideraţie situaţia economică şi financiară a ţării şi capacitatea redusă de plată pentru resursa energetică importată.

Până în prezent problema preţului pentru gazul importat din Federaţia Rusă rămâne una sensibilă pentru Republica Moldova. În urma revizuirii relaţiilor companiei ruse Gazprom cu fostele republici sovietice, aceste schimbări cel mai dur sunt simţite de ţările cu orientare pro-occidentală. În acest sens, atragem atenţie la faptul că Gazprom-ul nu are semnate contracte de lungă durată care să stabilească preţul fix pentru resurse energetice cu multe state ex-sovietice. Aceasta ne determină să credem că Moscova va folosi în continuare arma energetică pentru influenţarea cursului politic al ţărilor slab dezvoltate şi 100% dependente energetic de ea, cum este şi cazul Republicii Moldova. În acest context, putem afirma că Moscova foloseşte Gazprom-ul drept un instrument de politică externă, încercând să valorifice lacunele cu care se confruntă Republica Moldova, în special vulnerabilităţile enorme în faţa riscurilor energetice [2].

Poziţia geografică a Ucrainei şi reţeaua de gazoduct construită în timpul Uniunii Sovietice au determinat ca acest stat să joace un rol destul de important în sectorul energetic continental. În consecinţă, în prezent Ucraina se poziţionează ca un actor important în ceea ce priveşte securitatea europeană energetică, astfel că disputele energetice ruso-ucrainene reprezintă nu doar o problemă ucraineană sau rusă, dar obţin un caracter geopolitic. Menţionăm faptul ca via teritoriul ucrainean tranzitează cca 80% de resurse de gaz natural importat din Rusia de către UE, ceea ce reprezintă 25% din volumul total importat de statele comunităţii. La fel, regiunea ucraineană tranzitează coridorul vest-est, constituind o axă de conexiune între Europa continentală şi Asia Centrală şi regiunea caspică. Totodată, acest spaţiu formează coridorul nord-sud, o demonstrare în acest sens fiind gazoductul Blue Stream, care uneşte Rusia şi Turcia. Evident este faptul că există o competiţie între aceste două axe, caracterizându-se prin aspecte geopolitice, dar şi tehnice.

În prezent se duce o luptă diplomatică între Occident şi Rusia pentru această regiune, dat fiind faptul ca ea asigură acces spre o zonă bogată cu resurse energetice. În plus, dacă luăm în consideraţie ruta turcă, atunci observăm că ea nu reduce din importanţa Ucrainei în ceea ce priveşte tranzitul hidrocarburilor. Cartea ucraineană ar putea servi ca şi alternativă în cazul eventualelor evoluţii negative în regiunea turcă, de exemplu escaladarea conflictului în jurul minorităţilor curde.

Politica dură a Gazprom-ului, ce a avut impact negativ atât asupra Kievului, cât şi asupra Bruxelului, scoate la suprafaţă în mod expres conotaţii politice şi geopolitice, la bază fiind interesele naţionale ale Rusiei în imediata sa proximitate. Moscova oficial dă de înţeles în repetate rânduri că nu va accepta niciodată apropierea structurilor militare pan occidentale în imediata vecinătate şi pentru prevenirea unei astfel de conjuncturi este capabilă să acţioneze în modul cel mai drastic. Astfel, şantajul energetic faţă de Kiev este doar un prim pas în scopul asigurării securităţii naţionale şi semnalării Occidentului de a se debarasa de

politicile sale, care ating interesul naţional sau de stat al Rusiei, în cazul Ucrainei fiind unul vital. Totodată, reprezintă şi o atenţionare pentru Ucraina, determinând-o să-şi revadă propria poziţia vis-à-vis de aderarea sa la structurile occidentale.

Evident este faptul că Kremlinul urmăreşte la fel anumite interese comerciale şi energetice. În acest context, ar fi bine să mai atragem atenţie la o nuanţă. Cauza oficială a conflictului gazelor între Ucraina şi Rusia nu a fost neachitarea din partea Kievului a datoriei pentru gaz. Însă, dacă nu uităm de faptul că datoria Transnistria este cu mult mai mare, atunci ne convingem o dată în plus că motivul real al conflictului dintre Kiev şi Moscova nu a avut conotaţie financiară, ci una geopolitică şi geo-energetică [2].

Republica Belarus, ca și Republica Moldova și Ucraina este dependentă de resursele energetice ale Federației Ruse. Gazpromul a achiziționat cele 50% acţiuni deţinute de Belarus în Beltransgaz. Ca reacție la aceast pas, Minskul cere respectarea a două condiţii. Prima este ca respectivele conducte folosite pentru tranzitul gazului rusesc să fie mereu complet pline. A doua este ca preţul gazului pentru Belarus să fie la fel ca cel pentru Rusia. Belarusul achita 150 de dolari pentru 1.000 de metri cubi de gaz rusesc, dar pretul pentru regiunea rusa invecinata la frontiera, Smolensk, este cu mult mai mic. Incepand din 2011, Minskul cumpără gaz la prețul mediu european, din care se scad taxele de tranzit si de export. In ceea ce priveste petrolul, presedintele Lukasenko a spus ca este gata sa vanda actiunile la rafinariile de petrol pentru a putea cumpara petrol fara taxe. In prezent, numai 6,3 milioane de tone din petrolul rus importat de Belarus sunt scutite de taxele vamale, autoritatile ruse amenințând periodic cu anularea tuturor facilitatilor fiscale. Autoritatile ruse au intrerupt frecvent aprovizionarea cu petrol a principalelor rafinarii din Belarus, ca urmare a refuzului repetat al regimului de la Minsk de a accepta conditiile impuse de Moscova privind taxarea petrolului livrat, precum si vanzarea principalelor rafinarii de petrol belaruse catre companii rusesti. Conform agentia de presa Karadeniz Press, conflictul energetic a fost declansat de intentia gigantului petrolier Lukoil de a achizitiona rafinaria Naftan din Belarus [4].

Un alt instrument a *hard pawer*-ului Rusiei de realizare a intereselor geopolitice, prin intermediul armei economice, este impunerea embargourilor la diferite produse. Incepand cu martie 2006, Rusia a introdus diverese sanctiuni impotriva exportatorilor din Republica Moldova, Georgia, Ucraina, Belarus. Dacă e să analizăm cauzele acestor sancțiuni, atunci fiecare din acestea are unul și același motiv - nesupunerea sau intenția de ieșire din sfera de influiență a Federației Ruse. Astfel, embargoul impus de către Rusia la 1000 produse lactate beloruse din 2008 ar fi in legatură cu faptul că autoritățile de la Minsk nu au recunoscut independenta celor doua regiuni separatiste ale Georgiei, Abhazia si Osetia de Sud [3].

Prin sancțiuni similare au trecut o mare parte din țările post-sovietice. În 2004, când Saakashvili a venit la putere în Georgia, acesta intenționând să pună țara sa pe un curs pro-european, Rusia începe să-și aplice instrumentele sale de influință. În 2004, forțele de ordine din Osetia de Sud, regiunea separatistă a Georgiei, arestează câțiva soldați georgieni. În 2005, principala conductă ce duce gazul rusesc în Georgia, explodează chiar în toiul iernii, în regiunea Caucazului de nord. În 2006, zeci de mii de migranți georgieni care munceau în Rusia au fost expulzați, și tot în același an, Rusia interzice importul produselor georgiene [5].

Interzicerea importului rusesc de vinuri moldovenești și georgiene a început la sfârșitul lunii martie 2006 și a creat un conflict diplomatic major între Republica Moldova și Georgia, pe de o parte, și Rusia, pe de altă parte. Comerțul de vin cu Rusia ocupa în acel moment 80-90% din totalul exporturilor de vinuri dintre cele două țări. Inspectorul-şef sanitar din Rusia Ghenadii Onișcenko a afirmat că în vinurile georgiene și moldovenești au fost găsite metale grele și pesticide și că acestea au falsificat produse alcoolice etichetate ca vinuri [6]. Agenția rusă pentru protecția consumatorilor a susținut că a examinat 21 de sortimente de vin georgian vândut la Moscova și a concluzionat că 85,7% nu au respectat cerințele sanitare. Pesticide au fost descoperite în 60% din probele din Republica Moldova și 44% în probele de vin din Georgia. Cu toate acestea, autoritățile moldovenești au susținut că există dovezi furnizate de însăși ruși și din alte zeci de țări din întreaga lume care importă vinuri moldovenești fără probleme raportate. Republica Moldova a susținut că interdicția este de fapt un șantaj economic. Interdicția privind importurile de vinuri a parvenit într-un moment de agravare a relațiilor diplomatice dintre state pe fondul schimbărilor aduse de Revoluția Trandafirilor și trecerea la vectorul pro-NATO/pro-UE în Georgia precum și al divergenței de poziții între Rusia și Republica Moldova privind viitorul Transnistriei. Un an mai devreme, Duma rusă a cerut o interdicție asupra importurilor de vinuri moldovenești, deoarece Republica Moldova a fost considerată de a promova politici anti-rusești˙ vinului moldovenesc impus de Rusia în martie 2006 [7].

În acest context, pot fi menționate și embargourile din toamna 2013 impuse Republicii Moldova la produsele vinicule și carne, cât și cel din 2014 la fructe. De asemenea, în 2013 Federația Rusă impune embargou la produsele din ciocolată de provinienţă ucraineană. Făcînd o analiză atentă a condițiilor în care sunt impuse aceste sancțiuni de către Rusia, este evident faptul că că toate aceste manifestații au caracter politic. Summitului Parteneriatului Estic de la Vilnius, 28-29 noiembrie 2013, la care state ex-sovietice Republica Moldova, Ucraina, Georgia erau aşteptate să semneze/parafeze Acordul de Asociere la Uniunea Europeană, precipită geopolitica spaţiului post-sovietic. Rusia a recurs la toate instrumentele disponibile pentru a obstrucţiona parcursul european asumat de către

aceste state. Presiunile Rusiei au crescut odată cu dinamizarea relaţiilor acestor state cu Uniunea Europeană şi finalizarea negocierilor privind Acordul de Asociere, implicit Acordul privind Zona de Comerţ Liber Aprofundat şi Cuprinzător.

***Soft power* - mijloc de realizare a influienței ruse în spațiul est-european**

Conștientă de riscul marginalizării Rusiei pe mapamond, conducerea de la Cremlin caută căi de a readuce Federația Rusă, de a impune influiența pe arena interațională. În ultimul timp, Moscova a sesizat că utilizarea mijloacelor tradiționale nu este suficientă pentru realizarea intereselor geopolitice. Astfel, pe lângă puterea dură - *hard power*, caracterizată prin utilizarea mijloacelor militare și economice, Federația Rusă, pentru a menține în sfera sa de influiență statele ex-republici unionale, apelează și la capacitatea de a influiența pe alții prin intermediul *soft power.* Conceptul *soft* este antonimul celui de *hard*, care reprezintă forța coercitivă, militară și economică. Stricto sensul *soft power,* în opinia lui J.Nay este capacitatea unui stat de a obține ceea ce dorește din partea altui stat. Astfel, un stat prin intermediul *soft power, se* dezvoltă, fără a utiliza capacitatea sa de apărare militară [16]. *Soft power* a Federației Ruse se axează pe o îmbiare de mijloace care includ ideologia naționalistă, manipularea cu simboluri și nostalgia pentru trecut, un gen atractiv economic și politic pentru emigranții din statele ex-republici unionale. Apărarea intereselor etnicilor ruși prin intermediul mijloacelor de comunicare [8]. Dacă *hard power* este capacitatea unui actor de a-și atinge scopurile, atunci *soft power* poate fi definită drept capacitatea de a atinge scopurile prin intermediul atracției, persuasiunii sau seducerii [17]. *Soft power* se axează pe atragerea valorilor culturale, ideologice, politica externă a statului [12].

Războiul din Georgia și Ucraina au relansat questiunea privind poziția Rusiei pe arena internațională, utilizând pe lângă *hard power*, noi instrumente a *soft power* cum ar fi războiul electronic, intimidarea, mituirea, propaganda prin internet / mass media, urmărind subminarea rezistenței ucrainene și evitarea folosirii puterii militare [14]. Rezultatul a fost victoria militară clară, prin operaționalizarea unei bine-orchestrate campanii de comunicare strategică, folosind instrumente din domeniul politic, psihologic și al informațiilor – ceea ce este denumit de gânditorii militari *"războiul din noua generație"*. Pentru a evita inducerea impresiei eronate că discuăm de o nouă generație de războaie, care ar fi fost inaugurată de Rusia cu ocazia acțiunilor din Crimeea, evidențiem faptul că acțiunile militare subsumate acestei categorii sunt, de fapt, cunoscute sub categoria generică *"război din generația a 4-a"*. În documentele americane sunt cunoscute ca *"război neregulat"* (*irregular warfare*) și acoperă, fără a fi limitate la acestea, acțiunile teroriste/antiteroriste și insurgențele / contrainsurgențele.

Așadar, viziunea Rusiei asupra războiului modern se bazează pe ideea că spațiul principal de ducere a luptei este mintea umană. Ca urmare, războiul din noua generație va fi dominat de confruntări în domeniul informațional și psihologic. Superioritatea față de trupele și sistemele de arme ale adversarului se va realiza prin afectarea psihicului și moralului forțelor armate și al populației civile ale acestuia, obiectivul principal fiind reducerea la minimum a necesității de a disloca putere militară (hard power), prin determinarea militarilor și a populației civile ale adversarului să sprijine acțiunile atacatorului, în detrimentul propriilor guverne și țări. În acest context, este interesant de observat noțiunea de "război permanent", întrucât presupune un "adversar permanent". În structura geopolitică actuală, adversarul clar al Federației Ruse este *civilizația occidentală* – valorile, cultura, sistemul politic și ideologia occidentale [1, p.132].

Pentru cazul specific al Crimeei, în centrul planificării operaționale rușii au plasat *ideea influențării*. Pentru operaționalizarea acestei idei, au folosit toate instrumentele de care au dispus: metode ingenioase de comunicare internă, operații de inducere în eroare, operații psihologice, comunicare externă bine-construită. Operațiile de inducere în eroare s-au executat pe teritoriul Federației Ruse, sub forma desășurării unor exerciții militare, inclusiv în regiunea Kaliningrad, pentru a spori gradul de insecuritate al statelor baltice, foste republici sovietice, și al Poloniei. În planul comunicării strategice, mass-media ucraineană a devenit inaccesibilă, iar canalele rusești au promovat intens versiunea Kremlinului, construind o realitate paralelă care, în percepția publică, legitima acțiunile Rusiei. De o importanță crucială a fost înțelegerea înnăscută a trei audiențe țintă, în mod deosebit a comportamentului probabil al acestora: *populația majoritară* vorbitoare de limbă rusă din Crimeea, *conducerea guvernamentală* ucraineană și *comunitatea internațională* – în mod specific NATO și UE. Înarmată cu aceste mijloace Federația Rusă a demonstrat astfel, că vechea artă sovietică privind *controlul reflexiv* este prezent la Kremlin. Prin expresia *control reflexiv* dorim să se înțeleagă controlul asupra adversarului prin influențarea relației pe care acesta o are cu sine însuși: determinarea acestuia ca, în mod voluntar, să ia deciziile predeterminate și dorite de inițiatorul acțiunii [1, p.133].

În acest scop, începând cu anii2003-2004, Kremlinul caută noi mijloace de acțiune, care au ca obiectiv de a influiența, de a obține aderarea la ideile și tezele sale: restructurează *RIA Novosti,* principala agenție de informare rusă, modernizează audiovizualul extern, creând o rețea de programe ca *Russia Today (RT),* cu o emitere 24 din 24 ore (se emite în engleză începând cu anul 2005, în arabă – din 2007, în spaniolă – din 2009), se creiază Clubul de discuții *Valdai,* ONG-uri și fundații care au misiunea de a fortifica prezența Rusiei pe arena internațională. De asemenea, un rol important il deține și *runet* – internetul rusesc. Pentru a-și fortifica prezența în domeniul inovațiilor, inițiază o politică de *branding* prin proiectul *Skolkovo* [15].

Pentru a-și atinge scopurile în politica externă, Rusia trebuie să înbunătățească percepția sa pe arena internațională. Putin utilizează în jocul său o nouă tactică, cea a *smart pawer* (puterea inteligentă), care include în statele din Vecinătatea Apropiată influiență prin intermediul mijloacelor populare controlate de Federația Rusă, incluzând canale de televiziune în limba rusă difuzate în străinătate, care sunt cu mult mai faimoase decât cele locale [10].

Dezvoltând un *soft power*, Rusia se confruntă de o serie de probleme. Trecerea de la propaganda omniprezentă din timpurile fostei URSS la informația privind imaginea deteriorată a Federației Ruse este monopolizată de imaginea președintelui Putin [19]. Parteneriatele în domeniul cultural și științific reprezintă un alt aspect al direcției umanitare și are drept scop principal stoparea proceselor de modificare a istoriei în spațiul post-sovietic. Astfel, create centre ale Fundației "Ruskii Mir", în țările vizate se aduce literatură rusă, cărți de istorie și alte materiale menite să nu permită o altă interpretare.

Mass-media este și ea una din sursele principale de informare pentru majoritatea populației din spațiul CSI. Presa rusă este utilizată ca unul din instrumentele cu ajutorul căruia Kremlinul î-și promovează politica sa în regiune. O dovadă în acest sens ste și cazul Republicii Moldova, a Armeniei, Azerbaigianului, Belorusiei unde pe parcursul anilor s-a putut observa mai multe atitudini ale mass-mediei rusești care aveau loc în acelaș timp cu discursul oficial rusesc față de această țară. Pe lângă instrumentele propagandistice tradiționale, prin intermediul buletinelor de știri, emisiunilor analitice și talk-showurilor sunt utilizate și instrumente indirecte cum ar fi filmele, concertele, sportul și alte emisiuni nepolitice, populare în afara hotarelor Federației Ruse, care deseori sunt cu mult mai eficace decât cele cu caracter politic.

După cum ne arată rezultatele ulimilor sondaje de opinie publică, societatea din Republica Moldova este dependentă de televiziune, care este sursa principală de informare pentru circa 90% a populației. (Pervîii Canal - 40%, programul informativ de știri „Vremea" de la Pervîi Canal, transmisă la ora 20.00 – ora locală, reprezintă fereastra prin care văd ce se întîmplă în lume, iar „Mesagerul" de la Postul Public de Televiziune, de la ora 21.00, reprezintă mai mult știri la nivel local prin care se informează despre viața din republică). În partea stângă a Nistrului situația este și mai interesantă, influiența mass-media este și mai mare decât pe malul drept. Evenimentele din 7 aprilie 2009, când au avut loc proteste la Chișinău au fost catalogate de presa rusă ca acțiuni de vandalism planificate de serviciile secrete străine. În acest context pot fi interpretate și acțiunile, revoluția trandafirilor din Georgia și revoluția orang din 2014 de la Kiev, Ucraina [20].

Evenimente provocate de Federația Rusă în Ucraina, soldate cu anexarea Crimeei și a orașului cu statut special Sevastopol, precum și cu destabilizarea

serioasă a situației de securitate din regiunile de est și sud ale Ucrainei, au avut un impact deosebit asupra statelor din proximitatea Rusiei [21, p.127].

În planul comunicării strategice, mass-media ucraineană a devenit inaccesibilă, iar canalele rusești au promovat intens versiunea Kremlinului, construind o realitate paralelă care, în percepția publică, legitima acțiunile Rusiei. De o importanță crucială a fost înțelegerea înnăscută a trei audiențe țintă, în mod deosebit a comportamentului probabil al acestora: *populația majoritară* vorbitoare de limbă rusă din Crimeea, *conducerea guvernamentală* ucraineană și *comunitatea internațională* – în mod specific NATO și UE. Înarmați cu aceste informații, Rusia a demonstrat astfel că vechea artă sovietică privind *controlul reflexiv* este prezentă la Kremlin. Prin expresia *control reflexiv* se subînțeleage controlul asupra adversarului prin influențarea relației pe care acesta o are cu sine însuși: determinarea acestuia ca, în mod voluntar, să ia deciziile predeterminate și dorite de inițiatorul acțiunii. Acest aspect este deosebit de important pentru înțelegerea semnificației strategiei specifice războiului din noua generație, război ce nu poate fi caracterizat ca fiind o campanie militară în înțeles clasic. Or, *ocuparea militară invizibilă* a unui teritoriu nu poate fi considerată *ocupare teritorială* în sens strict [1, p.133].

Concluzii

La un interval de aproximativ 25 de ani de la sfârșitul Războiului Rece și a colapsului fostei URSS, Federația Rusă încearcă să-și restbilească statutul de mare putere. Începând cu cea de a doua jumătate a anilor 2000, Rusia relansează o politică ofensivă pentru a-și restabili statutul de putere. Obiectivul principal al Rusiei este cel de a deține influiență în spațiul postsovietic, spațiu care rămâne a fi o zonă în care Federația Rusă manifestă interese geostrategice. În scopul realizării intereselor geopolitice și geostrategice Federația Rusă recurge la o gamă largă de putere: de la utilizarea *hard* până la *soft power*.

Bibliografie

1. Atanasiu M. Rolul Ucrainei în politica expansionistă a Federației Ruse. // Gândirea militară românească. Revista de teorie și știință militară editată de Statul Major General al Armatei Române, București, nr. iulie-august, 2014.
2. Baltag A. Arma energetică a Rusiei ca instrument de presiune și de influenţă în spațiul ex-sovietic (cazul Republicii Moldova și al Ucrainei). Asociaţia pentru Politică Externă. http://www.ape.md/doc.php?l=ro&idc=156&id=1139 (accesat: 02.02.2015).
3. Goncearov V. Embargo comercial extins al Rusiei asupra unor produse lactate din Belarus.

http://www.europalibera.org/archive/news/20090610/445/445.html?id=1750739 (accesat: 02.02.2015).
4. Goncearov V. Presedintele belarus Lukasenko, ingenuncheat de Gazprom. http://karadeniz-press.ro/kara/belarus-sclava-gazprom/ (accesat: 02.02.2015).
5. Embargoul rusesc sau un şut în fund este întotdeauna un pas înainte. http://bloguvern.md/2013/09/12/embargoul-rusesc-sau-un-sut-in-fund-este-intotdeauna-un-pas-inainte/ (accesat: 02.02.2015).
6. Embargoul rusesc nu sperie producătorii de vin din Republica Moldova. http://www.timpul.md/articol/embargoul-rusesc-nu-sperie-producatorii-de-vin-din-republica-moldova-48235.html (accesat: 2.02.2015).
7. Embargoul rus asupra vinurilor din Republica Moldova şi Georgia (2006). http://www.culiuc.com/archives/2008/03/agriculture4.phtml (accesat: 22.12.2014).
8. Friedman G. Războiul ruso-georgian şi echilibrul puterii. http://inliniedreapta.net/razboiul-ruso-georgian-si-echilibrul-puterii/ (accesat: 08.02.2015).
9. Nye J., Kagan R. Le Smart power américain au XXIè siècle – I. http://lebulletindamerique.com/2011/03/14/joseph-nye-et-robert-kagan-le-smart-power-americain-au-xxie-siecle-i/ (accesat: 22.12.2014).
10. Karcz J. La visión de Vladimir Putin, http://revistabcm.com/home/2014/07/15/la-vision-de-vladimir-putin/ (accesat: 22.12.2014).
11. La stratégie russe dans l'espace post-soviétique: entre soft et hard power. Le cas de l'Ukraine http://www.justicepaix.be/?article591) (accesat: 22.12.2014).
12. Logiques et ressources élémentaires du «soft power», http://www.inaglobal.fr/idees/note-de-lecture/joseph-s-nye-jr/soft-power/culture-et-soft-power (accesat: 22.12.2014).
13. Nye J. Relations Internationales. The Future of Power. Éditeur: Public Affairs, http://www.nonfiction.fr/article-7095-soft_power_hard_power_et_smart_power__le_pouvoir_selon_joseph_nye.htm (accesat: 22.12.2014).
14. Putin y el “soft power” http://ar.bastiondigital.com/notas/putin-y-el-%E2%80%9Csoft-power%E2%80%9D (accesat: 22.12.2014).
15. Quand la Russie montre sa puissance… douce**,** http://fortune.fdesouche.com/296173-quand-la-russie-montre-sa-puissance-douce (accesat: 22.12.2014).
16. Soft power, hard power et smart power: le pouvoir selon Joseph Nye, http://www.slate.fr/story/88487/soft-power-hard-power-smart-power-pouvoir-joseph-nye (accesat 22.12.2014).

17. Sur le Soft (et Hard) Power: les deux faces de la médaille. http://terrealalune.blogspot.com/2011/07/sur-le-soft-et-hard-power-les-deux.html (accesat 22.12.2014).
18. Tăbîrță I., Berbeca V. Proiectul CSI: anatomia unui eșec. // Politici Publice, Nr.7, 2009, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”.
19. Tinguy A. Russie: le syndrome de la puissance, http://ceriscope.sciences-po.fr/puissance/content/part4/russie-le-syndrome-de-la-puissance?page=3 (accesat 22.12.2014).
20. http://euroblog.wordpress.com/2006/05/02/embargoul-rus-impotriva-georgiei-moldovei-si-ucrainei/ (accesat 22.12.14).
21. Сорокин К.Э. Геополитика современности и геостратегия России. – Москва, РОССПЭН, 2009.

Prezentat la redacție
la 10 februarie 2015

IDENTIFICAREA CONTEMPORANĂ A TERMENULUI DE SECURITATE

Vasile CONACU
Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, facultatea de relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, departamentul de Relații Internaționale
Lector, doctorand, MA

Security as a phenomenon has always been one of the most discussed topics in international relations theory in terms of the importance of the issues that it addresses. Thus, as long as there is a misconception system of international relations to the surrounding world, where force, ensuring self-interest at the expense of others, aspirations and monopolization of power control is practice and standards of behavior will remain current issues such as safety and peace, war and continuing to minimize their means and the presence of risks, threats and vulnerabilities to security. Next we intend to present some of the most important theoretical and conceptual approaches to international security issues in general, and national security in particular. The research of multiple contradictions theoretical concept of security is vague and imprecise sense, most being used as a justification or excuse for decisions or actions disturbing effects regionally or internationally. In this respect, it is necessary to make a clarification of the term "security" in general, with all the details and derivatives that we can understand what involves "national security", in particular, with all its features distinct place and role its in international relations.

Securitatea ca fenomen a fost mereu una dintre cele mai discutabile subiecte în teoria relaţiilor internaţionale, din perspectiva importanţei aspectelor ce le abordează. Astfel, atîta timp cît există în sistemul relaţiilor internaţionale o concepţie greşită faţă de lumea înconjurătoare, unde forţa, asigurarea interesului egoist în detrimentul altora, aspiraţiile de control şi monopolizare a puterii reprezintă practici şi standarte de comportament, vor rămîne actuale aşa probleme ca siguranţa şi pacea, persistenţa războaielor şi mijloacelor de minimalizare a lor, precum şi prezenţa riscurilor, ameninţărilor şi vulnerabilităţilor la adresa securităţii.

În continuare ne propunem să prezentăm unele din cele mai importante abordări teoretico-conceptuale ale problematicii securităţii internaţionale, în general, şi a securităţii naţionale, în particular. În urma cercetării multiplelor contradicţii teoretice, conceptul de securitate are un sens vag şi imprecis, de cele mai multe, fiind utilizat ca justificare sau scuză pentru efectele unor decizii sau acţiuni deranjante în plan regional sau internaţional. În acest sens, este necesar

să facem o concretizare a termenului de „securitate”, la general, cu toate detaliile şi derivatele lui ca să putem să înţelegem ce presupune „securitate naţională”, în particular, cu toate trăsăturile ei distincte, locul şi rolul acesteia în contextul relaţiilor internaţionale.

Evoluţia termenului de securitate are o istorie bogată, constituind un rezultat al activităţii şi necesităţii raporturilor umane. Cu toate acestea, în limbajul de specialitate, el se impune ca concept după anul 1945, iar spre mijlocul anilor 1970, fenomenul de securitate, a fost recunoscut şi general acceptat de comunitatea internaţională, ca element indispensabil al statului. În perioada rivalităţilor ideologice şi declanşării sistemului bipolar, securitatea era interpretată ca un rezultat al atributului puterii, aceasta ducînd la o stagnare conceptuală. Reconceptualizarea securităţii cunoaşte o transformare cardinală după destrămarea sistemului bipolar şi finisarea războiului rece, cînd noţiunea tradiţională care prevedea doar aspectele militaro-strategice au fost completate cu o multitudine de concepte noi, precum: securitatea mondială-globală; securitatea regională-subregională; securitatea colectivă-comună; securitatea individuală-umană; securitatea naţională. Conexiunea şi continuitatea logică a conceptelor de “securitate” şi “securitate naţională” au la bază elementul statului.

Din punct de vedere etimologic, noţiunea în cauză îşi are originea în latinescul „securitas, securitatis” încă din perioada antică a Imperiului Roman, aceasta fiind atestată documental în timpul împăratului Hostilian, anul 250 d.Hr. Zeiţa care asigura protecţia şi bunăstarea imperiului se numea Securitas, înţeleasă ca “libertate în faţa ameninţării” [1]. Din punct de vedere conceptual, termenul în cauză relevă o ambiguitate teoretică potrivit căruia nu există o definiţie larg acceptată a fenomenului de „securitate”, aceasta, de cele mai multe ori, fiind contestată de comunitatea academică din mai multe cauze. Cea mai plauzibilă rămîne viziunea ambiguuă asupra termenului ca rezultat al complexităţii domeniilor de activitate care se încadrează în viziunea asupra securităţii, mai ales datorită faptului că are loc o trecere de la segmentul de activităţi politice interne ale statului, în funcţie de situaţie şi împrejurări, la o totalitate de acţiuni şi activităţi, în plan extern, cu efecte asupra sistemului internaţional.

Această problemă se acutizează din cauza incapacităţii academice de a găsi un consens în legătură cu subiectele pe care securitatea le abordează: problema proporţiilor şi spaţiului de manevră pe care acesta este în stare să-l cuprindă în ,,sistemul internaţional”, problematica subiecţilor şi calităţii lor „statul naţional” sau delimitarea particulară a elementelor legate de “de indivizii implicaţi în sistemul internaţional”. Această situaţie mai este un produs final al unei perioadei istorice concrete în care are loc conştientizarea necesităţii identificării termenului de securitate. Este vorba de perioada de pînă la Războiul Rece, unde accentul este pus pe asigurarea securităţii de către şi din contul statului, mai apoi urmează perioada Războiului Rece, unde se accentuează şi se proliferează “securi-

tatea naţională” ca element distinct evidenţiindu-se relaţia asigurării securităţii naţionale prin unirea eforturilor comune de construire a unui sistem sigur al securităţii internaţionale şi, în sfârşit, perioada de după Războiul Rece, era globală, în care se dezvoltă tot mai mult ideia de securitate individuală. Dacă vom înţelege sensul contemporan al securităţii înseamnă că vom inţelege dinamica istorică a politicii mondiale [2].

În viziunea expertului român Ionel Nicu Sava [3, p.8], în perioada anilor 60-90 ai sec.XX, conceptului de securitate i se acordă o atenţie tot mai mare, atribuindu-i-se o multitudine de sensuri explicative. Una dintre cele mai cunoscute şi vechi definiţii a securităţii îi aparţine lui Arnold Wolfers care explică că securitatea măsoară absenţa ameninţărilor la adresa unor valori existente; iar într-un sens subiectiv, absenţa temerii, că astfel de valori vor fi atacate [4]. În opinia lui Walter Lippmann, o naţiune are securitatea asigurată, în măsura în care nu este nevoită să sacrifice valori importante, dacă doreşte să evite războiul şi este capabilă, dacă este provocată, să le păstreze, prin obţinerea victoriei într-un astfel de război [4]. După Ian Bellany, securitatea constituie lipsa relativă a razboiului, iar Penelope Hartland-Thunberg identifică securitatea ca fiind capacitatea unei naţiuni de a promova cu succes interesele sale naţionale.

Laurence Martin vorbeşte de fenomenul în cauză prin dimensiunile economice, securitatea constituind asigurarea bunăstării viitoare. Giacomo Luciani defineşte securitatea prin capacitatea de a face faţă agresiunii externe, iar exponenţii Colegiului Naţional de Apărare din Canada (1989) identifică securitatea ca prezervarea unui stil de viaţă acceptabil de către cetăţeni, dar care este compatibil cu necesităţile şi aspiraţiile legitime ale altora. În opinia lui Ole Waever, securitatea reprezintă prezervarea, în condiţii acceptabile de evoluţie, a pattern-urilor tradiţionale de limbă, cultură, asociere şi de identitate naţională, religioasă şi de obiceiuri. Dominique David defineşte securitatea ca o stare a unui subiect care se estimează neameninţat de un oarecare pericol, sau gîndeşte la mijloacele de a răspunde la pericol, dacă el poate deveni actual [5].

Securitatea mai este definită ca “linişte, sentimentul de a fi în afara pericolelor, de a fi protejat, independenţă” [6]. Simion Boncu defineşte securitatea ca ansamblul de acţiuni şi ca rezultantă a acestora, pentru menţinerea funcţionalităţii unei entităţi naţionale în anumite limite care nu-i periclitează nici starea, nici poziţia, în raport cu alte structuri” [7, p.13]. Conceptul se securitate internaţională mai este interpretat ca “pe de o parte, rezultanta nivelului de securitate a statelor şi al pericolelor la adresa acestora, iar pe de altă parte, obiectivul creării condiţiilor în care securitatea naţională a fiecărui stat să fie pe deplin respectată” [6], sau “situaţia în care toate statele lumii se află la adăpost de orice agresiune, act de forţă sau de ameninţare cu forţa în raporturile dintre ele, de orice atentat la adresa independenţei şi suveranităţii lor naţionale sau a integrităţii lor teritoriale” [8, p.788]. În Oxford English Dictionary, noţiunea de „securitate” este defi-

nită ca fiind „condiţia de a fi protejat sau de a nu fi expus unui pericol, sentimentul de siguranţă sau de eliberare în absenţa pericolului” [9, p.4]. Astfel, *securitatea* reprezintă, la modul general, sentimentul de a fi la adăpost de orice pericol în corelaţie şi cu existenţa unui sentiment de încredere şi de linişte pe care îl dă cuiva absenţa oricărui pericol.

Studiul securităţii ca concept şi domeniu de activitate a relaţiilor internaţionale devine mult mai pronunţat spre sfîrşitul Războiul Rece datorită faptului că sistemul internaţional se afla într-o perioadă de tranziţie şi anume, între problemele legate de fenomenul monitorizării puterii, inclusiv şi cea militară şi cele legate de obţinerea şi menţinerea păcii. În present, securitatea este văzută ca un domeniu în permanentă schimbare cu elemente de adaptabilitate la procesele dinamice ale sistemului internaţional. În acest context, prezintă interes definiţia elaborată de Stephen Walt, care abordează acest fenomen în felul următoar: “securitatea este definită ca studiul ameninţărilor, utilizării şi controlului forţei militare. Ea examinează condiţiile care fac utilizarea forţei probabilă, felurile în care utilizarea forţei afectează indivizii, statele, societăţile şi politicile specifice pe care statele le adoptă in vederea prevenirii sau a participării în război [10, p.212]. Viorel Buţă şi Mihai-Ştefan Dinu consideră că securitatea semnifică situaţia în care o persoană, un grup de persoane, stat, alianţe, în urma unor măsuri specifice adoptate individual sau în înţelegere cu alţi actori, capătă certitudinea că existenţa, integritatea şi interesele lor fundamentale nu sunt primejduite [11].

De cele mai multe ori, cu ajutorul elementului *„securitate„* se încearcă de a se identifica spaţiul vital al unui actor, reprezentat de o colectivitate umană, care este definită de o multitudine de indicatori caracteristici sistemului administrativ teritorial - apartenenţă la un teritoriu strict delimitat prin hotare, desemnat de o autoritate statală, în unele cazuri el mai prevede siguranţa unei regiuni geografice caracterizat de un grup concret de state instituite de diferite alianţe sau reglementări politico-juridice. În acest context, observăm două sensuri ale termenului de securitate: primul se referă la absenţa pericolelor asupra statului, societăţii, fiecărui individ în parte, şi al doilea, are sensul de iniţierea unor măsuri eficiente de apărare faţă de aceste pericole.

Termenul de *„securitate naţională”,* pentru prima data, este atestat în declaraţia lui Theodore Roosevelt, cel de-al 26 preşedinte al SUA, care s-a adresat Congresului, argumentînd necesitatea ocupării militare a Canalului Panama în numele „intereselor securităţii naţionale americane” [12, p.24]. În viziunea autorilor F.N.Trager şi F.N.Simonie, securitatea naţională este acea parte a politicii guvernamentale care are drept obiectiv crearea condiţiilor, naţionale şi internaţionale, favorabile pentru protejarea sau extinderea valorilor naţionale vitale împotriva adversarilor existenţi sau potenţiali. Evident că fenomenul securităţii naţionale este sesizat mai devreme, odată cu conştientizarea şi identificarea identităţii naţionale a statelor. Securitatea naţională este interpretată de comunitatea

academică din perspectiva interesului naţional, deoarece acesta este forţa motrică şi elementul catalizator al relaţiilor dintre state. R.Smoke identifică termenul de securitate naţională ca studiul problemelor de securitate ale unei naţiuni, politicile şi programele de rezolvare a acestor probleme şi procesul guvernamental prin care aceste procese şi programe sînt dezvoltate şi realizate" [13, p.301].

B.Buzan, reprezentantul Şcoalii de la Copenhaga, analizînd problematica conceptului de securitate naţională, subliniază că acesta este insuficient dezvoltat şi conceptualizat, prezenţa sa este mai mult politizată [14, p.17]. În domeniul relaţiilor internaţionale, viziunea tradiţională asupra securităţii este identificată ca un concept care se bazează pe elementele statului, cît şi pe structurile lui guvernamentale care au competenţe în privinţa menţinerii independenţei politice, protejarea prin mijloace militare şi de altă natură a teritoriului şi a populaţiei sale, în cazul unei eventuale invazii din partea inamicilor.

Definiţiile prezentate mai sus accentuează caracteristicile distincte ale securităţii, însă nici una dintre ele nu sunt general acceptabile, ele poartă un caracter incomplet şi imprecis şi nu sunt în stare să cuprindă tot spectrul larg de probleme pe care acest fenomen îl cuprinde. În această context se înscriu şi diferenţele teoretico-ideologice ale curentelor şi şcolilor de gîndire care tratează problema în cauză în mod diferit, în care persistă dezacorduri şi dezbateri contradictorii, unde fiecare parte îşi exprimă pretenţiile asupra unui adevăr în ultima instanţă. Pentru a depăşi această situaţie confuză, vom face o descriere mai amplă a principalelor şcoli care s-au preocupat de analiza problematicii securităţii.

Şcoala realistă. În literatura de specialitate, viziunile şcolii realiste asupra securităţii sunt considerate de comunitatea academică ca "abordări clasice" mai ales prin influenţa postulatelor paradigmale asupra relaţiilor internaţionale, în care pragmatismul acţiunilor reale joacă un rol motivaţional. Sava Ionel Nicu, în lucrarea sa "Studii de Securitate" [15], afirmă că viziunea realismului politic asupra conceptului de securitate exploatează la maxim elementul puterii sub toate formele sale de manifestare, politica de putere sau echilibrul de putere. Abordările tradiţionale ale conceptului de securitate, în viziunea realismului, sunt asociate cu natura umană, comportamentul egoist de supravieţuire, accentul punîndu-se pe conceptul de putere militară şi derivatele ei, politica de putere (*power politics*) şi echilibru de putere (*balance of power*), securitatea militară, apărare, şi raportul de forţe pe plan internaţional.

H.Morgenthau, un exponent activ al realismului clasic argumenta că statele simt permanent dorinţa de putere, aceasta fiind imprimată la nivelul naturii umane fapt care şi generează acţiuni concrete în planul politicii externe [16, p.115]. Viziunea tradiţional-realistă este că securitatea se identifică prin interacţiunea resurselor militare ale statelor naţionale. Statul naţional este cel mai important actor al relaţiilor internaţionale, el reprezintă singura instituţie delegată cu puterea legitimă care este în stare să asigure securitatea în context naţional şi

internaţional. Relaţiile internaţionale sunt, în mod esenţial, competitive şi conflictuale, ceea ce generează insecuritate, motivaţia primă în sistemul internaţional fiind puterea si securitatea (*power and security*). În general, se poate afirma, cu certitudine, că majoritatea adepţilor realişti sunt preocupaţi de fenomenul puterii în asigurarea securităţii, element principal menit să motiveze comportamentul brutal şi agresiv al statului ca singur furnizor de securitate. Abordările realismului cu privire la securitate sunt strîns legate de concepţiile lor asupra politicii internaţionale, statele fiind antrenate într-o cursă a rivalităţilor în care se urmăresc atingerea scopurilor de profit maxim din contul altor state. Viaţa politică obişnuită este văzută prin prisma intereselor în care are loc o luptă permanentă pentru putere, iar statul aspiră spre a deveni nu numai cel mai important actor din sistem, dar şi pentru a se asigura că nici un alt stat nu îşi realizează acest obiectiv [17, p.336]. Nivelul şi calitatea securităţii era condiţionat de acumularea şi menţinerea puterii pentru a demoraliza potenţialul adversar sau ai minimaliza şansele de a învinge în cazul antrenării într-un conflict militar, politica de ameninţare cu războiul şi războiul în sine au reprezentat esenţa fenomenului securităţii. Astfel, conceptul de securitate, în viziunea realismului politic, este strîns legată de categoria de interes naţional. Mai mult decît atît, prima noţiune derivă din a doua, securitatea naţională este destinată, în primul rind, pentru a asigura garanţiile de invulnerabilitate bazate pe interesele vitale naţionale, printre care se enumeră suveranitatea şi integritatea teritorială, asigurarea protecţiei populaţiei sale. Cu alte cuvinte, securitate naţională este interpretată ca o strategie care vizează asigura intereselor vitale ale statului-naţiune. Raymond Aron, interpretează relaţiile internaţionale ca activitatea "în umbra războiului" [18].

În absenţa unei autorităţi supreme în sistemul internaţional, actorul se bazează pe propriile forţe şi resurse, astfel încît trebue să-şi ghideze acţiunile în realizarea şi protejarea propriilor interese. Conform acestei teorii, securitatea naţională sau mai degrabă insecuritatea este, în mare parte, rezultatul structurii sistemului internaţional. În viziunea lor, configuraţia anarhică prezintă un grad ridicat de durabilitate. Neorealismul în acest sens merge mai departe şi introduce conceptul de „anarhie matură", în conformitate cu care instituţiile internaţionale nu sunt capabile să producă norme şi reguli de conduită a sistemului de relaţii internaţionale, astfel încît securităţii să se i este acorde perspectiva de a fi monitorizată la nivel global Neorealismul accentuează că natura sistemului internaţional este de tip anarhic, aceasta, în viziunile lor, presupunînd lipsa unei forme de guvernare la scară globală, din cauza imposibilităţii existenţei unei asemenea structure, deoarece la baza sistemului de relaţii internaţionale stau statele care îşi urmăresc asigurarea intereselor proprii, majoritatea, într-o masură mai mare, sau mai mică devin rivali sau adversari, fapt ce exclude o unanimitate decizională. Neorealiştii susţin că interesele naţionale şi securitatea naţională este strîns legată de structura sistemului internaţional. Cu toate acestea principalul mijloc

de realizare şi asigurare a securităţii naţionale (în special, în dimensiunea militaro-politică) este recunoscută echilibrul de putere. Autorii K.Waltz şi J.Mearsheimer sunt de părerea că echilibru de putere, mai ales, în plan militar, are drept scop minimalizarea şanselor reale de apariţie a razboiulor între naţiuni. În lucrarea, publicată în anul 1980, “The war ledger” [19], autorii F.K.Organski şi J.Kugler, văd în principiul “balanţei de forţă” un instrument ineficient, care este capabil să asigure securitatea statului pe un termen îndelungat. Astfel, ei aduc un nou principiu, cel de “supremaţie şi hegemonie” care reprezintă mijlocul cel mai eficient de repartizare a puterii, în plan internaţional, fapt ce dă posibilitate statului să-şi asigure securitatea. Argumentele lor se bazează pe faptul că potenţialul militar şi statutul de hegemon sau putere, capabil să domine în plan internaţional, reprezintă un argument şi un factor psihologic de descurajare a adversarilor. Statul hegemon permanent se află pe poziţii de avantaj în raport cu alţi subiecţi, deoarece el are posibilitatea de a face presiuni sau a stabili propriile reguli de fără a fi tras la răspundere, aceasta oferindu-i posibilităţi de aşi securitiza spaţiile de influenţă şi propria securitate

În perspectiva neorealiştilor, asigurarea intereselor în politica internaţională nu se mai bazează pe instrumentul războiului, dar pe competiţie între naţiuni în privinţa asigurării securităţii, ca rezultat acest fapt nu exclude şansa apariţiei şi a situaţiilor de conflicte armate. Această concepţie este argumentată de faptul că fenomenul competitiv în sistemul relaţiilor intenaţionale este ceva normal, iar domeniile de interes vital trebuesc asigurate cu orice preţ. Neorealiştii recunosc că statele sunt predispuse spre cooperare şi că o asemenea cooperare, în plan internaţional, există, însă accentuează că aceasta are limite rezonabile şi nu trebue să treacă de interesele vitale. În opinia lor, pacea, pe termen lung, sau sistemul în care statele să nu concureze în competiţia pentru putere, este imposibilă.

Un reprezentant de vază a neorealismului (realismul structural) este Kennet Waltz [20] care subliniază importanţa structurii sistemului internaţional şi rolul acesteia în determinarea comportamentului statelor, şi implycit a securităţii acestora, astfel încît, în opinia autorului, realismul politic continuă să domine studiile de securitate în perioada contemporană, şi conform acestei teorii sfîrşitul Războiului Rece nu a determinat o modificare a conceptului de securitate. O altă lucrare care abordează perspectiva acestui curent asupra domeniului securităţii este „Omul, statul şi Războiul” [21] care a fost editată în 1954. Autorul identifică trei segmente în explicarea cauzelor apariţiei războiului, apelînd la argumentele realismului politic în care se reîncarnează neorealismul spre o nouă etapă de dezvoltare a ştiinţei. Primul segment argumentativ, inspirat puţin de behaviorism este imperfecţiunea naturii umane, cu trăsături de comportament animalic, supusă unor interese personale egoiste. Al doilea segment este recunoaşterea statului ca instituţie, la nivelul căreia se iau decizii, cu impact internaţional, deciziile luate fiind rezultatul comportamentului colectiv. Al treilea segment este

de ordin sistemic, care constă în motivarea comportamentului statal la nivelul sistemului relaţiilor internaţionale, în care persistă anarhia internaţională şi se identifică un nou fenomen cel de „dilemă a securităţii” [21]. În perioada războiului rece, ca formă de organizare a lumii şi de promovare a bipolarismului, securitatea a fost văzută ca un derivat al problematicii puterii, ceea ce a făcut ca ea să fie un concept subdezvoltat [9] Începînd cu secolul XX-lea, securitatea este concentrată asupra domeniului studiilor strategice, mai ales după sfîrşitul Razboiului al II-lea mondial, cînd comunitatea internaţională trece într-o noua fază a confruntarilor Est – Vest caracterizată de cursa excesivă a înarmarilor, unde factorul potenţialului nuclear a avut un rol important. Securitatea, în aceste condiţii, este interpretată ca balanţă fragilă a capacităţilor militare între cei doi poli de putere. Capacităţile arsenalelor nucleare ale celor două supraputeri – Statele Unite ale Americii şi Uniunea Sovietică – a fost atat de mare, încît, în cazul unei confruntări, putea duce la distrugerea întregului biosistem.Pentru managementul Razboiului Rece, perioada în care dimensiunea militară este dominantă, a fost dezvoltat domeniul studiilor strategice. Barry Buzan defineste studiile strategice ca ocupîndu-se „în mod esenţial de impactul tehnologiei militare asupra relaţiilor dintre state”.

Şcoala liberal-idealistă pune accentul pe conceptul de pace, fenomenul războiul fiind considerat o ameninţare majoră care rezultă din problematica securităţii internaţionale, principalul obiectiv fiind eliminarea războiului şi instaurarea păcii care, în viziunea liberal-idealiştilor, ar duce la eliminarea deficienţelor şi problemelor existente în sistemul relaţiilor internaţionale. Starea “naturală” a lumii este cea de pace, iar individul – omul este pus mai presus de orice structură, drepturile omului (ale individului) trebuesc garantate şi respectate de către stat, securitatea este o consecinţă reală a pacii. În perspectiva şcolii idealiste, un subiect al relaţiilor internaţionale are suficientă securitate dacă sunt şanse reale de instaurare a păcii mondiale. Liberalismul contestă caracterul unitar şi unic al statului ca actor al relaţiilor internaţionale cu impact major în politica mondială, punîndu-se accent şi pe actorii non-statali (organizaţiile internaţionale, corporaţiile transnaţionale, ONG-uri, persoane juridice sau fizice), argumentînd că aceştia sunt la fel de necesari ca şi statul-naţiune în edificarea sistemului de securitate internaţională. Asugurarea securităţii internaţionale este posibilă prin unirea eforturilor tuturor actorilor tradiţionali şi netradiţionali, prin negocieri şi căi diplomatice de compromis. Toţi liberalii sunt de acord cu faptul că există o armonie obiectivă de interese în societate. În viziunea liberală, securitatea statelor se poate asigura prin intermediul cooperării ţărilor în diverse domenii, începînd cu domeniul cultural, social, economic şi pînă la cel politic şi militar. Calea prin care se pot satisface, în acelaşi timp, interesele tuturor oamenilor este cooperarea sau concurenţa constructivă. Liberalismul, în perioada anilor ‘80-90 a sec. XX, dezvoltă conceptul de securitate prin elementele de cooperare, care să se

bazeze pe o serie de principii democratice: protecţia drepturilor omului, asigurarea securităţii colective, unificarea eforturilor pentru asigurarea reciprocă în faţa agresiunii externe, soluţionarea situaţiilor conflictuante prin mijloace paşnice. În viziunea liberalismului, misiunea de bază a comunităţii internaţionale este aceea de a lărgi interesul naţional statal, peste spaţiul securităţii naţionale, înspre „interdependenţa multidimensională economică, socială şi ecologică" [22]. Reprezentanţii şcolii liberal-idealiste optează în favoarea ideii, potrivit căreia este posibilă existenţa unei compatibilităţi obiective a intereselor naţionale, astfel încît să se evite fenomenul războiului. Securitatea statelor este posibil de asigurat prin intermediul cooperarării şi concurenţii constructive a statelor sub diferite nivele – politic, economic, strategic, energetic, socio-cultural ş.a., în care să se ţină cont de aspectele morale, respectarea normelor dreptului international şi democratizarea sistemului de relaţiilor internaţionale.

O viziune progresistă şi de perspectivă a şcolii liberale în această privinţă este ideia creării unui sistem de apărare colectivă, care să se bazeze pe principiul dezarmării reciproce şi neadmiterea apariţiei războaielor sau conflictelor între state. Valorile societăţii internaţionale, din punctul de vedere al liberalilor, ar trebui să se bazeze pe pace, prosperitate economică, libertate individuală. Din acest punct de vedere, o ameninţare la adresa securităţii internaţionale o constituie actorii sau subiecţii care nu sunt dispuşi să respecte aceste principii şi refuză să coopereze cu comunitatea internaţională. Liberalismul exclude "balanţa de putere" ca instrument credibil de asigurare a securităţii internaţionale, ei văd în el un pericol decît stabilitate, de aceea îl înlocuesc cu principiul diplomaţiei active şi securităţii colective. Prin procesul de globalizare şi răspîndire a valorilor occidentale, liberaliştii văd perspectiva extinderii drepturilor omului, a valorilor democratice şi integrarea comunităţii internaţionale în structuri supranaţionale care ar da posibilitatea asigurării securităţii umane (human security), ar constrînge statele să se dezică de acţiuni violente fără o consultare internaţională şi ar creşte gradul şi rolul autorităţii organizatiilor internaţionale în rezolvarea problemelor legate de securitate.

Pentru sustragerea atenţiei statelor de la vechile modalităţi agresive de asigurare a interesului naţional, liberalismul propune perspective de dezvoltare a sistemului internaţional prin intensificarea relaţiilor transnaţionale, astfel încît acestea să contribuie la intensificarea relaţiilor dintre state şi la posibilitatea apariţiei structurilor internaţionale cu forţă decizională supranaţională asupra cărora să existe un autocontrol democratic eficient. Teoria interdependenţei complexe a contribuit activ la apariţia „transnaţionalismului" care a fost expusă de O.Keohane şi R.Nye [23]. Autorii critică paradigmele realiştilor care prevalau în practica Războiului Rece şi anume, asigurarea securităţii naţionale bazată pe putere şi interes naţional, ei propunînd scenariul interdependenţei complexe, fiind convinşi că aceasta ar reduce considerabil şansele

apariţiei războiului în favoarea beneficiului tuturor actorilor relaţiilor internaţionale. Autorii în cauză analizează securitatea pri intermediul a două dimensiuni şi anume, vulnerabilitate şi sensibilitate, care servesc ca indicatori ai securităţii sau lipsei acestea între subiecţii sistemului internaţional.

Un alt principiu, în opinia liberalilor, menit să îmbunătăţească nivelul relaţiilor internaţionale este promovarea democraţiei ca patrimoniu public ce ar face legătură între toate valorile naţionale ale statului, astfel în cît el ar trece de limitele hotarelor naţionale la cele internaţionale [24, p.136]. Liberalii, analizînd natura relaţiilor intrestatale, au încercat să identifice scenariile şi modalităţile de fortificare a securităţii naţionale, pacea democratică constituind cel mai discutat argument, aceasta este interpretată ca o legitate general a relaţiilor internaţionale. Paradigma păcii democratice se bazează pe argumentul că fenomenul democraţiei este unul paşnic şi nu contribute la intensificarea contradicţiilor între actori, toleranţa fiind un produs al naturii relaţiilor democratice.

În acest sens, Francis Fukuyama susţine ideea că o dată cu încheierea războiului rece şi prăbuşirea comunismului şi o dată cu expansiunea valorilor democratice liberale pe întreg mapamondul, şansele apariţiei unor războaie de proporţii mari între state se vor minimaliza considerabil. Organizarea internaţională, în viziunea liberal-idealiştilor, presupune cooperare şi integrare prin reglementări stabilite ad-hoc, în care să persiste o interdependenţă conexă. Aceasta ar contribui mult la răspîndirea liberalismului economic, iar integrarea economică şi politică, la rîndul său presupune „sursa de securitate" internaţională. Viziunea liberal-idealistă este orientată spre universalism, bazată pe o securitate în care statele sunt libere, suverane, unde există o cooperare strînsă, mecanismele de reglementare a problemelor se efectuează prin intermediul dreptului internaţional şi normelor cutumiare.

Dacă e să facem nişte concluzii referitor la aportul şcolii liberal-idealiste în dezvoltarea concepţiilor securităţii, putem remarca că necătînd la faptul că aceasta era considerată ineficientă şi cu viziuni utopice, în unele cazuri, mai mult filosofică decît pragmatică, oricum vedem că aceasta şi-a lăsat amprenta în practica internaţională. Primul argument ar fi că liberalismul se regăseşte practic în declararea şi implementarea după primul război mondial a celor Paisprezece Puncte ale lui Woodrow Wilson cel de-al 28 preşedinte al SUA, care aveau drept scop instaurarea păcii şi neadmiterea declanşării unui război de proporţii, instituirea noii ordini mondiale ce se va conduce după principiul securităţii colective şi a normelor morale. În acest scop pentru a avea capabilităţi de acţiune şi control asupra statelor privind menţinerea securităţii şi stabilităţii internaţionale s-a mers spre varianata creării instituţiei Liga Naţiunilor. Woodrow Wilson propune, în declaraţia sa, în faţa Congresului din 1918 ca din cele paisprezece puncte opt să fie obligatoiu respectate de state, acestea referindu-se la conceptia sa asupra noii ordini

mondiale. Cele mai importante prevederi au constituit: condamnarea diplomaţiei secrete în favoarea diplomaţiei deschise, dezarmarea statelor, recunoaşterea accesului liber al statelor la mare, înlăturarea blocadelor şi a barierelor comerciale, rezolvarea paşnică a disputelor între statele cared aveau posesiuni colonial şi cel mai important lucru înfiinţarea unei Ligi a Naţiunilor [25, p.192].

Un alt argument realizat în practica internaţională de către exponenţii liberali, este Pactul de la Paris din 27 august 1928, care prevedea concepţia internaţională a renunţării la război condamnînd vechile forme şi instrumente de asigurare a intereselor statelor, privind rezolvarea disputelor internaţionale prin intermediul mijloacelor paşnice. Cu toate că acest proiect nu a fost respectat el oricum şi-a avut un aport constructive şi conceptual asupra sistemului internaţional şi a servit ca support pentru crearea mai tîrziu a ONU.

Abordarea constructivistă. Constructivismul este un curent de gîndire, menit să identifice rolul culturii în relaţiile internaţionale. Abordările constructivismului în privinţa securităţii sunt bazate pe unele critici aduse curentelor principale şi paradigmelor dominante în teoria relaţiilor internaţionale, în viziunea lor securitatea statului şi individului, au la bază „elementul social” de care trebue să se ţină cont permanent. Ideea existenţei anarhiei în sistemul internaţionaleste este acceptată, dar în perspectiva constructivismului impactul aharhiei asupra statelor este nul. Critica adusă abordărilor realiste şi liberal-idealiste este îndreptată spre a exclude factorul economic şi cel de putere, înlocuindu-l cu supremaţia ideilor care, în viziunea constructivismului, are un impact cardinal asupra comportamentului statelor. Adepţii constructivismului accentuiază că interesul naţional şi identitatea statului rezultă din fenomenele şi proceselor istorice care au loc, în care persistă norme de comportament general acceptate, la nivel social de către comunitatea internaţională. Adepţii constructivismului identifică formele de asigurare a securităţii ca pe un produs al acţiunilor de securizare, acestea reprezentînd elemente clasice ale practicii sociale.

Reprezentantul constructivismului Alexander Wendt [26, p.193] susţine că în sistemul international, resursele materiale şi potenţialul militar al statelor sunt necesare, dar nu sunt cel mai important argument, componentul social prevalează asupra tuturor fenomenelor existente. A.Wendt analizează problema dilemei securităţii, explicînd că aceasta este o structură socială compusă din înţelegeri intersubiective în care statele nu sunt credibile între ele şi că sunt în stare de acţiuni promte în raport cu intenţiile concurenţilor defindu-şi interesele în termeni de auto-ajutor [27, p.71]. Tendinţa de auto-ajutorare şi politica de putere, în viziunea autorului, mai degrabă, sunt instituţii şi nu procese, caracteristice anarhiei. Autorul propune ca în cadrul problemei de analiză a studiilor de securitate să se stabilească relaţia dintre securitate, identitate şi interese. El argumentează că interesele actorilor şi aspiraţiile de securitate nu sunt statice, dar schimbătoare,

deoarece şi identităţile actorilor se schimbă sau evoluează. Constructivismul şi-a adus un aport considerabil în domeniul dat de cercetare, deoarece constitue elementul de bază a noilor teorii asupra securităţii. Paradigma internaţională de Securitate, din perspectivă constructivistă, este cea a unei societăţi internaţionale care acţionează diferit în funcţie de idei, valori şi norme culturale.

Şcoala de la Copenhaga. O contribuţie importantă în cercetarea şi reconceptualizarea securităţii o are Şcoala de la Copenhaga care a introdus o nouă viziune în studiul şi abordarea securităţii. Reprezentanţii Şcolii de la Copenhaga oferă o nouă viziune asupra securităţii ce presupune completarea paradigmelor tradiţionaliste cu elemente şi măsuri de „securizare" non-militare iniţiate de actorii principali ai vieţii sociale. Stabilind problemele contemporane ale securetăţii, exponeţii şcolii daneze au identificat cîteva perspective de analiză: în baza terestro-spaţială (naţional-statal, local, subregional, regional, continental, global), în baza domeniului sectorial (militar, politic, economic, ecologic), în baza identităţii subiecţilor internaţionali (state, actori non-statali, organizaţii internaţionale, corpoaţii transnaţionale).

Printre reprezentanţii notorii ai acestei şcoli care s-au evidenţiat, sunt Barry Buzan şi Ole Waever. Aceştia ridică problematica securităţii la un nou nivel conceptual, evidenţiind domeniile de cercetare cu care operează securitatea. Impactul acestei noi tendinţe teoretice a securităţii a fost evidenţiat la nivel internaţional în 1991, la summit-ul NATO de la Roma, în care s-a stabilit necesitatea analizei securităţii colictivităţilor umane în baza a cinci nivele majore: dimensiunea militară, socială, politică, economică, de mediu (ambiant). *Securitatea militară* prevedeacţiunea statelor pe douădirecţiicel al capaciţăţii de ofensivăşi defensivă, şi capacitatea statelor de a putea percepe şi anticipa acţiunile adversarilor săi. *Securitatea politică* priveşte asigurarea stabilităţii sistemelor de guvernare a statelor. *Securitatea economică* ţine de atingerea unui nivel necesar de bunăstare a statului, asigurarea lui cu resurse şi capital, cît şi accesul lui pe pieţele internaţionale de desfacere. *Securitatea socială* este îndreptată spre a asigura sprijin comunitar sau colectiv în situaţii specifice, cînd umanităţii îi sunt încălcate, limitate sau lipsite drepturile şi valorile tradiţionale (cultură, limbii, religie, drepturile omului, identitate naţională, tradiţii şi obiceiuri naţionale). Prin *securitatea mediului* se înţelege menţinerea biosecurităţii, adică securitatea a tot ceea ce este viu, cît şi securitatea lumii anorganice, cea ce crează şi generează resursele şi menţine biosul pe glob, ca suport esenţial de care depind toate activităţile umane. Aceste cinci segmente sunt strîns legate între ele şi depind una de alta.

Exponenţii Şcolii de la Copenhaga afirmă că studiile de securitate trebuesc cercetate prin intermediul relaţiei dintre ameninţări şi vulnerabilităţi, Barry Buzan în renumita sa lucare "Popoarele statele şi teama" subliniază că factorii ce motivează actorii să-şi asigure securitatea sunt încercarea de eliberare de ameni-

nţări [28, p.120]. Autorul în această lucrare studiază problematica securităţii făcînd o delimitare a impactului şi rolului sistemul internaţional, a statelor şi a indivizilor în ceea ce priveşte problemele de securitate, identificînd segmentele susmenţionate, militar, politic, economic, social şi de mediu ca potenţiale surse de ameninţare. Un alt element inovator introdus de B.Buzan, în lucrarea sa, este delimitatrea statelor în două categorii, state puternice (state stabile care au capacitatea de autoorganizare politică şi socială) şi a doua categorie, state slabe (state instabile cu un grad scăzut de control al instituţiilor puterii legitimate). În această privinţă, autorulface o concretizare şi o diferenţiere între aceste categorii. În cazul statelor puternice, securitatea naţională este văzută ca indicator principal la care persistă un nivel înalt de protecţie, unde ameninţările venite din exterior întîmpină o rezistenţă eficientă din partea instituţiilor statului, iar în cazul statelor slabe indicatorii principali sunt prezenţa instituţiilor statale ineficiente unde sursa vulnerabilităţilor parvine dinsapţiul sistemului politic intern. În ceea ce priveşte categoria statelor slabe, acestea sunt văzute ca sursă de insecuritate care se manifestă prin nivelul relativ ridicat de riscuri interne care, în orice moment, se pot transforma în ameninţări, pentru că statele nu au un consens politic şi societal care să insufle stabilitate pentru a exclude practica de folosire a forţei ca instrument de asigurare a intereselor. În cazul statelor puternice, persistă indicatorii stabilităţii, ca exemplu, funcţionarea normală a instituţiilor guvernamentale, spaţiul teritorial este bine definit şi protejat, prezenţa stabilităţii politice, în acest caz, instituţiile securităţii naţionale, sunt preocupate cu asigurarea şi protecţia valorilor statului faţă de ameninţările parvenite din spaţiul extern.

În viziunea expertului, pentru a inţelege formele de manifestare a securităţii este necesar de a identifica mijloacele prin care statele reacţionează la pericolele şi ameninţările existentecare sunt strîns legate şi de vulnerabilităţile reale. B.Buzan atenţionează asupra legăturii dintre ameninţări şi vulnerabilitate, care trebuie, de asemenea, luată în considerare în momentul evaluării securităţii unei anumite situaţii, mai ales, în situaţiile în care condiţia anahică a sistemului internaţional actualinfluenţează senzaţia de securitate şi insecuritate a sistemului. Ca ultim element important în analiza securităţii, analistul menţionează corelaţia între factorii domestici şipolitica de securitate naţională; aceştia din urmă pot afecta vulnerabilitatea sau putereaunui stat şi pot avea efecte neaşteptate asupra securităţii [29, p.96].

Securitatea, în viziunea sa, este un concept subdezvoltat şi ideologizat, respectiv paradigmele diferitor şcoli nu sunt în stare să dea o definiţie general acceptabilă care să cuprindă toate problemele acestui domeniu, ci doar oferă soluţii minime de rezolvare a problemelor specifice. Disputa între realism şi idealism, nu a clarificat lucrurile pentru că securitatea este un domeniu mult mai vast decît produsul puteriişi al păcii, astfel încît a apărut necesitatea reconceptualizării acestui termen. Reconceptualizarea securităţii se produce cu apariţia lu-

crării "*Security: A new Framework for Analysis*", în care Barry Buzan şi Ole Waever, relansează analiza conceptuală a securităţii în termeni militari, politici, economici, sociali şi de mediu. Aceste dimensiuni operează la nivele diferite: state, grupuri de indivizi (etnii), regiuni sau contexte globale [30].

Spre deosebire de B.Buzan, Ole Waever abordează problematica securităţii ca atribut al statului prin identificarea şi argumentarea ameninţărilor existente [31], fapt ce a contribuit la apariţia şi dezvoltarea conceptului de securizare cu impact direct asupra obiectului şi a strategiilor de securitate contemporane. Ole Waever face unele concretizări asupra termenului de securitate societală care, în opinia autorului, presupune capacitatea unei societăţi de a-şi menţine caracterul esenţial în faţa condiţiilor schimbătoare şi a ameninţărilor posibile sau reale. Mai exact, este vorba de capacitatea de a susţine tradiţia limbii, a culturii, a asocierii şi identităţii religioase şi naţionale, şi a obiceiurilor în condiţii acceptabile pentru evoluţia lor. Securitatea societală presupune situaţii în care societăţile percep o ameninţare în termeni identitari. Securitatea societală se referă la abilitatea unei societăţi de a rezinsta în condiţiile de continuă schimbare şi în faţa unor posibile sau prezente ameninţări. O.Waever caracterizează elementul societate ca fiind o comunitate, produsă în urma unor procese îndelungate de convieţuire a grupurilor umane care au o totalitate de trăsături şi valorile comune. În viziunea lui, aceasta este o formă prin care comunitatea se află în căutarea statului, astfel încît termenul de securitate societală nu este echivalent cu cel de securitate naţională. Diferenţa între aceşti termini, în opinia autorului, este în elementul de spaţii pe care le prevăd acestea, fenomenul securitate societală este un termen mai larg care cuprinde domeniul de asigurare a securităţii din afara statului. Pe cînd securitatea naţională cuprinde spectrul problemelor de securitate din cadrul statului, unde un rol important i se acordă asigurării securităţii politice. Argumentele lui Ole Waever, în această privinţă, sunt că în procesul de asigurare a securităţii naţionale principalele valori care sunt apărate sunt: identitatea naţională, valorile morale şi comunitare a naţiunii, iar în cazul asigurării securităţii societale, principalele valori care trebuesc apărate sunt: valorile grupurilor sociale, securitatea individului. Astfel, se observă o continuitate logică complementară, securitatea statului trebue să genereze securitate individual, iar aceasta este completată de securitatea societală.

În baza studiului teoretic-conceptual, în acest articol au fost identificate şi sistematizate majoritatea definiţiilor ştiinţifice, sensurile semantice ale termenului de securitate în raport cu securitatea naţională, evidenţiîndu-se caracterul şi trăsăturile specifice, cît şi evoluţia acestuia, în plan ştiinţific. La fel s-a examinat evoluţia conceptului în cauză în plan teoretico-metodologic, luîndu-se în consideraţie viziunile principalelor şcoli şi curente de gîndire care au stat la baza formării şi identificării conceptuale a termenului de securitate. În concluzie, putem menţiona faptul că în procesul de reconceptualizare şi modernizare a termenului

de securitate, în spaţiul academic sunt acceptate parţial majoritatea viziunilor principalelor şcoli, cu unele rezerve care lasă posibilitatea interconexiunii şi intercompletării teoretice. Astfel, este recunoscută şi acceptată ideea realistă potrivit căreia securitatea este un produs al sistemului international anarhic, teoria liberală a interdependenţei sistemului internaţional înlocuieşte vechea concepţie a politicii de putere, care deja era epuizată de timp şi realitate. Este acceptat şi recunoscut procesul de globalizare şi influenţa lui asupra relaţiilor internaţionale şi respectiv asupra termenului de securitate, punînduse un accent mai mare pe pace, în care persită necesitatea studierii vulnerabilităţilor şi riscurilor. Redimensionarea conceptului de securitate prin analiza noilor dimensiuni politic, militar, economic, societal şi de mediu, ridică la un nou nivel cercetarea acestui domeniu, în general, a complexelorde securitate subregională, regională, internaţională şi din perspectiva sistemul internaţional şi cel global. Se atrage o atenţie deosebită asupra necesităţii studierii domeniul securităţii prin intermediul unor segmente relevante precum – factorii naţionali, identitate, cultura, religia, migratia, terorismul, etc. Are loc un proces de identificare şi studiere a securităţii ca produs al activităţii sistemului social, unde fenomenului de securizare a vulnerabilităţilor îi este acordat un loc deosebit, securizarea sau desecurizarea presupunînd un proces de implicare socială care este asemănător procesului politic prin implicarea publicului în procesul decizional. În această privinţă, securitatea nu are o definiţie obiectivă acceptabilă, dar este văzută ca un produs al construcţiei societale. În viziunea tradiţional-realistă, securitatea este definită din perspectiva militaro-strategică, abordarea critică vede fenomenul de securitate ca produs al activităţii, percepţiilor şi intereselor subiecţilor. În viziunea constructivismului, agenda de securitate este construită prin acte de securizare, acte ce reprezintă forme ale practicii sociale, aceasta avînd o structură sub forma a două modele: construcţia la baza căreia stau elementele structurilor statale cea la baza căreia stau subiecţii sociali grupuri sociale, organizaţii publice, presa ş.a.

Bibliografie

1. Definirea termenului de securitate şi evoluţia lui. http://www.scrigroup.com/istorie-politica/stiinte-politice/Definirea-termenului-de-securi63722.php (vizitat 20. 01. 2015).
2. Krause K., Williams M.C. Critical Security Studies: Concepts and Cases. – University of Minnesota Press. Minneapolis, 1997. https://guessoumiss.files.wordpress.com/2011/08/critical-security-studies.pdf (vizitat 20.01.2015).
3. Sava I.N. Studii de securitate. - Bucureşti: Centrul Român de Studii Regionale, 2005.
4. Lippman W., Wolfers A. Discord and Collaboration. - Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1962.

5. Dominique D. Sécurité. // Dictionnaire de stratégie, sous la dir. Thierry de Montbrial, Jean Klein. - Paris: PUF 2000.
6. Repciuc T. Conceptele securirăţii. - Bucureşti: Axioma Print, 2008. file:///E:/Documents%20and%20Settings/User/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/Teodor+REPCIUC+-CONCEPTELE_SECURITATII.pdf(vizitat 02. 02. 2015).
7. Boncu S. Securitatea europeană în schimbare. Provocări şi soluţii. – Bucureşti: Amco Press, 1995.
8. Dicţionar diplomatic. - Bucureşti: Politica, 1979.
9. Albu N. Concepte de securitate și Securitate Națională: Teorii și Politici. // Revista Militară - Studii de securitate şi apărare. Publicaţie ştiinţifică. Nr.1 (3), Chișinău 2010.
10. Walt S. The Renaissance of Security Studies. // International Studies Quarterly, vol.XXXV, nr.2, 1991.
11. Buţă V., Dinu M.-Şt. Religie şi securitate în Europa secolului XXI. Glosar de termeni. - Bucureşti: Unitatea Naţională de Apărare Carol I, 2007.
12. Opalev A.V. Cu privire la unele categorii de baza ale teoriei asigurarii securitatii nationale. // Itinerar strategic: Revista de studii de securitate si apare. - Chisinau: IISD al AȘM, 2007, nr.1-2.
13. Smoke R. National security and the nuclear dilemma. - New York: Random Hause, 1993.
14. Buzan B. Popoarele, statele si teama. - Chisinau: Cartier, 2000.
15. Sava I.N. Studii de securitate. - București: Centrul Român de Studii Regionale. 2005,
16. Morgenthau H. Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace. Iași: Polirom, 2007.
17. Mearsheimer J. The False Promise of Institutions. // Brown M. E., Lynn-Jones S.M., Miller S.E. The Perils of Anarchy: Contemporary Realism and International Security. - Cambridge: MIT Press, 1995
18. Цыганков П. А. Теория международных отношений. Учебное пособие. - Москва: Гардарики, 2003.
19. Organski A.F., Kugler J. The War Ledger. - Chicago: University of Chicago Press, 1980.
20. Waltz N.K. Teoria politicii internaționale. - Iaşi: Polirom, 2006.
21. Waltz N.K. Omul, statul și războiul. O analiză teoretică. – Iaşi: Institutul European, 2001.
22. Keohane R.O., Nye J.S. Power and Interdependence. http://www.foreignaffairs.com/articles/54395/robert-o-keohane-and-joseph-s-nye-jr/power-and-interdependence-in-the-information-age (vizitat 03.02. 2015).

23. Keohane R.O., Nye J.S. Transnational Relations and World Politics. – Cambridge: Harvard University Press, 1972,
24. Griffiths M. Relaţii Internaţionale: şcoli, curente, gînditori. - Bucureşti: Ziua, 2003.
25. Kissinger H. Diplomaţia. - Bucureşti: BIC BALL, 2002.
26. Wendt A. Social Theory of International Politics. - Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
27. Wendt A. Constructing International Politics. // International Security, vol.20, nr.1, summer 1995.
28. Buzan B. Popoarele, statele si teama. - Chisinau: Cartier, 2000.
29. Juc V., Ungureanu V. Fundamentarea si institutionalizarea securitatii nationale a Republicii Moldova. // Revista de filozofie, sociologie si stiinte Politice. - Chisinau, 2008, nr.3 (148).
30. Buzan B., Waever O. Security: A new Framework for Analysis. // Japp De Wilde, Boulder, Lynne Rienner, 1998.
31. Waever O. Securitization and desecuritization. // Lipschutz R.D. On Security. - New York: Columbia University Press, 1995.

Prezentat la redacție
la 27 februarie 2015

MODALITĂȚI DE EFICIENTIZARE A COMERȚULUI CU PRODUSE AGRO-ALIMENTARE DIN REPUBLICA MOLDOVA[20]

Tatiana DIACONU
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Științe Economice, Catedra Administrarea Afacerilor.
Lector superior, doctorand

Agriculture is one of the driving forces that form during several centuries the image of the Republic of Moldova, nature and culture of the country. In this context regarding the European aspirations of the Republic of Moldova, the reforms of agro-food sector of the country shall comply with European examples and trends of streamlining the trade management of agro-food sector that shall allow adjusting to the demands of international markets, especially to trade chapter. The objective of this paper is to present a summary of the latest changes in non-parametric approach in order to measure and estimate the efficiency through trade limits. In order to measure the productive efficiency it shall be started by analyzing the input-output coefficients that can be applied to a number of companies and that a standard for measuring the companies' efficiency establishes a border function as a linear function corresponding to limit of the measured points. This border function can be "effective sales function" that can be used as a reference for comparing the efficiency or inefficiency of different companies dealing with product trading.

Key-words*: management, trade, import, export, efficiency, quantitative methods.*

Agricultura este una din forţele motrice care formează imaginea Republicii Moldova, natura şi cultura ţării pe parcursul mai multor secole. În acest context, privind aspiraţiilor europene ale Republicii Moldova, reformele din sectorul agroalimentar al ţării trebuie să se conformeze modelelor şi tendinţelor europene de eficientizare a managementului comercial din sectorul agro-alimentar, ce va permite ajustarea sectorului la cerinţele pieţelor internaţionale, în special la capitolul comercial. Obiectivul acestei lucrări este să prezinte un rezumat al celor mai recente schimbări în abordarea nonparametrică în vederea măsurării şi estimării eficienţei prin limitele comercializării [1; 5].

[20] *Articol elaborat în cadrul proectului Marie Curie Action, EU-PREACC - Possibilities and limits, challenges and obstacles of transferring CEE EU pre-accession best practices and experience to Moldova's and Georgia's pre-accession process (2013-2017)*

Analizînd economia Republicii Moldova începând cu anul 2000 și pînă în prezent, observăm că aceasta înregistrează unele tendinţe de sporire economică. Cea mai importantă contribuţie la creşterea economică îi aparţine sectorului agroalimentar, unde populația care este antrenată rămîne totuși a fi preponderentă. Printre cei mai importanţi factori care au stimulat creşterea economică au fost sporirea importurilor şi a transferurilor băneşti de peste hotare. Pentru a formula o prescripție strategică pe viitor în contextul eficientizării comerțului cu produse agro-alimentare, ne propunem să efectuăm o analiză a schimburilor comerciale ale Republicii Moldova pentru a putea mai bine ajusta unele metode cantitative ceea ce ar conduce la sporirea eficienței economice a acestui sector [6; 7].

Deci, potrivit datelor BNM, în anul 2014 exporturile de mărfuri au totalizat 2339,5 mil. dolari SUA, volum inferior celui realizat în anul 2013 cu 3,7%. Astfel exporturile de mărfuri autohtone au constituit 1529,6 mil. dolari SUA (65,4% din total exporturi), cu 5,6% mai puţin faţă de anul 2013, iar reexporturile de mărfuri au avut o valoare de 809,9 mil. dolari SUA, care echivalează cu o cotă de 34,6% în total exporturi. Comparativ cu anul 2013 reexporturile de mărfuri s-au majorat cu 0,2%.

Exporturile de mărfuri destinate ţărilor Uniunii Europene (UE–28) au însumat 1246,0 mil. dolari SUA (cu 9,6% mai mult faţă de anul 2013), deţinînd o cotă de 53,3% în total exporturi (46,8% în anul 2013). Ţările CSI au fost prezente în exporturile Moldovei cu o pondere de 31,4% (în anul 2013 – 38,0%), ce corespunde unei valori de 735,6 mil. dolari SUA. Exporturile de mărfuri către aceste ţări s-au micşorat cu 20,3%, comparativ cu anul 2013.

Analiza evoluţiei exporturilor pe ţări în anul 2014, comparativ cu anul 2013, relevă reducerea livrărilor către Federaţia Rusă (-32,9%), Ucraina (-22,2%), Turcia (-17,7%), Polonia (-24,4%), Noua Zeelandă (-36,0%), Georgia (-12,7%), Irak (-21,8%) şi Cipru (-21,1%), care a influenţat scăderea pe total exporturi cu 12,5%. În acelaşi timp s-au majorat exporturile către Italia (+31,4%), Belarus (+49,1%), Germania (+21,6%), România (+5,6%), Statele Unite ale Americii (+27,0%), Letonia (de 2,3 ori), Liban (de 4,8 ori), Egipt (de 22,2 ori), Kazahstan (+15,4%), Bulgaria (+16,3%), Republica Cehă (+16,7%), Austria (+24,1%), Olanda (+29,9%), Pakistan (de 4,1 ori), Indonezia (de 3,5 ori), Regatul Unit al Marii Britanii si Irlandei de Nord (+2,6%), Elveţia (+3,0%), Franţa (+6,0%), Grecia (+5,5%), Lituania (+9,8%), Belgia (+35,6%) şi China (+25,9%). Această creştere a atenuat diminuarea pe total exporturi cu 9,4%.

Tab.1 Exporturile de mărfuri structurate conform Clasificării Standard de Comerţ Internaţional.

Indicatorii	*2014*		*Structura, %*		*Gradul de influenţă a grupelor de mărfuri la creşterea (+), scăderea (-) exporturilor, %*	
	mil. dolari SUA	*în % faţă de 2013*	*2013*	*2014*	*2013*	*2014*
EXPORT - TOTAL	2339,5	96,3	100	100	12,3	-3,7
din care:						
Produse alimentare şi animale vii	619,7	118	21,6	26,5	4,1	3,9
Băuturi şi tutun	208,5	75,3	11,4	8,9	1,3	-2,8
Uleiuri, grăsimi şi ceruri de origine animală sau vegetală	79,5	180,5	1,8	3,4	-2,1	1,4

Sursa: BNS [7; 8]

Din datele tabelului de mai sus în anul 2014, comparativ cu anul 2013, au scăzut exporturile de băuturi alcoolice şi nealcoolice (-23,7%), legume şi fructe (-8,2%), seminţe şi fructe oleaginoase (-7,4%), tutun brut şi prelucrat (-34,5%). Totodată au crescut exporturile de cereale şi preparate pe bază de cereale (+44,3%), grăsimi şi uleiuri vegetale fixate, brute, rafinate sau fracţionate (+76,1%), zahăr, preparate pe bază de zahăr; miere (+93,8%), carne şi preparate din carne (+79,4%), produse medicinale şi farmaceutice (+10,5%), hrană destinată animalelor (de 2,2 ori), maşini şi aparate electrice (+2,3%), mobilă şi părţile ei (+2,9%), articole de voiaj; sacoşe şi similare (+6,6%), atenuînd scăderea pe total exporturi cu 7,9%.

Tab.2 Importurile de mărfuri structurate conform Clasificării Standard de Comerţ Internaţional.

Indicatorii	*2014*		*Structura, %*		*Gradul de influenţă a grupelor de mărfuri la creşterea (+), scăderea (-) importurilor, %*	
	mil. dolari SUA	*în % faţă de 2013*	*2013*	*2014*	*2013*	*2014*
IMPORT - TOTAL	5317	96,8	100	100	5,4	-3,2
din care:						
Produse alimentare şi animale vii	543,2	95,6	10,3	10,2	0,6	-0,5
Băuturi şi tutun	117,5	77,4	2,8	2,2	0	-0,6
Uleiuri, grăsimi şi ceruri de origine animală sau vegetală	13	70,7	0,3	0,2	0	-0,1

Sursa: BNS [7; 8]

În urma analizei efectuate se observă că în anul 2014, comparativ cu anul 2013 s-au redus importurile de, zahăr, preparate pe bază de zahăr, miere (-53,1%), tutun brut şi prelucrat (-20,9%), băuturi alcoolice şi nealcoolice (-24,2%), legume şi fructe (-6,6%), cafea, ceai, cacao, condimente şi înlocuitori ai acestora (-5,6%), peşte, crustacee, moluşte (-6,4%), produse lactate şi ouă de păsări (-10,1%), grăsimi şi uleiuri vegetale fixate, brute, rafinate sau fracţionate (-35,9%), influenţînd astfel la diminuarea pe total importuri cu 6,1%.

Totodată au sporit importurile de maşini şi aparate specializate pentru animale vii (+97,7%), carne şi preparate din carne (+16,3%), piele şi blană prelucrate (+28,1%), seminţe şi fructe oleaginoase (+17,5%).

Tab.3 Analiza balanței comerciale a Republicii Moldova cu produse agroalimentare.

Indicatori	*2013*	*2014*	*2014 în % faţă de 2013*
BALANŢA COMERCIALĂ – TOTAL, MIL. DOLARI SUA	-3064,1	-2977,5	97,2
din care:			
Produse alimentare şi animale vii	-43	76,5	x
Băuturi şi tutun	125,3	91	72,7
Uleiuri, grăsimi şi ceruri de origine animală sau vegetală	25,7	66,5	de 2,6 ori

Sursa: BNS [6; 7]

Decalajul considerabil în evoluţia exporturilor şi importurilor a determinat acumularea în anul 2014 a unui deficit al balanţei comerciale în valoare de

2977,5 mil. dolari SUA, cu 86,6 mil. dolari SUA (-2,8%) mai mic faţă de cel înregistrat în anul 2013. Cu ţările Uniunii Europene (UE-28) balanţa comercială s-a încheiat cu un deficit de 1321,7 mil. dolari SUA (în anul 2013 – 1334,8 mil. dolari SUA), iar cu ţările CSI - de 713,7 mil. dolari SUA (în anul 2013 – 749,1 mil. dolari SUA). Dacă analizăm balanța comercială a sectorului agro-alimentar observăm că aceasta cunoscut o majorare pe parcursul anului 2014 comparativ cu anul 2013 la următăarele secțiuni: Uleiuri, grăsimi şi ceruri de origine animală sau vegetală cu aproximativ 2,6 ori. Tendințe pozitive se atestă și la categoria: Produse alimentare şi animale vii - care în anul 2014, a înregistrat o balanță pozitivă de 76,5 mil. dolari SUA, comparativ cu perioada precedentă cînd Moldova deținea o balanță deficitară de 43 mil. dolari SUA**.** Decalajul considerabil în evoluția exporturilor și importurilor băuturi și tutun, a determinat acumularea pe parcursul anilor 2013-2014 a unui deficit al balanței comerciale în sumă de 34,3mil. dolari SUA.

Deci în urma analizei efetuate observăm că funcția comercială a sectorului agroalimentar nu este atît de eficientă și ar fi o opotunitate la etapa actuală, de analizat unele metode cantitative de eficientizare a managementului acestui sector, care ar coduce la o creștere economică pe viitor pe diferite domenii direcționînd spre o economie consolidată.

Aceste domenii sunt detaliate astfel: o clasă a abordărilor nonparametrice a fost propusă în opoziţie cu funcţiile vânzării sau limitele vânzării ce sunt, de obicei, specificate în forme parametrice, de exemplu functia Cobb-Douglas; estimarea econometrică a eficieţei, în contexte nonparametrice, ridică noi probleme; distribuţia datelor input-output (intrări-ieşiri) poate avea un impact semnificativ în măsurarea şi estimarea eficienţei în context nonparametric; în ultimul rând, metoda agregării în generarea unităţilor de măsură a eficienţei utilizată la nivel comercial. Farrell este probabil primul care introduce abordarea nonparametrică pentru măsurarea eficienţei productive. În locul estimării convenţionale a funcţiilor de producţie, acesta începe prin a observa coeficienţii imput-output la o serie de firme şi, că un standard pentru măsurarea eficienţei firmelor, stabileşte o funcţie de frontieră, ca o funcţie liniară limită corespunzatoare punctelor măsurate.

Această funcţie de frontieră poate fi „funcţia vânzării eficiente”, care este folosită ca referinţă pentru compararea eficienţei sau ineficienţei la diferite firme. Eficienţa este masurată relativ la suprafaţă delimitată de frontiera de eficienţă. Farrell întroduce trei concepte majore de eficienţă, în lucrarea „Măsurarea eficientă a productivităţii”, unul la nivelul ramurii şi două la nivelul firmei. Eficienţa tehnică a unei firme, care este măsurată de distanţa dintre un punct observat, de input-output (intrare-ieşire), de la frontiera de eficienţă şi „eficienţa preţului”, măsoară gradul de corectitudine a adaptării factorului proporţiilor la preţurile curente de intrare. Aceşti doi indicatori sunt propuşi la nivelul agentului

economic. Urmează apoi „eficienţa structurală”, ca indicator la nivelul ramurii, care indică într-un sens larg gradul în care media pe ramură este apropiată de performanţele celei mai bune firme a acesteia [3; 4, p.35]

De aceea, două sau mai multe ramuri pot fi comparate în termeni de eficienţă a structurii, ramura „A” poate fi, să spunem, mai eficientă structural decât ramura „B”, dacă distribuţia celor mai bune firme ale sale este mai concentrată spre frontiera sa de eficienţă. În concluzie, dacă ramurile sunt văzute ca „sectoare”, precum în modelele inputoutput ale lui Leontief, atunci conceptul eficienţei structurale poate fi uşor aplicat la nivel de sector. Aceasta arată că acest concept de eficienţă al lui Farrel, dezvoltat în cadrul unui echilibru parţial al unor firme individuale, poate fi uşor legat la un context general de echilibru. Totodată, analiza eficienţei datelor este o metodă de programare liniară ce construieşte o frontieră de eficienţă din cele mai eficiente firme cuprinse într-un eşantion. Frontiera construită reprezintă cea mai bună metodă actuală, mai degrabă decât cota de nivel teoretic optim Parreto. Indicele de eficienţă este o măsură de performantă compusă, care ia în considerare toate intrările şi toate ieşirile din model. Este o metodă de manageriat al firmei ce poate reduce sfera deciziilor incorecte. Sfera eficienţei indică proporţia de intrări curente care ar fi folosite dacă utilizarea resurselor manageriale ar fi fost eficiente. Rezultatele analizei eficienţei datelor asigură informaţii utile în stabilirea obiectivelor cotelor de nivel pentru firma comercială şi direcţii pentru a îmbunatăţi eficienţa. Scorul de eficienţă este calculat pentru fiecare firmă în parte. Deoarece analiza eficienţei nu furnizează un indicator de performanţă, la nivel de firmă, nu este posibilă alocarea resurselor într-o firmă pe baza performanţei. Un manager al unei firme ineficiente ar trebui să folosească rezultatele indicilor de eficienţă ca un ghid în dezvoltarea unui plan strategic eficient. În dezvoltarea unei strategii de îmbunătăţire a performanţei pentru o firmă ineficientă, analiza eficienţei cu privire la cantităţi poate fi folosită pentru a scoate în evidenţă rezultatele calitative si cantitative.

Spre deosebire de Farrell, Johansen dezvoltă abordarea prin programare liniară ce are ca rezultat trasarea frontierei de eficiență din datele stohastice de input-output ale firmelor individuale. De aceea, introduce explicit noțiunile unei distribuții statistice a coeficienților de input, când firmele sunt folosite la întreaga capacitate (exemplu: capacitatea de distribuție) și funcția de utilizare a capacității. Acesta a derivat condițiile matematice sub care limita vînzării cumulate va avea forme convenționale de funcționare precum Cobb-Douglas, care specifică o formă logaritmică liniară. Cea de-a doua contribuție majoră a lui Johansen este legarea conceptului sau de eficiență de: a) derularea pe termen lung și scurt a procesului de vânzare; b) schimbarea tehnologică prin factorul-proces de creștere; c) dinamica procesului macroeconomic al creșterii în tradiția modelelor neoclasice de dezvoltare. Accentele în structura echilibrului general, în abordarea lui Johansen, sunt de o importanță deosebită în teoria eficienței, datorită

implicațiilor cercetărilor sale viitoare. În primul rînd, aceasta abordare poate fi ușor legată de întreaga clasa de modele ale echilibrului general, care, recent, au atras mai mult atenția în planificarea dezvoltării și modelarea economică pe scară largă.

În al doilea rînd, componenta dinamică a eficienței lui Johansen poate fi direct utilizată în versiunea dinamică deschisă a modelului input-output a lui Leontief și, de asemenea, poate fi sintetizată cu modelul optimizării creșterii economice a lui Neumann. În al treilea rând, oricine poate generaliza modelul lui Johansen în termenii de programare nonliniară prin atribuirea specificației neliniare tehnologiei folosite în cadrul modelului. În cadrul echilibrului parțial, modelul lui Johansen distinge în mod specific între: limitele anterioare și urmatoare ale frontierei de eficiență; funcția pe termen scurt (unde toate input-urile sunt fixe) și lung (în care toate input-urile pot varia); regulile diferite de cumulare a unităților individuale la nivelul frontierei de eficiență care depind de forma capacității de distribuție și de capacitatea de utilizare a funcției. În afara contribuțiilor aduse de Farrell și Johansen, mai trebuie menționate și alte contribuții mai recente. Una este încercarea lui Afriat de a aplică o metodă nonparametrică pentru a testa dacă o formă finită a datelor de input-output este compatibilă cu un comportament de vânzare optimal. Caracterizarea lui asociază o funcție de vînzare cu un set de date cunoscute, de input-output, stabilind că funcția de vînzare are câteva proprietăți specifice economice, ca de exemplu: cvasi-concavitate și monotonie, eficiență, în sensul frontierei de eficiență. Această metodă a deschis un nou domeniu de cercetare, pentru a testa dacă un set de date (observate) pot satisface ipotezele eficienței, împreună cu alte proprietăți, precum cvasi-concavitate, monotonie. Aceste teste de consistență economică și econometrică au fost dezvoltate de cîțiva autori, si anume: Hanoch și Rothschild, Diewert, Parkan si Varian. A doua contribuție importantă este a lui Charnes, Cooper si Rhodes, care au dezvoltat o metodă neparametrică de măsurare a eficienței unui set de elemente privind luarea de decizii pentru care singurele date valabile sunt input-urile și output-urile multiple neexistând informații de preț. Această abordare, denumită „analiza conținutului datelor”, s-a aratat a fi o generalizare semnificantă a metodei măsurării eficienței a lui Farrel și, de asemenea, un echivalent al conceptului de eficiență al lui Pareto. Acest model a fost aplicat pe scară largă în management și în cadrul cercetărilor operaționale, în special în sectorul comercial, unde informațiile referitoare la datele de input-output nu sunt frecvent disponibile, iar principiul maximizării profitului este mobilul general. A treia dezvoltare este în zona estimării stohastice a frontierei de eficiență. Spre deosebire de abordarea parametrică a estimării stohastice a frontierei de eficiență, modelul econometric aplică modele de regresie nonparametrică. De aceea, în abordarea parametrică, de exemplu, putem estima frontiera de eficiență conform restricțiilor: [4, p.17]

$y_j = u(x_j) - e_j; \qquad e_j \geq 0.$

$u(x_j) = \sum_{i=1}^{m} B_i \cdot x_{ij}; \;\; i = 1,2 \cdots, m; \;\; j = 1,2 \cdots, n;$ (1)

unde:

• x_j sunt input-uri

• y_j sunt output-uri ale firmei j și e_j sunt erori nonnegative pentru care n observatii au fost înregistrate prin sondaj.

În regresia parametrică, presupunem că forma lui $u = u(x_j)$ este cunoscută; de exemplu, se presupune ca $u = x_{j\beta}$' m jb = x are aici o formă liniară sau logliniară sau altă formă neliniară. Un model de regresie neparametrică presupune totuși că numai u aparține unei colecții de funcții; de exemplu, se poate presupune că este numai concavă. De aceea, trebuie să ne bazăm mai mult pe caracteristicile punctelor de date observate prin sondaj, pentru că putem alege funcția de spațiu adecvată careia se presupune ca îi aparține u. Două aspecte ale acestei abordări neparametrice merită câteva comentarii. Mai întâi de toate, această abordare poate utiliza unele dintre cele mai recente metode de estimare neparametrică a densității de probabilitate a termenului eroare e_j din formula (1), care nu presupune nici o formă specifică de probabilitate.

În al doilea rînd, modelul de analiză a eficienței poate fi văzut ca o procedură de estimare în două etape, unde regresia neparametrică poate fi aplicată la a doua etapă, după ce valorile de eficiență sunt determinate la prima etapă a modelului, care compară fiecare firmă cu restricțiile globale prin rezolvarea a „n” modele liniare de programare pentru fiecare firmă, astfel:

$$\underset{\beta(k)=C(\beta)}{Min}\, g_k = \beta^t(k) \cdot x_k = \sum_{i=1}^{m} \beta_i(k) x_{ki} \qquad (2)$$

Unde:

$C(\beta) = \{\beta | X\beta - y \geq 0, \;\; \beta \geq 0\}$

$x_k = (x_{kj}): m$ - element ale vectorului input pentru k-ul modelului,
$y = (y_i): n$ - elemente ale vectorului output.

Concluzii

Dat fiind faptul că agricultura este una din forţele motrice care formează imaginea Republicii Moldova, aplicarea medodelor menționate mai sus va conduce nemijlocit la eficientizarea comerțului cu produse agro-alimentare, dar și

nu în ultimul rînd la o bunăstare a economiei naționale. Printre cei mai importanţi factori care au stimulat creşterea economică au fost sporirea importurilor şi a transferurilor băneşti de peste hotare. Însă decalajul considerabil în evoluţia exporturilor şi importurilor a determinat acumularea în anul 2014 a unui deficit al balanţei comerciale în valoare de 2977,5 mil. dolari SUA, cu 86,6 mil. dolari SUA (-2,8%) mai mic faţă de cel înregistrat în anul 2013. Dacă analizăm balanța comercială a sectorului agro-alimentar observăm că aceasta a cunoscut o majorare pe parcursul anului 2014 comparativ cu anul 2013 la următoarele secțiuni: uleiuri, grăsimi şi ceruri de origine animală sau vegetală cu aproximativ 2,6 ori, produse alimentare şi animale vii - care în anul 2014, a înregistrat o balanță pozitivă de 76,5 mil. dolari SUA, comparativ cu perioada precedentă cînd Moldova deținea o balanță deficitară de 43 mil. dolari SUA**,** de asemenea și categoria băuturi și tutun, a determinat pe parcursul anilor 2013-2014 o reducere a balanței comerciale cu 34,3 mil. dolari SUA.

Deci în urma analizei efetuate observăm că funcția comercială a sectorului agroalimentar nu este atît de eficientă și ar fi o opotunitate la etapa actuală, de aplicat unele metode cantitative de eficientizare a managementului acestui sector. Ca perspectivă strategică, implimentarea metodelor analizate, la nivelul unei firmei poate reduce sfera deciziilor de comercializare incorecte.

Bibliografie

1. Litvin A. Managementul promovării exportului producţiei agroalimentare (cazul Republicii Moldova). Teza de doctor habilitat. – Chişinău, 2014.
2. Patriche D., Stanescu I., Grigorescu M., Felea A., Toma S., Popescu N. Bazele comerțului. - București, 2005
3. Studiu Competitivitatea Exporturilor Agricole Moldoveneşti de Valoare înaltă. / Programul USAID de Comercializare pentru Fermierii Privaţi. – Chişinău, Trigraf-Tipar, 2004.
4. Cristache S.E. Metode statistice de calcul si analiza a eficientei economice in comert. - Bucuresti, Editura ASE, 2003
5. Potenţialul de export al produselor agricole şi alimentare autohtone. – Chişinău, 2003.
6. http://www.mec.gov.md/ro/content/comert-exterior (accesat pe 01.01.2015)
7. www.statistica.md (accesat pe 23.01.2015)
8. www.wordbank.org (accesat pe 07.02.2015)

Prezentat la redacție
la 23 februarie 2015

SOCIATATEA CIVILĂ ÎN CONTEXTUL PROCESULUI DIPLOMATIC DE STABILIRE A AGENDEI GLOBALE

Selena STEJARU
Republica Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale, Secţia Limbi Străine Aplicate
Magistru în Studii Americanistice, doctorandă, lector

Carolina BUDURINA-GOREACII
Republica Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale, Secţia Limbi Străine Aplicate
Magistru în Științe Politice, doctorandă, lector

Classic definitions of diplomacy refer to peaceful interactions among state actors. The rise of civil society's participation in global governance in the 20th century is thus transformative, making diplomacy less an exclusive area than a complex network of relationships only partially controllable by traditional diplomats. This article aims to find patterns of the interaction between these comparatively new actors, to define civil society and focus on its historical emergence. We argue that civil society organizations are among the most important actors of global diplomatic process. Their role is critical in terms for putting new issues on the agenda and shaping the ways those issues are understood, they help to implement global accords, with their wide presence and loose networking an asset for taking global agreements to the local level. They are less central in the classic stages of diplomatic negotiations between governmental representatives, but their strong presence transforms negotiations as well.

Key words: civil society institutions, diplomatic negotiations, global agreements, multilateral decisions, governmental authorities, community engagement

Introducere

Definițiile clasice ale diplomației sînt caracterizate ca fiind interacțiuni pașnice între actorii statali. Creșterea participării societății civile în guvernarea mondială pe parcursul sec.XX este una transformativă. Acest articol își propune să identifice modele de influenţă reciprocă între noii actori. După definirea societății civile și abordarea evoluţiei sale istorice, susţinem că instituţiile societății civile sunt cele mai importante în eforturile diplomatice la nivel mondial. Dacă la început, ele critică problemele puse în discuţie pe agenda diplomatică, atunci

la sfîrșit, acestea contribuie la aplicarea acordurilor la nivel mondial în comunitățile naționale.

În comparație cu majoritatea actorilor statali influienţi, «societatea civilă» are o istorie conceptuală neobișnuit de bogată, dar și un set de referințe empirice [10]. Într-adevăr, reprezentanţii sectorul privat, unii observatori internaționali sunt consideraţi astăzi actori separaţi care fac parte din cadrul societății civile.

Organizația Națiunilor Unite (ONU) a contribuit la implicarea ONG-urilor în cadrul dezbaterilor, inclunzînd orice actor non-statal. Alte definiții însă necesită abordări empirice. Astfel, societatea civilă este un domeniu al vieții sociale, care este din punct de vedere analitic distinct față de stat și sfera de piață, fiind într-o strînsă corelaţie între ele. Părțile componente ale societății civile sunt cele mai importante pentru diplomație, acestea fiind formate din asociații organizate independent care se angajează în acțiuni colective dincolo de graniţele statului. Dintre acestea, cele mai importante sunt grupurile de advocacy care se mobilizează în suţinerea «a ceea ce este considerat interesul public larg» [17]. Oamenii de știință subliniază deseori caracterul de principiu al societății civile în scopul de a o separa de sfera sectorului privat. Aceste instituţii ale societății civile sînt deosebit de active în conceptualizarea dimensiunilor normative, în stabilirea / coordonarea diplomației la nivel mondial și de guvernare. Prin urmare, ele pot atît spori, cît și diminua legitimitatea acțiunilor de stat la nivel mondial.

În timp ce grupurile de advocacy devin componente importante ale societății civile, definiția folosită în acest articol este mult mai exhaustivă, avînd la bază două abordări. În primul rînd, acestea includ actori colectivi care participă în politica mondială, inclusiv prin capacitatea de a furniza expertiză sau servicii [30, p.25]. Pe de altă parte, ele sunt deosebit de importante pe subiecte în care cunoștințele de specialitate sunt critice (mediul ambiant, sănătate, etc.). Ambele abordări însă sunt axate pe satisfacerea intereselor comunităţii şi cetăţenilor săi, avînd ca tendinţă să promoveze aplicarea strategiilor, normelor internaţionale la nivel local.

Aceasta presupune implicarea cercetătorilor, observatorilor electorali ca parte a societății civile alături de actorii implicaţi în acţiunile internaţionale. În al doilea rînd, participarea grupurilor de advocacy pot fi identificate implicit în elaborarea unor recomandări privind schiţarea actelor normative la nivel național. Termenul de societate civilă în sine presupune opusul societății politice, înțelese ca grupuri ce urmăresc scopuri ce nu pot fi consumate [14]. În literatura de specialitate occidentală, de exemplu, cercetarea asupra societății civile în diplomație este puternic axată pe cîteva teme care urmează principiile liberale, inclusiv a drepturilor omului, egalitatea de gen, protecția mediului și promovarea democrației. Literatura de specialitate este divizată pe evaluările privind eficienţa activităţii organizațiilor asociate în contextul ordinii economice liberale [27].

Societatea civilă este un sector asociativ care exprimă o acțiune colectivă a unui grup de cetăţeni, avînd o formă deseori instituționalizată. Pe de altă parte, nu toți participanții societății civile sunt de fapt organizaţii fixe. «Asociaţia» este un termen mult mai flexibil, creat pentru atingerea unor scopuri specifice. Unul dintre distincţiile asociațiilor la nivel mondial este că acestea nu au particularităţi de natură internă, adică limite geografice, limbă, etc. [16].

Conceptualizarea fenomenului de societate civilă

Înțelesul atribuit societății civile variază în fucție de timp, loc, perspectivă teoretică și convingere politică. În gîndirea politică a sec. XVI, în Anglia, termenul se referea la stat ca atare, spre deosebire de prezent cînd are menirea să sublinieze distincția față de stat. În gîndirea sec.XIX, societatea civilă includea piața, pe cînd actualmente aceasta este privită mai curînd ca un sector nonprofit. În perioada interbelică, Gramsci, de exemplu, vedea societatea civilă ca pe o arenă în care clasele sociale puteau să-și modeleze elementele de consens, pe cînd în societatea contemporană ea este locul de afirmare a diferenței și disidenței. Jean Scholte abordează societatea civilă ca ”un spațiu politic în care asociațiile voluntare caută în mod deliberat să influențeze regulile care guvernează un aspect sau altul al vieții sociale” [23, p.24].

Potrivit unei descrieri a Băncii Mondiale, societatea civilă reprezintă, ”acea sferă în care oamenii se asociază pentru a urmări interese pe care le au în comun – nu pentru profit sau exrcițiul puterii, ci pentru că sunt suficient de preocupați de un anumit lucru pentru a iniția o acțiune colectivă [5].

Societatea civilă globală înseamnă, în definiția lui Lipschutz, ”construcții conștiente de rețele de cunoaștere și acțiune, de către protagoniștii locali descentralizați, care trec frontierele spațiale ca și cum acestea nu ar exista” [18, p.390]. Conceptul mai este definit ca ”rețea de instituții prin care grupuri ale societății se reprezintă pe ele însele – atît în raport cu celelalte cît și cu statul”. Societatea civilă s-ar globaliza ”în măsura în care se reprezintă pe ele însăși la scară globală, dincolo de frontierele statelor – națiune, prin formarea de instituții globale” [25, p.665]. Aceste instituții pot include organizații propriu-zise, dar și legături internaționale între rețele și mișcări informale, ori organizații globaliste prin orientarea, tipologia membrilor și cuprinderea temelor de care se ocupă.

Mișcările sociale, definite ca protagoniști colectivi reprezentați de indivizi cu interese și convingeri comune, folosesc mobilizarea maselor ca sursă a puterii lor. Cele de anvergură globală își coordonează eforturile printr-o multitudile de rețele care acoperă numeroase țări și aceasta constituie o provocare la adresa guvernelor. Așa se explică evitarea elitelor statale de a tolera interferența unor astfel de forțe în sfera politicii în relațiile internaționale.

Scurt istoric privind apariţia şi dezvoltarea societății civile în diplomație

Informaţii privind apariţia societății civile la nivel internațional poartă un caracter sumativ care reflectă calitatea efemeră a multora dintre acești actori. Studii istorice s-au bazat pe Anuarul organizațiilor internaționale, ale căror date susțin afirmația că 25.000 de organizațiile internaționale ale societății civile au fost create între anii 1850 și 1988. Dezvoltarea acestor organizaţii de pînă la al doilea război mondia a fost neesenţială, fiind marcată de contextul istoric şi al intereselor geopolitice ale actorilor statali manifestaţi în raport cu statele puternice [2]. Totuşi, în cea de-a doua jumătate a secolului XX se produc schimbări impunăoare la nivel mondial, acestea stimulînd reprezentanţii societăţii civile să se manifeste din ce în ce mai activ pe arena internaţională.

Carta ONU a oferit prin articolul 71 un cardu de exprimare instituționalizată a opiniilor neoficiale ale organizațiilor neguvernamentale. La invitația guvernului SUA, reprezentanți ai peste 50 de mari organizații cu caracter voluntar au participat la Conferința din 1949 de la San Francisco, ca observatori și consilieri neoficiali ai delegațiilor neguvernamentale. Prevederile Cartei referitoare la drepturile omului se datorează în mare parte eforturilor acestor observatori. De fapt, articolul 71 al Cartei a fost inclus ”ca rezultat al presiunii unor reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale din delegația Statelor Unite”, prevederea în cauză nefăcînd parte din proiectul inițial [11]. La vremea respectivă, organizațiile active au cerut să fie consultate în aspecte politice. Deși li s-a acordat această posibilitate numai pentru teme economice și sociale, articolul 71 a fost fără precedent prin stabilirea de relații formale între ”grupuri de interese”, adesea fără identitate precisă, și un organism interguvernamental.

Relația organizațiile neguvernamentale cu ONU este în continuă creștere, deși se apreciează că obiectivul lor de a influența deciziile guvernelor este încă departe de realizare. Ele consideră, că în ciuda dimensiunii numerice a relațiilor lor cu ONU, dialogul nu poate depăși cadrul unei relații birocratice rigide. Cu toate că numeroasele participări la discuția temelor globale cît și în elaborarea planurilor de acțiune sub auspiciile ONU, dovedesc că s-a dezvoltat semnificativ contribuția organizațiilor neguvernamentale la activitatea organizației. D.Malone spune că existența unei arene globale de confruntare a ideilor, metodelor de lucru și de atragere a atenției și energiei factorilor politici și de decizie, precum și a resurselor financiare, reprezintă o oportunitate pentru creșterea relevanției și eficienței organizațiilor non-guvernamentale [19, p.50]. Cu toate acestea, participarea organizațiilor societății civile la dezbaterea temelor de pe agena ONU este limitată la temele care intră în competența Adunării Generale, în conformitate cu articolul 10 al Cartei ONU [11].

Dintre organizațiile în care au existat informații detaliate, remarcăm că 17,8% din ele au fost de fapt cele din domeniul industriei și grupurile de comerț. Alte 14,9% s-au axat pe îngrijirea sănătății, cercetări științifice (11,6%), sport

(8,0%), mijloace tehnice și infrastructură (7,4%) constituind în valoare totală aproape 60% din toate instituţiile. Organizațiile de advocacy obțin tot mai multă atenție în instituţiile academice, aproximativ 12% din organizațiile internaționale non-statale [2]. Multe dintre aceste organizații sînt rareori direct implicate în diplomația multilaterală, deși fac parte din sectorul societății civile. Doar 511 de organizații internaționale au în prezent statut consultativ deplin sau asociat în cadrul Consiliului Economic și Social (ECOSOC) al Națiunilor Unite, deși acest număr era de doar 418 în 1993 [8].

Pe de altă parte, multe organizații care nu sunt din punct de vedere structural internaționale, activînd la nivel national, însă avînd calitatea de membru, pot participa în cadrul diplomației multilaterale. Numărul organizațiilor care participă la activitățile din cadrul Organizației Națiunilor Unite a crescut simţitor de la 300 în 1972 în cadrul Conferinței de la Stockholm privind mediul înconjurător la 15,000 care au fost parte a Summit-ului mondial de la Johannesburg privind dezvoltarea durabilă în 2012. Numărul de participanți individuali ai societății civile în diplomație este, probabil, de sute de mii, mai ales atunci cînd sînt incluşi şi participanți ocazionali.

Reacţia guvernului asupra creșterii numărului organizaţiilor s-a manifestat prin eforturile de a oferi posibilitatea ca toți reprezentanţii instituţiilor societăţii civile să participle la reuniunile diplomatice, pentru a reprezenta proporţional interesele diverselor grupuri sociale indiferent de limbă, cultură, aşezare geografică, valori morale sau religie [12, p.12-14].

În cazuri extreme, diplomații au decis asupra întîlnirii lor în locurile în care reprezentanţii ONG-urilor le este interzis accesul, printre care menţionăm reuniunile statelor G7 în Scoția și pe teritoriul Arctic canadian Nunavut. În acest context, fostul Secretar General al ONU, Kofi Annan, a cerut la nivel înalt să fie studiate modalitățile ONU de a depăși «deficitul democratic» al guvernării mondiale. După mai multe consultări, raportul Comisiei din 2004 prevedea: "Noi – societatea civilă, ONU și guvernarea globală, am asigurat identificarea măsurilor de asistenţă imediată a victimelor în urma tsunami-ului din Oceanul Indian, deși rămîn multe eforturi necesare a fi depuse în aplicarea lor deplină în context local [31, p.43].

Oricare ar fi preferințele statelor și cifrele exacte ale participanților, este cu siguranță adevărat că prin conferința de la Rio din 1992, statele au trebuit să înțeleagă că organizarea unei conferințe la nivel global între state a emis, de asemenea, crearea oportunităţilor de participare a mai multor actori non-statali care par a urmări propriile obiective. Planificarea prezenței lor este una dintre provocările majore ale diplomației multilaterale moderne [8].

Societatea civilă în diplomație are rolul de cercetare, mobilizare; advocacy și promovare a normelor; elaborarea agendei; lobbismul guvernelor și organizațiilor interguvernamentale în adoptarea legilor, politicilor și direcțiilor de acțiu-

ne; aplicarea programelor și furnizarea serviciilor de asistență umanitară; monitorizarea implementării angajamentelor internaţionale, etc. Aici am discuta în profunzime despre rolul şi influienţa lor în procesul politic [26, p.82-96]. Ţinem să demonstrăm în primul rînd modul în care societatea civilă ajută la sensibilizarea asupra problemelor, stabilirea şi schiţarea agendei diplomatice. În al doilea rînd, vom examina rolul societatăţii civile pe care îl are în abordarea problemelor de către diplomaţi. În cele din urmă, vom aborda modul în care instituţiile societății civile ajută la punerea în aplicare a acordurilor internaționale. În fiecare dintre aceste etape, doar o parte din activitățile societății civile se intersectează direct cu diplomația oficială, însă chiar şi angajamentul indirect poate influența rezultatul eforturilor diplomatice.

Stabilirea agendei diplomatice

Ideea că societatea civilă ajută la stabilirea agendei diplomatice la nivel mondial este general acceptată. Reprezentînd expresia unei asociații voluntare, actorii colectivi ai societății civile apar doar în cazul în care preferințele sunt intense, de obicei, pentru că participanții au un interes direct în rezultatul scontat. Actorii societății civile tind să se specializeze în aceste domenii de preferință, luptînd pentru atragerea atenţiei la nivel mondial asura subiectului și îndemnînd statele să acționeze. Ele formează ușor asociații în jurul valorilor sau subiectelor care reflectă poziții consensuale.

Mai recent, instituţiile societății civile au insistat asupra introducerii problemei privind protecția drepturilor omului în cadrul fostelor ţări comuniste, cînd mai multe guverne și alte părți ale societății au ezitat să ia parte la acestea. Faptul că societatea civilă devine oarecum separată de structurile de putere ale statului și economie aceasta le permite să ocupe un loc pentru vociferarea opiniei critice [21]. Actorii societății civile informează, de asemenea, despre existenţa problemelor cu care se confruntă cetăţenii şi a experienţei prin care trec aceştea în cadrul reuniunilor diplomatice. Creşterea numărului instituţiilor societății civile la nivel internaţional a contribuit la identificarea experiențelor comune care se fac simțite la nivel local, dar care fac parte din modele nivelelor mondiale.

În timp ce problema drepturile omului a fost pusă pe agenda diplomatică anterior, apariția și participarea reprezentanţilor societății civile la nivel global în anii 1990 au transformat întreaga comunitate mondială [3]. Grupurile locale, inclusiv cele pentru apărarea drepturilor femeilor şi-au găsit în lumea diplomaţiei mondiale un loc unde pot fi auzite şi susţinute nu doar la nivel naţional. În plus față de rapoartele guvernelor prezentate pe plan internațional, activiștii locali deseori contestă formulările și prioritățile agendei diplomatice.

O preocupare tot mai mare pentru toţi actorii unei societăţi o reprezintă generarea opiniei publice. Alternativele mass-media s-au extins foarte rapid, oferind societății civile mai multe oportunități de răspîndire a informației. Crizele

politice, economice, culturale sau sociale, precum şi dezastrele naturale atrag deseori atenția publicului, evenimentele cărora sînt interpretate diferit de către activiștii civici [7]. Ei pot produce propriile evenimente de știri, organizează proteste și alte acţiuni menite să sensibilizeze opinia publică.

Exprimarea publică deseori devine cea mai influentă pentru guvernele naționale, care sunt principalele surse autorizate în transmiterea problemelor abordate în cadrul agendei interguvernamentale, dar şi a rapoartelor, consultărilor care s-au produs pe acest segment. Actorii societății civile, de asemenea, se angajează în activități menite să influențeze guvernele mai direct. Acestea se manifestă prin acţiuni de lobby asupra propriilor lor guverne.

În mod similar, reprezentanţii ONG-urilor din șaizeci de țări în curs de dezvoltare au organizat acţiuni de advocacy privind proprietatea intelectuală și medicamentele pentru SIDA, după ce au participat la lucrările conferinţei Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) din 2001 [20, p.99]. Astfel, ONG-urile au reuşit să sensibilizeze opinia publică privind problema care persistă în fiecare ţară, reuşind în acest context să convigă reprezentanţii guvernelor să adopte măsuri naţionale de protecţie. Contribuția cea mai importantă a organizațiilor societății civile în diplomația mondială constă în modul în care acestea ajută la conturarea și formarea opiniei publice referitor la unele aspecte specifice, un proces cunoscut sub numele de «problemă de incluziune». Ele pot avea un rol important, chiar dacă acestea nu sînt incluse pe ordinea de zi, modelând o percepere mai reală în scopul mobilizării acțiunilor reprezentanţilor statali.

În timp ce incluziunea se face, de obicei, conform anumitor principii și expertiză proprie din partea grupului, organizațiile de succes ale societății civile sunt, de asemenea, deseori experți în planificarea strategică care caută să influențeze acțiunile actorilor. Atunci cînd statele răspund pozitiv, acest fapt se datorează mai multor motive fie de natură coercitivă sau de convingere. Un exemplu elocvent în acest sens se referă la efortul de succes privind reducerea datoriilor pentru țările sărace prin intermediul Campaniei Jubiliare 2000 în care a fost organizat un act cvasi-religios "iertării milenare" [16]. Drept urmare, reprezentanţii guvernamentali a statelor G7 au început să elaboreze măsuri privind reducerea datoriilor pe agenda diplomatică în 1999 și să negocieze un acord pînă în 2005.

Un alt model de incluziune constată în participarea actorilor societății civile care oferă viziuni opuse vis-à-vis de aceeași problemă, ca şi atunci cînd atît industria, cît şi rețele ONG-urilor au oferit rapoarte cu privire la problemele de natură umanitară privind drepturile de proprietate intelectuală. Industria a cîştigat în mare măsură dezbaterile în cadrul negocierilor comerciale în sine, dar ONG-urile au reușit să redeschidă problema în favoarea lor asupra drogurilor cu HIV/SIDA [24, p.143]. Deoarece acestea au pus în discuţie pe agenda diplomatică, rolul actorilor societății civile nu este doar de a critica rezultatele implime-

ntării acţiunilor la nivel naţional, dar şi a aborda din punct de vedere comparativ sau real problema din propriile observaţii şi remarcări. Indiscutabil, o mai mare implicare a societății civile în diplomație a extins agenda diplomatică. Actorii societății civile prezintă perspectivele societății, cele ale cetățenilor simpli, mai degrabă decît a elitei politice care, prin definiție, alcătuiesc guvernele lumii și o mare parte a personalului său diplomatic. Multe dintre preocupările acestora sunt strîns legate de condițiile de viață și nevoile societăţii, în care guvernele naționale nu reprezintă deseori aspirațiile și necesităţile cetăţenilor săi conform aşteptărilor.

Drepturile omului și problemele umanitare reprezintă două priorităţi în care societatea civilă joacă un rol important. Acestea au contribuit la creşterea capacităţii de reacție a sistemului internațional asupra necesităților cetățenilor cei mai vulnerabili. Din aceste motive, unii autori consideră activitățile societății civile în stabilirea agendei mondiale ca, probabil, în scopul promovării şi consolidării democrației. Ceea ce este mai puțin remarcat este faptul că o agendă stabilită de către societatea civilă nu este neapărat nici completă şi nici definitivă [9]. Relațiile inegale de putere, resursele și informațiile pot denatura ordinea de zi a societății civile în aceeleaşi moduri în care o fac deseori instituţiile guvernamentale. Chiar și actorii influienţi acționează în medii concrete, în cazul în care acestea luptă pentru a satisface valorile de identitate naţională, dar și a promova o concurență echitabilă în distribuirea resurselor și acordarea asistenţei reciproce. După cum menţionează cercetătorul M.Barnett în ceea ce privește organizațiile umanitare, evoluţia activismului civic nu este neapărat progresivă. Aceleași rețele și dezbateri care generează activism de asemenea, deseori se pot solda cu eşec [1, p.6-7].

Rolul societății civile în negocierile diplomatice

Societatea civilă fiind implicată mai degrabă în aspectele diplomatice ale negocierilor, decît la diplomația coersivă, rolul ei este mai accentuat în negocierile multilaterale formale. Deci, cand și cum este societatea civilă prezentă în procesul de negocieri diplomatice? De către cine sunt stabilite regulile de participare și cum au variat ele atît în timp, cât și în dependență de subiectele abordate? Amplifică participarea societății civile legitimitatea și democrația negocierilor? - Primele două întrebări se impun a fi analizate concomitent, deoarece membrii societății civile în prezent, deși sunt frecvent prezenți la negocieri, statele continuă să negocieze condițiile de acces. Doar cîteva organizații internaționale, cum ar fi, Organizația Internațională a Muncii (OIM), Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii (IUCN) susțin participarea organizațiilor societății civile ca parteneri egali ai reprezentanților guvernamentali [20].

Latura opusă a spectrului, însă, include nu doar istoria diplomației de pînă la 1970, dar continue să caracterizeze multitudinea negocierilor cu privire la

chestiunile economice și de securitate. Organizațiile neguvernamentale pentru apararea drepturilor omului sunt, de cele mai dese ori, incapabile să influențeze statul atunci cand se abordează situații de conflict. Negocierile economice fiind petrecute cu ușile închise, sunt ținta mobilizărilor de amploare și ostile ale ONG-urilor, iar strada reprezintă locația primară de unde eforturile de advocacy încearcă să influențeze parcursul negocierilor. Între aceste două extreme se regăsesc negocierile diplomatice privind mediu, alimentația, sănătatea, drepturile omului, drepturile femeilor și multe alte subiecte, care oferă societății civile oportunități limitate de participare.

Începînd cu anii 1980 s-a remarcat creșterea numărului ONG-urilor participante la negocieri în calitate de observatori, acest proces provocînd diversificarea instituțiilor societății civile. Primele ONG acceptate erau din domeniul negocierilor internațïnale, cu experiență în curtoaziile diplomatice, urmate de perioada anilor '90, care a adus mai multe organizații axate pe advocacy. Aceste tranziții calitative dar și cantitative au fost cele mai abordate subiecte în conferințele tematice pe care ONU le-a organizat pe parcursul anilor 1990 și 2000 unde se reuneau, datorită noilor proceduri de înregistrare, mii de observatori-participanți ai societății civile [29, p.170].

În lucrările sale despre conferințele ONU din acea perioadă, F.H.Clark a identificat ceea ce numeau ei ”al 4-lea fenomen de PrepCom”: așa cum statele au progresat în procesul de pregătiri multianuale de elaborare a unui acord internațional trecînd la negocieri privind disensiuni reale, tindeau să se refugieze în cadrul unor sesiuni mai puțin formale în spatele ușelor închise. Excepție nu faceau nici delegațiile considerate mai deschise către public, care organizau conferințe de informare a grupurilor societății civile evintând însă declarațiile despre rezultatele negocierilor. Regăsinduse în afara negocierilor, reprezentanții societății civile nu puteau influența în nici un mod parcursul și rezultatele acestora [8].

Protestele masive care au însoțit întrunirea Organizației Moldiale a Comerțului (OMC) de la Seattle în 1999 au dus la deraierea sesiunii (delegații nu aveau acces la spațiul destinat negocierilor), provocate de activiști. Doi ani mai tîrziu, următoarea rundă de negocieri a avut loc la Doha, unde ONG-urile nu au avut acces iar protestele au fost interzise [22].

Însăși societatea civilă adoptă opinii dispersate în ceea ce privește participarea la negocierile guvernamentale. Pe parcursul conferințelor ONU din anii '90, de exemplu, reprezentanții societății civile sau împărțit între ”lobiști” și ”socializatori”. Lobiștii participau mai curînd la sesiunile guvernamentale fiind interesați de anumite schimbări în documentele adoptate pe parcursul conferințelor, pe cînd socializatorii aveau ca scop interacțiunea cu alți actori ai societății civile, deseori respingînd negocierile guvernamentale, ca protest la omiterea din ordinea de zi a conferinței subiectele cheie, conform opiniei acestora.

Pe parcursul negocierilor privind Acordul de Liber Schimb între Americi s-a remarcat devizarea societății civile în ”pro” și ”contra” strategiilor stipulate. Aceste grupuri aveau păreri opuse și referitor la ”rezultate acceptabile” ale negocierilor guvermanentale. Astfel, reprezentanții societății civile pro-negocieri aveau scopul să optimizeze Acordul de Liber Schimb prin intermediul lobismului, pe cînd cei ce erau contra se focalizau pe zădărnicirea negocierilor și deraierea lucrărilor sesiunilor [29]. J.Smith a identificat o îndepărtare graduală a grupurilor societăți civile preocupate de justiția economică din cadrul negocierilor ONU. Considerînd diplomația ONU, care era comparativ deschisă, ca fiind incapabilă să abordeze dileme economice, acești aciviștiști se orientau către dezbaterile în cadrul sesiunilor Organizației Mondiale a Comerțului, mizînd pe impactul scontat. Perceperea diferită a priorităților economice, cît și subiectul legat de accesul la negocieri, au contribuit la crearea de de către mediul de afaceri a Forumului Economic Mondial de la Davos, iar societatea civilă a organizat Forumului Social Mondial [28, p.1-19].

Astfel, constatăm faptul, că este dificil de apreciat gradul impactului asupra negocierilor manifestat de societatea civilă, aceasta variind de la major pînă la neglijabil. În timp ce instituțiile societății civile au elaborat mai multe strategii pentru influențarea deciziilor guvernamentale, autoritățile guvernamentale a mai multor state nu au depus nici un efort pentru a găsi o formulă de colaborare. Accesul societății civile în mod constat este renegociat, mai cu seama pe parcursul dezbaterilor sau subiectelor de dispută. Dar și instituțiile societății civile demonstrează ambiguitate în privința participării lor la negocierile globale, deseori divizîndu-se între cei ce consideră procesul diplomatic important și major, și cei ce văd puține rezultate pozitive, motiv care îi mobilizează în paralel cu rundele de negocieri pentru a destabiliza și zădărnici procesul diplomatic [15].

Implementarea acordurilor diplomatice

Instituțiile societății civile își exercită cele mai importante funcții la etapa finală a procesului diplomatic, care constituie implementarea acordurilor diplomatice. Procesul de implementare depinde de multe acțiuni coordonate, astfel este o îmbinare remarcabilă între un sistem variabil și diversitatea organizațiilor societății civile. Implementarea include etapa constituirii unei instituții internaționale, solicită elaborarea standardelor și rapoarte naționale. Rolul experților și a instituțiilor societății civile este incontestabil, iar implicarea organizațiilor de advocacy este critică, atunci cînd la nivel național, conform stipulării acordului, trebuie elaborate legilor și instituțiilor naționale noi.

Etapa finală de negociere a majorității acordurilor internaționale constituie decizia privind crearea unei noi instituții care să monitorizeze implementarea stipulărilor acordului sau se acționează în baza rapoartelor guvernamentale privind procesul de implemenare cu implicarea instituțiilor locale existente [13].

Actorii societății civile, care tind să participe la negocieri fiind preocupați de subiectul dezbaterilor, contribuie la crearea unor instituții noi, în cadrul cărora au un rol important de realizat. Activiștii în domeniul drepturilor omului au insistat asupra poziției Comisarului Înalt pentru Drepturile Omului și au obținut proceduri care le permit să prezinte reclamați pentru a fi investigate de către Consiliul pentru Drepturile Omului. Comisarul Înalt conlucrează cu cîteva consilii de experți la evaluarea reclamațiilor atît cu privire la drepturile omului, cît și din alte domenii. Activiștii în protecția mediului la fel au argumentat crearea unui Consiliu pentru Dezvoltarea Durabilă, care se întrunește anual în conferințe, reunind instituțiile societății civile și de advocacy, la fel reprezentanți ai instituțiilor științifice. În cadrul sesiunilor aceștea organizează dialoguri cu reprezentanții guvernamentali, sunt elaborate politici și recomandări [8].

La nivel național, multe din acordurile internaționale solicită reformari în domeniul legislativ ori implementarea noului acord. Societatea civilă este capabilă să accelereze acest proces prin exercitarea unor presiuni asupra guvernelor naționale și/sau prin contribuirea la crearea unui nou consens privind planul internațional. Acordurile internaționale sunt în cazul unor țări și sisteme juridice neînțelese, astfel, că grupurile de advocacy și societatea civilă are un rol critic a transpune transnaționalismul și adapta acordurile internaționale la limba și instituțiile naționale. Societatea civilă acționează prin setarea agendei și monitorizarea acțiunilor guvernului în conformitate cu stipulările acordurilor și apoi raportează comunității internaționale. Astfel, grupurile societății civile încearcă să unifice cele dou audiențe de diplomați, pentru a preveni duplicitatea procesului diplomatic [22].

În cele din urmă, implementarea acordurilor interntionale depind, în mare măsură, de schimbările care au loc zilnic în societate, fapt ce determină importanța implicării instituțiilor societății civile naționale. Proiectele ambițioase ale statelor, cum ar fi Obiectivele de Dezvoltare a Mileniului, de exemplu, au depins de un numar considerabil de ONG-uri care au organizat și desfășurat campanii de popularizare, inclusiv au construit clinici și sisteme de irigare. Resursele sunt acordate de guvern, însă procesul de imlementare și coordonare a proiectelor le revine instituțiilor societății civile. Prin aceste acțiuni societatea civilă se implică în procesul diplomatic guvermanetal [19]. Acest rol este deosebit de important, mai ales în situațiile de conflict, cînd guvernele locale nu sunt democratice. Comitetul Internațional al Crucii Roșii, conform Convenției de la Viena, a recurs la acordarea ajutoarelor direct victimelor conflictelor la fel exercitînd și rolul de observator străin. Fiind organizație apolitică, a avut, în timp, acces la victimele violenței, ca apoi din numele acestora să stabilească un dialog și să negocieze în conduții dificile cu provocatorii violențelor. Faptul, că ONG-urile umanitare au fost incluse în dezbaterile politice și decizionale globale, hotarul care le distinge de alți actori diplomatici, conform opiniei experților, practic este

nedeslușit. Partea întunecată a acestui rol constă, în refuzul autorităților statale conflictuale de a opri conflictul și profita de prezența umanitară oferită de ONG-uri [6].

Concluziile

Angajarea societății civile în guvernarea globală presupune, mai cu seamă, răspunderea democratică pentru acțiunile sale. Anumite organizații neguvernamentale au consilii de conducere alese, în timp ce altele sunt bazate pe conduceri autoproclamate. Multe organizații sunt active pe plan global, dar activează din subvenții private care sunt foarte puți sau deloc obiect al supravegherii publice. De accea, organizațiile internaționale, la insistența unor state membre, folosesc proceduri de acreditare și control, care să determie legitimitatea organizațiilor neguvernamentale. Această monitorizare din partea statelor este adesea ineficientă cînd este vorba despre asociațiile transnaționale, iar angajamentele multilaterale de monitorizare sunt subdezvoltate.

Pentru calificarea reprezentativității organizațiilor neguvernamentale menționăm declarația lui P.Willetts: ”Nu trebuie să pornească de la prezumția că instituțiile societății civile sunt democratice. Unele din ele sunt mici domenii personale nereprezentative. Altele reprezintă un corp larg de opinie, dar nu au proceduri prin care suporterii lor pot să le influențeze politicile. Cu toate acestea organizațiile neguvernamentale au două roluri suplimentare care sporesc democrația. Atîta timp cît există dictaturi militare, regimuri feudale autocratice, sau oligarhii corupte, ideea unei democrații globale este nepotrivită și organizațiile neguvernamentale pot pretinde că sunt un nucleu de reprezentativitate pentru populația din țările nedemocratice. Mai mult, organizațiile neguvernamentale fac procesul politic transparent” [32, p.206-208].

Mai există o vulnerabilitate a comunității internaționale a organizațiilor neguvernamentale, respectiv dominația organizațiilor originare din lumea industrializată. Asimetria poate duce la absența unei perspective competitive a Sudului asupra unor teme fundamentale, cum sunt cele de pe agenda negocierilor comerciale multilaterale. Înclinarea protecționistă poate fi dăunătoare, în cele din urmă, țărilor în curs de dezvoltare, echilibru și simetria fiind la fel de necesare pentru relațiile interguvernamentale, cât sunt pentru lupta de idei între organizațiile societății civile.

Altă tendință este sesizată de P.J.Simmsons: ”deși organizațiile neguvernamentale ramîn încă, în principal, apanajul țărilor dezvoltate și democratice, ele încep să se dezvolte peste tot, schimbînd normele sociale, influențînd guvernele naționale și legîndu-se între ele în puternice alianțe transnaționale. Ele pătrund și în domenii precum controlul armamentelor, comerțul, băncile, care erau exclusiv privelegiul acțiunii netulburate a statelor [26].

Poate fi observată o tendință a instituțiilor societății civile de a-și supralicita impactul asupra agendei internaționale. Influența lor variază de la foarte puternică în ceea ce privește Convenția împotriva minelor antipersonal, Curtea Penală Internațională, drepturile omului, mediul înconjurător, dar foarte slabă, din cauza disensiunilor proprii, asupra altor subiecte, cum ar fi intervenția umanitară. Instituțiile societății civile cele mai puternice sunt, conform părerii experților, cele care stăpînesc tehnica interacțiunii cu guvernele și care cunosc și înțeleg dificultățile procesului de negociere interguvernamentală. Unul din cele mai avansate nivele de cooperare între guverne și societatea civilă l-a constituit campania internațională pentru interzicerea minelor antipersonal, așa-numitul proces Ottawa, declanșat și coordonat de Canada. Parteneriatul a fost unul intens, bazat pe contacte zilnice între guvernul canadian și liderii instituțiilor societății civile, de un nivel fără precedent de egalitate între stat și protagoniștii non-statali.

Procesul de la Ottawa a funcționat în afara mecanismelor diplomatice tradiționale. Dorința de a acționa rapid și eficient nu era deloc susținută de mecanismele complexe prevăzute de Convenția privind Armele Convenționale. Regula consensului constituia nu numai un factor de încetinire, dar și un adevărat obstacol. Mai mult ca atît, statele care nu agreau procesul puteau să-l transforme în unul de durată. Ansamblul de acțiuni care a condus la interzicerea minelor antipersonal ridică probleme dificile în legătură cu rolul organizatiilor internationale de a servi ca forum de negocieri și de a întreține relații de colaborare cu instituțiile societății civile [4].

Organizațiile neguvernamentale pot să constituie o componentă tot mai importantă a solidarității globale, dar ele nu înlocuiesc funcțiile reprezentative ale partidelor și parlamentelor. Prin urmare, rolul societății civile globale este să asigure vitalitatea practicir și instituțiilor democratice, la nivel național și internațional, precum și transformarea acestora, prin practică inovatoare și experimentare. În acest fel și instituțiile societății civile devin mai consolidate devenind formatoare ale opiniei publice, asumîndu-și responsabilitatea pentru acțiunile proprii.

Globalizarea a generat și apariția unor forme alternative de coordonare internațională. Organizațiile neguvernamentale dobîndesc o importanță tot mai mare și un statut formal pe arena internațională. Instituțiile societății civile devin parteneri tot mai redutabili ai organizațiilor interguvernamentale, dar nu tind sa le înlocuiască. Își aduc contribuția la coordonarea internațională prin ridicarea nivelului de informare și educare a publicului cu privire la problemele de anvergură globală, la introducerea temelor noi pe agenda națională și internațională, la verificarea modului de punere în aplicare a acordurilor convenite de către guverne. Organizațiile neguvernamentale contribuie, de asemenea, la creșterea legitimității negociatorilor internaționali și a organizațiilor interguvernamentale prin asocierea la unele dintre obiectivele acestora.

Relația dintre guverne și societatea civilă constituie o dimensiune dinamică a guvernării democratice globale. Într-o anumită măsură, aceste relații la nivel global sunt analoge celor dintre diverși legislatori și grupurile de presiune din interiorul parlamentelor. O democrație funcțională într-o țară trebuie să cuprindă atît legislatori, ca reprezentanți aleși ai lectoratului, avînd autoritate deplină asupra deciziei politice, cât și grupurile de cetățeni care au dreptul de a-și include preocupările pe agenda politică. În mod similar, guvernarea globală cere delegaților guvernamentali, ca reprezentanți ai țărilor lor, să aibă autoritate deplină asupra deciziilor multilaterale, iar instituțiile societății civile să se asigure că problemele ridicate de ele sunt analizate în forurile globale [5].

Astfel, societatea civilă poate fi considerată un actor intermediar în momentul clasic al diplomației și negocierilor directe dintre reprezentanții guvernamentali, dar care participă activ la configurarea agendei negocierilor diplomatice.

Bibliografia

1. Barnett M. Evolution without Progress? // International Security, N27, 2002.
2. Boli J., Thomas G.M. World Culture in the World Polity: A Century of International Non-Governmental Organization. // American Sociological Review, 1997.
3. Brysk A. From Tribal Village to Global Village: Indian Rights and International Relations in Latin America - Stanford: Stanford University Press, 2000.
4. Cameron M.A. Global civil society and the Ottawa process: Lessons from the movement to ban anti-personnel mines. // Enhancing Global Governance 2002.
5. Caparini M. Civil Society and Democracy Oversight of the Security Sector: A preliminary investigation. // Bryden A., Fluri P. (editors), Security Sector Reform: Institutions, Society and Good Governance Nomos. – Verlagsgesellschaft, 2003.
6. Chandler D.G. The Road to Military Humanitarianism: How the Human Rights NGOs Shaped a New Humanitarian Agenda. // Human Rights Quarterly 23, 2001.
7. Chasek P.S. Earth Negotiations: Analyzing Thirty Years of Environmental Diplomacy. - Tokyo: United Nations University Press, 2001.
8. Clark F.H. Sovereignty, Democracy, and Global Civil Society. Disponibil: http://www.ngocongo.org/membership/ECOSOC-and-NGO-consultative-status/ [Accesat 19.01.2015].
9. Clark A.M. Diplomacy of Conscience: Amnesty International and Changing Human Rights Norms. – Princeton: Princeton University Press, 2001.

10. Cohen J. L., Arato A. Civil Society and Political Theory - Cambridge: MIT Press, 1992.
11. ECOSOC General Review of Arrangements for Consultations with Non-Governmental organizations, Report of the Secretary General, 26 May 1994 (doc.E/AC/70/19994/5)
12. Fisher D.R. COP-15 in Copenhagen: How the Merging of Movements Left Civil Society Out in the Cold. // Global Environmental Politics, May 2010.
13. Friedman E.J. Assessing the Impact of UN Global Conferences on the Women's Movement. // International Feminist Journal of Politics. Autumn 1999.
14. Heine J., Thakur R. The Dark Side of Globalization. - Tokyo: United Nations University Press, 2011.
15. Hochstetler K. Fading Green: Environmental Politics in the Mercosur Free Trade Agreement. // Latin American Politics and Society, N45, 2003.
16. Kahler M. Networked Politics: Agency, Power, and Governance - Ithaca: Cornell University Press, 2009.
17. Keck M.E., Sikkink K. Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics - Ithaca: Cornell University Press, 1998.
18. Lipschutz R.D. Reconstructing World Politics: The emergence of Global Civil Society. // Millennium: Journal of International Studies 21, nr.3, 1992.
19. Malone D. The new diplomacy at the United Nations: How substantive? // Enhancing global governance: Towards a new diplomacy? - United Nations University Press, 2002.
20. Odell J.S. Breaking Deadlocks in International Institutional Negotiations: The WTO, Seattle, and Doha. // International Studies Quarterly, N68, 2009.
21. Peruzzotti E. Representation, Accountability, and Civil Society. - London: Earthscan, 2006.
22. Putnam R.D. Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games - International Organization, 1998.
23. Schole J. Civil Society and Democracy in Global Governance. // Global Governance vol.8, nr.3, July –September, 2002.
24. Sell S.K., Prakash A. Using Ideas Strategically: The Contest Between Business and NGO Networks in Intellectual Property Rights. // International Studies Quarterly, N48, 2004.
25. Shaw M. Civil Society and Global Politics: Beyond a Social Movement Approach. // Millennium: Journal of International Studies 23, nr.3, 1994.
26. Simmons P.J. Learning to Live with NGOs. // Foreign Policy, N112, 1998.
27. Smith J. Social Movements for Global Democracy - Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2008.
28. Smith J. Globalizing Resistance: The Battle of Seattle and the Future of Social Movements. // Mobilization: An International Journal, N6, 2001.

29. Smith W.C., Korzeniewicz R.P. Insiders, Outsiders, and the Politics of Civil Society - Boulder, CO: Lynne Rienner, 2007.
30. Vakil A. Confronting the Classification Problem: Towards Taxonomy of NGOs. // World Development, 1997.
31. Weiss T. G., Thakur R. Global Governance and the UN: An Unfinished Journey - Bloomington: Indiana University Press, 2010.
32. Willetts P. From Consultative Arrangements to Partnership: the Changing Status of NGOs in Diplomacy at the UN Global Governance, vol.6, nr.2, 2000.

Prezentat la redacție
la 24 ianuarie 2015

MOLDOSCOPIE

(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.1 (LXVIII), 2015

REVISTĂ ŞTIINŢIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 05.03.2015. Formatul 70x100 $^{1}/_{16}$.
Coli de tipar 16,5. Coli editoriale 13,6.
Tirajul 200 ex.